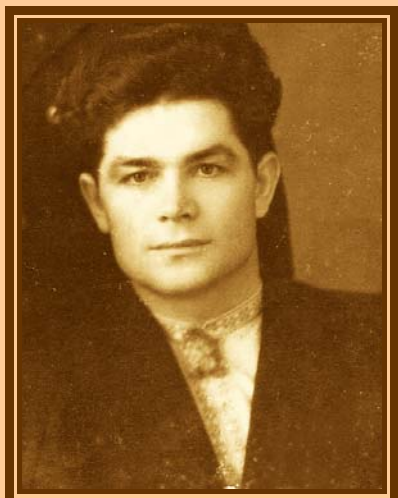

МУЗЕЙ «СМОЛОСКИП»

ВОЇН АРМІЇ БЕЗСМЕРТНИХ

*«Здобудеш Українську Державу
або загинеш у боротьбі за Неї.»*

ВОЇН АРМІЇ БЕЗСМЕРТНИХ

Музей "СМОЛОСКИП"
ДОНЕЦЬК – 2013

ВОЇН АРМІЇ БЕЗСМЕРТНИХ

Керівник проекту
ТУПЛКО Віктор

Упорядник
Огнева Людмила

Коректор
Первак Майя

Оригінал-макет
Огнева Людмила

ВОЇН АРМІЇ БЕЗСМЕРТНИХ / Упорядник Людмила
Огнева. – Донецьк: Музей "Смолоскип", 2013. – 291 с., іл.

До книги "Воїн Армії Безсмертних" увійшли архівні документи НКВД 1946 року про арешт Василя Макуха; спогади рідних і побратимів, повідомлення самвидаву та закордонної преси про самоспалення 5 листопада 1968 року на Хрещатику в Києві.

Поетичні сторінки книги вражають силою Слова. Їх автори: Йосип Тереля, Святослав Караванський, Зеновій Красівський, Яр Славутич, Ілько Колодій ...

Історики, політологи, викладачі, студенти, всі, хто цікавиться вітчизняною історією, відкриють для себе те, що десятиліттями зберігалось під грифом "Секретно".

© ТУПЛКО Віктор
© ОГНЕВА Людмила

Василь МАКУХ
(1927 – 1968)

Короткий життєпис Василя Макуха

- 1927, 14 листопада – нар. в с. Карів Сокальського р-ну Львівської обл. у багатодітній родині Омеляна та Єви Макух.
- 1944 – у листопаді був призваний до служби у Червоній Армії. Втік, вступив до УПА.
- 1946, 14 лютого – при виконанні завдання затриманий прикордонниками 109 МСП НКВС.
- 1946, 11 липня – Військовим Трибуналом Львівського гарнізону за ст. 54-1"б" та 54-11 КК УРСР був покараний 10 роками таборів із обмеженням у правах на 5 років та конфіскацією належного йому майна.
- 1947, жовтень – 1948, серпень – ВТК №32 селище Підкамінь Бродівського р-ну Львівської області
- 1948–1950 – п/о Явас п/я ЛК 385/8, Дубровлаг, ст. Потьма Мордовської АРСР
- 1950–1952 – п/о Явас п/я ЛК 385/14
- 1952–1953 (осінь) – п/о Явас п/я ЛК 385/24
- 1953 (осінь) – 1955, 18 липня – п/о Явас п/я ЛК 385/7
- 1955–1956, 6 квітня – спецпоселення
- 1956–1968 – м. Дніпропетровськ. одружився. Закінчив вечірню школу, поступив до університету. За кілька місяців був виключений
- 1968 року, 5 листопада, спалив себе в Києві.
- 1992 року, 16 листопада. – реабілітований

Від упорядників

До книги "Воїн Армії Безсмертних" увійшли документи з архіву НКВД про арешт Василя Макуха 1946 року, спогади рідних і побратимів, повідомлення самвидаву та закордонної преси про самоспалення Василя Макуха 5 листопада 1968 року на Хрещатику в Києві.

Через сорок років від цього дня 5 листопада 2008 року в Донецьку відкрився музей "Смолоскип", присвячений Василю Макуху та Олексі Гірнику. Всеукраїнська громадська організація інвалідів "Чорнобиль-Допомога" розмістила його у своєму головному офісі.

Засновника музею Віктора Тупілка цікавили не лише епізоди з життя В. Макуха і О. Гірника, а й маловідомі сторінки історії українців. Після кожної його експедиції архів музею поповнювався новими документами та особистими речами Героїв.

Протоколи допитів Василя Макуха та свідків, доповідні записки, акти, складені слідчими, подаємо в оригіналі. "Грамотність" цих працівників не приховаєш. Відчувається, що були поза протокольні дії: несподівано називається справжнє прізвище Василя, він починає давати інформацію про себе

На жаль нам не вдалося знайти архів документів про самоспалення, але те, що маємо пояснює причину "відсутності" інформації.

Голова Комітету державної безпеки при Раді міністрів УРСР В. Нікітченко у листі до ЦК КПУ запевняє, що "спільно з органами міліції приймаються заходи по відвертанню поширення відомостей про факт самоспалення МАКУХА,, зміст залишеного ним листа, недопущення використання того, що стався антирадянським елементом у ворожих цілях, а також попередження можливих небажаних ексцесів під час похоронів МАКУХА".

Проте інформація про самоспалення Василя Макуха, поширювалася самвидавом, закордонною пресою, радіо "Свобода". Ці документи ввійшли до складу збірки.

Відгукнулися й поети, які в той час були у неволі. Поетичні рядки, присвячені В.Макуху,, вражають силою Слова. Їх автори: Йосип Тереля, Святослав Караванський, Зеновій Красівський, Яр Славутич, Ілько Колодій

Відтворити сторінки життя В. Макуха допомогли: Григорій Ментух (с. Речичани, Л/О), Лідія Макух (м. Дніпропетровськ), Ярослава Осміловська (м. Львів), Іоанна Осміловська (м. Львів), Марія Кушпета-Петрощук (м. Сокаль), Іван Гуменюк (м. Сокаль), Ярослав Макух (м. Львів), Петро Макух (м. Львів), Іван Мігус (м. Львів), Олександр Кутенко (м. Дніпропетровськ), Григорій Смирнов (м. Київ), Галина Кость (м. Львів).

ДОКУМЕНТИ

УМВС ПО Л/О. СПРАВА 230 (1946-1955)

Справа № 230 по звинуваченню
Макух Василя Омеляновича
за ст.ст. 54-1 "б", 54-11 КК УРСР
УМВС по Львівській області
ББ відділ

Опис документів
ОПИСЬ
документов, находящихся в деле № 230

п/н	НАИМЕНОВАНИЕ ДОКУМЕНТОВ	№ стр.	Кол. лист
1	Список лиц, обвиняемых	1	1
2	Постановление о принятии дела	2-2а	2
3	Постановление на арест	3	1
4.	Постановление об избрании меры пресечения	4	1
5	Анкета арестованного	5-6	2
6	Справка о несудимости	7	1
7	Справка о дактило регистрации	8	1
8	Акты о задержании	9-10	2
9	Справка о сдаче оружия	11	1
10	Постановление на право обыска	12	1
11	Протокол квартирного обыска	13	1
12	Опись имущества	14	1
13	Сохранная расписка	15	1
14	Протоколы допросов задержанного	16-23	8
15	Протоколы допросов свидетелей	24-28	5
16	Постановление о предъявлении обвинения	29	1
17	Протокол допроса обвиняемого	30	1
18	Постановление об уточнении фамилии	31	1
19	Постановление о приобщении вещ. доказательств	32	1
20	Справка медосмотра	33	1
21	Отношение В-Мостовского РОМВД	34	1
22	Справка В-Мостовского РВК	35	1

23	Отношение ОББ УМВД	36	1
24	Отношение Раво-Русского РОМВД	37	1
25	Справка тюрьмы №2	38	1
26	Указание ОББ УМВД по делу	39	1
27	Отношение В-Мостовского РОМВД	40	
28	Постановление о передаче дела	41	
29	Протокол предъявления следст.	42	1
30	Справка медосмотра	43	1
31	Обвинительное заключение	44-45	2
32	Справки Раво-Русского РОМВД	46-47	3
33	Пакет с вещ. доказат.	48	1
	Следователь ОББ УМВД Ст. лейт-нт		
34	Постановление ВТ	49	1
35	Препроводительная к делу ВТ	50	1
36	Препроводительная к делу Вт	51	1
37	Протокол подготовит. заседания	52	1
38	Определение подготовит. заседания	53	1
39	Расписка Макух	54	1
40	Нач-ку тюрьмы №4	55	1
41	Протокол суд. заседания	56	1
42	Приговор ВТ	57	1
43	Расписка Макух	58	1
44	Нач-ку тюрьмы №4	59	1
45	Расчет о рассылке копий приговор	60	1
46	Нач-ку НКВД по Л/О	61	1
	Суд. Секретарь		
47	О конфискац. имущества Макух В.Е.	62	1
48	Опись имущества и об охране имущ.	63	1
49	Справка о лишении льгот семьи	64	1
50	Справка о направлен. в тюрьму Макух	65	1
51	Справка о взыскании материального ущерба нарсудам	66	1
52	Отношения	67-69	3

53	Отношения нарсуда	70	1
	Зав. дел		
54	Заключение	71-72	2
55	Выписка из протокола	73	1
	підпис		

В деле 73 стр.

Документи 109 мотострілецького полку НКВС

14.02.46. Акт про затримання. С. 10

Акт

1946 г. 14 дня февраля м-ца с. Бутыны.

Мы, нижеподписавшиеся ст. пом. нач. 5 отд. 109 мс НКВД капитан – Вишняков, Нач. Гарнизона в Бутыны. Мл. лейт – Долгов и сержант гарнизона Гилев, составили настоящий акт. Нижеследующим, что сего числа пограничный наряд по охране телефонной линии по дороге Вел. Мосты – Рава-Руссы в составе старшего наряда 109 МСП НКВД – сержанта Кузнецова Игоря Ивановича и красноармейцев – Лазарева Николая Яковлевича и Антонова Ивана Наумовича в 3.00 (ночью) 14 февраля 1946 года в 150-200 м. от поселка Соснина-Бутынска заметили двух вооруженных неизвестных лиц, которые, увидев пограннаряд, залегли. После условного сигнала погранотряда неизвестные открыли по пограннаряду огонь, отстреливаясь бежали в поселок Соснина-Бутынска. В процессе преследования и перестрелки один из неизвестных отстал и спрятался во дворе жителя поселка Соснина – Куць Яцко Мих. 1865 г. рожд., а другой неизвестный спрятался в пос. Соснина.

Спрятавшись, неизвестный во дворе Куць Я.М. был найден нами в сеннице дома. При осмотре у него обнаружено сквозные пулевые ранения и полом правой ноги выше голени.

Задержанный не разговаривает. Фамилия, установочные данные и принадлежность не установлены. Документов, подтверждающих его личность, не оказалось.

При личном обыске у задержанного обнаружено:

1. Боевые патроны винтовки образца 1891-30 г.

37 шт.

2. Карточки о сдаче молока Государству в Бутынский молокопункт за 1939-40 гг. на имя Музыки Ивана, который умер г. и Логиной Анастасии Ивановны – 65 лет

2 шт.

3. Расческа

1 шт.

4. Нос. платок прост. ситца

1 шт.

5. Нитки белые пол. катушки

½ шт.

6. Подсумка кож.

1 шт.

7. Личные записи неизвестного на одном листе

1 шт.

Произведен обыск местности.

На месте боестолкновения найдена винтовка образца 1891-30 г. № 17623

1 шт.

Одет: шинель польского солдата, брюки немецкого солдата, шапка – ушанка красноармейская, в сапогах.

Других предметов вещественного доказательства и ценностей не обнаружено.

На что и составили настоящий акт.

СПНО-5, 109 мсп ст/пом капитан

Вишняков

Нач. гарнизона с. Бутыны мл. л-нт

Долгов

Сержант 109 мсп

Гилев

Пограннаряд:

Кузнецов

Лазарев

Антонов.

14.02.46. Довідка про передачу зброї "бандита". С. 11

Справка

Выдана РО НКВД Великие – Мосты в том, что у раненого бандита 14 февраля 1946 года в селе

Бутырки хут. Соснина подразделением в/ч 2041 (фамилия бандита не установлена) в акте ранения и задержания бандита значится отобранное у него винтовка образца 1891-80 № 17623 от 1935 г. – одна и к ней боевые патроны – тридцать семь штук – (37 шт.) сданы в склад боепитания в/ч 2041.

В чем выдана настоящая справка.

Зам. командира 109 МСП НКВД *Степанов*
14 февраля 1946 года

16.02.46. Акт про затримання. С. 9

Акт

1946 года февраля 15-го дня

с. Бутины В. Мостовского р-на.

Мы, нижеподписавшиеся сержант Кузнецов, мл. серж. Юлдашев, кр-ц Николаев составили настоящий акт, что при проведении ночной операции ночь 15.2.26 года в три часа нарядом были замечены выходившие из приселка Соснины два неизвестных. При оклике их стали отстреливаться и бросились бежать. Нарядом пограничных бойцов преследовались, в результате перестрелки один был из них ранен, которому нанесли сем пробоин.

При задержании у него оказалось винтовка образца 1891-30 выпуска 1935 года за № 17623 и к ней 37 штук боевых патронов.

При опросе его фамилия свое не называл и в чем составлен настоящий акт.

Подписи: серж. Кузнецов
мл. серж. Юлдашев
кр-ц Николаев

Ю.Иванец
оформить следствие
16/II – 46 (підпис)

Документи В/Мостовского РВ НКВС Л/обл.

21.02.46. Протокол допиту В. Макуха. С. 16-18

НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

К делу №

1946 г. февраля мес. 21 дня.

Я, подполковник Химченко с участием райпрокурора допросил подозреваемого

1. фамилия *Христославенко*

2. Имя и отчество *Николай Емельянович*

3. Дата рождения *1927 года*

4. Место рождения *село Щетково Любеческого района – Польша*

5. Место жительства *село Щетково*

6. Нац. и гражд. (подданство) *Украинец*

7. Паспорт *никаких документов не имеет*

8. Род занятий *батрак, работал по найму у крестьянина по месту жительства*

9. Социальное происхождение *из крестьян бедняков*

10. Социальное положение

а) до революции *на издвении родителей*

б) после революции *работал по найму*

11. состав семьи *мать Христославенко Текля 47 лет*

Отец Христославенко Емельян 40 лет, в 1944 году убит в селе Щетково Польскими бандитами

12. Образование *два класса сельской школы*

13. партийность *беспартийный*

14. Каким репрессиям подвергался, судимость, арест

а) до революции *не подвергался*

15. Какие имеет награды? *Наград не имеет*

16. Карточка воинского учета запаса и где стоит на учете
военнообязанный

17. Служба в Красной армии и в качестве кого

не служил

18 Служба в белых и др. враж. бандах и в качестве кого

не служил

19. Участие в бандах и др. организациях и восстаниях

Участник банды УПА с февраля 1946

20. Сведения об общественно-политической деятельности

Участия общественно-

политической деятельности не принимал.

Показания

Христославенко

Макух

Показания обвиняемого

Христославенко Николай Емельянович

от 21 февраля 1946 г.

Вопрос: *Где, когда и при каких обстоятельствах вы были вовлечены в банду – УПА?*

Ответ: До февраля месяца 1946 года я проживал по месту рождения т.е. в селе Щетково Любечевского района – Польша. До 1944 года я проживал совместно со своими родителями, а в 1944 году накануне прихода Красной Армии польские банды убили моего отца и мать, я первое время скрывался, а затем работал в местных крестьян села Щетково. В первых числах февраля месяца 1946 года ко мне на квартиру в селе Щетково в дом моего отца зашло два вооруженных бандита как в дальнейшем я узнал одного из них звали по кличке "Медведь" а второго "Бурый". эти бандиты предложили мне одеться и следовать с ними, я их спросил куда я должен пойти, на это бандиты мне ответили, что я должен идти служить в Украинскую Повстанческую Армию, а если я не хочу служить в этой армии то буду уничтожен. Боясь репрессий со стороны бандитов я дал согласие служить в Повстанческой Армии, оделся и ушел с ними.

Привели меня эти бандиты в один дом в селе Щетково, к моменту моего прихода в этом доме находилось еще несколько человек из других населенных пунктов. В этом

доме находился командир бандгруппы по кличке "Заверуха". Фамилии имя не знаю, на вид он имеет около 30 лет, среднего роста, плотного телосложения, черный, украинец, одет в польскую шинель, русская шапка ушанка, в сапогах, в советских офицерских погонах, какие знаки различия на погонах я не помню.

Вооружен автоматом, револьвером имеет при себе кожану сумку. В квартире куда меня привели выступил "Заверуха" и сказал, что наша группа имеет задание перейти границу Польши и Советского Союза и выйти в районе Львовской области. Какие конкретно ставились задачи перед группой "Заверухи" " он нам тогда ничего не сказал, в этом доме мне была вручена винтовка и 35 или 40 штук патронов. Из места нашего сблища мы под командой "заверухи" " направились к границе в сторону В.Мостовского района, шли мы трое суток. За время следования останавливались в попутных населенных пунктах на отдых и для принятия пищи, передвигались мы частично пешком а частично на подводах и только ночью, а днем останавливались на хуторах. Точно мы ехали на подводах одну ночь и шли пешком две ночи, примерно за два дня до моего ранения т.е. 12 февраля 1946 года ночью наша группа без какого либо столкновения с пограничниками перешли границу и оказались на территории В.Мостовского района Львовской области В каком точно месте наша группа перешла границу я не знаю, знаю, что ужинали мы после перехода границы в какомто селе. Ночью на 14 февраля 1946 года наша группа остановилась на окраине леса, который расположен около хутора Соснина и села Бутины, старший группы "Заверуха" " приказал мне и еще одному бандиту по кличке "Белый" направиться в село Бутины и производить разведку, мы имели задание установить имеются ли воинские части в селе Бутины и где они расквартированы. Получив задачу я и "Белый" направились через хутор Соснина по направлению

села Бутыны, однако в пути следования мы натолкнулись на военный патруль который открыл по нас стрельбу в результате которой я сразу был тяжело ранен в плечо и обе ноги, а второй мой товарищ незнаю куда девался. После ранения я с трудом добрался до первого попавшегося дома хутора Соснина. Спрятался в доме однако меня нашли пограничники и вторично меня ранили, всего я получил семь пулевых ранений и потерял сознание, что было со мной дальше и как я оказался в НКВД я незнаю.

Вопрос: *Какое псевдо было присвоено вам?*

Ответ: я отказался иметь какое либо псевдо. Звали меня по моему имени – Николай.

Вопрос: *В группе "Заверухи" " было всего десять бандитов из числа которых вы назвали "Заверуху" ", "Белый", "Медведь" и "Бурый"?*

Ответ: Фамилии имя отчества или клички других бандитов я незнаю, так как все время мы вместе не были, когда шли в дороге не разговаривали, а когда останавливались на отдых то по 2-3 человека, потому я не мог знать всех бандитов

Вопрос: *Кто был проводником вашей группы для перехода границы?*

Ответ: Проводником был сам командир нашей группы "Заверуха" другие лица для сопровождения нас за границу непривлекались, откуда происходит "Заверуха" " я незнаю.

Вопрос: *Какое вооружение имела ваша группа?*

Ответ: На вооружении группа имела один ручной пулемет советской марки, автоматы, винтовки, револьверы и гранаты, я лично имел винтовку и бандит "Белый" тоже винтовку, пулеметчиком был бандит, псевдо которого не знаю.

Вопрос: *Командир бандгруппы "Заверуха" " имел своего помощника и как его фамилия или кличка?*

Ответ: "Заверуха" "имел своего заместителя как его фамилия или кличка я не знаю, как командир, так и его заместитель все

время между собой о чем-то беседовали и советовались, но нам участникам группы не предоставлялась возможность слушать, о чем они между собой говорили.

Вопрос: *Где в данное время может находиться банда "Заверухи" ", участником которой вы являлись?*

Ответ: Где может находиться банда "Заверухи" " я сказать не могу, так как не знаю, знаю, что группа имела намерение быть в селе Бутины, однако я пошел в разведку, и натолкнулись на военных и думаю, что после этого "Заверуха" " в Бутины не ходил.

Записано правильно с моих слов. Мне прочитано

Христославенко Макух

Допросил *Химченко*

Присутствовал прокурор В.Мостовского рай-на

01.03.46. Про необхідність лікування "бандита". С. 34

Отношение В-Мостовского РОМВД

Нач. УНКВД Львовской обл.

Комиссару милиции 2-го ранга

Тов. ГРУШКО

г.Львов

В КПЗ В/Мостовского РО НКВД содержится под стражей тяжело раненый бандит Христославенко Николай Емельянович, 1927 года рожд., последний в первых числах февраля мес. 46 г. в составе банды "Заверуха" перешел с территории Польши и 14.П.46 года будучи в разведке в р-не Бутины В/Мостовского района в бою с пограничниками был тяжело ранен в обе ноги, руку и позвоночник.

Прошу сообщить, куда можно направить на излечение раненого Христославенко.

Нач. В/мостов. РО НКВД

Капитан /ГРИГО/

01.03.46. Довідка медичного огляду. С. 33

Справка

На підставі медогляду стверджую, що гром. Христославенко Миколай Емільянович нар. 1927 дійсно поранений сквозним пораненням в праву сторону (*незрозуміло* – Л.О.), а також в плечовий сугав.

1/ 111 1946 г. (підпис)

01.03.46. Протокол допиту В. Макуха. С. 19-20

Протокол допроса

Обвиняемого Христославенко Николая Емельяновича

От 1 марта 1946 года.

Вопрос: *Из какого вы села?*

Ответ: Я родом из села Щиткув Любачевского повята. В указанном селе родился.

Вопрос: *Назовите село, которое расположено рядом с селом, в котором вы родились и выросли*

Ответ: Близ прилегающих сел вокруг Щиткува я не знаю, так как никогда никуда из своего села не ходил и не ездил

Вопрос: *Есть вокруг села Щиткува озера или реки?*

Ответ: Вблизи Щиткува есть только какая-то канава

Вопрос: *Какое название имеет эта канава?*

Ответ: Я этого не знаю

Вопрос: *Какие города или железнодорожные станции имеются вблизи вашего села?*

Ответ: Я знаю, что не далеко от нашего села есть город Любачев, а также город Грубышев, железнодорожных станций нет, но не далеко от моего села проходит железная дорога, сколько будет километров до города Любачев и Грубышев я не знаю, так как никогда в них не был.

Вопрос: *Есть ли в Щитково Церковь и в каком месте села она расположена?*

Ответ: В нашем селе есть Церковь. Расположена она в середине села, также имеется школа.

Вопрос: *Как далеко Церковь находится от школы?*

Ответ: Этого я не знаю, но расположена она не рядом с церковью

Вопрос: *Знаете ли вы села Опака, Луковец, Дуброва, Загребля и Оленище?*

Ответ: Я таких сел не слышал и в них не бывал

Вопрос: *Какие хутора или приселки есть возле села Щиткуво?*

Ответ: Приселков никаких нету, и названия их не знаю.

Вопрос: *Назовите фамилию ксендза вашего села и солтуса села Щиткува?*

Ответ: Фамилию ксендза и солтуса я не знаю

Вопрос: *Когда и при каких обстоятельствах вы поступили в банду?*

Ответ: На предыдущем допросе я показал, при каких обстоятельствах я был вовлечен в банду – УПА и дополнить, чем-либо свои показания по данному вопросу не имею.

Вопрос: *Уточните, в каком именно месте вы с группой "Заверухи" перешли границу?*

Ответ: После того, когда меня забрали в банду, мы сразу за границу не пошли. Первую ночь мы от Щиткува дошли до Журавцах. Через какие населенные пункты шли, я не знаю, днем отдыхали, а ночью шли до Вербице через Махнув. В Вербице отдыхали день. На третью ночь шли пешком до Щетятин. Когда пришли в Щетятин остановились на отдых и пробыли один день, потом ночью, не знаю, во сколько часов, из Щетятин вышли в направлении за границу, где мы точно перешли границу не знаю, но пришли в какое-то село названия его не знаю.

Вопрос: *Сколько часов вы шли от Щетятин до села, в котором останавливались на отдых?*

Ответ: Сколько часов мы шли, я не знаю

Вопрос: *Какое примерно расстояние от села Щетятино до села, в котором вы отдыхали?*

Ответ: Не знаю

Вопрос: *Когда шли от Щетятина, шли лесом или полем?*

Ответ: Сначала шли полем, потом лесом, затем снова полем и дошли до какого-то села. Точно, как было дело, сказать не могу, шел снег, и ничего видно не было.

Вопрос: *Какого примерно числа вы перешли границу?*

Ответ: Точно какого числа мы перешли границу я не знаю, но это было за два-три дня до того, как меня ранили в районе Соснины – Бутынской

Вопрос: *Сколько дней банда, в составе которой вы были, находилась на территории советского союза?*

Ответ: Два дня

Вопрос: *На предыдущем допросе вы показали, что ваши отец и мать в 1944 г. убиты польскими бандитами в селе Щиткува. Правду ли вы показали?*

Ответ: Да, я показал правду

Вопрос: *Следовательно известно, что у вас имеется мать и сестра, почему вы даёте о себе неправдивые показания?*

Ответ: Матери и сестры я не имею

Вопрос: *Назовите фамилии соседей, проживающих рядом с домом отца в селе Щеткува?*

Ответ: Фамилии соседей не знаю

Вопрос: *Назовите фамилии лиц, у которых вы работали по найму в селе Щеткува?*

Ответ: Фамилий не знаю

Вопрос: *Намерены ли вы говорить правду?*

Ответ: Я говорю правду

Вопрос: *Нам известно, что из Раво-Русского района, в банде имели кличку "Спивака", рассказывайте о себе правду.*

Ответ: Я происхожу из Польши село Щиткува, никакой клички я никогда не имел

Вопрос: *Бандит "Белый", который шел с вами в разведку в село Бутыны, откуда он происходит?*

Ответ: откуда он происходит "Белый" " я его не спрашивал, на Бутины вел меня он, видимо знал дорогу.

Записано с моих слов, верно. Мне прочитано

Христославенко

Допросил подполковник

Химченко

02.03.46. Постанова на арешт. С. 3

„УТВЕРЖДАЮ“

Арест санкционирую

НАЧ. УНКВД.

ПРОКУРОР Львов обл.

Львов обл

2 /III /46

Комиссар милиции 2-го ранга

_____/Грушко/

2 /III /46

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(на арест)

Гор. В/Мосты

" ____ " февраля

1946 г

Я Начальник – В/Мостовского РО НКВД Л/обл. капитан ГРИГО, рассмотрев поступившие в НКВД УССР материалы о преступной деятельности

ХРИСТОСЛАВЕНКО Николая Емельяновича 1927 года рож., уроженца села Щитковое, Лобачевского района – Польша, из крестьян, украинец, малограмотный, холост, б/п.

НАШЕЛ: Христославенко Н.Е. являлся активным участником банды "УПА" и принимал участие в вооруженной борьбе против Советской власти.

В феврале мес. 1946 г. ХРИСТОСЛАВЕНКО в составе бандгруппы под руководством бандита "Заверуха" нарушили государственную границу СССР и прибыли вооруженные на территорию В/Мостовского р-на Львовской обл.. В ночь на 14 февраля с.г. Христославенко Н.Е. совместно с бандитом по кличке "Белый", был направлен главарем банды "Заверухой" " на разведку в село Бутины В/Мостовского района, однако

столкнувшись с пограничным отрядом, был тяжело ранен и взят в плен. Христославенко имел на вооружении винтовку. Т.е. в преступлениях предусмотренных 54-1 "а", 54-11 ст.ст. УК УССР

ПОСТАНОВИЛ:

ХРИСТОСЛАВЕНКО НИКОЛАЯ ЕМЕЛЬЯНОВИЧА

проживающего по

подвергнуть аресту и обыску

Нач. В/Мостовского РО НКВД

Капитан

/ГРИГО/

03.03.46. Постанова про запобіжний захід. С. 4

„УТВЕРЖДАЮ"

Арест санкционирую

НАЧ. УНКВД Львов обл.

ПРОКУРОР Львов обл.

Комиссар милиции 2-го ранга

_____ /Грушко_

2 /III /46

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(по избранию меры пресечения)

Я, Начальник – В/Мостовского РО НКВД Л/обл. капитан ГРИГО, рассмотрев поступившие материалы о преступной деятельности

Фамилия *Христославенко*

Имя и отчество. *Николая Емельяновича,*

Год рождения *1927* место рожд. *село Щитково,*

Любачевского района

Профессия и специальность – *крестьянин-единоличник*

Место работы и должность – парт. *б/парт-*

образование – *2 класса* нац.— *украинец* – гр-во

Семейное положение *холост*

НАШЕЛ: что Христославенко Н.Е. подозревается в преступлениях предусмотренных, ст. 54-1 "а", 54-11 УК УССР и, принимая во внимание, что. Христославенко находясь на свободе может скрыться от суда и следствия, руководствуясь

ст. ст. 143 и 156 УПК УССР т.е. в преступлениях, предусмотренных 54-1"а", 54-11 ст.ст. УК УССР

ПОСТАНОВИЛ:

Мерой пресечения способов уклонения от следствия и суда Христославенко Николаю Емельяновичу избрать содержание под стражей, о чем в порядке ст. 144 УПК УССР объявить арестованному под расписку в настоящем постановлении.

В соответствии со ст. 158 УПК УССР копию постановления направить Прокурору и передать начальнику тюрьмы для приобщения к личному делу.

Следователь

"Согласен" Нач. РО НКВД – капитан *Григо*

Настоящее постановление мне об'явлено

3 марта 1946 года

Макух

07.03.46. Протокол допиту В.Макуха. С. 21

Протокол допроса

Обвиняемого Христославенко Николая Емельяновича
от 7 марта 1946 года

Вопрос: *На предыдущих допросах вы дали следствию неправдивые показания, скрыли свою настоящую фамилию и другие данные. Намерены ли вы говорить правду?*

Ответ: Да, я буду сей час говорить правду. Показания, которые я давал ранее, мною вымышленные и не соответствуют действительности.

Вопрос: *Рассказывайте подробно о себе*

Ответ: Моя настоящая фамилия Макух Василий Емельянович, родился я в 1927 году в селе Карив Рава-Русского района Львовской области. Из родственников у меня была мать Макух Эва примерно 45 лет, Макух Емельян умер еще в бытность здесь немцев, сестра Леуш Ксения она является дочерью первого мужа моей матери, брат Макух Максим Емельянович сколько лет ему не знаю, но он старше

меня, в 1944 году призван в Красную Армию. Где сей час находится я не знаю. Других родственников я не имею. В 1944 году, когда 1927 год призывался в Красную Армию, я был мобилизован и один или два дня находился при Рава-Русском райвоенкомате, откуда сбежал и перешел территорию Польши и остановился в селе Щитково Любачевского повята, некоторый период времени в селе Щитково работал у крестьян, а затем бывал в других селах на территории Польши и работал в различных крестьян, больше всего я работал в Щитково. В феврале месяце 1946 года в указанном выше селе меня мобилизовали бандиты до банды УПА и я с группой в 10 человек во главе с бандитом по кличке "Заверуха" " перешли границу и оказались на территории В.Монастырского района Львовской области, а 14 февраля на хуторе Соснина- Бутынская я был ранен военными.

Вопрос: *Значит вы вместе перешли границу?*

Ответ: Да, я пришел сюда с территории Польши.

Вопрос: *Где вы перешли границу?*

Ответ: Где наша группа перешла границу я не знаю

Вопрос: *Кто из бандитов знал хорошо местность, которую проходила ваша группа?*

Ответ: Местность хорошо знал командир группы "Заверуха"

Вопрос: *С какой целью группа "Заверухи" " пришла на территорию Львовской области?*

Ответ: Командир об этом нам не говорил, он только в селе Щитково говорил, что есть задание перейти на территорию Советского Союза, а зачем именно он нам не говорил.

Вопрос: *Какое вы имели псевдо?*

Ответ: Кличка моя была "Николай". Кличку мне присвоил командир нашей группы "Заверуха".

Вопрос: *Вы опять даете неправдивые показания*

Ответ: Я говорю только правду.

Вопрос: *Следствию известно, что находясь в банде вы*

имели псевдо "Спивака" ",. Правильно это?

Ответ: Псевдонима "Спивака" я никогда не ошел. В банде меня звали "Микола".

Вопрос: *Когда вы были призваны в Красную Армию?*

Ответ: В Красную Армию был призван осенью 1944 года.

Вопрос: *Значит вы с осени 1944 года по февраль месяц 1946 года находились за границей?*

Ответ: Да.

Вопрос: *В составе какой бандитской сотни вы входили, будучи на территории Польши?*

Ответ: В какую сотню я входил не знаю, я был в боевке которой командовал бандит по кличке "Лот" всего в боевке нас было 12 человек.

Вопрос: *Сколько раз вы переходили государственную границу СССР?*

Ответ: Первый раз из Рава-Русского района на территорию Польши перешел осенью 1944 года и второй раз пришел обратно в феврале месяце 1946 года

Вопрос: *Назовите места, где могут скрываться участники банды "Заверухи"*

Ответ: Где они могут скрываться я не знаю так как мы здесь были всего два дня после того, когда перешли границу.

Записано с моих слов верно

Мне прочитано (підпис)

Допросил (підпис)

Макух

Химченко

12.03.46. Відношення В-Мостовського РВ МВС. С. 40

Нач. 1 спецотдела УНКВД Л/обл.

Подполковнику т. Володарскому

Копия: Нач. тюрьмы №2

12 / 111 1946 г. № 268

гор. Великие Мосты

При этом направляем следственное дело по

обвинению Христославенко Микола, он же Макух Василий Емельянович, обвиняемый по ст.. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР, для передачи Нач. Рава-Русского РО НКВД.

Арестованный содержится под стражей в тюрьме № 2.

Нач. В/Мостов. РО НКВД- Капитан /ГРИГО/

14.03.46. Довідка проходження дактолоскопії. С. 8.

Справка

Арестованный Христославенко Николай он же Макух Василий Емельянович 1927 рождения прошел дактило регистрацию учетной карточки и дактило листа по приготовлении в 1-м отд. УНКВД.

14.ІІІ. 46

Н-к. КПЗ В-Мостовского РО НКВД п/т /Попов/

16.03.46. Запит про судимість Василя Макуха. С. 7

Н-ку 1-го спец. отд. УНКВД

л/т Володарскому

Прошу выдать справку о судимости и какими компроматериалами вы располагаете по Христославенко Николая он же Макух Василий Емельянович 1927 уроженец и житель с. Каров Рава-Русского р-на п/пт.

Ст. о/уп В.Мостовского РО НКВД *Иванец*

16.ІІІ.

17.03.46. Список звинувачених осіб. С. 1

Список лиц, обвиняемых по делу

№ п\п	Фамилия имя отч.	Год рожд.	где содержится под стражей
1.	Христославенко Николай он же Макух Василий Емельянович	1927	Тюрьма №4 г. Львов

Ст. о/уп. В. Мостовского РО НКВД *Иванец*

17.03.46. Постановва на прийняття справи. С. 2а

Постановление о принятии дела

"Утверждаю"

Н-к В-мостовского
РО НКВД к-н Григо
17 марта 1946 г.

Постановление
/о принятии дела/

1946 года марта 17 дня г. В-Мосты.

Я, ст. о/уп. В-Мостовского РО НКВД млад. л-нт *Иванец*
рассмотрев материал в отношении Христославенко Николая
он же Макух Василий Емельянович 1927 года рождения обв.
по ст. 54-1а и 54-11 УК УССР

Нашёл:

Что по данному делу необходимо вести дальнейшее
расследование, а потому руководствуясь ст. 108 УПК УССР

Постановил:

След. дело в отношении Христославенко он же Макух
Василия Емельяновича принять к своему производству.

Ст. о/уп. В-Мостовского РО НКВД млд. л-нт *Иванец*

17.03.46. Анкета арештованого. С. 5-6

НКВД СССР

Анкета арестованного

1. фамилия	Христославенко он же Макух
2. Имя и отчество	Николай – Василий Емельянович
3. Дата рождения	1927 года
Место рождения	село Каров Рава-Русского р-на Львовской обл.
4.. Место жительства	село Каров Рава-Русского р-на Львовской обл.
5.Професия и специальность	не имеет
6. Последнее место работы	
7. партийность	б/п
8. Национальность	Украинец
9. Гражданство	СССР
10. Паспорт	никаких документов не имеет
11. Образование	два класса
12.Социальное происхождение	из крестьян
13. Имущественное положение, занятие	
До 1929 года	с/ хозяйством
14. То же до 1917 года	с/ хозяйством
15. Служба в царской армии и чин	не служил
16. Служба в белой армии и чин	не служил
17. Категория воинского учета (запаса)	в/.обязан.
18. Участие в бандах и др. организациях и восстаниях	
19. Судимость	со слов не судим
20.Примыкал к	—

антисоветским партиям

21. состав семьи:

мать Макух Ева. 1900 г.
с. Каров Раво-Русского р-на
брат Макух Максим
Емельянович
1916 г. в Красной армии
Сестра Левуш Ксения
Прокоповна
1922 г с. Каров Раво-Русского
р-на

Личная підпис арестованного

Макух

1 Особые внешние приметы арестованного ранен в правое плечо, в шею и п/п ноги

2. Кем и когда арестован или откуда прибыл (номер ордера)
17 февраля 1946 г. В.Мостовским РО НКВД

3. Направлен в тарьму 2 г. Львова

4. Другие замечания

Должность, звание и фамилия сотрудника, опросившего арестованного и заполнившего

Ст. о/уп. В-Мостовского р-на НКВД *Иванец*

17 111 1946

17.03.46. Протокол допиту звинуваченого. С. 30

Протокол допроса

/потерпевшего/

1946 года марта 17 дня г. В.Мосты

Я, ст. оп/у В/Мостовского РО НКВД ст.. лейтенант милиции Иванец Ю.И. сего числа допросил в качестве обвиняемого Христославенко Николая он же Макух Василий Емельянович 1927 года рождения уроженец и житель с. Каров Рава-Русского р-на Л/обл..

Вопрос: Вам предъявлено обвинение по ст.ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР. Виновным себя признаете?

Ответ: В предъявленном обвинении по ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР виновным себя признаю полностью и поясняю, что действительно не желая служить в Красной армии, осенью 1944 году я перешел госграницу на сторону Польши, где вступил в банду "УПА". На вооружении имел винтовку, к ней боеприпасы. В феврале м-це 1945 года я в составе банды "Заверюхи" перешел госграницу СССР, и находился на территории В-Мостовского района. 14 февраля 1946 года с бандитом "Белый" я был послан в разведку с. Бутины В.Мостьовского р-на. Будучи в разведке был настигнут пограничниками. Завязался бой в этом бою я был тяжело ранен и пленен. При задержании изъяты винтовка и 40 штук патронов.

Будучи в банде имел псевдоним "Микола".

В этом виновным себя признаю полностью.

Вопрос: *Что желаете дополнить по данному делу?*

Ответ: Больше по данному делу дополнить нечего не имею. Протокол записано верно, прочитано мне за что и расписываюсь. *Макух*

Допросил ст. оп/у В/Мостовского РО НКВД

ст.. лейтенант

Иванец

17.03.46. Постанова про звинувачення. С. 29

УТВЕРЖДАЮ

Н-к В.Мостовского

РО НКВД /ГРИГО/

17 марта 1946

Гор. В.Мосты

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(о предъявлении обвинения)

Я. Ст. о/уп. В-Мостовского района Львовской области лейтенант Иванец, рассмотрев следственный материал по делу № 230 и приняв во внимание, что Христославенко Николай он же Макух Василий Емельянович достаточно

изобличается в том, что он, не желая служить в Красной Армии, осенью 1944 года перешел госграницу на сторону Польши, где находился на нелегальном положении, а затем вступил в банду "УПА". В феврале м-це 1946 года он в составе бандгруппы "Заверуха" перешел государственную границу СССР и прибыли вооруженные на территорию Велико – Мостовского р-на. 14 февраля 1946 г. он Христославенко – Макух, будучи в разведке в селе Бутыни в бою против пограничников был тяжело ранен и пленен. Христославенко имел с собой оружие и боеприпасы. Имя конспирации имел псевдоним "Миколай"

Постановил:

Руководствуясь ст.ст. и 127 УПК УССР, привлечь Христославенко Николая он же Макух Василий Емельяновича в качестве обвиняемого по ст.ст.. 54-1 "б" и 54-11 УК, о чем объявить обвиняемому под расписку в настоящем постановлении.

Копию постановления в порядке ст.. 144 УПК УССР, направить Прокурору.

Следователь

Иванец

"Согласен" нач. отделения

Настоящее постановление мне объявлено

17 марта 1946 г.

Макух

17.03.46. Постанова про передачу справи. С. 41

Утверждаю

Нач. В/Мостов. РО НКВД

Капитан /ГРИГО/

17 марта 1946 г.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

/о передаче дела/

Я, ст. опер. уполномоченный В/Мостовского РО НКВД Л/обл. лейтенант милиции Иванец, рассмотрев следственное дело обвиняемого Христославенко Николая, он же Макух

Василий Емельянович, 1927 года рож., уроженец и житель с. Карив, Рава-Русского р-на Л/обл., обвиняемого по ст.. 54-1 "а" и 34-11 УК УССР, -

НАШЕЛ:

14 февраля 1946 г. в селе Бутыни В/Мостовского р-на Л/обл. во время боя с бандитами, был тяжело ранен бандит, назвавший себя Христославенко Николаем Емельяновичем 1927 года рождения уроженец и житель с. Щитков, Любинского повата – Польша.

В ходе расследования установлено, что Христославенко является Макух Василий Емельянович, 1927 года рождения уроженец и житель с. Карив Рава-Русского р-на Л/обл., последний осенью 1944 г. с пересыльного пункта сбежал за границу в Польшу, где вступил в банду "УПА" под кличкой "Николай", имел на вооружении винтовку и к ней боеприпасы.

В феврале мес. 1946 г. он, Макух в составе бандгруппы "Заверуха" перешел государственную границу на сторону СССР с целью террора. И 14 февраля последний в бою задержан с оружием в руках.

Имея ввиду, что тщательное расследование всей преступной деятельности бандита Христославенко, он же Макух может быть произведено по месту его жительства, т.е. в Рава-Русском районе, а потому руководствуясь ст.. 121 УК УССР,

ПОСТОНОВИЛ:

Следственное дело в отношении Христославенко Николая, он же Макух Василий Емельянович, через 1 Спецотдел переслать Нач. Рава-Русского НКВД Львовской обл., одновременно перечислить за последним арестованного Христославенко Николая он же Макух, находящегося под стражей в тюрьме № 2.

Ст. опер. уполн. В/Мостовского РО НКВД Л/обл.
лейтенант милиции

/Иванец/

Документи ВББ УМВС Л/О та Р-Руського РВ МВС

20.04.46. Постанова на прийняття справи. С. 2

Постановление о принятии дела

Утверждаю

Нач. след отд. ОББ УМВД

Ст. лейтенант /Шулепов/

20 апреля 1946 года

Постановление

/о принятии дела к производству/

1946 года апреля 20 дня г. Львов.

Я, следователь ОББ УМВД Львов. обл. ст. лейтенант
Вопленко рассмотрев следственный материал по делу № 230
по обвинению

Макух Василия Емельяновича

он же Христославенко Николай Емельянович

Нашел:

Что Макух он же Христославенко совершил преступление,
предусмотренное ст. 54-1а 54-11 УК УССР по которому
требуется дальнейшее ведение следствия а поэтому
руководствуясь 108 УПК УССР

Постановил.

Следственное дело № 230 по обвинению Макух он
же Христославенко Василия Емельяновича принять к своему
производству приступить к расследованию.

Следователь ОББ УМВД

Ст. лейтенант Вопленко

22.04.46 Довідка тюрми №2. С. 38.

Справка

Дана в том, что закл. Христославенко Николай
Емельянович 5.04.46 был в распор. нач. тюрьмы № 4

22.04.46 (підпис)

01.05.46. Вказівка ОББ УМВД по справі. С. 39

НАЧ. РАВА-Русского РО МВД

Нами арестован за участие в банде "УПА" Макух Василий Емельянович 1927 года, уроженец и житель с. Карив Вашего района. На допросе Макух показал: что он Рава-Русским РВК в 1944 году был призван в Красную Армию и в течении 2-х суток, а затем с Райвоенкомата сбежал на территорию Польши, где вступил в банду "УПА", и в феврале 1946 года в составе банд группы в количестве 10 человек прибыл на сторону СССР с целью разведки и террористических актов.

В целях проверки правдоподобности показаний обвиняемого срочно проведите следственные действия:

1/ Допросите в качестве свидетелей мать Макух Еву, проживающая с. Карив и ее дочь Левуш Ксению Прохоровну последним задав вопросы:

а/ призывался ли ее сын Макух Василий Емельянович в 1944 году в Красную Армию и когда именно.

б/ когда и куда Макух выбыл из дому и где он находится в настоящее время, и что известно в настоящее время, и что им известно о принадлежности его в "УПА".

2/ Кроме того допросите 3-4-х свидетелей хорошо знающих по месту жительства арестованного Макух по тем же вопросам.

3/ Истребуйте в Вашем РВК справку действительно ли Макух Василий Емельянович в 1944 году был призван в Красную Армию.

4/ Проверьте по Вашим учетам не значится ли Макух разыскиваемым или другие компроматериалы, приобщите официальные справки РО МВД и РО КГБ.

5/Проведите опись имущества, принадлежащего арестованному Макух, описанное имущество сдайте родственником под сохрannую расписку. Весь, собранный материал срочно направьте в ОББ УМВД Львовской области.

Срок исполнения со дня получения 3 дня.
Зам. Нач. ОББ УМВД Л/О Капитан /Абрамов/
Исполн. Вопленко
№ 1 / 2215 1/V-1946 г.
г. Львов

Запит про призив до армії. С. 35.

Военкому Рава-Русского района Львовской обл.
Гвардии майору тов. Вакуленко

Прошу проверить и сообщить действительно ли был призван в РККА гр-н: Макух Василий Емельянович, 1927 г. урож. И житель с Каров, Р-Русского р-на, Львов. обл.

Когда и в какую часть направлялся.

С ответом прошу не затягивать.

/ Нач. Р-Русского РО МВД капитан

Довідки про призив до армії. С. 35.

Справка

Дана Рава-Русским РВК Рава-Русскому МВД в том, что призывник 1927 года рождения Макух Василий Емельянович житель села Карев был призван в Красную Армию в 1944 году в ноябре м-ц. и в пути следования на Львовский пересыльный пункт дезертировал.

Райвоенком гв. майор /Вакуленко/

Нач. 2 части /Ф...../

15.05.46. Довідка про виконання рішень ВТ. С. 66

СПРАВКА

К делу № Макух В.Е.

11 мая 1946 года на исх. № 0205 направлено общее письмо начальнику Управления Министерства Юстиции с просьбой дать указание нарсудам и ответственным лицам из УМЮ о своевременном исполнении решений Военного

трибунала в части конфискации имущества и изыскания материального ущерба.

Секретарь ВТ гарнизона майор юстиции /Вяткин/

15 мая 1946 года

23.05.46. Відношення ОББ УМВС. С. 36

Начальнику Рава-Русского РО МВД Л/области

Капитану тов. Визер.

г. Рава-Русская

Немедленно исполните наш запрос № 1/2215 от 1/V-1946 г. о допросе свидетелей Макух Евы, её дочери Левуш Ксения и других лиц, о производстве описи имущества и высылки справки РВК о призыве Макух Василия Емельяновича в Красную Армию. В случае, если Вами к 28/V-1946 г. данное наше требование не будет выполнено, дело будет направлено Вам на доследование с перечислением за Вами арестованного.

Пом. Начальника УМВД Львовской обл.

Подполковник /Задоя/

23 мая 1946 г. № 1/2633

г. Львов

исп. Воппенко

26.05.46. Довідка. С. 47

К следственному делу №

СПРАВКА

Дана Рава-Русским РО МВД, Львовской области в том, что гр-н Макух Василий Емельяновича 1927 года рождения, уроженец села Каров, Рава-Русского района Львовской области, украинец, из крестьян.

Проходит как нелегал, находящийся в розыске, других компрометирующих материалов на последнего не располагаем.

Нач. Рава-Русского РО МВД

капитан /Визир/

26/ V-46 г. г. Рава-Русская

27.05.46. Довідка. С. 46

Начальнику Рава-Русского РО МГБ Л.О
Майору тов. Денисюк

Здесь

Прошу проверить и сообщить какими вы располагаете компрометирующими материалами на гр-на: Макух Василий Емельяновича 1927 года рождения, уроженец села Каров, Рава-Русского района, Львовской области, украинец, из крестьян.

С ответом прошу не задержать. Цель проверки спецпроверка Нач. Рава-Русского РО МВД Л.О.

Капитан /Визир/

27/ V-46 г. г. Рава-Русская

30.05.46. Протокол допиту Єви Макух. С. 24-25

Протокол допроса

1946 года мая 30 дня село Каров

Уч. уполномоченный Рава-Русского РО МВД Миколук. Допросил в качестве свидетеля гражданку Макух Ева Васильевна. 1895 года рождения уроженка и житель село Каров Рава-Русского р-на Львов обл. Украинка. Малограмотная безпартийная. Вдова по происхождению из крестьян-бедняков по положению крестьянка единоличник. со слов несудима гр-ка сср.

Об ответственности по ст.. 89 ук уср за дачу ложных показаний предупреждена
Макух

Показания Макух

Вопрос: *расскажите гражданка Макух призывался ли ваш сын Макух Василий Емельянович 1927 года рождения, когда и каким райвоенкоматом призывался в красную армию?*

Ответ: Мой сын Макух В.Е. 1927 года призывался в красную армию в 1944 году месяца и датой неповню.

Вопрос: *когда и куда ваш сын Макух В.Е. выбыл из дому и где он находится в настоящее время и что вам известно о его принадлежности к банде УПА?*

Ответ: Мой сын Макух выбыл из дому в 1944 году месяца и датой неповню в рава-русский райвоенкомат для призыву и отправки в красную армию. Но после того мне стало известно, что мой сын Макух сбежал

куда и в каком направлении мне неизвестно и в настоящее время.
Макух

30.05.46. 3 протокола допиту В.Федейка. С. 28

... Макух ещё сказал мне : "Досвидания"

Вопрос: *когда и куда Макух В.Е. выбыл из дому и где он находится в настоящее время, его принадлежность к банде УПА?*

Ответ: Мне известно, что Макух выбыл из дому осенью 1944 года по случаю его призова в Красную армию а в настоящее время его место нахождения мне неизвестно, также мне известно, что Макух в настоящее время в Красной армии не служит. Из того что Макуха разыскивают также мне известно Иваник призывался одновременно с Макухом но в настоящее время Иваник находится в банде УПА из этого видно что и Макух совместно с Иваником сбежали и ушли в банду УПА. Макух мог находиться будучи в банде УПА за границей в своей тетки с. Поддубци его матери сестра. Однако в настоящее время его место нахождения мне неизвестно.

Вопрос: *что вы еще можете дополнить к своему показанию.*

Ответ: дополнить показания ничим не могу.

Записано с моих слов верно.

Мне прочитано.

Федейко

Уч. уполномоченный раво-русского РО МВД *Миколук*

30.05.46. Протокол допиту Панас I. С. 26

Протокол допроса

1946 года мая 30 дня село Каров

Уч. уполномоченный Раво-Русского РО МВД Миколук.
Допросил в качестве свидетеля гражданку Панас Ерину Кондратовну 1890 года рождения уроженка и житель село Каров Раво-Русского р-на Львов обл. Украинка. малограмотна безпартийная. Замужняя по происхождению из

крестьян-бедняков по положению крестьянка-колхозница. со слов несудима гр-ка сср.

Об ответственности по ст.. 89 ук усср за дачу ложных показаний предупреждена *Панас Ирина*

Показания Панас

Вопрос: *расскажите гр-ка Панас знаете ли вы гр-на Макух Василия Емельяновича 1927 г. рождения и какие у вас с ним взаимные отношения были?*

Ответ: Я знаю гр-на Макух как односельчанина. Взаимные отношения были нормальные

Вопрос: *призывался ли Макух В.Е. в Красную Армию. когда именно?*

Ответ: Мне известно что Макух призывался в красную армию осенью 1944 года месяца и датой неповню раворусским райвоенкоматом после того мне также стало неизвестно то что Макух сбежал через несколько дней из райвоенкомата. Куда ушел мне неизвестно и в селе больше не появлялся.

Вопрос: *когда и куда Макух выбыл из дому и где он находится в настоящее время и что вам известно о его принадлежности к банде УПА?*

Ответ: Мне известно о том что Макух выбыл из дому осенью 1944 года месяца и датой неповню по призыву его в райвоенкомат для отправки в красную армию. Откуда сбежал. Куда мне неизвестно и где находится в настоящее время мне также неизвестно. О принадлежности у УПА также мне неизвестно.

Вопрос: *Откуда вам известно стало о том, что Макух сбежал с райвоенкомата при отправки его в красную армию?*

Ответ: Мне стало известно о побеге Макухи от его матери Макух Евы что за ее сином Василем розискуют, что сбежал из райвоенкомата неизвестно куда.

Вопрос: *Что вы еще имеете дополнить к своему показанию?*

Ответ: дополнить показания ничим немогу.

Записано с моих слов верно мне прочитано

(підпис) *Панас Ірина*

Уч. уполн. Раво-русского РО МВД

Миколук

30.05.46. Протокол допиту А. Ванько. С.

Протокол допроса

1946 года мая 30 дня село Каров

Уч. уполномоченный Раво-Русского РО МВД Миколук.

Допросил в качестве свидетеля гражданку Ванько Анна Михайловна 1921 года рождения уроженка и житель село Каров Раво-Русского р-на Львов обл. украинка грамотна безпартийна вдова по происхождению из крестьян-бедняков по положению крестьянка-единоличница. со слов несудима гр-ка сср.

Об ответственности по ст.. 89 ук усср за дачу ложных показаний предупреждена. *Ванько Анна*

Показания Ванько

Вопрос: *расскажите гр-ка Ванько знаете ли вы гр-на Макух Василия Емельяновича 1927 г. рождения и какие у вас с ним взаимные отношения были?*

Ответ: Я знаю гр-на Макух как односельчанина. Взаимные отношения были нормальные

Вопрос: *призывался ли Макух В.Е. в Красную Армию. когда именно и каким райвоенкоматом призывался?*

Ответ: Мне известно что Макух призывался в красную армию 1944 года осенью месяца и датой неповню

Вопрос: *когда и куда Макух. выбыл из дому и где он находится в настоящее время и что вам известно о его принадлежности к банде УПА?*

Ответ: Мне известно о том что Макух выбыл из дому 1944 года осенью датой неповню по случаю призыва в райвоенкомат для отправки в красную армию. После чего мне также известно то что Макух сбежал и укрывался от службы в

Красной Армии а ушел в банду УПА и находился за границей в настоящее время где он находится мне неизвестно

Вопрос: *Откуда вам известно стало о том, что Макух находился в банде УПА в которую вступил в 1944 году?*

Ответ: мне известно с того что его мать говорила уже в 1945 году ей стало известно что ее сын Макух находился за границую, где убит после через несколько время его мать внов говорила, что ее сын Макух находится в живых заграницею а мне известно то что заграницею была концентрация банд УПА и Макух находясь там неменув банди УПА

Вопрос: *Что вы еще имеете дополнить к своему показанию?*

Ответ: дополнить показания ничим немогу .

Записано с моих слов верно мне прочитано *Ванько Анна*

Уч. уполном.Раво-русского РО МВД *Миколук*

31.05.46. Протокол допиту Ю. Хохули. С. 27

Протокол допроса

1946 года мая 31 дня село Каров

Уч. уполномоченный Раво-Русского РО МВД Миколук допросил в качестве свидетеля гражданку Хохула Юстинія Ивановна 1901 года рождения уродженка и житель село Каров Раво-Русского р-на Львов обл. Украинка. Неграмотна б/п. Замужняя по происхождению из крестьян-бедняков по положению крестьянка единоличник. со слов несудима гр-ка ссср.

Об ответственности по ст.. 89 ук усср за дачу ложных показаний предупреждена *За Пігура Ка*

Показания Хохула

Вопрос: *расскажите гражданка Хохула знаете ли вы гр-на Макух Василия Емельяновича и какие у вас с ним взаимные отношения были?*

Ответ: Я знаю гр-на Макух как односельчанина. Взаимные отношения были нормальные

Вопрос: *призывался ли Макух В.Е. в Красную Армию. когда и каким райвоенкоматом призывался?*

Ответ: Мне известно, что Макух призывался в красную армию в 1944 году месяца и датой неповню раво-русским райвоенкоматом., также мне неизвестно то, что Макух будучи призван в Красную Армию, затем сбежал и скрылся.

Вопрос: *когда и куда Макух выбыл из дому и где он находится в настоящее время и что вам известно о его принадлежности к банде УПА?*

Ответ: Мне известно что Макух выбыл из дому в 1944 году в раво-русский райвоенкомат для отправки в красную армию. В то время я ехала с г. Раво-Русского и при въезде в город встретила Макуха ехавшего на повозке и другие с ним. Макух лично поздоровался ко мне и сказал что едет в райвоенкомат для отправки в красную армию.

Что касается его принадлежности к УПА, то Макух был сочувствующим им. Макух еще до призыва в Красную армию часто заходил ко мне всегда начинал разговор про УПА и говорил что получил повестку о явке в банду УПА. На это я ему ответила зачем тебе ити в банду. На это Макух сказал что рано или позно за свое нужно ити и нам известно что Макух уже будучи призванным в Красную Армию и сбежал то он по прежним своим настроением ушел в банду УПА. В настоящее время его место нахождения мне неизвестно.

Вопрос: *Что вы еще имеете дополнить к своему показанию?*

Ответ: дополнить показания ничим нимогу. .

Записано с моих слов верно мне прочитано За *Пігура*

Уч. уполномо.РО МВД

Миколук

31.05.46. Протокол допиту К. Леуш. С. 28

Протокол допроса

1946 года мая 31 дня село Каров

Уч. уполномоченный Раво-Русского РО МВД Миколук.
Допросил в качестве свидетеля гражданку Леушь Ксения Прохоровна 1922 года рождения уроженка и житель села Каров Раво-Русского р-на Львов обл. украинка. Образование 4 класса безпартийная незамужняя по происхождению из крестьян-бедняков по положению крестьянка-единоличник со слов несудима гр-ка сср.

Об ответственности по ст.. 89 ук усср за дачу ложных показаний предупреждена *Леуш*

Показания Леушь

Вопрос: *расскажите гр-ка Леушь призывался ли ваш брат поматери Макух Василий Емельянович в Красную Армию. когда именно и каким райвоенкоматом призвался?*

Ответ: Мой брат Макух В.Е. призывался в красную армию осенью 1944 года в ноябре месяца датой неповню раво-русским райвоенкоматом

Вопрос: *когда и куда ваш брат Макух В.Е. выбыл из дому где он находится в настоящее время и что вам известно о его принадлежности к банде УПА?*

Ответ: Мой брат Макух В.Е. выбыл из дому в ноябре месяце 1944 года в раво-русский райвоенкомат для призыва и отправки в красную армию. После чего мне также стало известно что он якобы сбежал и укрылся от службы в Красной армии. Но куда он сбежал и где в настоящее время находится мне неизвестно. Что касается его принадлежности к УПА мне также об этом неизвестно.

Вопрос: *появлялся ли ваш. к вам на дом после ухода из дому или с вашей стороны принимались меры к установлению его место нахождения?*

Ответ: мой брат Макух В.Е. после ухода из дому в райвоенкомат для отправки в красную армию тоесть с ноября

м-ца 1944 года на дом не появлялся. Я лично старалась установить его местонахождение в начале 1945 года я по пропуску ходила за границу с целью найти брата Макух В.Е. и вывести его с повинною. В то время я была в селах Щепятен, Вольгово и через Торнашен только проходила и все таки я не нашла его а приходилось видеть других участников банды УПА находившиеся в селе Вольгов ушедших с села Каров в банду УПА.

Воронка Григорий Павлович

Воронка Иван Павлович

Юськыв Иван Михайлович

Сайчук Дмитрий отчества незнаю

Из них Воронка Иван Павлович спрашивал меня что я пришла я сказала что за своим братом. Макух В.Е. то Вронка мне ответил что твоего брата здесь нет.

Вопрос: *Что вы еще имеете дополнить к своему показанию?*

Ответ: дополнить показания ничым немогу .

Записано с моих слов верно мне прочитано *Леуш*

Уч. уполном. Раво-русского РО МВД *Миколук*

01.06.46. Постанова на право обшуку та опису майна. С. 12

Утверждаю

Зам-нач Раво-Русского

РО МВД ст. л-та милиции

1 / VI 46 г. /Рояко/

Постановление

/на право производства обыска и описи имущества/

1946 года июня 1 дня село Каров

Уч. уполномоченный Раво-русского РО МВД Миколук на основании указания ОББ УМВД Львовской обл. и личного поручения о производстве обыска и описи имущества в гр-ки

Макух Евы. Васильевны, проживающая в селе Каров Раво-Русского р-на Львовской обл.

Постановил:

Произвести обыск и опись имущества в гр-ки Макух Евы Васильевны. проживающая село Каров Раво-Русского р-на Львовской обл. на предмет сдаче её под сохранную расписку описанное её имущество.

Настоящее постановление

Мне объявили

Макух

1 / VI 46 г.

Уч. Уполномоч. Раво-русского РО МВД *Миколук*

01.06.46. Протокол обыску будинку Єви Макух. С. 13

Протокол квартирного обыска

1946 года июня 1 дня село Карев

Уч. уполномоченный Рава-Русского РО МВД Миколук в присутствии понятых:

Председатель с/совета с Каров Крысы Иван С., проживающий село Каров Раво-Русского р-на Л/обл., Стельмах Яков Григорович, проживающий село Каров Раво-Русского р-на Л/обл. сего числа произвел обыск у гр-ки Макух Евы Васильевны., проживающей село Каров Раво-Русского р-на Л/обл. на предмет обнаружения и описи имущества указанное в описе от 1/VI 46 года.

Все обнаруженное описано в описе имущества и сдано под сохранную расписку обыскиваемой Макух.

Понятие: 1. *Крыса.*

2. *Стельмах*

Уч. уполномоченный Раво-Русского РО МВД *Миколук*

01.06.46. Опис майна Єви Макух. С. 14

Описание имущества

1946 года июня 1 дня село Карев уч. уполномоченный Раво-Русского РО МВД Миколук в присутствии понятых: Председатель с/совета с Каров Крисы Иван С., проживающий село Каров Раво-Русского р-на Л/обл., Стельмах Яков Григорович, проживающий село Каров Раво-Русского р-на Л/обл. сего числа произвел опись имущества в гр-ки Макух Евы Васильевны проживающей село Каров Раво-Русского р-на Л/обл.

Описано имущество ниже следующее:

- 1.. Жилой дом старый деревянный под соломою занимает площадью 9 на 4 кв. метра 1 шт.
2. Стодола деревянная под соломою занимает площадью 8 на 4 кв. метра 1 шт.
3. сарай занимает площадью 4 на 3 кв. метров 1 шт.
4. корова масти бурой по возрасту 17 лет 1 шт.
5. гардероб 1 шт.
6. кровать деревянная простая 1 шт.
7. стол простой деревянный 1 шт.
8. кровать железная простая 1 шт.
9. постельные принадлежности, пирина 2 шт.
- пуховых подушек 2 шт.
- одеял простых 2 шт.

больше ничего не имеется

роспись описуемой

Макух

Понятые: 1. *Криса*.

2. *Стельмах*

Уч. уполном. Раво-русского РО МВД *Миколук*

01.06.46. Розписка, що підлягає зберіганню. С. 15

Сохранная расписка

Я, Макух Ева Васильевна проживающая село Каров Рава-Русского р-на Львовской обл. даю настоящую расписку Рава-Русскому РО МВД в том, что я обязуюсь сохранить имущество, указанное в описи имущества от 1/VI 46 года до особого распоряжения органов советской власти.

В случае нарушения мною настоящей расписки я несу ответственность по закону уголовного кодекса УССР.

За что расписуюсь

Макух

Отобрал подписку уч. уполномоченный

Рава-русского РО МВД

/Миколук/

1 июня 1946 года

04.06.46. Довідка про відсутність компромату. С. 46а

По учетам РО МГБ не проходит

О/упол. РО МГБ Л-нт *Денисюк*

4/VI 46 г.

05.06.46. Відношення Рава-Руського РВ МВС. С. 37

Зам. Нач. ОББ УМВД Львовской области

Капитану тов. Абрамову

гор. Львов

При этом направляем протоколы допроса свидетелей по делу Макух Василия Емельяновича – Макух Евы Васильевны, Леуш Ксении П. , Федейко ВГ., Панас И.К., Ванько А.М., Хошула Ю.М справку РВК, справки РО МВД, МГБ, опись имущества и сохранную расписку.

Приложение: упомянутое на 13 листах.

/ Нач. Рава-Русского РО МВД

Капитан */Визир/*

5/VI-46 г. № 913

Рава-Русская

10.06.46. Довідка медичинського огляду. С. 43

Секретно

ВРАЧЕБНАЯ СПРАВКА

По заданию начальника _4_ тюрьмы

УНКВД Львовской области мною осмотрен заключенный
Христославенко Николай Андреевич 1922.

Причем обнаружено следующее: гипертрофир. костная
мозоль в области верх ? пр. бедра
укорочение прав. конеч. На 04.2 см

Диагноз Неправильно сросш. перелом. прав. голени с
гипертр. костной мозоли

Выводы К физтуду годен легкому

10 июня 1946 г. Врач (підпис)

11.06.46. Постанова про долучення речових доказів. С. 32

УТВЕРЖДАЮ

НАЧ СЛЕДОТДЕЛЕНИЯ

ОББ УМВД Л/О

/ШУЛЕПОВ/

11 июня 1946 г.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

/О приобщении к делу вещ. доказательств/

1946 года, июня 11 дня.

гор. Львов.

Я, следователь ОББ УМВД Львовской области ст. лейтенант
Вопленко/ рассмотрев следственный материал по делу № 230
по обвинению Макух, он же Хрестославенко Василия
Емельяновича –

НАШЕЛ:

14 февраля 1946 г. при задержании Макух, он же
Хрестославенко Василия Емельяновича и при личном обыске
его было изъято две книжки о сдаче молока на имя Музыка
Иван и два личных письма, которые являются по делу

вещественными доказательствами, а потому на соответствии изложенного –

ПОСТАНОВИЛ:

Изъятые при задержании Макух, он же Хрестославенко Василия Емельяновича две книжки о сдаче молока за № 23 Музыка и два личных письма приобщить к следственному делу №230 как вещественные доказательства.

следователь ОББ УМВД Л/области

ст. лейтенант

/Вопленко//

13.06.46. Протокол пред'явления слідства. С. 42

Протокол

Предъявления следствия

1946 г. июня 13 дня, уполномоченный ОББ УМВД Л.О. ст. л-т Вопленко, руководствуясь 200 УПК, предъявил обвиняемому Макух Василию Емельяновичу по ст.ст.. 54-16 54-11 УК УССР следственное производство по данному делу и запросил его не желает ли он чем-нибудь дополнить следствие, на что обвиняемый Макух Василий Емельянович заявил с материалами следствия я знаком и дополнить по делу ничего неимею после чего обвиняемому объявлено, что следствие по данному делу закончено и весь материал направляется в порядке 204 ст. УПК Прокурору.

Підпис обвиняемого *Макух*

Підпис уполномоченного *Вопленко/*

13.06.46. Протокол допиту Макуха В.О. С. 22-23

Протокол допроса К делу №

Допрос начат 13 июня 1946 г

окончен 13 июня 1946 г.

Я, следователь ОББ УМВД Л.О. ст. л-т Вопленко допросил в качестве обвиняемого

1. фамилия, имя и отчество *Хрестославенко Николай Емельянович он же Макух Василий Емельянович*

2. Год рожд. 1927 3. Место рожд. *с. Карив Рава-Русского р-на*

4..Адрес *с. Карив Рава-Русского р-на Львов. обл..*

5. партийность *б/п* 6. Нац. Укр. 7. гражд. СССР
8. Паспорт *не имеет*
9. Образование *два класса*
10. Профессия и специальность *не имеет*
11. Род занятий *крестьянством*
12. Состав семьи *холост*
13. Социальное происхождение *из крестьян бедняков*
14. общественно-политическая деятельность в прошлом
15. Правительственные награды *наград не имеет*
16. Военное или специальное звание *не имеет*
17. Отношение к воинской повинности *в/о*
18. Участие в Отечественной войне *не участвовал*
19. Имеет ли ранения и контузии *не имеет*
20. Был ли на территории оккупированной противником
с. Карив Рава-Русского р-на Львов. обл..
21. Участие в бандах и др. организациях и восстаниях
Участвовал в банде УПА в 1946 г.
22. Судимость со слов *не имеет*

Макух

Показания обвиняемого:

Вопрос: *Назовите правильно вашу фамилию имя и отчество?*

Ответ: правильно моя фамилия имя и отчество является Макух Василий Емельянович 1927 года рождения уроженец и житель с. Карив Рава-Русского р-на Львов. обл.

Вопрос: *Кто такой Христославенко Николай Емельянович?*

Ответ: Христославенко Николай Емельянович такого человека я совершенно не знаю, но в момент когда меня задержали в с Бутыни Великомостовского района я будучи в безсознательном состоянии назвался под вымышленным фамилием Христославенко Николай Емельянович

Вопрос: *Почему вы в момент задержания в с. Бутыни скрыли свою настоящую фамилию Макух Василий*

Емельянович и назвались под фамилией Христославенко Николай Емельянович?

Ответ: В виду того что при моем задержании я был тяжело ранен где я в течение нескольких дней совершенно не разговаривал, т.е. сразу я после ранения потерял сознание потому я назвался неправильной фамилией Христославенко Николай я даже и сам ничего не помню что я говорил вам потому и был оформлен материал ареста и первичный допрос оказался несоответствующим действительности, а сей час я сказал следствию правильно моя фамилия является не Христославенко Николай Емельянович как говорил я раньше, а Макух Василий Емельянович.

Вопрос: *Вы подтверждаете свои показания записанные в протоколе допроса от 7 марта, 29 апреля 1946 г. и зачитанные вам сей час, о том что вы будучи призваны Рава-Русским РВК в Красную армию и были направлены на пересыльный пункт облвоенкомата и в пути следования дезертировали, а затем перешли на сторону Польши, где вступили в банду УПА, имели на вооружении винтовку и патроны, имели псевдоним "Николай" и 14/2 -46 г. во время вашего задержания вы оказали вооруженное сопротивление в результате чего были ранены?*

Ответ: Да, я действительно свои показания, записанные в протоколах допроса от 7 марта и 29 апреля 1946 г. и сей час зачитанные мне, я подтверждаю полностью о том, что я действительно был призван в ноябре 1944 года Рава-Русским РВК в Красную армию и в составе команды, которая была направлена в облвоенкомат на пересыльный пункт в пути следования дезертировал и сразу ушел на территорию Польши, где первое время проживал на нелегальном положении, а затем вступил в банду УПА, руководителем которой являлся бандит по псевдониму "Заверюха". Последний мне присвоил псевдоним "Николай" и он же выдал мне винтовку за № 17623 и 40 шт. патрон и в составе

этой бандгруппы в количестве 10 чел. в феврале 1946 г. перешли с территории Польши на территорию Великомошовского района Львовской обл., где во время задержания я оказал вооруженное сопротивление для того, чтобы скрыться от красноармейцев. Но в последствии я был тяжело ранен и задержан Эти показания я полностью подтверждаю т.к. они соответствуют действительности.

Записано с моих слов верно и мне прочитано *Макух*

Следователь ОББ УМВД ст.л-т *Вопленко*

13.06.46. Постанова про зміну прізвища. С. 31

УТВЕРЖДАЮ

СЛЕД. ОТД. ООБ УМВД

Ст. лейтенант

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

..... /Шулепов/ / Об уточнении фамилии/

13 июня 1946 года.

1946 года июня 13 го дня гор. Львов

Я, следователь ОББ УМВД Львовской области.

Старший лейтенант Вопленко, рассмотрев следственный материал по делу № 230, по обвинению Христославенко Николая Емельяновича,

НАШЕЛ: Что 14-го февраля 1944 года в селе Бутыны В-Мошовского района Львовской области был задержан бандит, назвавшийся под вымышленной фамилией – Христославенко Николай Емельянович и материалы ареста оформлены на фамилию Христославенко Николая Емельяновича.

В процессе следствия установлено:

Что фамилия Христославенко Николай Емельянович является вымышленной и что правильная фамилия его является Макух Василий Емельянович, а поэтому на основании изложенного

ПОСТАНОВИЛ

Считать правильно фамилию, имя и отчество по настоящему делу Макух Василий Емельянович.

Копией настоящего постановления уведомить 1-й спецотдел УМВД Львовской области, Военного Прокурора войск МВД Львовской области и начальника тюрьмы № 4 гор. Львова.

Следователь ОББ УМВД Л/О

Ст. л-нт

/ВОПЛЕНКО/

14.06.46. Звинувачувальний висновок. С. 44-45

Обвинительное заключение

"Утверждаю"

УТВЕРДИТЬ

Нач. УМВД по Львов. обл..

Макух В.Е

Комиссар милиции 2-го ранга

предать суду ст.

54-1"б", 54-11

_____ Грушко

УК УССР

14 июня 1946 г.

дело слушать б/

УМВД ЛО

22 / VI

Обвинительное заключение

По следственному делу № 230 по обвинению

Макух Василия Емельяновича по ст.ст. 54-1"б" и 54-11 УК
УССР

14 февраля 1946 года Велико-мостовским РО МВД Львовской области за принадлежность к банде "УПА" был арестован Макух Василий Емельянович и привлечен по делу в качестве обвиняемого.

Следствием по делу УСТАНОВЛЕНО:

Что Макух В.Е. в ноябре 1944 года Рава-Русским РВК был призван в Красную армию и направлен на пересыльный пункт Облвоенкомата, на пути следования из команды дезертировал. /л.д. № 35/

В ноябре 1944 года после дезертирства перешел на территорию Польши, где добровольно вступив в банду "УПА", возглавляемую бандитом – "Заверюха" ". с присвоенным ему псевдонимом "Николай" ", имел на вооружении винтовку за № 17623 и патроны. /л.д. № 21/

Являясь участником банды "УПА", выполнял задания по разведке и в феврале 1946 года под руководством бандита "Заверюха" в составе бандгруппы, в количестве 10-12 человек, с целью разведки и борьбы против советской власти прибыл с территории Польши на территорию СССР. Во время задержания оказывал вооруженное сопротивление, в результате чего был ранен. /л.д. №№ 22, 23/

Будучи опрошен в качестве обвиняемого, Макух Василий Емельянович, в предъявленном ему обвинении виновным себя полностью признал. /л.д. №№ 29, 30/

На основании изложенного

ОБВИНЯЕТСЯ:

МАКУХ Василий Емельянович, 1927 года рождения, уроженец и житель села Карив, Рава-Русского р-на, Львовской обл., украинец, гр-н СССР, из крестьян, б/п., холост, образование 2 класса, военнообязанный, со слов не судимый.

В том, что он в ноябре 1944 года Рава-Русским РВК был призван в Красную армию и направлен на пересыльный пункт Облвоенкомата, на пути следования из команды дезертировал, перешел на территорию Польши, где добровольно вступил в банду "УПА", возглавляемую бандитом "Заверюха" " с присвоенным ему псевдонимом "Николай", имел на вооружении винтовку за № 17623 и патроны, выполнял задания "ЗАВИРЮХИ" " по разведке. 14 февраля 1946 года в составе бандгруппы, в количестве 10-12 человек прибыл с территории Польши на сторону СССР с целью разведывательной деятельности и борьбы против советской власти. При задержании оказывал вооруженное

сопротивление, в результате чего был ранен, т.е. в преступлении предусмотренном ст.ст. 54-1"б" и 54-11 УК УССР

Руководствуясь ст. 204 УПК УССР, следственное дело №230 по обвинению Макух Василия Емельяновича направить Прокурору Войск МВД Львовской области на заключение и направление в суд Военного Трибунала

Следователь ОББ УМВД по Л/О

Старший лейтенант

/Вопленко/

Согласны:

Нач. След. Отд. ОББ УМВД по Л/О Ст. л-т /Шулепов/

Зам. Нач/ УМВД по Л/О Капитан /Абрамов/

14.06.46. Список осіб для виклику до суду. С. 45

Список

Лиц, подлежащих вызову в суд Военного трибунала.

1. Обвиняемый – МАКУХ Василий Емельянович, содержится под стражей в тюрьме №4 гор. Львов.

2. Свидетели: -

1. Федейко Василий Григорьевич и

2 Хохула Устиния Ивановна – проживают село

Карив Рава-Русского района, Львовской области

Следователь ОББ УМВД по Л/О Ст. л-нт /Вопленко/

14.06.46. Довідка про місце ув'язнення. С. 45

СПРАВКА

1. Обвиняемый МАКУХ Василий Емельянович, содержится под стражей в тюрьме № 4 гор. Львов.

2. Вещественных доказательств – изъятая винтовка и патроны сданы на склад воинской части № 2041, а документы приобщены к делу в отдельном пакете.

3. Личных документов в деле нет

Следователь ОББ УМВД по Л/О Ст/ л-нт /Вопленко/

14.06.46. Склад пакету з речовими доказами. С. 48

Вещдоказательства

Документи изъятые у Макух Василя Емельяновича
Две книжки за № 23 на имя Музыка Ивана о сдаче молока и
два письма
Следователь ОББ УМВД
Ст. лейт-нт *Вопленко*

Тексти листів

Не весело сонце сходить в Україні
(на) селі покидають рідні стріхи усі хлопці молоді
Покидають рідні стріхи, покидають родину,
тай у лісі в сумних дебрях знайшли собі хатину.
Ніде свята по неділі у тих дебрях лісових.
гірка доля нас спіткала усіх хлопців молодих.
Приснився в лісі сон дивненький, що він дома ночував.
Пробудився, а він в лісі. Став тай собі заспівав:
Україно мати-ненько, Україно дорога,
Виганяє ворог з хати молодого юнака.
Кінець

Мірошник

Мірошник мав хороший млин.
В хазяйстві не абищо він.
Про це гаразд усякий знає;
хто хлібець має.
Млин у мірошника був водяний.
Мірошник той Хомой звався.
І був він чоловік такий,
що не гаразд за діло брався.
інший раз бува дорогий і час.
Вода греблю просмоктала
Ну що же узять тай загатить.
того ж! Мірошник спить та спить
вода ж біжить... Ще більше прорвала

Хомі й за вухом не свербить.
Хто йде перш ще й в млин загляне.
Ой Хомо, Хомо, схаменись.
От скоро вже й води не стане
Піди лиш брате подивись
А він їх слуха щось не дуже.
Нехай лиш. Річка не калюжа.
Води ще стане на весь вік!
З Хоми, сміються добрі люди.
Тоді побачимо як буде
Дурний ти Хомо, чоловік!
Насправді сталось як сказали
Вода зійшла, Колеса стали.
Злякавсь мірошник тай біжить
Притьмом до прірви щоб гатить.
Курей з десяток прийшло напиться води..
Узрів мірошник цих паніматок
Вон капосні крилити (?) – куди.
У мене й так води немає
Ще й ви сюди!
І зозла палицю хапає...
Шпурнув та й всіх курей побив
А млин стоїть хоч прірву й загатив
І що робити не втямає
Ні з чим zostався мій Хома,
Води нема й курей чортма.

Який був лис Микита своїм (обірвано папір – Л.О.)
Пообіцяв лис Микита своїм товаришам
що сталося з лис Микитою
За кого прийнялись лисом ці у лісі звірі
Як скінчилось царювання лиса Микити

КРАЄВИЙ МОЛОЧАРСЬКИЙ СОЮЗ „МЯСЛОСОЮЗ“

Районова Молочарня

в

Збірня в

Ч. дес.

ВИКАЗ

ДОСТАВИ МОЛОКА

за місяць

Ім'я і назвисько доставця

Доставляв від

коров

Книжка на ім'я Музики Івана про здачу молока

23

Дата	Достав. мол. літрів		Побрав зачет	Замітка
	рано	ввечер		
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
до пер-го року				

До стягнення зл. _____

зачети _____

вплата на вписове _____

часописі _____

допом. фонд _____

Дата	Достав. мол. літрів		Побрав зачет	Замітка
	рано	ввечер		
з пер.				
16				
17				
18				
19				
20				
21				
22				
23				
24				
25				
26				
27				
28				
29				
30				
31				
Разом				

літра молока 47...% 48

товщ. од. 22... ціна за т. о. 28

стягнення _____

Виплата готівкою _____

зл. 9.01

КРАЄВИЙ МОЛОЧАРСЬКИЙ СОЮЗ „МАСЛОСОЮЗ“

Районова Молочарня

Збірня в 23

ВИКАЗ

ДОСТАВИ МОЛОКА

за місяць

Ім'я і назвисько доставця

Доставляв від _____ коров

Книжка на ім'я
Музики Івана про
здачу молока

ПРИПИСИ ДЛЯ ДОСТАВЦІВ МОЛОКА.

1) Корови треба удержувати в чистоті, отже треба добре під них стелити і щоденно чистити їх згреблом і щіткою.

2) Перед доєнням треба витерти стиркою вимя, а як що воно знечищене то вимити літною водою; також руки треба вимити; перші краплі молока здоїти до іншої посуду.

3) По видоєнню молока треба зараз процідити і на-крити його чистим полотном.

4) Молочарню не наєсться молоко, а зараз до молочарні не вносити з банькою до холодної води.

5) Начиння треба вимивати чистою водою, а до води треба мішати трохи соди або вапно, а вітак виполонати чистою водою і постявити в сухім, продувним місці. Начиння такого не сміється ужьвати до чого іншого, лише до молока.

6) Молочарня не риймає молока знечищеного, квасоватого, і такого, яке має менше як 3% товщу.

7) Не вільно давати до молочарні: 1) молока від коров херих, 2) через 4 тижні перед отєленням і 3) 10 днів по отєленню.

8) Пашу треба змінати і остиєнення.

9) Дбати про добір молєнних коров і старатися о поправу пасовиськ.

01.07.46. Опис майна Макух і про його охорону. С. 63

Копия

Опись имущества

1946 года июня 1 дня село Каров,
участковый уполномоченный Рава-Русского РО МВД
Миколук в присутствии понятых нижеследующих:

Председатель с/совета с Каров Криса Иван С., проживает
село Каров, Рава-Русского р-на, Львовской области, Стельмах
Яков Григорович, проживающий село Каров Рава-Русского
района Львовской области сего числа произвел опись
имущества в гр-ки Макух Евы Васильевны, проживающей
село Каров, Рава-Русского района Львовской области.

Описано имущество ниже следующее:

- 1.. Жилой дом, старый, деревянный, под соломою, занимает площадь 9 на 4 кв. метра 1 шт.
2. Стодола деревянная под соломой, занимает площадь 8 на 4 кв. метра 1 шт.
3. сарай занимает площадью 4 на 3 кв. метров 1 шт.
4. корова масти бурой по возрасту 17 лет 1 шт.
5. гардероб 1 шт.
6. кровать деревянная двухспальная 1 шт.
7. стол простой деревянный 1 штука
8. кровать железная простая 1 шт.
9. постельная принадлежность, перин 2 шт.
- пуховых подушек 2 шт.
- одеял простых 2 шт.

больше ничего не имеется.

П/п: описуваемая =Макуха=

Уч. уполномоченный РО МВД Миколоук

Понятые: = Крыса=

= Стельмах=

Верно: Ст. секретарь ВТ Гарнизона

Капитан юстиции /Вяткин/

01.07.46. Розписка, що підлягає зберіганню.

=Копия=

Сохранная расписка

Я, Макух Ева Васильевна, проживающая село Каров, Рава-Русского р-на, Львовской области, даю настоящую расписку Рава-Русскому РО МВД в том, что я обязуюсь сохранить имущество, указанное в описи имущества от 1.6.1946 г. до особого распоряжения органов Советской власти.

В случае нарушения мною настоящей расписки я несу ответственность по закону уголовного кодекса УССР.

За что и расписуюсь (підпис) *Макух*

Отобрал подписку уч. уполномоченный

Раво-русского РО МВД (підпис) /Миколук/

1 июня 1946 года

Верно: Ст. секретарь ВТ Гарнизона

Капитан юстиции /Вяткин/

01.07.46. Довідка про позбавлення пільг сім'ї. С. 64

СПРАВКА

Сообщение о лишении льгот семьи осужденного Макух Василия Емельяновича в Райвоенкомат не посылалось ввиду того, что его брат Максим проходит службу в Советской армии. /См. Протокол суд. заседания л/ дела 56./

Секретарь ВТ гарнизона

Капитан юстиции (підпис) /Вяткин/

04 .07.46. Постанова Військового Трибуналу. С. 49

ПОСТАНОВА

1946 года июля

г. Львов

Военный прокурор Прикарпатского Военного Округа
генерал-майор ИЗРАИЛЬЯН

рассмотрев уголовное дело по обвинению

МАКУХ Василия Емельяновича

по ст.ст.. 54-1 "б" и 54-11 УК

и принимая во внимание:

- а) что следствие по делу проведено полностью и для предания суду обвиняемого имеется достаточно оснований,
- б) что обвинительное заключение от 14 июня 1946 г. составленное УМВД Л/О соответствует материалам дела, руководствуясь ст. 27 закона о судоустройстве, с. 223 и п.3 ст.224 УПК УССР, –

ПОСТАНОВИЛ

Обвинительному заключению по настоящему делу придать силу обвинительного акта и дело по обвинению МАКУХ Василия Емельяновича

по ст.ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР направить в военный трибунал Прикарпатского В.Ок. для рассмотрения.

Признать необходимым дело слушать в закрытом судебном заседании с /без участия сторон.

Меру пресечения избранную в отношении обвиняемого оставить без изменения.

Военный прокурор Прикарпатского

Военного Округа Генерал-майор

В. Израильян

04.07.46. Супровідна до справи ВТ. С. 50

Прокурор СССР

Секретно Экз. № 1

Военный Прокурор

ОКРУГА

4 июля 1946 г.

№ 4 / 03097

г. Черновцы

Председателю военного трибунала
Прикарпатского Военного округа
начальнику тюрьмы №4 г.Львова

КОПИЯ начальнику 1 Спецотдела УМВД Льв. обл.

В порядке ст. 224 УПК УССР направляю следственное дело по обвинению МАКУХ Василия Емельяновича в преступлении, предусмотренном ст.ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР

Считаю необходимым заслушать дело в закрытом заседании без участия сторон.

Дело в подготовительном заседании будет докладывать помощник Военного Прокурора Округа подполковник юстиции т. Буштец

Обвиняемый Макух Василий Емельянович. Содержится под стражей при тюрьме № 4 г. Львова. И с сего числа перечисляем за вами. Приложение: дело на 48 листах

Зам. Военный прокурор Прикарпатского В.О.

Генерал-майор юстиции *В.Израильян*

05.07.46. Супровідна до справи ВТ. С. 51

НКО СССР
Военный Трибунал
5 июля 1946 г.
№ 01565

Секретно Экз. № 1

Председателю военного трибунала
Львовского гарнизона

КОПИЯ: начальнику тюрьмы №4 УМВД г. Львова

КОПИЯ: военному прокурору Прикарпатского Военного
округа.

При этом направляю для рассмотрения в судебном заседании дело по обвинению МАКУХ Василия Емельяновича в преступлении, предусмотренном ст.ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР.

Обвиняемый Макух содержится под стражей при тюрьме № 4 УМВД г. Львова и с сего числа дальнейшим содержанием под стражей перечисляется за вами.

Считаю необходимым заслушать дело в закрытом.

Приложение: дело на 48 листах

Председатель военного Трибунала

Прикарпатского Военного округа

Генерал-майор юстиции А.Мясников

09.07.46. Протокол підготовчого засідання. С. 52

Протокол подготовительного заседания

1946 г. июля 9 дня, Военный трибунал Львовского Гарнизона
в составе:

Председательствующего

Полковника юстиции Степанова

Членов Гв. Майоров юстиции Ливанова и Буштец

При секретаре мл. лейт-нта адмслужбы Каштановой
без участия прокурора.

Рассмотрев на подготовительном заседании дело № 0407
по обвинению МАКУХ Василия Емельяновича в

преступлении, предусмотренном ст. ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР, поступившее 6 июля 1946 года, из ВТ округа с обвинительным заключением, составленным следователем ОББ УМВД ЛО старшим лейтенантом Вопленко и утвержденным Зам ВП ПрикВО подполковником юстиции Руденко.

Докладчик майор юстиции Буштец предлагает обвинительное заключение утвердить, предать суду ВТ МАКУХ Вас. Емельян. по ст.ст. 54-1 "б" и 54-11 УК.

Судом вынесено определение

Председательствующий *Степанов*

Секретарь *Каштанова*

09.07.46. Визначення підготовчого засідання. С. 53

1946 г. июля 9 дня,

Военный трибунал Львовского Гарнизона

в составе:

Председательствующего полковника юстиции Степанова

Членов Гв. майоров юстиции Ливанова и Буштец

При секретаре мл. лейтенанте а/с Каштановой

без участия прокурора.

Рассмотрев в подготовительном заседании дело № 0407 по обвинению МАКУХ Василия Емельяновича в преступлении, предусмотренном ст. ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР и руководствуясь ст. 273 -3 УПК УССР

определил:

Обвинительное заключение утвердить, предать суду ВТ МАКУХ Василия Емельяновича по ст. ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР.

Дело рассмотреть в закрытом судебном заседании без участия обвинения и защиты и без вызова свидетелей.

Меру пресечения Макух оставить содержание под стражей.

Председатель Степанов

Члены

Ливанов,

Буштец

09.07.46. Начальникові в'язниці №4. С. 55

Прошу доставить в судебное заседание Военного Трибунала Львовского гарнизона ул. Чернецкого 8, на 10 июля 1946 года к 10 часам утра подсудного МАКУХ Василия Емельяновича, 1927 года рождения.

Председатель Военного Трибунала
Львовского гарнизона
Полковник /Степанов/

10.07.46. Розписка Макух. С. 54

Дело № 0407

РАСПИСКА

Обвинительное заключение и определение
подготовительного заседания о предании меня суду по ст.ст..
54-1 "б" и 54-11 УК УССР. Мне Макух Вас. Емельян
Объявлено 10 июля 1946 года. Макух
Расписку отобрал
Судебный секретарь В.Т. (підпис) Каштанова

11.07.46. Протокол судового засідання. С. 56

Секретно

Дело № О 407

ПРОТОКОЛ

Судебного заседания

Военный трибунал Львовского гарнизона в закрытом
заседании в г. Львова в составе:

Председательствующего:

гвардии майора юстиции Ливанова

Членов:

гвардии майора Буштец и

майора юстиции Маковой

При секретаре:

младшем лейтенанте адмслужбы Каштановой

В 12 часов 25 минут председательствующий открыл судебное заседание и объявил, что будет рассматриваться дело по обвинению: МАКУХ Василия Емельяновича в преступлении, предусмотренном ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР.

Рассматривает дело по обвинению

Секретарь доложил, что подсудимый Макух, содержащийся под стражей в судебное заседание доставлен, свидетели по делу не вызывались.

Председательствующий устанавливает личность подсудимого, который о себе показывал:

Я, Макух Василий Емельянович, родился в 1927 году в селе Карив Рава-Русского района, Львовской области, где и проживал до момента ареста, по национальности украинец, по социальному происхождению из крестьян-бедняков, беспартийный, образование 2 класса, не судим, холост. Из родных имею мать и сестру. Брат Максим служит в Красной армии. Я призывался в ряды Красной армии в ноябре 1944 года Рава-Русским райвоенкоматом Львовской области, под стражей содержусь с 14 февраля 1946 года, с обвинительным заключением ознакомлен, 10 июля 1946 года.

Председательствующий объявил состав суда и спросил подсудимого Макух имеет ли он отвод составу суда.

Подсудимый Макух ответил: отвода составу суда не имею.

Председательствующий разъяснил подсудимому Макух его права и спросил имеет ли он какие-либо ходатайства.

Подсудимый ответил: права мне понятны, ходатайства не имею.

Судебное следствие.

Председательствующий огласил обвинительное заключение и разъяснил подсудимому суть предъявленного обвинения и спросил подсудимого понятно ли ему обвинение и признает ли он себя виновным.

Подсудимый Макух ответил: обвинение мне понятно, виновным себя признаю и желаю дать пояснения: в ноябре месяце 1944 года был призван в ряды Красной армии, была образована команда и я на следующий день из команды дезертировал и перешел на территорию Польши. На территорию Польши я ушел, чтобы не служить в Красной армии. Служить в Красной армии я боялся. В одном из сел. Польши я проживал до февраля 1946 года. В феврале 1946 года пришли польские военные и забрали меня в банду "УПА", после чего я вместе с ними пошел в село, название которого я не знаю, в этом селе выдали винтовку русского образца и 35 штук патронов к ней, и сказали, что мы будем переходить границу и я в этом же месяце вместе с группой разведчиков перешли границу с той целью, чтобы выяснить наличие войсковых частей. Подойдя к поселку Соснино-Бутынка мы были обнаружены пограничниками, которыми я был ранен в ногу и грудь. Я в пограничников из своей винтовки не стрелял. В тот момент, когда я был ранен, меня забрали пограничники и арестовали, а куда девались остальные 8 человек я сказать не могу. Будучи в бандгруппе я имел псевдоним "Николай".

На вопросы члена суда майора юстиции Маковой подсудимый Макух ответил: служить в Красную армию я идти не хотел, так как боялся, что меня там убьют, потому я и дезертировал из команды. Руководителем бандгруппы был "Заверюха". В Польшу ушел потому, что я там раньше жил. Когда я переходил границу, то винтовку нес в руках. В банду "УПА" я вступил в феврале 1946 года. При переходе границу в группе разведчиков с целью выявления воинских частей я не отстреливался, а при первом же выстреле пограничником я был ранен.

На вопрос председательствующего чем подсудимый Макух может дополнить судебное следствие. Подсудимый

Макух ответил: дополнить судебное следствие ничем не могу.

Председательствующий объявил судебное следствие законченным и предоставил подсудимому Макух последнее слово, в котором он сказал: просить у суда ничего не могу.

В 13 часов 15 минут суд удалился на совещание.

В 13 часов 55 минут председательствующий объявил приговор и сущность его разъяснил осужденному Макух.

Военный Трибунал определил: меру пресечения в отношении осужденного Макух, содержание под стражей, оставить без изменения.

14 часов 00 минут председательствующий объявил судебное заседание закрытым.

Председательствующий
Секретарь

Ливанов
Каштанова

11.07.46. Вирок Військового Трибуналу. С. 57

ПРИГОВОР

Именем Союза Советских Социалистических Республик
1946 г. июля 11 дня, Военный трибунал Львовского Гарнизона в составе:

Председательствующего:

гвардии майора юстиции Ливанова

Членов: майоров юстиции Буштец и Маковой

При секретаре: младшем лейтенанте а/с Каштановой

Рассмотрел дело № 407 по обвинению бывшего военнослужащего Макух Василия Емельяновича, 1927 г. рождения, уроженца и жителя села Карив, Рава-Русского района, Львовской области, украинца, крестьянина – бедняка, холостого, грамотного, беспартийного, не судимого, в Красную армию призывался в ноябре 1944 года Рава-Русским райвоенкоматом, в совершении преступления предусмотренного ст..54-1 "б" и 54-11 УК УССР.

Установил:

Подсудимый Макух в ноябре 1944 года Рава-Русским Райвоенкоматом был призван в Красную армию и отправлен на

пересыльный пункт, откуда на второй день дезертировал, перешел границу и скрывался на территории Польши.

В феврале 1946 года, Макух на территории Польши вступил в банду "УПА" и в ноябре (феврале – Л.О.) месяце с группой бандитов-разведчиков "УПА" перешел границу с целью выявления наличия воинских частей Красной армии в пограничной зоне.

В районе поселка Соснино-Бутыновская бандиты были обнаружены пограничниками, против которых был открыт ружейный огонь и в момент перестрелки Макух был ранен в правую ногу и задержан.

На основании вышеизложенного Военный Трибунал признал Макух виновным по ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР.

Не усматривая по обстоятельствам дела необходимости применения Макух полной санкции ст. 54-1 "б" УК. ВТ считает возможным применить к нему ст. 46 УК УССР. Руководствуясь ст.ст. 45 УК, 296-297 УПК УССР.

Приговорил

Макух Василия Емельяновича на основании ст. 54-1.6 УК УССР лишить свободы в ИТЛ на десять лет поразив в правах на пять лет по п.п. "а, б, в" ст.29 УК УССР с конфискацией лично принадлежащего ему имущества.

Срок отбывтия наказания исчислять с 14 февраля 1946 г.

Приговор кассационному обжалованию не подлежит.

Председательствующий

Ливанов

Члены:

Бушетец

Маковей

11.07.46. Розписка В. Макуха. С. 58

Дело № О 407

РАСПИСКА

Приговор Военного Трибунала Львовского гарнизона 11 июля 1946 года по моему делу, мне Мокух Вас. Емельян. объявлен 11 июля 1946 года.

Макух

Расписку отобрал: судебный секретарь ВТ *Каишанова*

11.07.46. Начальникові в'язниці №4. С. 59

Начальнику тюрьмы №4 г. Львова

Направляю осужденного Военным Трибуналом Львовского гарнизона от 11 июля 1946 года – Мокух Василия Емельяновича по ст. 54-1 "б" УК УССР к 10 годам лишения свободы, с отбыванием в ИТЛ.

Копия приговора будет выслана дополнительно.

Зам председателя ВТ Гарнизона

Гвардии майор юстиции

/Ливанов/

11.07.46 г.

11.07.46. Довідка про направлення у в'язницю. С. 65

СПРАВКА

Осужденный Военным Трибуналом Львовского гарнизона от 11.07.46 г. Макух Василий Емельянович для отбывания наказания отправлен в пересыльную тюрьму ОИТК в Львов " " 194 года.

В тюрьму № 3 не поступал

СТ. СЕКРЕТАРЬ ТЮРЬМЫ № 3 г. ЛЬВОВА

МЛ. ЛЕЙТЕНАНТ (підпис) /БЛИНОВ/

12.07.46. Розрахунок розсилки копій вироку. С. 60

РАСПИСКА

Рассылки копий приговоров по делу № О 407

Начальнику тюрьмы 4 экз № 3

Военному Прокурору округа №4

В Наряд В. Т. № 1

ВТ ПрикВО № 2

12 июля 1946 г. Судебный секретарь (підпис)

12.07.46. Начальнику управления НКЮ. С. 61

12.07.56 Начальнику управления НКЮ
О 407/ Д по Львовской области

Приговором Военного Трибунала Львовского гарнизона от 11 июля 1946 г. гр-н Макух Василий Емельянович 1927 года рождения, с. Карив Рава-Русского района, Львовской области

осужден с конфискацией лично принадлежащего ему имущества, находящегося по месту рождения.

На основании этого прошу Вашего распоряжения об исполнении приговора в части конфискации имущества осужденного через соответствующий Нарсуд, с зачислением денег, полученных от реализации конфискованного имущества в общесоюзный бюджет.

Об исполнении сообщите в Военный Трибунал
Председатель Военного Трибунала

17.02.47. Про конфіскацію майна В. О. Макух. С. 62

17.02. 47 Народному судье Рава-Русского
№ 407 – Д района, Львовской области

Приговором Военного Трибунала Львовского
гарнизона от 11 июля 1946 г.

гр-н Макух Василий Емельянович
1927 года рождения, уроженец с. Карив
Рава-Русского района, Львовской области

осужден с конфискацией лично принадлежащего ему имущества, находящегося в с. Карив Рава-Русского района.

Копия описи имущества прилагается.

На основании этого прошу Вашего распоряжения об исполнении приговора в части конфискации имущества осужденного через судебного исполнителя, с зачислением денег, полученных от реализации конфискованного имущества в общесоюзный бюджет.

Об исполнении сообщите в Военный Трибунал по адресу:
Львов Советская № 8 Военный Трибунал Гарнизона
Зам Председатель Военного Трибунала
п/полк */Ливанов/*

13.07.47. Відношення. С. 67

Нарсуду Рава-Руського р-ну

Исх. О 407-Д

13.7.47

Народному судье Рава-Русского района

Львовской обл.

Вторично прошу сообщить по адресу г. Львов Советская 8 об исполнении нашего отношения от 17.2.47 г. за № 407-Д в части конфискации имущества осужденного ВТ Львовского гарнизона Макух Василия Емельяновича. Родственники осужденного проживают в селе Карив Рава-Русского района Львовской области.

И.О. Председателя Военного трибунала

Львовского гарнизона

Майор юстиции

/Григорьев/

Нарсуду Рава-Руського р-ну

Исх. О 407-Д

13.7.47

12.08.47. Відношення. С. 68

Народному судье Рава-Русского района

Львовской обл.

Настоящим в третий раз прошу сообщить в Военный Трибунал Львовского гарнизона г. Львов, Советская 8/ об исполнении нашего отношения от 17.2.47 г. за № 407-Д в части конфискации имущества осужденного ВТ гарнизона Макух Василия Емельяновича.

Родственники осужденного проживают – село Карив Раво-
Русского района Львовской области.
Председатель Военного трибунала
Львовского гарнизона
П/п юстиции /Степанов/

18.09.47. Відношення. С. 69

Нарсуду Рава-Руського р-ну
СРОЧНО

Исх. О 407-Д 18.9.47

Народному судье Рава-Русского района
Львовской обл.

КОПИЯ: Начальнику управления министерства юстиции по
Львовской области

Настоящим в четвертый раз прошу сообщить в Военный
Трибунал Львовского гарнизона /г. Львов, Советская 8/ об
исполнении нашего отношения от 17.2.47 г. за № 407-Д в
части конфискации имущества осужденного ВТ Львовского
гарнизона Макух Василия Емельяновича.

Родственники осужденного проживают – село Карив Раво-
Русского района Львовской области.

Председатель Военного трибунала
Львовского гарнизона

П/п юстиции /Степанов/

10.09.47. Відношення нарсуду Р-Руського р-ну С. 70

УРСР

Міністерство юстиції

Председателю
Военного

НАРОДНИЙ СУД
Рава-Руського району
ЛО

Трибунала Львовского Гарнизона
Копия Управлению МЮ

___ сентября 1947 р.
м. Рава-Руська

На Ваш № 407-д от 18 сентября 1947 года Народный суд Рава-Русского р-на Львовской области сообщает Вам, что согласно решения Военного трибунала от 13.07.46 г. № 380-д имущество принадлежащее осужденному Макух Василию Емельяновичу конфисковано и передано сумму 1200 рб. Одна тысяча двести.

10.VI.47

Народный судья /Габриш/

Судебный исполнитель /Михайлов/

02.08.55. Висновок. С. 71-72

Заключение

2 августа 1955 года, город Львов.

Сотрудник Управления Министерства Юстиции по Львовской области ПИВОВАРОВ, рассмотрев архивно-следственное дело № -24086 по обвинению

Макух Василия Емельяновича, 1927 года рождения, уроженца села Карив Рава-Русского района, Львовской области, украинца, гр-на СССР, беспартийного, из крестьян-бедняков, грамотного, не судимого.

Осужденного Военным Трибуналом Львовского гарнизона 11 июля 1946 года по ст..54-1 "б" и 54-11 УК УССР 10 лет ИТЛ, с поражением в политических правах на 5 лет.

Приговор окончательный и кассационному обжалованию не подлежал.

НАШЕЛ:

Макух Василий признан виновным в том, что, будучи призван в Советскую Армию на другой день дезертировал и перейдя границу Польши, где скрывался. Находясь на территории Польши в феврале 1946 года вступил в банду украинских националистов.

Имея на вооружении винтовку, в составе группы бандитов 8 человек разведчиков, с целью выявления воинских частей Советской Армии в пограничной зоне,

перешел государственную границу СССР. В результате обнаружения бандитов пограничниками был ранен и задержан осужденный Макух.

Виновность последнего в предъявленном ему обвинении доказана его признательными показаниями на предварительном следствии и в суде /л.д. 56/, а также показаниями свидетелей Фадейко /л.д. 25/, Хохула /л.д. 27/ и вещественными доказательством оружием изъятым у осужденного Макух /л.д. 10, 11/.

Учитывая, что виновность осужденного Макух материалами дела доказана, обвинение квалифицировано правильно и мера наказания ему определена в соответствии с содеянным, -

ПОЛАГАЛ БЫ:

Приговор по данному делу оставить без изменения.

Сотрудник Управления Министерства Юстиции по Львовской области

/ПИВОВАРОВ/

04.08.55. Витяг з протоколу № 56. С. 73

Выписка из протокола № 56

заседания Львовской Областной комиссии по пересмотру уголовных дел на лиц, осужденных за контрреволюционные преступления

от 4 августа 1955 года

СЛУШАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ
<i>Уголовное дело № 24085 на осужденного - МАКУХ Василия Емельяновича, 1927</i>	<i>Материалами дела преступления, совершенные МАКУХ Василием</i>

года рождения, уроженца села Карив, Рава-Русского района, Львовской области, украинца, гр-на СССР, беспартийного, из крестьян-бедняков, грамотного, ранее не судимого	Емельяновичем, доказаны полностью, оснований к опротестовани ю приговора суда не усматривается
--	---

Выписка верна

Нач.секретариата Львовской обл. комиссии *Вихнич*

ДОКУМЕНТИ ПО САМОСПАЛЕННЮ

З повідомлень КДБ

4. 5 ноября сего года в 16 часов 30 минут в гор. Киеве на Крещатике, у дома № 27, неизвестное лицо пыталось подвергнуть себя попытке самосожжения.

Доставленный Скорой помощью в больницу, неизвестный назвался МАКУХОЙ Василием Емельяновичем, 1927 г. рожд. уроженцем Львовской области, что попытку к самосожжению он совершил в знак протеста против Советской власти и того, что на Украине якобы отсутствует справедливость и равноправие между украинцами и русскими. По этому поводу он направил письмо в центральный Комитет Коммунистической партии Украины.

Проверкой установлено, что МАКУХ В.Е. в 1946 году привлекался к уголовной ответственности как участник бандоуновского подполья.

В ноябре 1944 года он дезертировал из Советской Армии, нелегально перешел границу в Польшу, где вступил в банду ОУН.

В феврале 1946 года в составе вооруженной бандгруппы из 8 человек он возвратился на нашу территорию и при столкновении с пограничниками был ранен и задержан.

Военным трибуналом Львовского гарнизона МАКУХ 11 июля 1946 года был осужден к 10 годам заключения в исправительно-трудовых лагерях.

Место жительства и работы МАКУХА сообщить отказался.

МАКУХА имеет 70% ожогов кожного покрова, находится в шоковом состоянии. Проводится расследование.

Лист КДБ до ЦК КПУ (14.11.68)

УРСР
КОМІТЕТ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ
при РАДІ МІНІСТРІВ
УКРАЇНСЬКОЇ РСР

УССР
КОМИТЕТ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ
при СОВЕТЕ МИНИСТРОВ
УССР

14 ноября 1968

№ 1159\н

г. Киев.

Секретно

Экз. № 1

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ УКРАИНЫ

В дополнение к № 1147/Н от 6 ноября 1968 года докладываем, что совершивший самосожжение МАКУХ умер в больнице в 23 часа 6 ноября.

Проверкой личности МАКУХА установлено наличие у него связей в среде националистических элементов в г, Киеве. Данных о посещении им этих связей до момента самосожжения не получено.

Труп МАКУХА 13 ноября увезен его женой в город Днепропетровск для захоронения.

Комитетом госбезопасности при СМ УССР совместно с органами милиции принимаются меры по предотвращению

распространения сведений о факте самосожжения МАКУХА, содержания оставленного им письма, недопущения использования случившегося антисоветским элементом во враждебных целях, а также предупреждения возможных нежелательных эксцессов во время похорон МАКУХА.
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ УКРАИНЫ

В.НИКИТЧЕНКО

Запит копії вирока 1946 р.

Прокуратура СССР
ПРОКУРОР
Ленинского района
гор. Киева
18. X1. 1968
№ 35 вх.

Военный трибунал
Львовского гарнизона
Вход. № 280
21 X1 1968

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ВОЕННОГО ТРИБУНАЛА ЛЬВОВСКОГО ГАРНИЗОНА ГОР. ЛЬВОВА

В производстве прокуратуры Ленинского района гор. Киева имеется уголовное дело, возбужденное 6/X1-1968 года по факту попытки самоубийства гр-на Макух Василя Афанасьевича¹ путем сожжения.

По имеющимся у нас сведениям гр-н Макух Василий Афанасьевич, 1927 года рождения, был судим Военным трибуналом Львовского гарнизона в 1946 году по ст. 54-1 "б" УК УССР.

Прошу Вас направить в прокуратуру Ленинского района гор. Киева /ул. Красноармейская, 38/ копию приговора по делу обвинения Макух В.А.

**СЛЕДОВАТЕЛЬ ПРОКУРАТУРЫ ЛЕНИНСКОГО Р-НА г.
КИЕВА**

Мл. Советник юстиции (підпис) (Божок Н.)

¹ Помилка. Батька Василя Макуха звали Омелян

Исполнить Годовников С.Н.
(підпис Шемшура) 22.11.68

ВТГ м.Львова до УКГБ при Л/О

Военный	УКГБ при СМ УССР
трибунал гарнизона	При Львовской области
гор. Львов	10/X11 1968
21 ноября 1968	10 отделение
№ 262	Вх №22713

Исп. вх. №280

НАЧАЛЬНИКУ УООП ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

гор. ЛЬВОВ

Копия: ПРОКУРОРУ ЛЕНИНСКОГО РАЙОНА г.КИЕВА
на № 35 ср. От 18 ноября 1968 года.

Направляю запрос прокурора Ленинского района города
Киева №35 ср. От 18 ноября 1968 года о высылке копии
приговора на осужденного военным трибуналом Львовского
гарнизона в 1946 году Макух Василия Афанасьевича для
непосредственного исполнения, т.к. дело 30 октября 1947
года при сих. № 00592 направлено Вам на хранение.

ПРИЛОЖЕНИЕ: Письмо на 1 листе с н/вх. №280 –
только первому адресату.

ПРЕДСЕЛАТЕЛЬ ВОЕННОГО ТРИБУНАЛА

Львовского ГАРНИЗОНА

ПОЛКОВНИК ЮСТИЦИИ (підпис) /Шемшура/

Исполнить Иванова Я.А. 8/X11

№ 12337 Направить в УКГБ Л/О.: Арх.сл. 24086 УКГБ Львов.
обл.

Арх. 24086

УКГБ по Л/О слідчому прокуратури м. Києва

КОМИТЕТ
Государственной

СЕКРЕТНО
экз № 2

Безопасности

Вх. № 22713 на № 262

При совете Министров УССР

УПРАВЛЕНИЕ КГБ

По Львовской области

11 декабря 1968 г.

№ 11 с – 2408

г. Львов

Следователю прокуратуры

Ленинского района города

Киева, Киевской области

Мл. советнику юстиции т. Божок

гор. Киев

При этом препровождается копия приговора на Макух
Василия Емельяновича.

В связи с тем, что приговор по своему содержанию
является секретным документом, приобщать его к
общуголовным делам не рекомендуется.

Экз. №1 – адресату

Экз. №2 – угол. Дело № 24086

Вх. №22713

ПРИЛОЖЕНИЕ на 1 листе

п/ Начальник 10 отделения УКГБ

при СМ УССР по Львовской области

підполковник (підпис) Козлов

Верно (підпис)

Лист слідчого Макашева Є.В.

Уважаемая Лидия Ивановна!

Получил Ваше письмо, на которое немедленно отвечаю.

Вы совершенно напрасно так остро реагируете на сплетни и
болтовню относительно обстоятельств смерти Вашего
супруга. К сожалению, еще встречаются люди, считающие
возможным вмешиваться в дела, которые их, безусловно, не
касаются. Будьте выше голословных нареканий и упреков в

связи с предположениями о Вашей причастности к смерти мужа. Если на производстве, где Вы работаете, действительно к Вам изменилось отношение из-за происшедшего с Макухом В.Е. , по-моему, Вам следует обратиться в партийную и профсоюзную организации, руководители которой, несомненно, правильно проинформируют коллектив, разъяснив, что при наличии каких-либо претензий к Вам в связи со случившимся следственные органы поставят об этом в известность и администрацию и общественные организации по месту Вашей работы.

В случае, если администрация по месту Вашей работы торопится сделать какие-то выводы по поводу Вашей прикосновенности к тому, что произошло с Вашим мужем, проще всего обратиться с соответствующим запросом в прокуратуру Ленинского района г. Киева, где расследовано дело о смерти Макуха В.Е.

Не берусь утешать Вас, но уверен, что благоразумных людей вокруг Вас значительно больше, чем людей, упрекающих Вас в случившемся. Не обращайтесь на сплетни, работайте и воспитывайте детей. Нет худа без добра: думаю, что теперь Вам будет проще воспитать детей настоящими людьми, т.к. покойный вряд ли был бы в этом деле помощником. Не нойте, правильно себя ведите и чужая вина Вас не испачкает!

Будьте здоровы! Выше голову и будет порядок.

26.XI.1968. Киев.

С приветом- Макашев

Лист прокурора М. Мальцева.

Гр. МАКУХ Л.И

м.Днепропетровск АНД,

ул. Пожарная, 38.

Сообщаю, что 27 декабря 1968 года уголовное дело по факту самоубийства Вашего мужа Макух Василия Емельяновича

производством прекращено.

Согласно заключению судебно-психиатрической экспертизы установлено, что мотивом к самоубийству Макух В.Е. послужило его болезненное состояние.

В отношении свидетельства о смерти мужа, то Вы должны получить его в ЗАГСе по месту регистрации факта смерти.

ПРОКУРОР

ЛЕНИНСКОГО РАЙОНА ГОРОДА КИЕВА

мл. советник юстиции

М. МАЛЫЦЕВ.

Про основні форми опору (листопад 1968)

На початку 70-х рр. органи КДБ змогли відзвітувати

§2. Основні форми опору тоталітарному режиму 81²

Не доводиться сумніватися щодо психічного здоров'я інших наших співвітчизників, які, прагнучи привернути увагу до проблем України, поклали на алтар боротьби найдорожче – власне життя.

5 листопада 1968 р., напередодні 51-ї річниці жовтневих подій, вищий акт самопожертви – самоспалення здійснив у Києві уродженець села Карів Сокальського району, що на Львівщині, Василь Макуха. Обливши себе палим, він звернувся з коротким словом до перехожих, в якому констатував, що Україна була й залишається

Депутатський запит

Депутат

ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ

15 червня 1992 р.

№ 62

Начальнику СБУ

п. Пшеничному В.Й.

ДЕПУТАТСЬКИЙ ЗАПИТ

Для відтворення пам'яті про громадську і політичну діяльність політичного в'язня Василя Макуха, народженого в селі Карів Сокальського району, потрібні такі матеріали:

² ДА СБУ.- Спр. 72253-ФП, т. 1.-Док. 7, 41-60

по яких статтях був засуджений п. Макух;
в яких роках і де відбував покарання;
політична діяльність в таборах, на спец поселеннях і після
відбуття покарання;
етапні перевезення п.Макуха по в'язницях;
вказати, в знак якого протесту, де, коли і в якому місці спалив
себе Василь Макух;
хто перевозив останки п.Макуха і де він похоронений;
матеріали із секретного досьє на Василя Макуха.
Відповідь прошу надіслати за адресою;
290004, м Львів, вул.. Винниченка, 18
Депутату обласної Ради, голові Львівського регіонального
Фонду допомоги репресованим Андрію Бендзяку.
Депутат обласної Ради, голов Фонду *А. Бендзяк*.

Доручення підготовки відповіді на запит депутата

Начальнику відділу реабілітації
УСБУ по Львівській області
п\п-к Лободє П.Н.

г. Львов

№ 10/ с-24086

2 июля 1992 р.

Надсилаємо заяву Макух В.Є.

з архівною справою на нього № 24056 для рішення по суті.

Додаток: 1. Заява на арк.. (2471)

2. Арх. Кримінальна справа № 24086 (одном)

Зам. Начальник 3 напряму ІАВ

УСБУ по Львівській обл. (підпис)

Тов. Щербан І.С.

Пр. розглянути терміново, підготувати відповідь депутату
обл. Ради 10.07.92 р. (підпис)

Вимога

Приложение № 18

24086

к Инструкции

ОСО РИЦ МВД г. Львов

(наименование органа и подразделения куда направляется требование)

1. Фамилия Макух

2. Имя и отчество Василий Емельянович

3. Год рождения 1927 4. место рождения с. Карив
Рава-Русского района Львовской обл.

5. Адрес

6. место работы и должность

7. Какая нужна справка о судимости, местах отбывания
наказания, данные освобождения из ИТЛ. ссылки

Отдел "Р" УСБУ по Львовской области

(наименование органа и подразделения)

Ст..офицер Щербан. (підпис)

16 июля 1992 г Исполнитель Щербан.

Відповідь депутату

Депутату Львівської обласної Ради

п. Андрію Бендзяку

м. Львів. вул. В.Винниченка, 18

На Ваш запит повідомляємо, що Макух Василь Омелянович, 1927 р.н., уродженець с.Карів Сокальського району Львівської області, 11 липня 1946 року був засуджений Військовим Трибуналом Львівського гарнізону по ст.ст. 54-1 "б", 54-11 КК УРСР на 10 років виправно-трудових таборів та 5 років поразки в правах, з конфіскацією особистого майна. Визнаний винним в тому, що в листопаді 1944 року, будучи призваним в Червону Армію, з пересильного пункту втік, нелегально перейшов через кордон СРСР в Польщу, де вступив в загін УПА. 14 лютого 1946 року в результаті сутички з прикордонниками поблизу села Бутини Сокальського району був поранений і затриманий. Макух

В.О. 18 липня 1955 року звільнений із місць позбавлення волі, а 6 квітня 1956 року - із спецпоселення.

Архівна кримінальна справа на Макуха В.О. Управлінням СБ України по Львівській області переглянута і направлена у Військову Прокуратуру ПрикВО для прийняття рішення про його реабілітацію.

Перевіркою також встановлено, що 6 листопада 1968 року прокуратурою Ленінського району м.Києва була порушена кримінальна справа по факту самовбивства Василя Макуха шляхом

Інших даних відносно Макуха В.О. в Управлінні СБУ немає.

В.О. начальника Управління СБ України по Львівській області А.В.Яресько

9 листопада 1992

Висновок відділу реабілітації УСБУ Л/О

УТВЕРЖДАЮ

Военный Прокурор

Генерал-майор юстиции

Мельничук В.Г.

23 листопад 1992 года

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В отношении Макуха В.Е.

По материалам уголовного дела арх. № 23086

Фамилия, имя отчество *Макух Василий Емельянович*

Год рождения *1927*

Место рождения *с.Карив Рава-Русского р-на Львовской области*

Место работы и должность до ареста

Место жительства до ареста *с.Карив Рава-Русского р-на Львовской области*

Сведения о партийности *б/п*

14 июля 1946 года Военным трибуналом львовского гарнизона осужден по ст.ст. 54-1 "б" и 54-11 УК УССР на 10

лет ИТЛ и 5 лет поражения в правах с конфискацией имущества. Признан виновным в том, что будучи призванным в Советскую армию, дезертировал, перешел границу Польши. на территории Польши вступил в отряд УПА. В составе отряда из 8 человек перешел границу СССР. В результате столкновения с пограничниками был ранен и задержан

Решение по делу не изменялось.

Арестован 14 февраля 1946 года

Освобожден 18 июля 1955 года

Содержался под стражей, в местах лишения свободы, на принудительном лечении (ненужное вычеркнуть):

9 лет 5 месяцев 4 дней

Находился в ссылке ____ лет ____ месяцев ____ дней

Данные о репрессированном или его родственниках:

Судьбу Макуха В.Е. и его родственников установить не представилось возможным.

На Макуха Василия Емельяновича

распространяется действие ст.1 Закона Украинской ССР от 17 апреля 1991 года "О реабилитации жертв политических репрессий на Украине"

За отсутствием совокупности доказательств, подтверждающих обоснованность привлечения к ответственности

Зам. Начальника отдела реабилитации

УСБУ по Львовской области

Подполковник (подпись) П.Н.Лобода

Старший помощник прокурора Львовской области

По надзору за следствием в органах госбезопасности /Дорош/

16 листопад 1992 года

Примечание: справка о реабилитации Макуха

"16 листопада 1992 года направлена не була

По адресу: _____ -

Подпись

Исп. Щербан.

АРХІВ МУЗЕЮ "СМОЛОСКИП"

Довідка про місце зберігання інформації

Довідка

Інформація про Макуху Василя Омеляновича міститься в арх. кримінал. Справи № П-28461 т.2, арк. 102-1053 (про його самоспалення 05.листопада 1968 року у м. Києві на Хрещатику).

Ст. офіцер ОДН УСБУ по Л/О п/п-к Доброднев
22.05.2001

Відповідь Держкомітету архівів України. 7.09.2009

*ЦЕНТРАЛЬНИЙ
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ
ГРОМАДСЬКИХ
ОБ'ЄДНАНЬ УКРАЇНИ
(ЦДАГО України)
01011, м. Київ, вул.
Кутузова, 8
тел. 285-55-16
Ідентифікаційний код
16308958
07.10.2009 № 718-720
На лист № 16/09 від
15.09.2009р.*

*Тупілку В. П
Всеукраїнська
громадська
організація
"Чорнобиль-
Допомога "
83087, м.
Донецьк,
вул. Северна, 19*

На Ваш запит повідомляємо, що відомостей про В. О. Макуху, О. М. Гірника і М. О. Бериславського у фондах ЦДАГО України не виявлено. Можливо, серед документів ЦК Компартії України містяться матеріали з інформацією про факти самоспалення даних осіб, проте, для їх виявлення необхідні додаткові час та людські резерви. А тому пропонуємо надіслати представника Вашої організації для

³ Справа С. Бедріло

пошуку необхідної Вам інформації. Зі свого боку зобов'язуємося всіляко сприяти його роботі у читальному залі архіву.

Читальний зал ЦДАГО України працює з 8.30 до 16.30 з понеділка до п'ятниці. Останній робочий день місяця – санітарний.

Разом з тим, радимо Вам, в першу чергу, звернутися за допомогою до Галузевого державного архіву Служби безпеки України (01034, м. Київ-34, вул. Золотоворітська, 7).

Директор

В. С. Лозицький

Відповідь Держкомітету архівів України. 10.06.2010

Державний Комітет архівів

України

*центральный державный архив
гражданских объединений Украины*

(ЦДАГО України)

*01011, м. Київ, вул. Кутузова, 8
тел. 285-55-16*

agchiv@cdago.org.ua

Ідентифікаційний код 16308958

10.06.2010 № 154-155/04-11

На заяву від 26.05.2010

Шановний Вікторе Петровичу!

На Ваш запит повідомляємо, що документів про МАКУХУ Василя Омеляновича і ГІРНИКА Олексу Миколайовича та про їх самоспалення, в архіві, на жаль, не виявлено.

Радимо Вам звернутися в архівні установи за місцем самоспалення зазначених осіб: Державний архів Київської області (04119, м. Київ, вул. Мельникова, 40), Державний архів Черкаської області (18015, м. Черкаси, вул. Благовісна, 244-а) та Державний архів м. Києва (04060, м. Київ, вул. О. Теліги, 23

В. о. директора

О. В. Бажан

Власенко С.І. 285-74-05; 285-73-05

Центральний держархів громадських об'єднань

Відповідь ГДА СБУ

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Галузевий державний архів

16 грудня 2010 р.

№ 24/5 – 2489

01034, м. Київ,

вул. Володимирська, 33

тел. (044) 256-92-96

Голові Всеукраїнської

громадської організації

„Чорнобиль-допомога”

Тупілку В.П

вул. Північна, 19, м.

Донецьк, 83087

Шановний Вікторе Петровичу!

У відповідь на Ваше звернення щодо розшуку документів про факти самоспалень Василя Макуха та Олексія Гірника надсилаємо для використання у виставковій та дослідницькій роботі копії інформаційних повідомлень КДБ УРСР до ЦК КПУ щодо вказаних подій, виявлені у Галузевому державному архіві СБ України.

Додаток: за текстом, 1 DVD-R.

З повагою

Заст. Начальник архіву

С. Кокін

Довідка про місце зберігання документів

СПРАВКА

Матеріали перевірки о снятии судимости находится в Н.Д.

Забужского р-на

К-н (підпис) М.Клеймаков

Відповідь УСБУ у Дніпропетровській обл.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Управління СБ України у Дніпропетровській області
49000, м.Дніпропетровськ, вул. Чкалова, 23,
тел. (056) 744-85-19
№ 55/10/Р-7/34
10 березня 2009 р.
Рябцеву М.П.

49087, вул. С.Ковалевської, 51, кв.39
м.Дніпропетровськ

Шановний Михайло Павловичу! .

Ваша заява від 17.03.2009 року Управлінням Служби безпеки України у Дніпропетровській області одержана та розглянута. Повідомляємо, що в архіві Управління Служби безпеки України у Дніпропетровській області будь-які матеріали або відомості стосовно Макух Василя Омеляновича, 1927 року народження та Макух Лідії Іванівни, 1925 року народження, відсутні.

Заст. Начальник Управління
Копія відповідає оригіналу (підпис)

В.Верхогляд
11.05.2009 р.

Звернення до Президента України

**ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
"ЧОРНОБИЛЬ – ДОПОМОГА"**

вул. Северна. 19, м.	email: biosvera@dn.farlep.netтел.:
Донецьк Україна, 83096	+38 (062) 385-43-59
№ 25 від 03 вересня 2008	+38(062)385-44-75

**ПРЕЗИДЕНТУ УКРАЇНИ
ЮЩЕНКО В. А.**

Про вшанування
пам'яті В. О. Макуха.

Вельмишановний Вікторе Андрійовичу! .

У листопаді цього року виповнюється 40 років від дня героїчного подвигу і загибелі Василя Омеляновича Макуха.

В. О. Макух в знак протесту проти колонізації України, знищення української культури та мови, здійснив акт самоспалення на Хрещатику в м. Києві 5 листопада 1968 року.

В статуті нашої організації є положення про розповсюдження ідей гуманізму, тому наші активісти, і я особисто, проїхали по місцях пов'язаних з життям В. О. Макуха і його подвигом. Відвідали село Карів, де він народився і з якого пішов на смерть заради України, могили його батьків, також його вдову Лідію Іванівну Макух у м. Дніпропетровську та могилу героя.

Вельмишановний Вікторе Андрійовичу., ми знаємо, що Вам особисто відомо про аналогічний подвиг Олексі Гірника, який зробив самоспалення на Чернечій горі заради України (Указ Президента України від 18 січня 2007 року № 28). Він це зробив вночі у січні 1978 року, через 10 років після подвигу Василя Макуха. Я приїздив до Канєва і теж вночі піднявся до могили Т. Г. Шевченка., до місця загибелі Олексі Гірника Це страшно Але яка ж сила духу була у Василя Макуха і Олексі Гірника, як же вони любили Україну що заради неї свідомо пішли на жахливу смерть.

Багато людей в Україні мають звання ГЕРОЙ УКРАЇНИ і багато серед них здорових успішних, які і до і після отримання цього звання, почуваються комфортно. На наш погляд подвиг В.Макуха стоїть окремо – він Народний Герой.

Ми не маємо змоги надати повну інформацію про життя і подвиг Василя Макуха – на запити нам відповідають, що багато ще досі не розсекречено і багато що втрачено Але сподіваємось, того що в нас є. і що ми додаємо до клопотання, достатньо для присвоєння Василю Омеляновичу Макуху, звання ГЕРОЙ УКРАЇНИ.

Також просимо видати окремий Указ про вшанування пам'яті В. О. Макуха в зв'язку з 40 річчям його подвигу.

Голова організації

В. Тупілко

Відповідь Секретаріату Президента України

Глава

Секретаріату Президента України

15.12.08 № 02-02/4065

Голові Всеукраїнської громадської організації "Чорнобиль – допомога"

В.П.ТУПІЛКУ

83096, м. Донецьк, вул. Северна, 19

Шановний Вікторе Петровичу!

Повідомляємо, що Вашого листа, у якому пропонується вшанувати геройський вчинок Василя Омеляновича Макуха, розглянуто.

З огляду на те, що В.Макух брав активну участь у національно-визвольній боротьбі в лавах УПА, зазнав переслідувань за боротьбу з комуністичним режимом, а також; враховуючи його героїчний вчинок на знак протесту проти тоталітарної системи, масової русифікації, приниження українців та агресії Радянського Союзу щодо Чехословаччини, прийнято рішення винести на розгляд Комісії державних нагород та геральдики питання щодо присвоєння йому звання Герой України.

Дякуємо Вам за державницьку позицію та турботу про вшанування пам'яті українців, які самовіддано боролися та жертвували собою заради здобуття Україною незалежності.

З повагою

В.БАЛОГА

Звернення до Президента України
ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
"ЧОРНОБИЛЬ – ДОПОМОГА"

вул. Северна. 19, м. Донецьк
Україна, 83096
№ 10/05 від 20 травня 2009 .

email: biosfera@dp.farlep.net
тел.: +38 (062) 385-43-59
+38(062)385-44-75

ПРЕЗИДЕНТУ УКРАЇНИ
ЮЩЕНКО В. А.

Для представлення
до відзначення
державною нагородою

Клопотання.

Всеукраїнське громадське об'єднання "Чорнобиль – Допомога" (протокол засідання президії №14 від 28. 08. 2008 р.) клопоче про присвоєння звання ГЕРОЙ УКРАЇНИ з удостоєнням ордена ДЕРЖАВИ Макуху Василю Омеляновичу (посмертно), за проявлені громадську мужність і самопожертву в ім'я незалежної України.

Макух Василь Омелянович – 14.11.1927 р. – 07.11.1968 р. – український правозахисник.

Народився у селі Карів Сокальського району Львівської області. З 1944 року перебував в Українській Повстанській Армії, служив у військовій розвідці УПА. В лютому 1946 року під час одного з боїв був поранений і схоплений військами НКВД. Незабаром був засуджений на 10 років концтаборів і 5 років заслання.

Після звільнення вимушений був поселитися у місті Дніпропетровську у зоні осілості, оскільки у Західній Україні поселятися було заборонено. Брав участь в українському правозахисному русі 60-х років.

5 листопада 1968 року Василь Макух на знак протесту проти комуністичної тоталітарної системи, колоніального становища України в СРСР і політики русифікації в Україні та агресії Радянського союзу проти Чехословаччини здійснив акт самоспалення прилюдно на Хрещатику у Києві з вигуками: "Геть колонізаторів з України!". "Хай живе вільна, незалежна українська держава!", "Свободу українській мові в українській державі!".

14 листопада 2007 року. В. О. Макух (помертно), за визначні заслуги в національно-визвольній боротьбі, в утвердженні та розбудові Української держави був нагороджений почесною відзнакою "Хрест Слави" всеукраїнського Товариства політичних в'язнів і репресованих.

08.05.2008 від Львівської державної обласної адміністрації було подання № 322/31743-01 на присвоєння В.О. Макуху високого звання Герой України.

Вважаємо, що В. О. Макух гідний присвоєння звання ГЕРОЙ УКРАЇНИ.

Голова організації

В. Тупілко

Звернення до Кириленка В.А. .

№ 35 від 21 жовтня 2008 р.

Голові фракції блоку НУНС

Народному депутату

Кириленко В. А.

Вельмишановний В'ячеслав Анатолійович! .

5 листопада 1968 року патріот України Василь Омелянович Макух на Хрещатику в Києві на протест проти колонізації України і на солідарність Чехословаччини під час її окупації вчинив публічний акт самоспалення. 7 листопада 1968 року В.О. Макух, відмовившись від лікування помер, а 14 листопада його було поховано в м. Дніпропетровську.

Всеукраїнська громадська організація "Чорнобиль – Допомога" віддає належне героїці ("чорнобильців" і інших

славних синів батьківщини. Тому ми дослідили життєвий шлях В.О. Макуха, Олекси Миколайовича Гірника, який через 10 років також спалився заради України.

5 листопада 2008 року в головному офісі ВГОІ "Чорнобиль – Допомога" в місті Донецьку відкривається громадський музей "Смолоскип", в якому центральне місце приділяється цим народним героям.

Як Ви знаєте, Олексу Гірника Наказом Президента України нагороджено державною нагородою – Герой України. Ви єдиний з діячів, хто знайшов час вклонитися не тільки пам'яті Т.Г. Шевченка, а і О.М. Гірнику 22 травня цього року. Слід сказати, що нагорода мало вплинула на належне вшанування цієї великої людини. Навіть гіді під час екскурсій, проїжджаючи повз вулиці О. Гірника в м. Калуші, нічого не говорять про героя – бо нічого не знають. А за Донбас і говорити нічого.

3 вересня 2008 року наша організація направила клопотання Президенту України про нагородження В.О. Макуха (посмертно) державною нагородою Герой України. До 40-ї річниці подвигу також направлені відповідні листи державним адміністраціям Львівської, Івано-Франківської, Дніпропетровської областей та міста Києва з проханням вжити необхідні заходи щодо увіковічення пам'яті народних героїв В.О. Макуха і О.М. Гірника. Нажаль, час спливає, але ніякої позитивної інформації від секретаріату Президента ми не маємо, хоча турбуємось про це майже кожного дня.

Олексу Гірника було відспівано, як загиблого героя, а Василя Макуха досі ні. Тому ми домовились про відспівування 7 листопада 2008 року.

Наша організація існує понад 20 років і все, що ми плануємо, завжди виконуємо. Тому і тепер ми зробимо все, що в наших силах, щоб відзначити 40-річчя подвигу. Але це – клопіт громадської організації і буде питання: а де ж реакція держави? Саме тому ми вимушені звернутися до Вас,

вельмишановний В'ячеслав Анатолійович., з проханням допомогти, по можливості, в вирішенні питань стосовно:

- своєчасного нагородження В.О. Макуха;

- відповідних державних і політичних заходів щодо вшанування і увіковічення славних народних героїв України В.О. Макуха і О.М. Гірника.

Для цього, на нашу думку, Вам необхідно буде особисто звернутись до Президента України. Наших зусиль, щоб прискорити процес до пристойного, нажаль замало. Звертаємось до Вас, так як знаємо, що Ви – патріот України, людина честі і совісті, а саме цими нормами життя ми керуємось у своїй діяльності. До цього листа додаємо копії деяких, на наш погляд необхідних, матеріалів і запевняємо, що будемо Вам надійними помічниками в цій справі.

Запрошуємо Вас на відспівування народного Героя України Василя Омеляновича Макуха, нажаль аж після 40-ка років від його загибелі в м. Дніпропетровську 7 листопада 2008 року о 13.00.

З повагою,

Голова В.П. Тупілко

Звернення до Кириленка В.А. .

№ 5 від 26.01. 2009 р.

Голові депутатської групи "За Україну"

Народному депутату Кириленко В. А. .

Вельмишановний В'ячеславе Анатолійовичу! .

21. 01. 09 р. Ви були присутні на відкритті пам'ятника Герою України Олексі Миколайовичу Гірнику в місті Каневі. Там також була делегація від нашої організації з Донецька і ми звітували про відкриття в нашому міст громадського музею "Смолоскип", присвяченого О. М.Гірнику і В. О. Макуху, який в 1968 році вчинив публічний акт самоспалення заради вільної України. Нажаль, подвиг В. О Макуха до теперішнього часу державою не відзначено. Про це у нас з

Вами відбулась розмова і Ви "радо погодились сприяти позитивному вирішенню питання про відзначення В.О. Макуха державною нагородою – Герой України.

Просимо Вас, вельмишановний В'ячеславе Анатолійовичу., як людину патріотично налаштовану, поважну і авторитетну, звернутися особисто до Президента України В.А. Ющенка, щоб задовольнити клопотання нашої організації (в секретаріаті є також подання Львівської облдержадміністрації, вх. № 322/31743-01 від 08.05.2008 р.) і відзначити подвиг В. О. Макуха державною нагородою – Герой України.

З повагою, голова організації В. П. Тупілко

Матеріали про В.О. Макуха;

Клопотання про відзначення В.О. Макуха державною нагородою;

Лист ВГО "Чорнобилі" – Допомога" від 2 1.10.2008

Лист від Глави Секретаріату Президента України від 15.12.2008 р.

Вик. Жижкова Л.О.

Звернення до Президента України

ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ

"ЧОРНОБИЛЬ – ДОПОМОГА

вул. Северна, 19, м. Донецьк e-mail: biosfera@yandex.ru

Україна, 83087 тел.: +38 (062) 385-43-59

№ 21/07 від 21 липня 2009 р.

ПРЕЗИДЕНТУ УКРАЇНИ

ЮЩЕНКО В. А

Про присвоєння звання

Народний Герой України

Вельмишановний Вікторе Андрійовичу!

Звертаємося до Вас з проханням приділити увагу питанню присвоєння звання Героя України (посмертно) Василю Омеляновичу Макуху, який спалив себе у 1968 році на Хрещатику заради України.

Кожна нація пишається своїми героями.

Є люди, які мають державне звання героїв. Таким є Олекса Миколайович Гірник, який на знак протесту проти колонізації України спалив себе 21.01.1978 року на Чернечій горі і цей подвиг відзначено Указом Президента України від 18.01.2007 року № 28 з присвоєнням звання ГЕРОЙ УКРАЇНИ з удостоєнням ордена ДЕРЖАВИ (посмертно).

О.М. Гірник свідомо поклав на олтар свободи свого народу найдорожче, що є у людини - життя. Він знав, що до цього, у листопаді 1968 року, такий подвиг зробив Василь Омелянович Макух і про це неодноразово говорив своїм друзям, незважаючи на заборону.

Макух Василь Омелянович – 14.11.1927 р. – 07.11.1968 р. – український правозахисник.

Народився у селі Карів Сокальського району Львівської області. Весь життєвий шлях В.О. Макуха – постійне, самовіддане служіння своєму народу, боротьба за його волю. Змолodu він знав, що приречений загинути в цій боротьбі, бо сили були нерівні.. Він навіть одружуватися не хотів, говорив своїй коханій: "Ліда, мене не буде. Я загину, а бути вдовою дуже важко."

Напередодні самоспалення В.О. Макуха зі Львова проводжав його друг та соратник Г.М. Ментух, відмовляв від поїздки до Києва. На початку липня цього року ми їздили до нього заради збільшення даних про життя В.О. Макуха та переконались, з розповідей Григорія Максимовича, що сенсом життя Василя було служіння своїй незалежній країні.

5 листопада 1968 року Василь Макух на знак протесту проти комуністичної тоталітарної системи, колоніального становища України в СРСР і політики русифікації в Україні

та агресії Радянського союзу проти Чехословаччини здійснив акт самоспалення прилюдно на Хрещатику у Києві з вигуками: "Геть колонізаторів з України!", "Хай живе вільна, незалежна українська держава!", "Свободу українській мові в українській державі!".

14 листопада 2007 року, В. О. Макух (помертно), за визначні заслуги в національно-визвольній боротьбі, в утвердженні та розбудові Української держави був нагороджений почесною відзнакою "Хрест Слави" всеукраїнського товариства політичних в'язнів і репресованих.

Ми неодноразово зверталися з проханнями про відзначення В.О. Макуха званням Героя України. На 40-річчя подвигу В.О. Макуха в Донецьку відкрито громадський музей "Смолоскип", присвячений Героям В.О. Макуху та О.М. Гірнику. Ми зібрали майже всі матеріали, що можна було зібрати і не зупиняємось.

Майже нікого не залишилось з тих, хто боровся разом з В.О. Макухом за вільність України. Ти одиниці, що ще живі, багато не потребують. Соратник Василя Омеляновича, І.І. Гуменюк, практично втратив зір і рух, але не втратив сили духу. Мені сказав: "Якби я міг, я б увіковічив кожен крок Василя – це свята людина."

Вдова, Лідія Іванівна Макух, мені сказала: "Хто був мій чоловік я зрозуміла коли відвідала його рідне село Карів. На вулиці невідомий чоловік підійшов до мене, став на коліна, поцілував руку і сказав: "Василь – святий!"

22.05.09 р. на Черничій горі Ви особисто поклали квіти у пам'ятного знака Герою України О. М. Гірнику, який спалив себе на 10 років пізніше, повторивши подвиг В. О. Макуха, Ви ознайомилися зі стендом громадського музею "Смолоскип" і схвально поставилися до нашої ініціативи про нагородження В.О. Макуха (вх. № 439/34145-01 від 25.05.09р. та №439/34149-01 від 25.05.09р.).

За історію України є три жертовні вчинки, коли люди свідомо віддали життя за Батьківщину: Марія Вітрова (за часів царизму), Василь Макух (1968р.), Олекса Гірник (1978р.).

Нажаль, тільки подвиг В.О. Макуха не відзначено і не вшановано державою.

В.О. Макух здійснив свій подвиг також на знак солідарності з визвольною боротьбою народу Чехословаччини, набагато раніше Яна Палаха. Тепер Я. Палах ушанований і заслужено вшанований Герой Чехії. День його самоспалення чехи відзначають, як День Свободи.

Вельмишановний пане Президент, Вікторе Андрійовичу, просимо Вас задовольнити наші клопотання від 03 вересня 2008 року за № 24 та від 20 травня 2009 року за № 9/05 і присвоїти звання ГЕРОЙ УКРАЇНИ з удостоєнням ордена ДЕРЖАВИ Макуху Василю Омеляновичу (посмертно), за проявлені громадську мужність і самопожертву в ім'я незалежної України. 08.05.2008 від Львівської державної обласної адміністрації було подання № 322/31743-01 на присвоєння В.О. Макуху високого звання Герой України.

Вважаємо, що В. О. Макух гідний присвоєння звання ГЕРОЙ УКРАЇНИ.

Сподіваємося, що завдяки Вам ім'я В.О. Макуха нарешті займе гідне місце в пантеоні слави нашої Батьківщини.

З повагою,
голова організації

В.П. Тупілко

т. (062) 385-43-59

т. (095) 057-48-84

СЕКРЕТАРІАТ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
27.07.2009 17:50

Вх. № 439/50746-01

Звернення до Президента України 02.02.2010

ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ

"ЧОРНОБИЛЬ – ДОПОМОГА

вул. Северна, 19, м. Донецьк
Україна, 83087

e-mail: biosfera@yandex.ru

тел.: +38 (062) 385-43-59

№ 01/02 від 3 лютого 2010 р.

ПРЕЗИДЕНТУ УКРАЇНИ

ЮЩЕНКО В. А

Про відзначення

державною нагородою

Клопотання

Завдяки Вам, особисто, вельмишановний Вікторе Андрійовичу, в результаті Указу від 24.01.2009 р., нам стали відомі нові факти життя та самовідданої боротьби за незалежність України Василя Омеляновича Макуха.

Звіти в ЦК КПУ 1968 року про самоспалення В. О. Макуха, матеріали кримінальної справи 1946 року, коли він у бою з вояками НКВД був поранений вісьма кулями, свідчать про його високий патріотизм, виключну чесність і мужність, бо він ні про кого та ні про що не дав жодних свідчень.

Ми, "чорнобильці", знаємо що таке жертовність, не перший раз клопочемо про відзначення Василя Омеляновича Макуха.

Ми достеменно знаємо про велику кількість клопотань про нагородження інших достойників. Але жодна людина, навіть ворог, не зможе сказати, що В. О. Макух не достойний високого звання. Його постать, те що він зробив – стоять окремо. Тут нема про що говорити, тут треба лише мовчки схилити голову і стати на коліна, як Ви це робили на Чернечій горі на місці самоспалення Олексі Гірника – послідовника В. Макуха.

Рішення про клопотання перед Президентом України про присвоєння звання **ГЕРОЙ УКРАЇНИ** з удостоєнням ордена **ДЕРЖАВИ** Макуху Василю Омеляновичу (посмертно)

прийняте одноголосно на конференції ВГО "Чорнобиль-Допомога" (протокол № 1 від 01.02.2010 р.)

З повагою,
голова організації

В.П. Тупілко

Вик.: Некрасова Л.М.
т. (062) 385-46-57
т. (050) 503-93-13

СЕКРЕТАРІАТ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
08.02.2010 14:30
Вх. № 439/6207-08

Відповідь Комісії нагород та геральдики

Комісія
державних нагород та геральдики
при Президентові України

03.07.10 № 1960/1083

Всеукраїнська громадська організація
"Чорнобиль – допомога"

Повертаємо документи щодо відзначення Макухи В.О.
Додаток: 5 арк.

Відповідальний секретар Комісії

В.Репринцев

Відповідь райради у місті Дніпропетровську

00000978

АМУР-НИЖНЬОДІШЕРОВСЬКА РАЙОННА У МІСТІ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКУ РАДА

На № від 08.04.2009 № Р-9

гр. Рябцеву М.Н.

49087, вул. Софії Ковалевської. буд. 51 кв. 39

Про увічнення пам'яті Василя Макух

Шановний Михайле Павловичу! .

Амур-Нижньодніпровська районна у місті рада уважно розглянула Ваше письмове звернення від 26.03.2009 р, з

питання увічнення пам'яті українського правозахисника Василя Омеляновича Макух та повідомляє.

Прийняття рішення про проведення експертизи та взяття на облік будинку № 38/2 по вул. Пожежній, як історичної пам'ятки національного значення, знаходиться у компетенції Дніпропетровського обласного центру з охорони історико-культурних цінностей (пр. Карла Маркса. 18). куди пропонуємо Вам звернутися. Після прийняття відповідного рішення районною у місті радою буде розглянуто питання встановлення пам'ятної дошки на будинку № 38/2 по вул. Пожежній

З питання перейменування вулиці Пожежної на вулицю Василя Макуха Вам необхідно звернутися до ВКП міської ради "Земград" (вул. Набережна Леніна, 29а).

Відновлення освітлення та ремонт проїжджої частини вулиць N3103 знаходиться у компетенції управління комунального господарства міської ради.

З повагою

Голова районної у місті ради

О.В. Бігдан

Сербіна Ірина Володимирівна 230465

ПОДВИГ І ПАМ'ЯТЬ

ВІДГОМІН В УКРАЇНІ (1969 – 1970 РР.)

Акт самоспалення, вчинений Василем Макухом як вияв протесту проти русифікації України тоталітарною комуністичною системою, одержав відгомін серед українців. Так, Євген Пронюк анонімно в самвидаві написав статтю “Пам’яті героя”, яка нелегально розповсюджувалася серед населення України. А це призвело до нових репресій. За поширення вказаної листівки були арештовані Богдан Чабан (тепер священник, парох церкви Св. Володимира і Ольги у Львові) та Стефан Бедрило (відбув два роки в Мордовських концтаборах).

Тиражування та розповсюдження самвидаву ставила за мету також група у складі Богдана Чабана, Ярослава Литвина, Стефана Бедрила. В кінці 60-х рр. вона виготовила фотоплівки статті "Пам'яті героя" про самоспалення В.Макухи, "Репортажу із заповідника імені Берії" та інші, які регулярно переправлялися з Києва до Кам'янсько-Бузького району Львівської області для виготовлення фотокопій.

Панас К.

*Остання зустріч з Василем*⁴

Одного разу, наприкінці жовтня, я, як звичайно, поїхав у Карів до мамі. В селі я зустрів Івана Кулинич. З ним був невисокого зросту мужчина, який налягав на ногу. Кулинич познайомив мене з ним. Це був Василь Макух., який приїхав до рідних з Дніпропетровська. Василь не схотів 1944 року іти “вмирати за Сталіна”, а зі збірного пункту пішов в УПА. Був поранений в ногу і засуджений сталіністами на каторгу в концентраційних таборах. Після звільнення він проживав в Дніпропетровську з дружиною і двома дітьми. Як патріот України, Василь. болісно переживав русифікацію Дніпропетровська і усієї України. В неділю, третього

⁴ Уривок із книги «Карів і карівці» Костя Панаса. К.П. – священник

листопада, я від'їздив з Карова до Львова. Василь Макух підійшов і сів біля мене. Ми їхали і розмовляли. Кулинич, очевидно, розповів йому, що я займаюся “Самвидавом”, бо він був зі мною відкритим. Він розповів, що знає про все, що вийшло в “Самвидаві”, що він знайомий з Дніпропетровськими дисидентами: Холодним⁵ Плахотнюком⁶ і іншими... Василь розповів про свій конфлікт з адміністрацією музею Яворницького⁷, коли вони відмовились дати йому читати твори Яворницького. Він після виходу з таборів поступав в Дніпропетровський університет, але не пройшов по конкурсу. З гіркотою говорив про суцільну русифікацію Дніпропетровська, про те, що на оборону української мови виступають лише одиниці... Я розповів, що у Львові можна роздобути українську літературу, видану до приходу москалів, і я можу йому дати прочитати “Історію Запорізьких козаків” Дмитра Яворницького, якщо він буде ще кілька днів, то може спати в мене в гуртожитку на Левандівці... Так розмовляючи, ми приїхали на Підзамче. Вийшли з автобуса і зустріли Михайла Дацишина (Ходаня), який запросив його до себе в гості. Ми попрощалися і домовилися, що, якщо він завтра буде ще у Львові, то я принесу йому перший том Яворницького сюди, на Підзамче.

Наступного дня я прийшов, як ми домовлялись, чекав півгодини, його не було...

Через кілька днів я знову поїхав до Карова. Село сколихнула страшна вістка... Василь Макух спалився в Києві на знак протесту проти русифікації України!

⁵ Холодний Микола (1939 - 2006) – поет, шістдесятник, дисидент. М. Х. було до смерті закатовано у власному помешканні

⁶ Плахотнюк Микола (1936) – лікар/ Жертва каральної психіатрії.

⁷ Яворницький (Еварницький) Дмитро І (1855 — 1940), історик, археолог, етнограф, фольклорист, лексикограф, письменник, дослідник історії українського козацтва

Перед тим світ сколихнули випадки протесту у вигляді живих смолоскипів у Сайгоні, Тибеті, а особливо самоспалення Яна Палаха, в Празі як протест проти окупації Чехословаччини військами Варшавського пакту. Селяни розповідали, що в село приїздили кадебісти і викликали на допити сестер Василя і їх родини. Також випитували, з ким він спілкувався. В неділю 10 листопада, від'їжджаючи з села, я зустрів Михайла Дацишина). Він був здивований тим, що сталося. Розповів, що тоді, коли він зустрів нас на Підзамчі, він запросив Василя. до себе. Василь переночував і вранці сказав, що йому треба їхати. Більше його не було, і нікому нічого не говорив, що він їде до Києва.

У Львові я зустрів Степана Бедрила, який вже знав про самоспалення в Києві, біля універмагу, але кияни не знають, хто ж це вчинив. Бедрило сказав, що добре було б роздобути його фото і коротку біографію. Я розповів про це Олександрю Сайчукові, і він поїхав до Карова та привіз дві фотографії Василя.. Ці фотографії і коротку біографію я передав Бедрилові . Вже в наступному році Степан передав мені листівку про самоспалення Василя Макуха. під назвою "Пам'яті героя". В ній була інформація на дві сторінки машинопису про героїчний протест проти русифікації Василя Макуха., який напередодні чергового московського імперського буму "праздновання великої октябрской" в Києві біля універмагу облив себе бензином і підпалив. Міліції ще вдалось загасити живий смолоскип і відвезти його в лікарню. В палаючому полум'ї Василь. кричав:

- Геть колонізаторів! Хай живе Вільна Україна!

В лікарні на вмираючого Василя. кадебісти накинудись з докорами:

- Зачем вы это сделали? У вас есть дети! Ви их осиротили.

Василь ще мав силу відповісти:

- Ми всі сироти... Україна сиротою стала...

Це були прощальні слова Славної Пам'яті великого

Карівця – Героя України!

В листівці була також подана коротка біографія Василя. Його збройна боротьба проти окупантів в лавах УПА, перебування на каторзі, нестерпна ординська русифікація в Дніпропетровську, намагання патріотів України протидіяти фабрикації виродків на Україні. В листівці було підкреслено, що вона випущена лише як інформація про цю трагічну подію, яку кадебісти з усіх сил старалися приховати від громадськості. Це в той час, коли в сусідній Чехословаччині самоспалення Яна Палаха, було офіційно проголошено героїчним протестом і в похороні якого у величезній процесії брали участь тисячі людей... Автори листівки не закликали до повторення такого роду протестів, – бо Україні тепер потрібно більше не героїв, а невтомних працівників... Я передав цю листівку художнику Степану Івасейкові. Степан перефотографував її і наробив відбитків, які ми поширювали між знайомими.

Пронюк Є.⁸

Пам'яті героя⁹

Пахне сонцем наше грішне небо,
В сонці – твоє полум'я руде.
Всі ми прийдем на той світ, до тебе.
Тільки Україна хай не йде!

І Драч

Є насильство. Воно спричиняє страждання і пекучий сором від приниження людської гідності. Та є і безмежна велич людського подвигу в боротьбі з ним. Смолоскипи з людей...

Живі смолоскипи спалахнули на планеті. Сайгон, Токіо,

⁸ Євген Пронюк (1936) — діяч українського національного руху

⁹ УСБУ у Л/О. Справа №П-28461(відносно Бедрило С.С.) стор. 102

Москва, Київ, Прага, Любляна... Страхітливо звичними вже стали ці події, причина яких – насильство. Світ одразу дізнався про ці події, крім київської. Президент, уряд ЧССР, ЦК КПЧ віддали належне пам'яті Яна Палаха. Жалобні то були дні для чехів і словаків.

Та не те, що в наші дні, а навіть 1897 року царські сатрапи не могли приховати від народу подвиг ув'язненої української революціонерки Марії Вітрової, яка в Петропавлівці облила себе гасом і згоріла живцем.

5 листопада 1968 році в Києві, на Хрещатику палав живцем українець Василь Макух. Та народ і сьогодні нічого про це не знає.

Василь Омелянович Макух народився в селі Карові Сокальського району на Львівщині в родині селянина. Малим хлопцем залишився без батька. Не маючи змоги навчатися в гімназії, здобував освіту в сільській читальні. Брав участь з 1944 року в русі Опору (був поранений), за що у 1945-1955 роках перебував у концтаборах Сибіру і Мордовії. Як "неблагонадійного" його 1957 року не зарахували до Дніпропетровського університету. Працював робітником на заводах Дніпропетровщини. Був одружений. Батько двох дітей.

У той час, як офіційна пропаганда провадила черговий святковий бум, нагадуючи нам настійно про наш "святковий настрій" і рекламуючи "розквіт вільної щасливої Радянської України", від оповитої вогнем постаті на Хрещатику неслися слова: "Геть колонізаторів!", "Хай живе вільна Україна!". З тими словами людина впала на землю. Через два дні у лікарні при втраті свідомості Макух помер (де його поховано, ніхто не знає), ще при свідомості він вів розмову з кагебістами і лікарями. На закид "Ви же осиротілі дітей", В.Макух спокійно заперечив: "Вони ще будуть пишатися батьком". Всі ми сироти – Україна сиротою стала

Не утруднюючи себе аналізом того клубка причин,

мотивів, обставин, які криються за кожним окремим випадком самоспалення, і намагаючись приховати основний мотив – політичний протест, – висувається негайно (на той випадок, якби про подію дізналися) офіційна, найзручніша, всепояснююча і до банальності проста версія: він був шизофренік. Отже, психопат, так само як Синявський, Алілуєва та інші.

Жахливі мають бути обставини життя цілого народу, коли для того, щоб висловити кілька затаєних думок, щоб здобути трибуну на декілька хвилин для вільного слова, треба офірувати життям. Та це так. Чому Макух обрав саме цей страхітливий спосіб протесту? Які б не були при цьому суб'єктивні його міркування, такі вчинки об'єктивно мають одне на меті: громадський резонанс. Людині, зрештою, хотілося хоч у такий спосіб звернути увагу своїх співвітчизників, а може, і світової громадськості на справу, що дорога йому. Макуху хотілося хоча б такою ціною розбудити людей України від дрімотної покірливості, національного самозречення, холуйства.

О люди! Люди небораки!

Нащо здалися вам царі?

Нащо здалися вам псарі?

Ви ж таки люди, не собаки.

Його довго зневажали як людину і як людину української нації. Як людина він був позбавлений можливості публічно обстоювати свої ідеали, публічно боронити громадські інтереси. Як людина він був беззахисний перед силою фельдфебелів, чиновників, перед тупою силою "відгодованих і сірих" псарів, які за "шмат гнилої ковбаси" "с усердієм" служать партійно-державній касті. Як українця його русифікували, русифікували його дітей, родину, народ, руйнували його національну культуру, насміхались над правом його народу на суверенну державу. Відомі його конфлікти з цих питань у будинку-музеї Яворницького та в

історичному музеї в Запоріжжі, за що потім його цькували. В. Макух, людина з певним політичним досвідом, бачив марність своїх протестів. Самоспалення є логічним завершенням його зусиль.

Звернемо увагу на особливості того методу боротьби, яким є протест через самоспалення. Це є метод боротьби з насильством ненасильницькими засобами. Макух є піонером самоспалення як засобу ненасильницької дії в Україні. Самоспалення, здійснюване свідомо в ім'я певної гуманістичної ідеї, характеризується винятковою мірою самопожертви у спосіб насильства людини над собою. Така дія може, звісно, бути проявом фанатизму або ж відчаю в намаганнях реалізувати гуманістичну ідею іншими засобами. Самоспалення в Чехословаччині і в Україні не є результатом якогось сліпого фанатизму. Фанатизм – некритична відданість нелюдській чи надлюдській ідеї, яка самих людей розглядає як щось другорядне. Одержимість же людини в боротьбі за гуманістичний ідеал є неодмінною рисою глибокої переконаності. Та одержимість реалізує себе в ненасильницьких діях.

На останньому дуже важливо наголосити. Досвід XIX і XX століть показав, що насильство неминуче породжує знову-таки насильство. Одержимість, упертість у досягненні гуманістичного ідеалу насильницькими засобами дуже легко призводять до такого "ощасливлення" людей, коли в ім'я "їх щастя" їх самих масово знищують. Захоплення насильством (владою) було характерне для революцій XIX-XX століть. Революції ставили за мету досягнення влади, носієм якої повинна бути держава з її репресивними органами. Вважалось, що для досягнення цієї мети насильство (збройне повстання тощо) є основним шляхом. Однак така мета і насильницькі засоби її досягнення спричиняли те, що замість гуманістичного ідеалу реалізувався варіант централістської воєнно-бюрократичної деспотії, психологічною ознакою якої

ставала ненависть, заздрість і помста. Люди, які ставлять за мету знищення самого насильства над людьми, не можуть іти до цього шляхом насильства, оскільки насильство не має гуманістичного завершення.

Сучасний російський демократичний рух, національно-визвольний рух в Україні свідомо орієнтуються на ненасильницькі засоби боротьби. Останнім часом такі засоби виправдовують себе навіть в дуже безнадійних ситуаціях, як, наприклад, у Чехословаччині.

Самоспалення є дуже трагічним засобом боротьби і не може бути пропаговане, оскільки здатне захопити юні та чесні серця, які нашій Батьківщині – Україні – потрібні не у вигляді обгорілих жертв. Але коли й правомірно стримувати молодь від таких дій, то розуміючи відчай у боротьбі з деспотизмом, не можна не віддавати шану тим одинакам, які все-таки здійснюють цю страхітливую акцію. Василь Макух – один із тих одинаків, у вчинку якого знайшла яскравий вираз ота орієнтація українського національно-визвольного руху на мирні засоби боротьби. Але як людина, а не виразник якоїсь тенденції, він вчинив подвиг, віддаймо ж йому гідну шану в думках і ділах наших.

Бедрило С. *Трагічні акти протесту*¹⁰

5 листопада 1968 року, перед 51-ю річницею Жовтневої революції, у Києві на Хрещатику здійснив самоспалення український патріот Василь Омелянович Макух. Він обілляв себе пальним і виголосив коротку промову, в якій говорив, що Україна є колонією Росії, що проводиться русифікація України, закликав протестувати проти цього. Потім підпалив себе й з вигуками "Хай живе вільна Україна!" побіг у бік площі Калініна. Це ж гасло вигукував він і тоді, коли його

¹⁰ «Український вісник». Випуск 1. Січень 1970. (Анонімне повідомлення)

почали гасити. Обпаленого, відвезли в Жовтневу лікарню Києва (про це є відмітка в санпропускнику). Опіки виявилися смертельними, і Василь Макуха невдовзі помер. Де поділи його тіло — невідомо.

Дружині й двом дітям Макухи про його смерть офіційно не повідомили.

В. Макуха мав 50 років, родом він із села Карів Сокальського району на Львівщині. Був в'язнем сталінських таборів. Після звільнення поселився на Дніпропетровщині, учителював.

Самоспалення В. Макухи — чи не перший такий акт політичного протесту в радянські часи в усьому СРСР і другий у новій українській історії (перший — самоспалення в Петропавлівській фортеці революціонерки-народниці Марусі Вітрової на знак протесту проти наруги тюремників). Акція В. Макухи здійснена за 2,5 місяця до відомого самоспалення Яна Палаха, в Празі.

У березні 1969 року спробу самоспалення біля Київського університету зробив М. Бериславський, мешканець міста Бердянська Запорізької області, людина середніх літ. Перш ніж підпалитися, М. Бериславський розклеїв на стінах університету гасла, в яких йшлося про русифікацію України, про її нерівноправне становище. Тим часом на нього звернули увагу, і коли він, облившись палим, почав підпалюватися, заарештували.

М. Бериславського звинуватили за ст. 187-1 КК УРСР (розповсюдження завідомо неправдивих вигадок, що порочать радянський лад), однак слідство вів слідчий відділ республіканського КДБ, хоч ця стаття підслідча не КДБ, а прокуратурі. У допитаних свідків, наприклад, у філолога Сіренка з Дніпродзержинська, приятеля Бериславського, вимагали показів, що Бериславський вів антирадянські розмови. Однак нічого, крім розвішаних гасел і спроби спалити себе, яка теж розглядається як наклепницька вигадка,

слідством не встановлено. Київський обласний суд засудив Бериславського до 2,5 року позбавлення волі.

Про самоспалення Макухи й спробу самоспалення Бериславського офіційно ніде не згадувалося. Непряме підтвердження другого факту було у виступі перед активом Київського університету заступника голови республіканського КДБ Шульженка. Генерал Шульженко докоряв присутнім, що університет став розсадником "крамоли" й не дивина, що "якийсь ненормальний надумав палити себе саме перед університетом".

Бедрило С.

Лист до народів усього світу¹¹

Я, громадянин України Бедрило Степан Степанович, 1939 року народження, перебуваю з 25 червня 1969 року в кагебістських казематах, позбавлений зв'язку з рідними й установами, до яких можна було б звернутися за юридичною та медичною допомогою. Чотири місяці триває знущання над людською гідністю в одиночних камерах або в камерах з підсланими кагебістськими агентами. Одні чинять насильство в кімнатах слідчих, а інші в камерах ізоляційних. При цьому пускають у хід шантаж, терор, різні обіцянки чи залякування, доходять навіть до отруєння їжі.

У чому причина такого жорстокого й нелюдського поводження? Мене звинувачено в антирадянській діяльності, яка полягає в тому, що я виступав на Україні проти русифікації, проти того, що в українських вузах, училищах, дитсадках запроваджена російська мова, хотів, щоб зрусифіковані українці, які втратили любов до своєї Батьківщини, зрозуміли свою неповноцінність. Усе це розцінюється в нас як прояви націоналізму, патріотично настроєні люди об'являються націоналістами. Цей "дурман" хочуть повикидати з їхніх голів, випікати його "каленим

¹¹ «Український вісник». Випуск II. Травень 1970

железом" у політичних ізоляторах, таборах та інших подібних місцях.

Як мені відомо, у львівському політичному ізоляторі такі знущання терплять десятки людей, мені з них відомі Шевченко А., Чабан Б., Литвин, Онищенко В.

Я хочу звернутися до людей у всьому світі, які дорожать свободою, гуманізмом і мають повагу до народів, що борються за своє соціальне й національне визволення.

Найбільший злочин, у якому мене звинувачено, полягає в тому, що мені стало відомо про трагічну подію, яка сталася на Україні. У дні великого Жовтня, коли весь український народ відмічав день свого визволення від царизму, на Хрещатику в Києві спалахнув вогонь перед урядовими трибунами. Вогонь охопив людину, яка в страшних муках виголошувала лозунги: "Геть колоніалізм з України!", "Хай живе вільна Україна!", людину, яка не витерпіла знущання над собою і над своїм народом, спаливши себе в знак протесту. Його прізвище Макуха Василь. Про цю подію знаю не тільки я, але й тисячі людей, що були в цей святковий день на Хрещатику. Оце і є основна моя провина, що я про це знав. А для того, щоб "выкалить каленым железом" уже відоме, людей, які знають про цю подію, закидають у політичні ізолятори, тюрми, табори.

Звертаюся до вас як людина, яка підтримує всі демократичні принципи, проголошені ООН, у тому числі, право народів на вільне самовизначення. Якщо вам дорога свобода своїх народів, ви неодмінно повинні дати допомогу й мені, і сотням, тисячам політичних в'язнів, які гниють у тюрмах. Зробіть це через свої уряди, щоб вони вплинули на уряд СРСР.

Я — людина науки, економіст, унаслідок вісімнадцятирічної праці маю захищати в 1969 році дисертацію на звання кандидата економічних наук. Зараз, у результаті повної ізоляції від світу, у результаті жорстоких

знущань над моєю гідністю, значно погіршав мій стан здоров'я. Я хворію туберкульозом, виразкою шлунка, ревматизмом. А особливо ж під впливом жорстоких психологічних прийомів мою нервову систему приведено до повного виснаження. У такому важкому стані мене кинуте в психіатричну лікарню, де моєму життю виникла нова загроза. Я в такому трагічному стані, що моєму життю кадебісти можуть нанести непоправної шкоди.

Тому звертаюся до людей доброї волі в усьому світі: простягніть мені руку допомоги, і не тільки мені, а й іншим людям моєї Батьківщини, яка бореться за свободу, дружбу, незалежність і рівність. Усі надії на вас.

Чорновіл В.

Хто автор "трагічні акти протесту"?

СПРОСТУВАННЯ¹² висновків лексико-стилістичної експертизи в справі Чорновола В. М., проведеної з 10 липня по 30 листопада 1972 р. експертами: професором ЛДУ ім. І. Франка, доктором філологічних наук, завідуючим кафедрою української літератури І.І. Дорошенком, доцентом філологічного факультету, кандидатом філологічних наук, завідуючим кафедрою загального й російського мовознавства (за іншими документами слідства – зав. кафедрою російської мови) І. Є. Грицютенком, доцентом кафедри української літератури, кандидатом філологічних наук, деканом філологічного факультету ЛДУ ім. І. Франка П. П. Гонтарем, головним редактором видавництва "Каменярь" І. І. Сварником.

Експертиза проводилася для встановлення авторства матеріалів видання "Український вісник". Експертам було представлено машинописні та друковані матеріали: 5 випусків журналу "Український вісник", збірники "Рецидиви терору чи правосуддя?" та "Лихо з

¹² Вячеслав Чорновіл. Т. 5. ст.. ст.. 240, 274-275

розуму" (з архівної кримінальної справи № 57245), де є тексти різних авторів, у тому числі й мої, та матеріали слідства в моїй справі.

Експертиза зробила висновок, що всі підписані авторами тексти журналу "Український вісник" належать тим особам, що їх підписали, а непідписані тексти (крім одного) або написані, або літературно опрацьовані й ідейно спрямовані мною (висновок загальний – диференціації текстів експерти не проводили). Мною також написана передмова до журналу "Завдання "Українського вісника". ...

9. Я не маю потреби й не знаходжу доцільним проробляти ту роботу, що її уникли експерти (хоч це було їхнє головне завдання): досліджувати всі окремі не підписані матеріали журналу. Але я все ж проаналізую для прикладу кілька текстів з окремих номерів "Українського вісника", щоб показати вченим експертам, як це робиться, і довести абсурдність їхнього висновку, що всі непідписані тексти журналу "пройшли через руки однієї особи"

взагалі, а саме В. Чорновола зокрема.

Уже перший інформаційний матеріал першого номера журналу під назвою "Трагічні акти протесту" примусив би об'єктивних експертів засумніватися, чи міг би Чорновіл його написати або редагувати. У тексті немає жодної вказаної експертами лексико-стилістичної "особливості" (навіть "громадськості" й "порушення"). Текст, особливо в першій частині, написано короткими простими реченнями або складносурядними реченнями з короткими складниками, тоді як для стилю Чорновола характерні складніші синтаксичні конструкції з підрядними реченнями, вставними словами й зворотами тощо. Хоч інформація (як усяка інформація) позбавлена яскравих індивідуальних мовних ознак, усе ж у ній знаходимо рідковживаний вислів: "Акція В. Макухи здійснена...", який в оригінальних творах Чорновола ніде не зустрічається. Те ж саме можна сказати про кальку

"підслідчий" ("подследственный") у контексті: "ця стаття підслідна не КДБ" (я міг би написати "підслідний в'язень", а не "підслідча стаття"). Треба зважити й на те, що описані в інформації події відбувалися в Києві, а не у Львові, і відбувалися тоді, коли Чорновіл був в ув'язненні. Тому безсумнівно, що ні авторство, ні редагування тексту В. Чорноволові не належить.

Саме за таким принципом повинні були проаналізувати експерти всі анонімні матеріали чи підбірки матеріалів, а не відбутися голослівним висновком про одного "редактора", який нібито "літературно опрацював" і "надав спрямування" всім непідписаним текстам.

ВІДГОМІН ЗА КОРДОНОМ УКРАЇНИ (1969 Р.)

Москва. Хроніка поточних подій. 1969- 1979

Випуск 6.

28 лютого 1969 р.

с. 119

5 грудня 1968 р. в Києві на Хрещатику вчинив самоспалення **ВАСИЛЬ ОМЕЛЯНОВИЧ МАКУХ**, учитель з Дніпропетровської обл., 50 років, батько двох дітей, у минулому в'язень сталінських таборів. Коли люди, що збіглися, почали гасити на нім вогонь, він вигукував: "Та є здоровою вільна Україна!". Отримані ним опіки виявилися смертельними, він помер у Жовтневій лікарні м. Києва.

- Див. уточнення в "Хроніку" N10, стр.270.

с. 119

25 січня 1969г., в день похоронів **ЯНА ПАЛАХА**., дві студентки Московського університету вийшли на площу Маяковського з плакатом, на якому було написано два гасла :

"Вічна пам'ять Яну Палаху", і "Свободу Чехословаччини". Вони простояли на площі, позаду пам'ятника Маяковському, близько 12 хвилин. Поступово навколо них почав збиратися натовп, що мовчить. Потім до дівчат підійшла група молодих людей без пов'язок, що назвали себе дружинниками. Вони відібрали і розірвали плакат, а студенток, порадившись, відпустили.

Випуск 8

30 червня 1969г.

с. 167

ДРУГА СПРОБА САМОСПАЛЕННЯ НА УКРАЇНІ

В "Хроніці" повідомлялося про самоспалення **ВАСИЛЯ ОМЕЛЯНОВИЧА МАКУХИ**, що помер у лікарні от отриманих опіків.

10 лютого 1969г. у Києві біля будівлі університету вчинив спробу самоспалення **МИКОЛА БЕРИСЛАВСКИЙ***, житель Бердянська, учитель, 45 років, батько трьох дітей, в'язень сталінських таборів. Він розвісив гасла, що містять протест проти русифікації, і спробував спалити себе, але тут же був заарештований і поміщений в слідчий ізолятор республіканського КДБ. Йому пред'явлено звинувачення по ст.62 КК УРСР, що відповідає ст.70 УК РРФСР.

* – **БРЕСЛАВСКИЙ** – виправлено в "Хроніці" N 10.

с. 201

МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ БЕРИСЛАВСКИЙ*, заарештований в Києві під час невдалої спроби самоспалення, 28 травня 1969 року засуджений до 2 років 6 місяців таборів строгого режиму по ст.62 КК УРСР. Сп слухалася в закритому засіданні.

БРЕСЛАВСКИЙ – виправлено в "Хроніці" N 10.

Випуск 10

31 жовтня 1969 р.

с. 270

20 червня в Києві заарештований співробітник Української сільськогоспакадемії Степан Бедрило, 37 років. Бедрило закінчив аспірантуру, влітку повинен був захищати дисертацію. Після арешту відправлений до Львова. Йому пред'явлено звинувачення за ст.62 КК УРСР, яка відповідає ст.70 УК РРФСР. Слідство веде львівське УКГБ, слідчий МАЛИХИН. Бедрило звинувачується в читанні документів українського самвидаву, зокрема статті про самоспалення В.МАКУХА 5 листопада 1968г. у Києві на знак протесту проти політики русифікації і про спробу самоспалення Н.БРЕСЛАВСКОГО в лютому 1969г. ("Хроніка" неточно указувала дату самоспалення МАКУХИ і невірно приводила прізвище БРЕСЛАВСКОГО). В ході наслідку КДБ активно розшукує фотоплівки з матеріалами про положення політв'язнів в Мордовії. У селі під Львовом, у будинку матері і сестри Бедрило тричі робили обшук, шукали фотоплівки, але нічого не знайшли. Матір і сестру допитували. З чуток, у цій же справі заарештовані ще два студенти Львівського сільгоспінституту

Випуск 12

28 лютого 1970 р.

с. 366

3 лютого 70г. Верховний суд УРСР виніс касаційну ухвалу у Бедрило – економіста-аграрія з м. Львова (див. "Хроніка N 10). Засідання суду було закритим – не пустили навіть матір підсудного. Бедрило ставилося за провину поширення звернення семи раніше засуджених українських письменників і листівка про самоспалення МАКУХИ. Верховний суд виніс ухвалу виключити із звинувачення 1 пункт(антирадянські розмови) і засудив Бедрило до двох років позбавлення волі по ст.62 КК УРСР, понизивши первинний термін – 4 роки – наполовину. Звинувачення ґрунтувалося на свідченнях БОГДАНА ЧАБАНА, у якого при обшуку було вилучено

велику кількість самвидавської літератури (місця зберігання ЧАБАН показав сам). Б.ЧАБАН був звільнений з-під арешту ще до суду.

ТЕКСТИ ОРИГІНАЛУ

Хроника текущих событий. Москва. 1969- 1979

Выпуск 6.

28 февраля 1969 г.

с. 119

5 декабря 1968 г. в Киеве на Крещатике совершил самосожжение ВАСИЛИЙ ЕМЕЛЬЯНОВИЧ МАКУХА, учитель из Днепропетровской обл., 50 лет, отец двух детей, в прошлом узник сталинских лагерей. Когда сбежавшиеся люди начали гасить на нем огонь, он выкрикивал: "Да здравствует свободная Украина!". Полученные им ожоги оказались смертельными, он умер в Октябрьской больнице г. Киева.

См. уточнение в "Хронике" N10, стр.270.

с. 119

25 января 1969г., в день похорон ЯНА ПАЛАХА,, две студентки Московского университета вышли на площадь Маяковского с плакатом, на котором были написаны два лозунга: "Вечная память Яну Палаху," и "Свободу Чехословакии". Они простояли на площади, позади памятника Маяковскому, около 12 минут. Постепенно вокруг них начала собираться молчащая толпа. Затем к девушкам подошла группа молодых людей без повязок, назвавших себя дружинниками. Они отобрали и разорвали плакат, а студенток, посоветовавшись, отпустили.

Выпуск 8

30 июня 1969г.

с. 167

ВТОРАЯ ПОПЫТКА САМОСОЖЖЕНИЯ НА УКРАИНЕ

В "Хроники" сообщалось о самосожжении **ВАСИЛИЯ ЕМЕЛЬЯНОВИЧА МАКУХИ**, скончавшегося в больнице от полученных ожогов.

10 февраля 1969г. в Киеве около здания университета совершил попытку самосожжения **НИКОЛАЙ БЕРИСЛАВСКИЙ***, житель Бердянска, учитель, 45 лет, отец троих детей, узник сталинских лагерей. Он развесил лозунги, содержащие протест против русификации, и попытался сжечь себя, но тут же был арестован и помещен в следственный изолятор республиканского КГБ. Ему предъявлено обвинение по ст.62 УК УССР, соответствующей ст.70 УК РСФСР.

* – **БРЕСЛАВСКИЙ** – исправлено в Хронике N 10.

* * *

с. 201

НИКОЛАЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ БЕРИСЛАВСКИЙ*, арестованный в Киеве во время неудачной попытки самосожжения, 28 мая 1969 года приговорен к 2 годам 6 месяцам лагерей строгого режима по ст.62 УК УССР. Дело слушалось в закрытом заседании.

* – **БРЕСЛАВСКИЙ** – исправлено в "Хронике" N 10.

Выпуск 10

31 октября 1969 г.

с. 270

20 июня в Киеве арестован сотрудник Украинской сельхозакадемии **Степан Бедрило**, 37 лет. Бедрило окончил аспирантуру, летом должен был защищать диссертацию. После ареста отправлен во Львов. Ему предъявлено обвинение по ст.62 УК УССР, соотв. ст.70 УК РСФСР.

Следствие ведет львовское УКГБ, следователь МАЛЫХИН. Бедрило обвиняется в чтении документов украинского самиздата, в частности статьи о самосожжении В.МАКУХИ 5 ноября 1968г. в Киеве в знак протеста против политики русификации и о попытке самосожжения Н.БРЕСЛАВСКОГО в феврале 1969г. ("Хроника" неточно указывала дату самосожжения МАКУХИ и неверно приводила фамилию БРЕСЛАВСКОГО). В ходе следствия КГБ активно разыскивает фотопленки с материалами о положении политзаключенных в Мордовии. В селе под Львовом, в доме матери и сестры Бедрило трижды делали обыск, искали фотопленки, но ничего не нашли. Мать и сестру допрашивали. По слухам, по этому же делу арестованы еще два студента Львовского сельхозинститута.

Выпуск 12

28 февраля 1970 г.

с. 366

3 февраля 70г. Верховный суд УССР вынес кассационное решение по делу Бедрило – экономиста-аграрника из г. Львова (см. "Хронику N 10). Заседание суда было закрытым – не пустили даже мать подсудимого. Бедрило вменялось в вину распространение обращения семи ранее осужденных украинских писателей и листовка о самосожжении МАКУХИ. Верховный суд вынес решение исключить из обвинения 1 пункт (антисоветские разговоры) и приговорил Бедрило к двум годам лишения свободы по ст.62 УК УССР, снизив первоначальный срок – 4 года – наполовину. Обвинение основывалось на показаниях БОГДАНА ЧАБАНА, у которого при обыске было изъято большое количество самиздатовской литературы (места хранения ЧАБАН показал сам). Б.ЧАБАН был освобожден из-под ареста еще до суда.

Торонто. В Києві спалився на очах людей

українець Василь Макух

Нью-Йорк (Пресова Служба ЗП УГВР) – З достовірних джерел одержано підтвердження, опубліковане вже деяких українських еміграційних газетах, про пожежі у Видубецькому монастирі... Одночасно із цим одержано підтвердження вже давнішої вістки, а саме, що 11 травня 1968 року спалився в Києві на очах людей українець Василь Омелькович Макух. Запалюючи себе, він крикнув: "Хай живе вільна Україна!" залишив двох дітей. Відомо також, що перебував у концентраційних таборах. Є деякі відомості, що Василь Макух був колишнім вояком УПА або членом ОУН і був засуджений за свою націоналістичну діяльність.

"Вільне слово". Ч. 8. 22 лютого 1969

Мюнхен. Прилюдне самоспалення в Києві

Уже здавна кружляли неперевірені вістки про те, що в Києві прилюдно спалився один з українських патріотів. Ця вістка підтверджується. 11 травня 1968 року спалився в Києві на очах людей українець Василь Макух. Запалюючи себе, він вигукнув: "Хай живе вільна Україна!" Макух, який довгі роки перебував у концентраційних таборах, залишив двох дітей. Є відомості, що Василь Макух був колишнім вояком УПА і членом ОУН та був засуджений за свою націоналістичну діяльність.

"Шлях перемоги" ч.8 (783). 23 лютого 1969

Франкфурт-на-Майні. Самосожжение в Киеве

Весной 1966 года на Лубянской площади Москвы сжег себя Н. Дидык. Летом 1967 года у мавзолея Ленина подорвался на гранате Н.Крысенков. Теперь редакция "Посева" получила сообщение о том, что 5 декабря 1968 года ("День советской конституции") в Киеве на Крещатике

совершил самосожжение Василий Емельянович Макуха, учитель из Днепропетровской области, 50 лет, отец двоих детей, в прошлом – узник сталинских лагерей. Когда сбежались люди и начали гасить на нем огонь, Макуха закричал: "Да здравствует свободная Украина!" Полученные им ожоги оказались смертельными и он скончался в Октябрьской больнице Киева.

"Посев". 2 квітня 1969 року

Париж. Самоспалення в Сов. Союзі

Під таким заголовком західнонімецький "Франкфуртер Альгемайне Цайтунг" з 2 квітня ц.р. ширше торкається розвитку подій в Україні і пише:

" Вже два роки перед самоспаленням чеського студента Яна Палаха, доходило в Советському Союзі до самогубств подібного характеру. Як подає франкфуртський російський журнал "Посев" – весною 1966 р. перед головною квартирою КГБ на Луб'янці в Москві згорів громадянин Дідик. Літом 1967 року перед московським мавзолеєм Леніна добровільно загинув від бомби Крисенков.. 5 грудня

1968 р. в "День советської конституції" 50-літній учитель з Дніпропетровщини В.І.Макуха, кол. в'язень сталінських концтаборів, став живим смолоскипом на київському Хрещатику. Коли прохожі спішили з поміччю – він крикнув: "Хай живе самостійна Україна".

За переконанням "Посева" – рух спротиву української національної меншини проти советської політики, що задокументовується випадками самоспалення й самознищення, продовжується, а новим доказом його поширення майбутній судовий процес проти речників національної меншини в Ташкенті. Недавно в Києві засуджено трьох робітників на довгорічний табір строгої ізоляції за те, що вони розсилали летючки, в яких

протестувалось проти советського поневолення української культури.

У грудневому числі "Посеву" поміщено також текст листа 139 київських науковців, письменників, лікарів, студентів та робітників до Брежнєва, Косигіна й Подгорного, в якому вказується на "викривлення в національному питанні в Україні. Підписані зокрема протестують проти "сталінських методів" у цілому ряді судових процесів, до яких нещодавно дійшло в Москві, Києві та Львові. Чимало із 139 підписаних стало в між часі жертвою болючих репресій.

З частковим звинуваченням в сіонізмі – було виключено із спілки художників України вісім мистців. Рівночасно покликано "до порядку" чотирьох науковців Академії наук УРСР. Відомо рішення про інші переслідування між студентами та викладачами-професорами київського університету.

"Українське слово". 20 квітня 1969

Манітобі. Самогубство на знак протесту

З України наспіла вістка, що у Львові на знак протесту проти арештів і репресій поповнив самоубійство молодий інженер Катала.

Згідно з одержаними інформаціями, інж. Катала був викликаний 28 травня на чергову розмову до Львівської тюрми. В часі допитів він вирвався з кімнати слідчого, опинився на коридорі і з вигуками протесту встромив собі в серце заховані ножиці.

Боячись, щоби вістка про самоубійство Катали не рознеслась по місті і не спричинила розрухів, якраз в часі побуту Президента Р. Ніксона в Києві, КГБ похоронило тіло інж. Катали в невідомому місці, навіть не повідомивши про це його найближчої родини.

Про інше самогубство в Україні, спричинене переслідуваннями політичного характеру, пише також

шостий випуск "Українського Вісника". Згідно з вісткою поданою в "УВ", в часі демонстрації 7 листопада 1971 р. робітник Ходорівського цукрокомбінату Лабінський відмовився нести транспарент з якимись гаслами. Секретар парткому комбінату І. Точін накинувся на Лабінського, називаючи його ворогом та кричачи, що він з охотою ніс би жовтоблакитний прапор та погрожував переслідуванням.

Після демонстрації Лабінський того ж вечора поповнив самоубійство.

5 листопада 1968 р. на Хрещатику здійснив самоспалення Василь Макуха, протестуючи проти русифікації і репресії в Україні. В. Макуха вмирав від смертельного попалення з вигуками "Хай живе вільна Україна!"

"ПОСТУП"

Строката Н.¹³

Особливо трагічні методи протесту¹⁴

Відсутність незалежної преси, деформації громадського життя та панівний над усіма страх перешкождали ширенню інформації про явища українського відродження, яке непомітно прийшло попри штучний голод, масові розстріли й депортації. Розвиток позацензурної літератури сприяв розповсюдженню інформації, приховуваної офіційними джерелами.

"Український вісник" розпочав у 1970 році свою видавничу діяльність, повідомивши про акти прилюдного самоспалення, які сталися в Києві у попередніх роках і ніколи не були згадані органами офіційної інформації.

Поміж протестних акцій в упокореній, здавалося б,

¹³ Строката Ніна Антонівна (по чоловікові — Караванська) (31 січня 1926, Одеса — 2 серпня 1998, м. Дентон, США) — дисидент, Член УГГ, за спеціальністю — мікробіолог

¹⁴ «Віра» ч. 1 (29) — 1983

Україні спроби самоспалення — найбільш трагічні форми українського опору. Тож зробімо спробу, йдучи за першоджерелами, відновити пам'ять про них.

Самоспалення Василя Макухи

Перший тиждень листопада — це щорічно час офіційних свят в СРСР з нагоди перемоги більшовицької революції. 50-ліття цієї події відзначалося в 1967 році пам'ятною для наших співвітчизників помпезністю. Тому дехто риторично питав: а чи можливо відзначити наступну річницю тої самої події ще помпезніше?

Василь Макуха міг бути в числі тих, хто чув кепкування обережних, а може, пригадував, що в час урочистостей 1967 року кращих українських співаків та акторів було залучено до принизливої участі в процедурі кремлівських святкувань. Тепер вже ніхто й ніколи не дізнається, як прийшов Василь Макуха до думки про те, що:

"Краще згоріти! І запалити

Тих, хто забув про святі заповіді!"

Вийшовши на Хрещатик 5 листопада 1968 року (за деякими джерелами 7 листопада), Василь облив себе займистою рідиною, виголосив до перехожих коротке слово про колоніальний статус України та про русифікацію, підпалив себе й побіг Хрещатиком у бік Дніпра.

Біг, скільки міг, повторюючи з останніх сил: "Хай живе вільна Україна!" Його спинили. Почали гасити. А він проказував: "Хай живе вільна Україна!"

Василя з тяжкими опіками завезли до однієї з лікарень Києва ("жовтнева лікарня"). Про те, в яку з київських лікарень привезено незвичайного пацієнта, українські патріоти дізналися з випадкового, але надійного джерела. З того самого джерела стало відомо, що Василь невдовзі помер від смертельних опіків. А як повелися з тілом небіжчика — цього ніхто не знає дотепер, хоч Василь мав сім'ю.

Дуже мало знаємо про життєпис Василя Макухи: родом він із (с.) Карів Сокальського району на Львівщині, на час загибелі йому було десь 50 років. Ще знаємо, що був він в'язнем сталінських таборів, а після звільнення оселився на Дніпропетровщині, де вчителював. Василь мав двох дітей.

Чи були які спроби відзначити пам'ять Макухи? — Статтю, присвячену Василеві, написав для українського самвидаву Степан Бедрило (науковець із сільськогосподарської академії, що в Києві). Про цю статтю сьогодні знаємо, що її назва була "Пам'яті героя", що була вона обсягом у три сторінки і мала додаток — біографію Василя Макухи. А ще знаємо, що в червні 1969 року у Степана Бедрила відбувся несподіваний обшук. Під час обшуку згадану статтю було вилучено разом з іншими самвидавними матеріалами, а автора заарештовано й засуджено на 4 роки ув'язнення в таборах суворого режиму.

Перебуваючи під слідством у КДБ, Бедрило спромігся передати з тюрми лист, який у самвидаві відомий під назвою "До народів усього світу". В цьому листі Бедрило стверджує, що головним пунктом звинувачення проти нього стала його самвидавна стаття про загибель Василя Макухи. Тут треба зазначити, що в розповіді Бедрила про акцію Макух и є розбіжності щодо дати і деяких реалій події (якщо порівнювати інформацію Бедрила з поданою в "Українському віснику").

Про нечувану акцію протесту Василя Макухи з часом дізналися в таборах і тюрмах. У 1969 році з володимирської в'язниці вийшов на шляхи українського самвидаву вірш Святослава Караванського, навіяний подвигом Макухи ("Роздуми перед самоспаленням"). У 1972 році в'язня тої самої володимирської в'язниці, Зиновія Красівського, судили і визнали божевільним за збірку поезій "Невольницькі плачі", а поміж тих поезій був вірш-присвята "Макух".

*Трагічні форми протесту*¹⁵

... Через погіршення внутрішнього становища в Україні на тлі загального спаду надій на демократизацію після вторгнення радянських військ в Чехословаччину в серпні 1968 р. створилася атмосфера, яка стимулювала крайні, трагічні форми протесту.

У листопаді 1968 р. вчинив самоспалення український учитель з Дніпропетровської області Василь Макух (50 років, політ'язень сталінських таборів, батько двох дітей). Макух приїхав у Київ 5 листопада 1968 р., напередодні святкування річниці Жовтневої революції, вийшов на головну вулицю столиці Хрещатик, підпалив себе і, палаючи, біг по людній вулиці з вигуками "Хай живе вільна Україна!" Коли вдалося погасити полум'я, В. Макуха доставили в лікарню, де через дві години він помер. Наскільки мені відомо, це перше за часом самоспалення на знак протесту проти національного пригноблення: Ян Палах, (Чехословаччина) – січень 1969 р.; Ілля Рипс (Рига) – квітень 1969 р.; Ромас Каланта і його послідовники (Литва) – травень 1972 р., кримський татарин Муса Мамут – 1978 р.

Самоспалення В. Макуха, свідками якого були сотні людей, у становищі загальної втоми і пригніченості, викликало вражаюче слабку реакцію, тоді як на початку – середині 60-х років незрівнянно менш значні події давали надзвичайно сильний відгук (наприклад, арешти 1965 р.). Відомо, що в Україні поширювалася листівка про це самоспалення (за що був засуджений С. Бедрило), але, мабуть, не широко. Ймовірно, під враженням від самоспалення Макуха і Я. Палаха, в лютому 1969 р.

¹⁵ Алексеева Л. М. История инакомыслия в СССР / Украинское национальное движение.

<http://protivpytok.org/biblioteka/alekseeva-l-m-istoriya-inakomysliya-v-sssr>

намагався вчинити самоспалення Микола Береславский, 45-річний учитель з Бердянська, теж, як і Макух, в'язень сталінських таборів, батько трьох дітей. Його вдалося врятувати, і він був засуджений на 2,5 року табору суворого режиму за "антирадянську агітацію і пропаганду" (Береславский мав при собі плакати з протестом проти русифікації)...

Текст оригіналу

Из-за ухудшения внутренней обстановки на Украине на фоне общего спада надежд на демократизацию после вторжения советских войск в Чехословакию в августе 1968 г. создалась атмосфера, которая стимулировала крайние, трагичные формы протеста.

В ноябре 1968 г. совершил самосожжение украинский учитель из Днепропетровской области Василий Макуха (50 лет, политзаключенный сталинских лагерей, отец двоих детей). Макуха приехал в Киев 5 ноября 1968 г., в канун празднования годовщины Октябрьской революции вышел на главную улицу столицы Крещатик, поджег себя и, горя, бежал по людной улице с возгласами "Да здравствует свободная Украина!". Когда удалось погасить пламя, В. Макуху доставили в больницу, где через два часа он скончался. Насколько мне известно, это первое по времени самосожжение в знак протеста против национального угнетения: Ян Палах, (Чехословакия) – январь 1969 г.; Илья Рипс (Рига) – апрель 1969 г.; Ромас Каланта и его последователи (Литва) – май 1972 г., крымский татарин Муса Мамут – 1978 г.

Самосожжение В. Макухи, свидетелями которого были сотни людей, в обстановке общей усталости и подавленности, вызвало поразительно слабую реакцию, в то время как в начале – середине 60-х годов несравненно менее значительные события давали чрезвычайно сильный отклик

(наприклад, арести 1965 г.). Відомо, що на Україні розповсюджувалась листівка про цей самопожертву (за що був засуджений С. Бедрило), але, очевидно, не широко. Ймовірно, під впливом від самопожертви Макухи і Я. Палаха, в лютому 1969 г. намагався здійснити самопожертву Миколай Береславський, 45-річний вчитель з Бердянська, теж, як і Макуха, ув'язнений сталінських таборів, батько трьох дітей. Його вдалося врятувати, і він був засуджений на 2,5 роки табору суворого режиму за "антирадянську агітацію і пропаганду" (Береславський мав при собі плакати з протестом проти русифікації).

Плющ Л. ***Випадки самопожертви***¹⁶

З запізненням ми дізналися про два випадки самопожертви в Києві.

5 грудня (День Конституції) 1968 р. люди, які гуляли по головній вулиці Києва Хрещатику, побачили людину, що бігла, охоплена вогнем. Він кричав: "Хай живе вільна Україна!" і ще щось. Я намагався щось довідатися про нього, але марно. Лікарям Жовтневої лікарні, де він помер від опіків, було заборонено когось-будь розповідати про нього. Один з лікарів все ж розповів, що він запитував вмираючого: "Навіщо ви це зробили? Адже ніхто так і не дізнається про вас!"

- Зате мій син знає і буде гордитися своїм батьком! Я – не мовчав!..

У "Хроніці" з'явилася коротенька нотатка про це. З неї ми дізналися, що самопожертвенець – ув'язнений сталінських таборів Василь Омелянович Макуха.

Одна стара жінка переказала мені бачене нею:

¹⁶ Леонід Плющ. "На карнавалі історії". Вид-во: Overseas Publications Int exchange, London, 1979. - с. 289

- Якийсь дурень підпалив себе, біг по вулиці і якусь нісенітницю кричав!

10 лютого 1969 р. біля будівлі Київського університету спробував спалити себе Микола Береславський, що також відсидів при Сталіні термін. Його врятували лише для того, щоб дати 2,5 року по статті за антирадянську пропаганду. На суд не допустили навіть родичів.

І Макух, і Береславський свого часу билися в рядах Української повстанської армії проти німецьких і радянських окупантів. Через деякий час після самоспалення в українському самвидаві з'явилася стаття про них. Я хотів дістати її для "Хроніки", але не зумів.

13 квітня в Латвії, протестуючи проти окупації Чехословаччини, підпалив себе молодий талановитий математик Ілля Рипс. Його і голову колгоспу Яхимовича судили за звинуваченням в антирадянській пропаганді й оголосили божевільними.

Текст оригіналу

С опозданием мы узнали о двух случаях самосожжения в Киеве. 5 декабря (День Конституции) 1968 г. гуляющие по главной улице Киева Крещатику увидели бегущего человека, охваченного огнем. Он кричал: "Да здравствует свободная Украина!" и еще что-то. Я пытался что-то разузнать о нем, но тщетно. Врачам Октябрьской больницы, где он умер от ожогов, было запрещено кому-либо рассказывать о нем. Один из врачей все же рассказал, что он спрашивал умирающего: "Зачем вы это сделали? Ведь никто так и не узнает о вас!"

— Зато мой сын знает, и будет гордиться своим отцом! Я — не молчал!..

В "Хронике" появилась коротенькая заметка об этом. Из нее мы узнали, что самосожженец — узник сталинских лагерей Василий Емельянович Макуха.

Одна старая женщина пересказала мне виденное ею:

— Какой-то дурак поджег себя, бежал по улице и какую-то чушь кричал!

10 февраля 1969 г. около здания Киевского университета попытался сжечь себя Николай Береславский, также отсидевший при Сталине срок. Его спасли только затем, чтобы дать 2,5 года по статье об антисоветской пропаганде. На суд не допустили даже родственников.

И Макуха, и Береславский в свое время сражались в рядах Украинской повстанческой армии против немецких и советских оккупантов.

Через некоторое время после самосожжения в украинском самиздате появилась статья о них. Я хотел достать ее для "Хроники", но не сумел.

13 апреля в Латвии, протестуя против оккупации

Чехословакии, поджег себя молодой талантливый математик Илья Рипс. Его и председателя колхоза Яхимовича судили по обвинению в антисоветской пропаганде и объявили сумасшедшими

ВІДГОМІН У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Слука М.

*Право на пам'ять*¹⁷

... П'ятого листопада (1968) телеграфні агентства "імперіалістичних" держав передали в ефір: громадянин України Василь Макух, протестуючи проти комуністичного тоталітаризму, поневолення українського народу й агресії СРСР проти Чехословаччини, здійснив у Києві акт самоспалення. Перед мужнім вчинком українця-патріота схиляє голови вся прогресивна світова спільнота.

... Натупної ночі у двері невеличкого будинку в селі Карові Сокальського району, що на Львівщині, загрюкали кілька чужих із скам'янілими вилицями і конкретним завданням. Це була хата сестри Василя Макуха – Параски, за чоловіком — Осміловської.

Юрій Осміловський:

- Вони увірвались і, не даючи нам отямитись, почали допит.

Василь кілька разів після звільнення з тюрми приїжджав сюди в рідне село, але завжди поліціанти чатували на нього і за вказівкою начальства виганяли. В останній свій приїзд (сестра після операції просила відвідати) пробув недовго. Був мовчазний, зосереджений на чомусь своєму. Попрощався — якраз у неділю.

На допитах вони хотіли, щоб ми засвідчили якусь підпільну антирадянську організацію. Вивозили з дому і товкли ночами в сільраді, в райцентрі. Дуже катували Параску. Відбили нутрощі, вона кілька років плювала кров'ю і зтанула ще зовсім молодою, її поховали біля матері, пані

¹⁷ За вільну Україну. ~Львів, 1992. -5 листопада

Єви, яка померла, не дочекавшись сина з більшовицького концтабору.

В ту ж ніч, коли на Сокальщині гартали у двері Осміловських, за півтори тисячі кілометрів, у Дніпропетровську, мчала на вулицю Пожежну легкова автомашина з пасажирами — близнюками карівських візитерів. Гості із смутком в очах сповістили, що дізналися — Василь Омелянович захворів, лежить у Київській лікарні, бажано провідати. І одразу ж почали нищпорити в кімнатах

Ліда Макух, дружина:

— Я зрозуміла, що сталася якась трагедія. Напередодні мені приснилося прикре: нібито я ще молода, і священник у церкві нас з Василем освячує до шлюбу. Потім дивлюся у якесь дзеркало — а там моя фата чорного кольору...

Я відчувала наближення біди. Я не хотіла відпускати Василя з дому, і син тулився, випитував: "Татку, коли повернешся?". А він підбадьорив з посмішкою: "Нічого, будь мужчиною", а відтак сказав: "Якщо зі мною щось трапиться, знайте — я вас усіх дуже люблю!". Я знала, що Василь любить мене і дітей, взагалі життя. Але я знала й те, що найбільше він любить Україну. І задля неї готовий на все. Зі Львова надіслав два листи, такі ласкаві. А я, чекаючи, приготувала йому подарунок: Василь одягався дуже скромно, бо заробітки були маленькі, й все витрачав на нас та на дорогу до друзів, а тут при нагоді купила йому гарний чорний костюм і сорочку білу, нейлонову, вони тоді так цінилися. ...

В них і поклали його в домовину. У Київ я поїхала з кумом Іваном Ципухом.

Нас відразу оточив конвой, ніби якихось злочинців. Цілу ніч протримали в холодному приміщенні, на стільцях. Ранком повели у морг...

На похорон зібралося дуже багато народу, але місцева влада примушувала нас квапитись. З вікон будинків потай фотографували всіх, хто посмів, "бандерівця" в останню

дорогу. Одразу ж після похорону викликали мене в "органи" і попередили: якщо я не хочу втратити своїх дітей, то повинна негайно інформувати у разі відвідин чи матеріальної помочі українських націоналістів. Я була в жахливому стані, схопило серце, не могла ходити на роботу. Невдовзі у поштовій скриньці з'явилась зім'ята п'ятикарбованцева купюра. Я віднесла її в міліцію. Там промовисто презирнулись і сказали: "Можете взять ее себе". Ця п'ятірка була перевіркою моєї лояльності. Чому таким небезпечним, навіть після своєї мученицької смерті, був для комуністичної влади Василь Омелянович Макух? Хто він? Чим жив? Про що мріяв?

Володимир, син Василя Макуха:

– В школі мене називали "Бандерівцем". Я не знав справжнього змісту цього слова – і кидався у бійку з кривдником. Батько відкрив мені очі на правду. Згодом, коли на кожному кроці кричали про щастя України в брежнєвському радянському союзі, я відмовився вступити у комсомол. Тата не стало, коли я вчився в третьому класі, але для мене він живий.

Володимир кілька разів приїжджав на батьківщину вітця, намагається простежити шлях його боротьби. На жаль, надто мало відомо про політичну діяльність Василя Макуха, особливо в останні роки життя. Вірогідно, що важливі факти зібрані тодішньою кагебешною службою. Однак на запит депутата Львівської обласної Ради Андрія Бендзяка вже цього року у відповідь надійшла лише коротка довідка про суд трибуналу і акцію самоспалення. Чи була якась організаційно оформлена спільнота націоналістичного спрямування? З чим пов'язані поїздки Макуха в інші міста? Що за матеріали шукали "комітетчики" у колишнього політв'язня? Сподіваємось, що з часом будуть відповіді на ці й інші запитання. І з'ясуються причини останнього вчинку Василя Омеляновича. Наразі можна робити лише припущення. Тільки щось надзвичайне примусило Макуха піти на самогубство,

котре для християнина вважається великим гріхом. Можна уявити собі, як важко йому, відданому греко-католику, було зважитись на це. Скоріш за все, він, як націоналіст і водночас гуманіст, не вважав в ту пору прийнятною насильницьку, збройну боротьбу з комунізмом – це ототожнювало б його дії з подвигами вірних ленінців. І Макух вирішив пожертвувати найдорожчим, чим він мав право розпоряджатися особисто, доводячи палаючим актом протесту ще за 23 роки до прийняття Декларації про незалежність України всю аморальність існування імперії СРСР.

Він пішов у свій останній бій, використавши зброю, якої найбільше боялись супротивники, став факелом свободи. Василь Макух заслуговує стояти поруч з іншими національними героями України. Він не мав права на щастя, але має велике право на пам'ять нащадків.

Осміловська Я.

Умерти за свою державу не є гріхом¹⁸

З ув'язнення Василь повернувся у 1957 році. Приїхав у рідне село Карів. Мої батьки – Юрій і Параскева Осмиловські – влаштували в його честь велику гостину.

Зібралася родина, друзі, сусіди. Фотографувалися на згадку. Згодом виявилось, що проживати на Львівщині йому заборонили, змушений був оселитися в Дніпропетровську. В Дніпропетровську він одружився, там у 1958 році народилася донька Ольга, а у 1960 році – син Володимир. Тепер уже Ольга – медична сестра, Володимир – працівник залізничного транспорту, мають свої сім'ї й проживають у Дніпропетровську.

Протягом свого життя Василь Макух спілкувався з родиною переважно листовно, бо кожне його відлучення з

¹⁸ Пам'яті героя (про В.Макуха) // У боротьбі за волю України. Кн. 2. – Львів, 2003. – С. 75-78.

Дніпропетровська ретельно простежували працівники КДБ. Незважаючи на постійне слідження, мав у Дніпропетровську багато однодумців. Зустрічався з ними в центрі міста у будці для ремонту взуття. Ще живе його колега, який тепло згадує зустрічі.

Останній раз Василь Макух приїздив на Львівщину в жовтні 1968 року.

Розповідав батькам¹⁹ а ми, малі, слухали про безчинства москалів у Дніпропетровську, про антиукраїнську політику влади, взагалі говорив, що готовий на жертвний вчинок в ім'я України, який, можливо, примусить людей задуматися над своєю долею і долею держави. Батьки розраджували його, але він говорив, що вмерти за свою українську державу і свій український народ не є гріхом. У часі свого приїзду писав багато листів своїм друзям до Києва, Нікополя, Дніпропетровська. Я з цікавістю підглядала й зауважила, що кожен лист він закінчував словами: "Слава Україні!".

Десь 3 листопада він несподівано виїхав із села. Мої батьки якраз тоді поїхали на базар до Рави, а він тим часом пішов й попрощався із своїми друзями та сусідами і в обід поїхав до Львова. Ми просили його почекати батьків — відповів, що зустрінеється з ними на автобусній станції. Але так не сталося. Батьки приїхали пізніше. їхав тоді з дому без своїх речей — валізку залишив. Із собою взяв сітку з трьохлітровою банкою, до сітки кинув пару яблук, от і усе. Я запитала, що він має у цій банці, бо загорнута вона була папером й не видно було, що в ній. Відповів, що сусідка дала йому в дорогу соку. Уже після від'їзду мій батько зауважив, що у коморі бракує банки з бензином. З цією банкою я його проводила аж до Львова. Із головного вокзалу від'їхав

Луганським поїздом, який відходив десь опівночі.

¹⁹ Мова йде про сестру В.Макуха та її чоловіка — батьків Я.О

Проводили тоді його, крім мене, ще моя господиня, в якої я була на квартирі, та мій односельчанин Григорій Ментух. Василь Макух не сідав тоді у свій вагон, стояв з нами до самого відправлення поїзду. І тільки тоді, коли поїзд рушив з місця, вскочив в останній вагон й довго ще махав нам рукою на прощання.

7 листопада ми відчули, що щось з ним сталося, бо до села нагрянули кадебісти. Тата з мамою по черзі кликали на допити. 8 листопада маму забрали до Сокаля в станицю МГБ. Тримали її там два дні. Приїхала мовчазна, схвильована, а згодом почала часто хворіти – з рота текла кров. Очевидно, відбили їй легені, бо уже до самої своєї смерті важко хворіла. Батька допитували менше.

У Карові за усією родиною Макухів ще дуже довго слідкували. Чи ми їхали до Дніпропетровська до його родини, чи ще кудись, завжди на нашому шляху були якісь підозрілі люди, щось нас розпитували, усім цікавилися. Знаючи про те, що за родиною пильно стежать, вуйкові друзі, коли приїздили до Карова, боялися й ногою вступити на наше подвір'я, розмовляли з батьками через загорожу. Уже після смерті мами часто до нас приїздив І. Гуменюк із Сокаля, заходили й карівські друзі вуйка. Згадували, що Василь Макух завжди просив маму бути доброю до його дітей, коли його не стане.

А тоді, 5 листопада 1968 року, один чоловік із нашого села, Микола Мазур, який служив у Києві у внутрішніх військах і був очевидцем цієї події, розповідав, як горів Василь Макух, горів як смолоскип, і як йому не вдалося загасити полум'я своєю солдатською шинеллю. Але він хотів згоріти й тим своїм героїчним вчинком привернути увагу земляків до русифікації та колоніального стану України. Колись говорив своїй мамі, що коли доведеться йому в житті так, що змушений буде потрапити до рук кадебістів, то

скоріше заподіє собі смерть, бо не зможе більше витримати їхніх тортур.

А тато розказував, що коли Василь Макух потрапив у лікарню після цього випадку, то дуже старалися його врятувати. Лікар говорив, що кадебісти приказали лікувати його усіма можливими способами, щоб врятувати йому життя, очевидно, для допитів з метою викрити ще одну націоналістичну, "антирадянську" групу. Але Василь Макух так і не прийшов до свідомості, мав більш ніж 70 % обгорілого тіла. Помер 10 листопада 1968 року. Хоронили в Дніпропетровську 14 листопада, на самий день його народження. На могилі його дружина тричі садила калину, цей символ незалежної України, але тричі хтось виривав її. Але не вдасться нашим ворогам стерти з нашої пам'яті подвиг Василя Макуха – він залишиться у наших серцях навечно. Герої не вмирають!

Гулей М.

Спогади

Табірне життя²⁰

29 серпня 1947 року Військовий трибунал МВС на основі статей 54-1-А, 54-11 засудив мене на 10 років позбавлення волі та 5 років позбавлення прав з конфіскацією майна. З. Дудина, Д. Масича, Д. Романовича також засудили на 10 років та 5 років позбавлення прав. С. Гурського, який втік із тюрми, — на 25 років. Всі названі мої побратими відбували вирок на Воркуті. Сьогодні ніхто з них не залишився живим: каторжна праця на шахтах Воркути і північні холоди і голоди рано загнали їх у могилу.

1 жовтня 1947 року в столипінському вагоні привезли мене на сумнозвісну Львівську пересилку, а 8 жовтня етапом

²⁰ Юні месники Ходоровщини. / У боротьбі за волю України, т.1. 99-105. Львів, 2002

— до Підкамінської "ИТЛ № 32" коло Бродів, де продержали дев'ять місяців. 16 серпня 1948 року був етапований у Мордовію, де в той час організовувались т. зв. "Особые лагеря" ("ОЛ"). І вже 22 серпня ми опинилися в Дубровлазі п/в Явас, п/с ЛК 385/8. Десь у жовтні до нас прибув етап із Воркути, і в ньому перебував Митрополит Йосиф Сліпий.

Вістка про його приїзд блискавкою пронеслася по всіх бараках, і кожний хотів його побачити й дістати благословення. Разом з нами етапом приїхав останній ректор Львівської Духовної Семінарії о. Іван Чорняк, якого дуже часто можна було тут бачити разом з Митрополитом. Я мав щастя зустрітися з Митрополитом один раз — розмова була короткою. Похвалив, що вивчав іноземну мову. Був із нами тоді також композитор Василь Барвінський, завжди зосереджений, похмурий.

Табір № 8 спочатку був неробочий, але весною 1949 року тут організували плетіння сіток для маскуванню військових об'єктів, а також звичайних "авосьок". Починаючи з 1949 року табір став суворого режиму. Листування обмежувалось двома листами-поштівками на рік, ходити в "цивільному" одязі заборонялося, відвідувати знайомих в інших бараках не дозволялося. В 1951 році поставили нам на одязі номери, мій був: Е-315, зняли їх після смерті Сталіна.

У кінці грудня 1949 року я прибув на 14 Л/П, на швейну фабрику. Норми виробітку були надто великі — хто не виконував їх, того переводили на штрафний пайок або карали "БУРом" (барак усиленого режима). Весною 1952 року за "злостное невыполнение нормы" я був запроторений на 30 діб до "БУРу". Потрапивши в новий табір, першим кроком стояло розшукати "земляків". Тут я зустрів і подружив з багатьма добрими людьми та великими патріотами, такими як Григорій Вовчук — підстаршина УГА з Кутів, Степан Артим із Дроговича, Михайло Троцько та

Костишин зі села Бориничі, Богдан Курчаба дивізійник, син священика з Чорного Острова, Роман Сомик дивізійник із Піддністр'я, інженер Северин Любінецький з Медики, Степан Осташ із Григорова, Михайло Пастух з Голешева, Дмитро Синишин з Васючина, Василь Михайлюк з Баковець, Богдан Мелимук з Прибілля. Серед незабутніх друзів з Мордовії хочу назвати окремо Миколу Гимера з Крехова, Василя Пукаса, з Монастирка-Оглядівського, Ярослава Пехника із Полуничної, Василя Макуха з Карова, Степана Шемечка та Івана Мігуса, (обидва із Закерзоння), Петра Панівника з Білих Ослав, Михайла Микулича і багатьох інших щирих українських патріотів.

Ми, українці, жили надзвичайно дружно між собою. Старші доброзичливо ставилися до молоді, старалися передати їй свої знання, життєвий досвід. Про молодь постійно піклувалися священики УГКЦ, особливо о. І. Чорняк та о. Б. Зарицький. Завжди серед молоді був учасник похідної групи "Південь" Іван Молодій — уроджений вихователь, що вмів прищепити любов до життя. А молодь старалася хоч в таких важких умовах учитися, здобути якнайбільше знань. Багато наших хлопців таємно вивчало англійську мову, математику, історію України, есперанто та ін. Основні положення предмета ми записували на вузьенькі смужки фанери, а після вивчення зчищували все склом. А про написання якихось творів, статей не могло бути й мови!

У найбільш тісному колі ми завжди відзначали такі славні дати, як 22 січня²¹, "Крути"²², "Базар"²³, роковини створення УПА²⁴, 1 листопада²⁵, вчили "Декалог", "12 прикмет", "44 правила життя"²⁶ тощо.

²¹ 22 січня - День соборності України. Цього дня у 1919 р. на Софійському майдані в Києві відбулося урочисте оголошення універсалу про об'єднання УНР і ЗУНР у соборну Україну.

Після смерті Сталіна відчулося деяке послаблення режиму. Восени 1953 року швейну фабрику замінили жіночим контингентом, а нас розкидали, кого куди. Я потрапив із друзями на 7 Л/П. Тут виготовляли футляри до радіоприймачів "Родина", "Урал" та "Рекорд" — робота була дуже шкідливою.

З початку 1954 року почали ходити чутки про перегляд вироків, термінів, заліків, а то й навіть про можливе звільнення. Всі жили в очікуванні. І справді, 1 липня на 7 Л/П приїхав Верховний суд Мордовської АРСР. Мені пощастило потрапити до нього в перший день роботи, і вже 6 липня я здав свої "вещи", дістав "вовчий білет" і 7 липня виїхав з Потьми до Миколаївської області, куди були депортовані у 1950 році члени нашої родини: тато і мама, сестри Ольга і Ганна (пробули там до 1961 року і врешті повернулися до рідного села на Ходорівщині).

Влітку 1955 року я вирішив поступити у Львівський університет, а виходячи з того, що в таборі з американцем Вільямом Фрідманом непогано засвоїв основи англійської мови, то вибрав факультет іноземних мов. Незважаючи на те, що на вступних іспитах набрав 22 бали із 25 можливих у 1955

²² 29 січня - День пам'яті героїв Крут. Цього дня у 1918 році триста студентів загинули, намагаючись зупинити під Києвом більшовицьку армію Михайла Муравйова

²³ 17 листопада - День пам'яті Героїв Базару. Цього дня у 1921 р. відбувся бій поблизу села Базара Народицького району Житомирської області. У ході цієї битви в боротьбі з більшовиками зазнала поразки Волинська група Армії УНР під командуванням генерала-хорунжого Юрія Тютюнника.

²⁴ 14 листопада – День створення УПА

²⁵ Першолистопадове повстання — військовий переворот, організований в ніч з 31 жовтня на 1 листопада 1918 року Українською Національною Радою силами Українських січових стрільців в Королівстві Галичини і Волині, коронній землі Австро-Угорської імперії з метою встановлення влади Української Держави на території 70 тис. км².

²⁶ "Декалог", "12 прикмет", "44 правила життя" – див. Додаток

році, та 23 із 25 можливих у 1956 році (а прохідний бал був 18!), мені видали довідку: "не пройшов по конкурсу". Через рік я втретє поступав — і те ж саме. Аж через кілька років, у 1961, не все написавши в автобіографії, я поступив в Одеський університет, на заочне відділення англійської філології. Потім за сприянням гімназійного товариша лікаря Тадея Гузара був скерований вчителем англійської мови в Городоцький район, закінчивши своє навчання уже у Львівському університеті.

Прагнучи, і, здається, вдалося мені вести ширшу роботу, ніж передбачала програма. Зацікавлював молодь краєзнавством, розширював знання дітей з історії України, національної символіки, геральдики та ін. На педагогічній роботі дожив щасливої пори — проголошення незалежності України.

На нарах ми співали службу Божу²⁷

Я був в одній бригаді з Макухом у тюрмі у Підкамені Бродівського району, у той час належав до ходорівської повстанської організації "Месники". Василеві було 20 років., а мені — 18. Ми не говорили про наше минуле, про те, хто в якій боївці був. Адже про це невільно говорити — таке забороняв наш декалог. Хоча й не знали багато один про одного, та відчували, що ми — одного духу.

У Підкамені ув'язненим дозволяли виходити за межі тюрми. Нам вдалося дістати в людей Молитовник.

Маючи цю книжечку, ми щонеділі на нарах відправляли службу Божу. Один раз я за священника, а інший — Василь. Макух дуже добре співав, мав чудовий голос. Та що казати?! Він був дуже життєствердною, радісною людиною. Завжди всіх підбадьорював. 1948 року Макуха разом із Гулеєм переводять до Мордовії. Там невільники в'язали сітки для маскуванню військових об'єктів та сумки та авоськи.

²⁷ Юлія Курій «Герой, про якого забули усі» «Експрес» 17-24 лист. 2011

Працювали щодня 12 годин. Життя політв'язнів одноманітне. кожен день починався та закінчувався "проверкой". 1950-го нас уже перевезли в інший – 14-й табпункт. Там ми вже шили військові бушлати. Жили в одному бараці. Товаришуючи з Макухом, я одразу ж помітив, що це дуже допитливий, розумний хлопець. Коли хтось у вільний час грав у шахи, він усе читав і читав. Разом у неволі ми таємно від усіх учили англійську мову. Без олівця та без паперу вчилися. На невеликій фанерці записували слова. На добу по 70 – 80 слів зубрили, а потім склом відшкрябували їх.

Ментух Г.

Як я став "бандітом" ²⁸

... 22 серпня 1948 р. нас зібрали на етап, вночі перевезли в 5-ий парк, де стояли вагони ешелонів-телятників. У кожний з них помістили по 32 в'язні. По обох боках були зроблені нари. 8 в'язнів на нарах, 8 на долівці з одної сторони від дверей і так само з другої. Перед досвітком нас повезли на схід. В Підкамені до нашого ешелону підчепили ще кілька таких вагонів із в'язнями і повезли далі. Десять тижнів ми прибули на ст. Потьма у Мордовії, а звідси окремою віткою потягнула "теплушка" в мордовські ліси. Тут вже при дорозі зустрічались табори. Біля одного стояла, немовби скирта соломи, скирта катушок колючого дроту. Хтось із в'язнів дотепно зауважив: основа соціалізму лежить. Сказано точно і влучно, хоч лозунг пиши біля скирти. Серед лісу поїзд зупинився, нас зігнали з вагонів, вишикували в колону і погнали пішки лісовою дорогою в "24 лагерное отделение". Тут перед брамою перевірили по формулярах і запустили всередину. Табір обгороджений високим чотириметровим частоколом, з обох боків якого проходила акуратно заскороджена по шість метрів полоса. Як ізсередини, так і

²⁸ Панас Кость «Карів і карівці»

ззовні попри полоси проходила загорожа з колючого дроту. “Основа соціалізму” на практиці. На рогах табору і в проміжку – вишки з вартовими, яких ми звали “попками”. Коли “попки” виходили на зміну, то відбувався такий ритуал: старшина питав: “Кому служиш?”. Вони відповідали: “Служу Советському Союзу”... “Кого охораняєш?” – “Врагов народа”. Тут нас сформували в бригади, розмістили по бараках, і почалось однотонне сіре табірне існування. Нас прибуло коло півтори тисячі, і кожний став шукати своїх земляків, близьких, навіть рідних. Я зустрів тут з Карова Василя. В 1952 р. у наш табір привезли 30 молодих хлопців із 14 підрозділу. Там був мій земляк Макух, і один із хлопців привіз мені записку від нього. Василь просив мене вважати на цього хлопця, щоб йому хтось не робив кривди, бо він на таке не заслуговує. Звали його Сівак Венямин, а кликали між собою Льонькою. ...

... З перших днів ми носилися з думкою про втечу. Деяких здоровіших і з меншими вироками брали за зону до копання картоплі. Кілька разів ходив і Левкович і казав, що коли б мав доброго товариша, то можна пробувати втікати. Але мене не брали за зону.

Та якось підійшов до мене Макух і сказав, що організовується втеча. Дістали ліхтар, лопати і будемо робити підкоп з-під бараку за зону. Наш барак стояв близько від частоколу, попри “запретку”, а під підлогою було досить місця, щоб зсипати землю. Отже, коли в’язні виходили на сніданок чи обід, ми лишалися і залазили під підлогу та почали копати. Я поліз другий і продовжував вкопуватися вглиб, але на метровій глибині вже стала підходити вода. Я виліз і сказав, що з цього нічого не вийде. На цьому наша втеча закінчилась. Та й слава Богу, бо пізніше виявилось, що цю затію організував провокатор Парфенюк з Бродівщини. Він працював кухарем на кухні, і за цю привілейовану роботу мусив начальству віддячуватися. Отже, лопату та ліхтар він

“роздобув”, і хоч би ми і прокопали тунель за зону, на нас вже там чекали б і за таку роботу чекала нас закрита тюрма або штрафний табір, але Парфенюку це було байдуже – він спасав свою підлу шкуру. От завдяки таким ми засвоювали ази табірних законів, і мрії про волю сходили нанівець.

.... Будучи останній раз в лікарні, я зустрівся з Василем Макухом, і ми стали випускати листівку “Воля в’язня”. У ній ми вміщали мої вірші з нагоди свят Різдва чи Воскресіння або історичних дат, а також фейлетони, які я підписував псевдонімом “Оса”. Крім того, вміщали статті, в яких підтримували на душі хворих дівчат і хлопців, та й самі мали задоволення з того, що щось робимо.

... Не можна обминути випадку, що стався у Києві в листопаді 1968 р. Мій друг із таборів, учасник УПА, односелець, пішов на самоспалення в знак протесту проти русифікації не тільки східної, але усієї України. Це простий хлопець, з бідної селянської родини – Макух Василь, син Омеляна. . Перед цією мученицькою смертю він приїхав до мене попрощатися. Жінка його – політв’язень, родом із Дніпропетровська, де вони разом і жили з двома маленькими дітьми, хлопцем і дівчинкою. На жінку він не нарікав – навпаки, казав, що вона добра. Діти, здається, відвідували дитячий садок, коли батьки працювали. приходячи із садочка, діти розмовляли по-російськи.

Василя дратувало, що Україна вже до такого ступеня зрусифікована, а те, що його власні діти стануть яничарами, кидало в лють. Він говорив, що не раз його переслідувала думка повбивати власних дітей – порубати їх. Він говорив, що все передумав і, вкінці, вирішив піти на таку смерть. Якщо вже чужі не вернуться до своєї мови, то хоч спасе від русифікації дітей.

Я проводжав його на львівському вокзалі. В нього була посудина з бензином. Весь час я розраджував його не робити цього, але він сказав мені: “Зараз я такий щасливий, і мені

легко на душі”. Одному мені він признався. Я один знав, на що він іде. Поїзд рушив. Я стояв на пероні і не знав, що маю робити, як запобігти цій трагедії. Вперше в житті з’явилась думка піти в КДБ заявити. Та друга думка підказувала, що це буде підло з мого боку, ще свіжими були його слова “мені так легко на душі”. І сталось те, що мало статись. КДБ дізналось, що Василь був у мене, і викликали на допит. З їхніх запитань я зрозумів, що вони допускали таку версію, що існує організація, яка змушує своїх членів іти на самопожертву. В їхньому куцому розумі, в їхніх zdeгенерованих душах, видно, не було місця таким поняттям, щоб душу погубити “за други своя”. Сьогодні на місці самоспалення повинен стояти пам’ятник В.Макухові. Та хто збудує його? Невже ці депутати, що їм на сесіях легше спілкуватись на “общепонятном?” Задумайтесь, панове. Ви вбили людину легковажним ставленням до рідної мови! Воскресіть її до вічної слави поверненням своїм до мови предків, до мови нашого генія Тараса.

Гуменюк І.

Спогади

Віддав би останню сорочку²⁹

Мені ще не було й вісімнадцяти, як енкаведисти арештували і з тавром "изменник Родины" кинули у в'язницю. В неволі має велике значення, хто поруч з тобою. Мені пощастило зустрітись із справжнім патріотом, незламним попри всі тортури. Це був Василь Макух. Наше знайомство відбулося 1953 року в Мордовії, в таборі № 9, у десятому корпусі-шпиталі. Я там лікував рану на голові. Макуха привезли з 14-го "лагпункту", в котрому в'язні в суцільній пилюці шили лахи. Василь виглядав зовсім знищеним, був

²⁹ За вільну Україну. - 1992. - 1 грудня

дуже блідий. Кульгав, на пораненій, і від того вкороченій нозі, мав черевика з товстою дерев'яною підошвою. Я лежав з Макухом в одній палаті з півроку. Було там нас десь із 20 чоловік – українці, росіяни, естонці... На третій день знайомства Василь раптом запитав мене, чи пам'ятаю Декалог. Тобто текст заповідей українських націоналістів. Вислухавши, промовив: "Треба братися до роботи". Доручив мені переписувати табірний самвидав. Десь дістав тоненький цигарковий папір, і на ньому ми переписували твори про більшовицький терор, знущання над політв'язнями. Василь казав, що робимо вкрай необхідну справу, і ці матеріали треба не тільки розповсюджувати тут, але найперше передавати на волю. Тоді я вже знав, що останній свій бій з енкаведистами Макух мав під селом Бутинами Сокальського району, що хотіли його вбити відразу, але не вбили, сподіваючись, що молодий сільський хлопець не витримає катувань і розповість усе. Його хотіли зробити "стукачем", навіть обіцяли волю за зраду – це ще у Львові, коли гнила рана на нозі й її сьак-так почали заліковувати. Та намагання енкаведистів були марними, Макух нічого їм не сказав.

У концтаборі, незважаючи на фізичне виснаження, Василь поведився дуже активно. Його душа постійно палахкотіла. Вмів і любив спілкуватися. Як тільки довідався від мене, що тут сидить філолог-славіст Євген Мисюра, до речі, з 25-річним строком ув'язнення, негайно забажав познайомитись з ученим. Згодом став у нього ретельним учнем, займався самоосвітою в умовах сталінського концтабору.

Вражала усіх і його надзвичайна людяність, доброта. Він дуже мало думав про себе особисто. А товаришеві був годен віддати останню сорочку. Посилок йому надсилати не було кому, а я іноді отримував. Сядемо поласувати домашнім, а він мені й каже: "Давай покличемо санітара". Санітар був з Тернопільщини. Іншого разу пропонує: "Давай

почастуєм лікаря Жаркова". (Іван Жарков", росіянин, політв'язень, засуджений на 25 років). І вже Василь свою пайку, окраєць хліба з українським салом, відсуває від себе.

Я на волю вийшов раніше і, як просив мене Макух, два табірних "крипси" з самвидавом виніс із собою. При обшуку їх не знайшли. Один з матеріалів передав тому самому санітарові з Тернополя, якщо не помиляюсь, його прізвище Кирильчук Мирослав, а другий залишив удома, заховавши у склянному бутлі в землю. Там і зберігався, поки я служив в армії в будбаті.

У 1957 році Василь Макух приїхав до мене (він провідав сестру в Карові й по дорозі вступив). Цілу ніч у Волиці ми згадували минуле... Тоді ж забрав табірний самвидав, котрий я зберіг. Що він з ним далі зробив, не знаю. Більше ми не зустрічалися, але можу підтвердити, що й після повернення з концтабору не змінився. Він був сповнений бажання продовжувати поєдинок з комунізмом. Як політв'язень я щиро вдячний редакції "ЗВУ" за публікацію розповіді про Василя Макуха! взагалі за те, що веде літопис героїв визвольних змагань. Хай вам Бог допоможе у цьому.

Ще б хотів підтвердити: Василь справді завжди намагався робити так, щоб його діяльність не зашкодила рідним та близьким. Він надто любив їх. щоб завдавати їм біль. Тому, мабуть, нічого не розповідав про свої наміри сестрі Парасці. Однак не міг припустити, що навіть через 15 років після смерті тирана Сталіна тоталітарна комуністична машина годна трошити кості безневинним. Вимагаючи доказів існування підпільної націоналістичної організації, про яку сестра Василя Параска не мала ніякого уявлення, кадебісти одягали на неї так звану гамівну сорочку – застосовували варварську тортуру. Налякана сільська жінка, працююча колгоспниця, вона призналась у цьому своєму чоловікові лише через три роки, перед смертю.

Ось так КПРС будувала вільну соціалістичну Україну.

З полум'я смолоскипу – у вічність ³⁰

П'ятого листопада 2008 р. минає 40 років, коли наш земляк Василь Макух, колишній вояк УПА, який служив у військовій розвідці, на знак протесту проти більшовицької тиранії здійснив на Хрещатику в Києві акт самоспалення.

Одну з вулиць в м. Сокаль демократична влада назвала його іменем. Не усі в районі знають, що це за людина і за що удостоєна такої шани. Тому хочу про нього коротко розповісти.

В 1953 році ми вперше познайомились і провели разом шість місяців у сталінських концтаборах у Мордовії, зустрічалися і після звільнення. Це був незламний борець за волю України, який все своє свідоме життя віддав справі боротьби за її незалежність. І закінчилося воно трагічно, виявивши найвищу міру політичного протесту проти сталінсько-брежнєвської сваволі та геноциду рідного народу. Останніми його словами були: "Геть колонізаторів! Хай живе вільна Україна!" А перед цим він порозвішував на вулиці плакати з політичними закликами до українського народу боротись за волю.

Ввечері того ж дня зарубіжні "ворожі" радіостанції на весь світ повідомили: "Громадянин України Василь Макух протестуючи проти комуністичного тоталітаризму, поневолення українського народу й агресії СССР проти Чехословаччини здійснив у Києві акт самоспалення. Перед мужнім вчинком українця-патріота схиляє голову вся світова спільнота".

З полум'я смолоскипу він пішов у вічність, як національний герой. Але суловські³¹ лакузи робили все, щоб

³⁰ «Нескорені» №11 (183) листопад, №12 (184) грудень 2008

³¹ Сулов Михайло Андрійович (8 (21). 11. 1902 - †25.01.1982) - член Політбюро ЦК КПРС, секретар ЦК КПРС.

про його героїчний вчинок ніхто нічого не знав. Намагались замовчати, опалюжити, облити брудом його світле ім'я.

Проте рано чи пізно тирани відходять, розпадаються імперії і все стає на своє місце, а правда приходить до народу. Сьогодні світ знає про чеха Яна Палаха, який через кілька днів після вчинку Василя Макуха в знак протесту проти окупації його країни радянськими військами спалив себе на одній з центральних площ Праги. Його іменем названо вулиці, площі, школи. На його могилу покладають квіти найвищі керівники держави. То ж і ми в новій, незалежній українській державі повинні знати і вшановувати пам'ять своїх незламних борців і героїв, вірних синів Вітчизни.

Народився Василь Макух 14 листопада 1927р. в селі Карові Сокальського району. Тут провів своє дитинство і юність. Після приходу червоних "визволителів" він бачив несправедливість і насильство, які чинились проти місцевих мешканців, зокрема їх депортації, примусову колективізацію та насильницьке вивезення людей у холодний Сибір на каторжні роботи. Влітку сорок четвертого року він був свідком жахливої події. Тоді енкаведисти вщент знищили хутір Іваньки. А ті з людей, які ще залишились живими, змушені були розбігтись по всьому світу. Тоді ж в окрузі були знищені й інші села – Синьковичі, Пирятин. Геноцид проти місцевого населення продовжувався – проводились облави, арешти і заслання в Сибір. Василь добровільно вступає в УПА і бере активну участь у боротьбі з більшовицькими катами. Ставши повстанцем, боровся хоробро, проявляючи героїзм і відвагу, за що неодноразово відзначався подяками своїх зверхників. Його призначили у військову розвідку, в якій він діяв під псевдом "Микола". Безпосереднім його командиром був повстанець "Завірюха". Так минуло майже три роки. А це десятки боїв з енкаведистами. В одному з них під Бутинами він був важко

поранений. Сім куль прошило ліву ногу. Його хотіли добити, але командир сказав: "Не трогайте єво. Он нам ещю будет нужен". Думали, що від нього можна буде дістати потрібну інформацію. Однак цього не сталося.

Пораненого партизана забрали в лікарню. Після проведеної операції ліва нога стала коротшою. Тортури тривали. При допитах застосовували найжахливіші засоби, яких світ не знав. Йому пропонують співробітництво з органами. За це обіцяють полегшення. Але Василь не видав нікого. Військовий трибунал присудив йому десять років таборів суворого режиму та 5 років заслання.

Я вже згадував, що вперше зустрівся з Василем Макухом в Мордовії, де він перебував у чотирнадцятому таборі. Мене з п'ятого табору направили в центральну табірну лікарню № 9 (давало про себе знати звіряче катування під час слідства). Тут утримувались хворі політв'язні, звідки небагато виходило живими. Там я перебував у другій палаті десятого корпусу. Я ще міг ходити, тому мене залучали до роботи. Змушений був працювати на кухні, розносив їжу хворим. Одного дня в нашу палату привели молоду, бліду й немічну людину середнього зросту. Керівник корпусу Мороз звернувся до мене: "Ваня, прінімай земляка. Дай єму чєво покушать. У мєня нічєво от обєда не осталось".

Прийняв його так, як мене прийняли в п'ятому таборі – по щирості. Така була в нас традиція. Потім пішли на двір, щоб ближче познайомитись і поговорити, бо в палаті, як всюди, були стукачі.

Понад годину ми ходили по зоні табору. Василь Омелянович розпитував мене про ситуацію на волі, бо мене арештували на три роки пізніше. Розповів йому про примусове здійснення колективізації, вбивство Ярослава Галана³² і які це мало для львів'ян трагічні наслідки. Було

³² Галан Ярослав Олександрович (27.07.1902 — 24.10.1949) — радянський письменник, журналіст, громадський і політичний діяч.

заарештовано сотні студентів, представників інтелігенції. Розповів також про виселення в далекі краї людей за участь в національно-визвольному русі. А взагалі дев'ята центральна табірна лікарня була своєрідним інформаційним центром усіх мордовських концтаборів. Тут поширювався різний самвидав, твори репресованих письменників, хоч це суворо заборонялось і жорстоко каралось.

Наступного дня після сніданку ми пішли по табірній зоні, де на людських кістках і крові буйно росли ті різні квіти. Краса милувала око. Василь говорив мені, що треба переписати деякі речі. Тільки як це зробити і де? Адже всі знали, що стукачі є скрізь. А може, саме тут? Потім ми взяли ліжник, книжки, шахи й розляглись у високій траві. Нас не було видно нікому. Почали писати. Щоб експертиза не розкрила нас по почерку, я запропонував писати друкованими літерами. Переписували пісні, вірші, статті, в яких описувалося про злочини комуністичної влади в таборах. Це в основному були твори табірних письменників. В наш час вони вільно публікуються і розповсюджуються. Василь казав, що ми мусимо якнайбільше цього переписати, передати в інші тюрми і на волю, щоб це не загубилося в мордовських таборах. Так ми переписували днями, тижнями і місяцями, якщо дозволяла погода.

Одного разу, коли ми працювали, до нас став наближатися наглядач. Василь помітив його і шепнув мені: "Ховай!" Я підняв голову і побачив, що той був вже за 15 метрів від нас. Я вхопив шахового коня, гримнув по дошці і крикнув: "Шах!". Наглядач зупинився. Я другий раз крикнув: "Шах!" Він піднявся на пальцях, подивився, що ми граємо в шахи, розвернувся і пішов своєю дорогою. Це був один-єдиний раз, коли нам загрожувала небезпека, і так більше до нас ніхто не підходив, хіба що до нас час від часу прилітала сорока Юта, яка мала пошкоджене крило. Вона брала їжу з

рук. Це була єдина потіха, єдина розрада для нас. Юта відвідувала всі корпуси центральної лікарні.

Я дивувався силі й настирливості цієї мужньої і працювитої людини. Будучи інвалідом і важко хворим, він ризикував. За це можна було поплатитись повторним судом і додатково одержати ще кілька років ув'язнення, або навіть потрапити до Володимирської тюрми. Його девізом стала перша заповідь Декалогу "Здобудеш Українську державу, або загинеш у боротьбі за неї".

У вільні дні Василь Макух займався самоосвітою і прилучав до неї інших. До цієї справи ми залучили професора української філології, учасника бойових дій Мисюру Євгена. Він прочитав лекції, починаючи від "Слова о полку Ігоровім" до сучасних письменників і навіть заборонених.

Василь Макух мріяв написати книгу про Богдана Хмельницького.

Згідно Указу Верховної Ради СРСР від 24 квітня 1954 року "Звільнити всіх засуджених неповнолітніх, які відбули 1/3 терміну", я підлягав звільненню і почав готуватися до виїзду. Василь запропонував вивезти матеріали самвидаву, я погодився, хоч знав, що коли у мене щось знайдуть, мені "світять" тортури і новий термін ув'язнення. Василь дав мені добрий інструктаж і я пройшов обшук щасливо. Василь усміхнувся до мене і помахав рукою.

По дорозі додому я віддав один матеріал самвидаву санітару з Тернополя, котрий був зі мною в таборі, як просив Василь.

Після повернення з ув'язнення мене взяли до війська, а самвидав мати закопала в прибудові. Мене направили в будівельний батальйон на Далекий Схід. Працювали ми в Советській Гавані на будовах порту Ваніно. Для будбатівців там були умови не легші тюремних, ми вивантажували з кораблів і барж будівельні матеріали, цемент, цеглу, вапно. На військовій службі я оволодів професією водія.

У 1957 році я звільнився з військової служби, а

Василь Макух – з концтабору. Проживати в рідному селі йому не дозволили. З дівчиною Лідою, яка теж була в таборах і стала його дружиною, він їде в Дніпропетровськ. Того ж року він приїхав до мене в с. Волицю Комареву за самвидавом.

Мати викопала заховане і віддала Василеві, ми повечеряли і пішли ночувати до брата. Його дружина Касечна Марія постелила нам у світлиці, і ми, замість спати, проговорили з ним до ранку. А вранці братова дала нам поснідати, Василь подякував, і ми поїхали в Сокаль – я на роботу, а Василь – до автобуса, на машині, яка відвозила із сіл людей на роботу. Ми приїхали на автостанцію, яка колись знаходилася біля пекарні, постояли 10 хвилин, він дав мені Дніпропетровську адресу і сказав поки що утриматися від листування, бо КДБ переслідує націоналістів, а підтримувати зв'язок з його сестрою Параскевою в с. Карові. Він поїхав в с. Луциці до вчителя п. Дзіка Г який вчителював в с. Карові. Василь тримав з ним зв'язок.

За 10 років перебування в Дніпропетровську Василь був у рідному селі два рази. Вдруге він приїжджав до мене, я жив тоді в гуртожитку, але я в цей час був у відрядженні. На другий день кадебіст майор Баранніков і заступник прокурора перекинули мою кімнату "догори ногами". У мене в той час було 10 томів УРЕ, то казала прибиральниця, що вони перегорнули кожен аркуш. Я знав, що знаходжусь під пильним оком кадебістів і, звичайно, нічого у мене не знайшли.

Але на волі не було свободи. Постійні переслідування кадебістами, здійснення повсюдної русифікації українського народу, активізація сталіністів у всіх сферах життя, подальше посилення брежнєвсько-сусловської деспотії змусили Василя піти на крайній захід політичного протесту – на самоспалення. Про це потім не один рік передавали зарубіжні

радіостанції, велась мова в різних міжнародних комітетах і організаціях з прав людини. А в нас усе робили для того, щоб це приховати, надати цьому факту побутового, а не політичного характеру.

Я дізнався про мученицьку смерть побратима Василя. з передачі 6-го листопада "Радіо Свобода". Я знав, що це мій товариш і друг Василь..

І після смерті кадебісти не давали спокою Василю., його родині і близьким. Багато людей прийшло на його похорон в Дніпропетровську, бо поховати в рідній землі не дозволялося. Органи все робили, щоб встановити, чи не належав він до якоїсь організації і за її викриття одержати нагороди й підвищення на службі. Було встановлено нагляд за всіма родичами. Потім почались їхні допити, використовувались різні недозволені методи слідства. Особливо жорстоко повелись слідчі з його сестрою Параскевою – матір'ю п'яти дітей і дружиною ветерана війни. Вона нічого не могла сказати про Василя., бо нічого не знала. Закатована, мала на тілі синяки, пізніше перед своєю смертю вона призналася чоловікові, що її дуже били і натягали на неї гамівну сорочку.

Почувши по радіо про Василя., я поїхав в Карів, поставив машину в центрі села, а сам пішов пішки на цвинтар, помолився на могилі Віктора Матюка³³ і пішов до хати Параскеви (сестри В.М.). Я знав, що її хата під пильним наглядом місцевих сексотів. Я сказав їй, що я був разом з Василем. в концтаборі і спитав, чи це правда, що він спалився. Вона відповіла, що правда, а на похорон не їздила, бо хворіла, а її чоловік Юрій Осміловський їздив. Могилу доглядає його син, Володимир, який живе в Дніпропетровську.

³³ Матіюк Віктор (18.02.1852 — 08.04.1912 — український композитор, священик і фольклорист.

Депутати районної Ради написали звернення до Президента України, щоб Василю Макуху. посмертно присвоїли звання Героя України. Торік Львівська Спілка політ'язнів і Братство УПА відзначали ювілей – 80 років від дня народження Василя Макуха.. І знову повторно написали звернення до Президента України, щоб присвоїти Макуху. звання Героя України, але Віктор Ющенко мовчить.

Я впевнений, що коли в Україні до влади прийдуть українці-патріоти, то Василю Макуху. присвоять звання "Герой України", бо він на це заслуговує.

Мірус І.

,Табірне життя³⁴

Познайомився я з Василем. у Мордовії, в 14-му табірному пункті. Зійшлися, бо ж були земляками. Я народився неподалік Карова (моє село залишилося на території Польщі). Дружили ми втрох: Микола Ґулей (зараз живе в Ходорові), я і Василь.. Ми жили в одному бараку, їли зупу з качанів капусти, тюльку, і ту ділили на трьох. А перед тим Василь. уже перейшов підкаміньську тюрму, був поранений в ногу і зостався інвалідом.

Працювали на швейній фабриці, шили бушлати для корейської армії – тоді корейці воювали з американцями і Союз їм допомагав. Я підлітком потрапив у тюрму за зв'язок з хлопцями з лісу. А Василь. був старший, і я почерпнув від нього культуру і певних знань, почув правдиву історію України. Книг, звісно, не було, але він нам переповідав життєпис Мазепи, про родину Кочубея і його доньку Мотрю... Я бачив у ньому розумного освіченого чоловіка.

Тепер розумію, що Василь. сягав думками далі, бо крикнути в 1968 році "Слава Україні!" і облили себе бензином на Хрещатику – це була неабияка відвага і свідомість. Я пізно

³⁴ Оніпко Ксенія. Чин пожертви із любові. "Голос з-над Бугу" 28.11. 2008

дізнався про його смерть, коли вже шістдесятники зробили рух. А Степан Бедрило (живе під Львовом) мав зв'язки з Василем., листувався, як той вийшов з тюрми і жив у Дніпропетровську. Потім Бедрило теж відсидів в Мордовії разом з Горинями і Чорноволом. Василь. уже був неживий, а Степана Бедрило допитували на слідстві про його зв'язки з Макухом.. Хотіли дізнатися, чи не належав Василь. до якоїсь націоналістичної організації.

Шкода, що він себе спалив. Може, сьогодні зробив би багато більше для України. Але така вже доля Героя.

Петрошук М.

Передайте дітям свою любов до України!³⁵

З Василем Макухом я зустрілася на пересильному пункті станції Потьма в Мордовії. Був 1955 рік. Лець "запахло" відлигою. Дерев'яний паркан розділяв жіночу та чоловічу зони. Через щілини в ньому ми мали змогу знайомитися і спілкуватися. Василь, довідавшись, що привезли дівчат із закритої тюрми, поцікавився, чи є хто із Західної України. Я повідомила, що родом з Бродівщини. А дізнавшись, що ми учасники Кінгірського повстання, попросив детально про все розповісти. Дуже засмутився, коли почув, що загинуло багато в'язнів, особливо жінок. Василь побачив, яка я фізично виснажена, адже в "закритці" жодних передач не дозволяли передавати, жили на голодному тюремному пайку. Вже ввечері ми отримали від хлопців великий гостинець; у ньому були ласощі, яких ми давно не бачили. Другого дня Василь побачив мене, коли я читала книжку, і попросив польку пані Потоцьку (вона сиділа разом зі мною в "закритці", а під час повстання на велелюдному вічі звернулася до поляків, щоб вони були солідарні з усіма

³⁵ Марія Кушпета (29.11.1925 р.) - політв'язень, учасник Кінгірського повстання

народами з боротьби проти спільного ворога — комунізму) покликати мене. "Ви хочете поговорити з Зіркою? — уточнила вона". Коли я підійшла ближче, то Василь мені дорікнув: "Марійко, не встигли ми познайомитись, а ви мене обманули, адже називаєтесь інакше". Я здивувалася і пояснила, що "Зірка" — то табірне ім'я, яким охрестили мене подруги, і до сьогодні звертаються саме так. І вже відтоді я зрозуміла, який Василь чесний і порядний, не переносить обману і лукавства. Чим довше ми розмовляли, то все більше відчували спільність наших поглядів на життя. Про себе Василь розповідав неохоче. Більше цікавився нашим життям, уподобаннями, захопленнями, чи багато є дівчат, котрих не зламали тяжкі випробування. Я розповіла йому про своїх подруг-українок, котрі заслуговують найвищих похвал, бо в найскрутніших ситуаціях вони не втратили своєї гідності і честі. Як підтвердження я навела слова естонки Асти Тофрі, з якою сиділа у "закритці".

Вона прибула у тюрму після Норильського повстання. "Я схилию голову — казала вона.— перед подвигом вашого українського народу, який зумів піднятися сам і повів за собою інші народи проти нашого спільного ворога. А українки — то справжні герої". Василеві приємно було це чути. Розмова наша була щирою і цікавою, бо не зводилась вона до якогось пустослів'я, а торкалась серйозних тем. "Щоб дійти до заповітної мети, ми мусимо бути добрими пропагандистами, багато вчитись і багато знати, — казав він (Василь в тюрмі самостійно вивчив англійську мову).— Ви, дівчата, майбутні українські матері, маєте усвідомити, що від вас залежить, яким буде наш народ, кого ви виховаете".

Незабаром, будучи в шостому табірному пункті Мордовії, я отримала від Василя листа і фотографію. Він написав теплі і щирі слова, сповнені любові до рідного краю і великої надії, що ми таки повернемося в наші отчі оселі. Але не все так сталося, як гадалося.

Після звільнення я змушена була поїхати у Кемеровську область, але наше листування продовжувалось. Пригадую, в одному з листів він запрошував мене, коли вертатимусь додому, заїхати до них в Дніпропетровськ. "Постоїмо над Дніпром і зловимо хоч одну Шевченкову думу, яку він посилав прийдешнім поколінням", — писав Василь. Останнього листа від Василя Макуха отримала вже вдома у 1964 році, тоді я збиралася до чоловіка в Комі АРСР Про його героїчний вчинок дізналась через радіо "Свобода", тоді ми з сім'єю вже повернулись в Україну.

Про такі непересічні постаті як Василь Макух нам треба пам'ятати. Вірю, що світла пам'ять про нього не померкне, а житиме в майбутніх поколіннях і буде кликати їх до звияг на славу Україні.

МАТЕРІАЛИ МУЗЕЙНИХ ЕКСПЕДИЦІЙ

Експозиція музею "Смолоскип"

– "Василь Макух"

В експозиції "Василь Макух" представлені:

1. Копії документів, котрі свідчать про головні події в житті Василя Макуха, а саме:

- а) Біографія Василя Макуха
- б) перебування в УПА (протоколи допитів В.Макуха та його сестри Ксенії Леуш у лютому 1946 року);
- в) самоспалення на знак протесту проти поневолення України та засекречення інформації (Листівка "Пам'яті Героя", повідомлення КДБ Центральному Комітету КПУ, лист прокурора Мальцева М. до дружина Василя Лідії Макух);
- г) висновки комісії по реабілітації.
- д) сторінка з нотатника М. Бериславського (вірш Йосипа Терелі "Василь Макух")

2. Книги:

- а) С. Івасейко "Паролі повстанської битви" (Живопис. Поезі). Край. 2010.
- б) "У боротьбі за волю України". Львів, 2003. – Т. 2.
- в) Видання музею "Смолоскип":
 - "Василь Макух" (повідомлення в пресі про самоспалення В. Макуха). Донецьк, 2012.
 - Я.Макух. "Вихід за межі буденної свідомості". Донецьк, 2012.
 - В.Тупілко, Л.Огнева. "Межа любові". Донецьк, 2012.
 - В.Тупілко, Л.Огнева. "Воїн Армії Безсмертних". Донецьк, 2012.
 - В.Тупілко, Л.Огнева. "Воїн Армії Безсмертних. Подвиг і пам'ять". Донецьк, 2012.

3. Речі:

- а) почесна відзнака Всеукраїнського Товариства політв'язнів та репресованих: Грамота та . "Хрест Слави"
- б) Валіза, з якою в'язні поверталися на волю.

- в) Рушник сестри Василя Макуха – Параскеви Осміловської.
- г) Кухлик Ярослави Осміловської. – племінниці Василя Макуха.

4. Плакати, розроблені в музеї "Смолокип":

"Життєвий шлях Василя Макуха"

"Василь Макух"

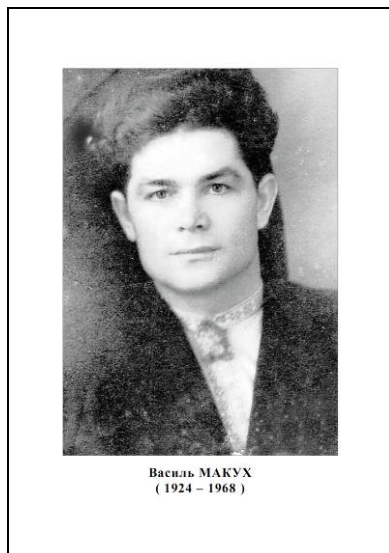
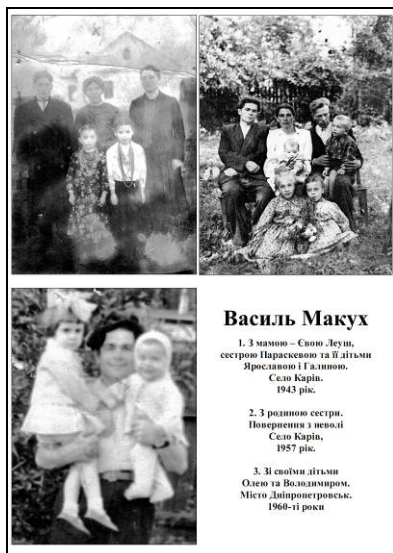
Експозиція "Василь Макух"

Рушник Параскеви Осміловської – сестри В.Макуха

Кухлик Я. Осміловської .– племінниці В.Макуха

Огнева Людмила. Орнамент "Василь Макух"

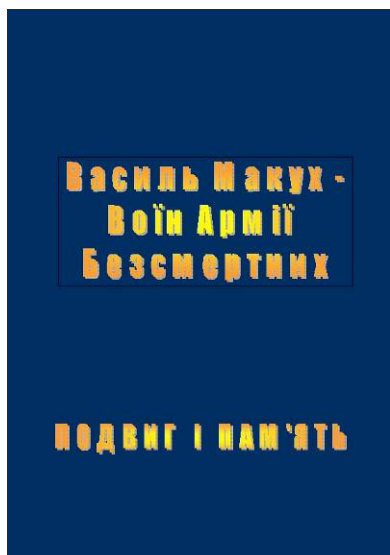

Плакат "Василь Макух"

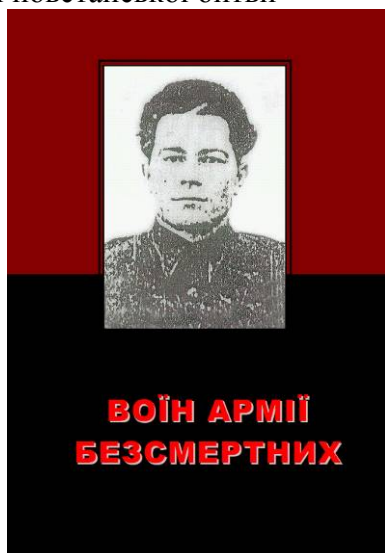
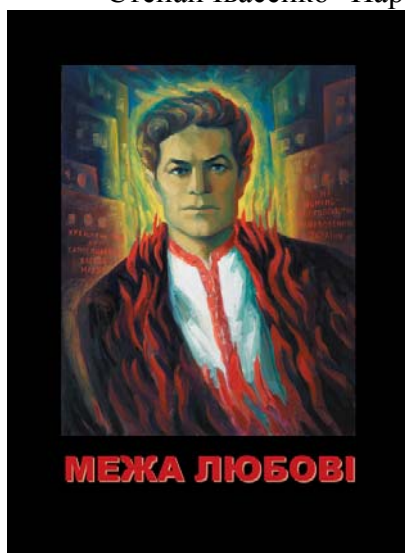
Портрет В.Макуха.1957 рік

Почесна відзнака Грамота та . "Хрест Слави" Всеукраїнського Товариства політв'язнів та репресованих

Видання музею "Смолоскип"
Степан Івасейко "Паролі повстанської битви"

Видання музею "Смолоскип"

Юрій Бурих з нагородами фільму

Українська громада на перегляді фільму
в музеї "Смолоскип"

Копанка С.

Вільний син невольного народу

(Фільм про Василя Макуха)

До 85-річчя від дня народження Василя Макуха кіностудією музею "Смолоскип" знято фільм "Василь Макух. Вільний син невольного народу", автор – Юрій Бурих. Фільм став переможцем на 4-му міжнародному фестивалі екранного та сценічного мистецтв "КІНОЛОГОС – 2012" в Одесі, та лауреатом премії благодійного фонду "Тарасова Земля" 2012 року.

фільм "Василь Макух. Вільний син невольного народу" – результат семирічної наполегливої копіткої роботи. роботи – від чистого серця – не для гонорарів. видатний український кінорежисер Леонід Мужук з 60-ти фільмів претендентів удостоїв окремою похвалою тільки цю роботу: "Фільм Юрія Бурих про Василя Макуха – це згусток енергії, концентрований психологічний удар кінематографічними засобами на свідомість і мислення. Фільм тримає в напрузі в плині усього часу перегляду і примушує про багато що замислитися. Це майстерна високопатріотична робота. Вважаю, що цей фільм в обов'язковому порядку повинен подивитися кожен громадянин України"

В розмові зі мною Юрій зізнався: "Я постійно думаю про життя і вчинок Василя Макуха. Ось був у відпустці. Всі розважаються, в морі купаються, а в мене в голові складаються рядки:

Василь Макух та Олекса Гірник;
Палає плоть та кров кипить,
Два смолоскипи освітили
Нам шлях до серця України".

Презентація фільму відбулася у Донецьку в музеї "Смолоскип" 03 листопада 2012 року на Форумі небайдужих. обговорення тривало чотири години. люди схвильовано говорили про наболіле, про необхідність консолідації

суспільства, об'єднання українських церков, про участь кожного в розбудові нашої держави. Вийшло, що Василь Макух своїм жертвним вчинком у першу чергу звернувся до людей, а не до влади.

Автор сценарію і режисер-постановник фільму Юрій Бурих, член всеукраїнської громадської організації "Чорнобиль-Допомога" відомий громадський діяч України, кавалер вищої нагороди Міжнародної асоціації Фондів світу – Золотій медалі відповів на питання учасників Форуму небайдужих:

– За чією ініціативою створено фільм? Який був мотив? Що стало джерелом натхнення?

– Ідея належить – Вікторові Тупілку. В одній з наших зустрічей він розповів мені про долю Василя Макуха. Пам'ятаю, мене ця історія сильно уразила. Пройняло до глибини серця те, що людина з непростотою долею упродовж усього свого життя не відступила від своєї віри в самостійну Україну. Він боровся проти знеособлення України радянською владою. Здійснивши на знак протесту самоспалення на Хрещатику в Києві, обравши при цьому в якості зброї самої себе, В.Макух свідомо віддав найцінніше, що є у людини – своє життя. Після цієї зустрічі з В.Тупілком було вирішено створити фільм про В.Макуха власними силами. Джерелом натхнення для роботи над фільмом були люди, які не байдужі до подвигу В.Макуха, – вони перелічені в титрах фільму. За їх допомоги нам вдалося зібрати максимально можливу кількість інформації про В.Макуха, коли б не вони, то нашого фільму зараз би не було.

– У фільмі звучать такі слова В.Макухи: "Я ніколи не здамся". Як ви думаєте, звідки в нього це було?

– Це питання, на яке немає відповіді. Це щось дане Богом. Я не думаю, що він планував – "здійсню в житті подвиг". Він любив Україну і український народ, і боровся за їх самостійність.

– У В.Макуха була сім'я, діти. Вам вдалося зрозуміти, в чому була різниця між В.Макухом в сім'ї і В.Макухом, який вів боротьбу за національну свободу України?

– Для мене він багато в чому залишився нерозгаданим. Мені здається, що В.Макух дуже багато переживав, а близькі люди не здогадувалися. У сім'ї він був люблячим і дбайливим чоловіком і батьком, але при цьому, як показує його життя, міг бути твердим і непохитним.

– Що найбільш вплинуло на В.Макуха для ведення боротьби за самостійну Україну?

– Сама Україна, її незалежний дух. Мені не хочеться говорити, що хтось вплинув на В.Макуха. В першу чергу, такою людиною він був сам В.Макух не міг миритися з колонізацією України радянською владою. Він був дуже вільною людиною.

– А зараз є в Україні такі люди, як В.Макух, здатні зробити усе можливе заради змін в країні?

– Наша проблема в тому, що ми звикли мовчати і терпіти. Сподіваюся, для тих, хто подивиться наш фільм про історію життя В.Макуха – це буде прикладом справжньої сили духу, любові до своєї країни і бажання, щось помінати у своєму житті.

В. Макух був першим в Європі, що спалив себе, виходячи з національних уподобань. А подивившись фільм Юрія Бурих, я зрозумів, що немає ніякого значення чи був Він першим, чи ні. Василь є постаттю такої величі і окремішності, що в будь-якому разі він має свій власний пантеон пошани в пам'яті Українського народу.

На питання: "За що віддав своє життя Василь Макух?" відповів ініціатор створення фільму Віктор Тупілко: "За любов. Усе життя В. Макуха – самовіддана, безкорисна жертвна любов до України і українців. Так любити можуть тільки справжні чоловіки.

Він чітко бачив велику різницю між місцевим населенням і зайдами. Він бачив, що українці і зайди не тільки відмінні, а антиподи. Можливо, якби окупанти були культурніші, то Василь, з його постійним прагненням до вдосконалення, в своєму націоналізмі-любві до свого народу прийняв би позицію конвергентності. Але повсюди в Україні насаджувалися безбожність, пияцтво і нехлюйство. Регрес визначався, як прогрес і скрізь відбувався помітний, швидкий занепад.

Василь вірив у свій народ. Бачив повну знекровленість України і українців. Він віддав себе в жертву, щоб бути каталізатором рушійної провідної сили. Він знав, що українці ніколи не визнають свого споконвічного ворога ані братом, ані сватом, чи то другом, чи союзником. "Союз нерушимий" насправді означав для України і українців – "смерть неминуча", то краще загинути у боротьбі, аніж у кайданах. Але "смерть неминуча" – в кайданах, а боротьба воліє на перемогу. Заради перемоги, заради життя прийдешніх поколінь, за вільну Україну загинув у боротьбі Василь Макух. Це був найвищий духовний і емоційний прояв любові до нас. Не тому, що ми якісь особливі, виняткові, а тільки тому, що ми українці і тому для Василя, особливі і виняткові.

Він вірив, що його зрив схвилює, підніме багатьох. Що завдяки цьому чину (акту) на зміну одному, що вибув, спричиняться маси. Тільки на це була спрямована його жертвність. Він дійсно досі бореться. Фільм Юрія Бурих і музей "Смолоскип" тому підтвердження. "Боротьба триває, тільки іншими засобами"; "Я ніколи не здамся!" – це слова Василя задовго до смерті. Це програма його життя.

Ми знаємо багато міфів, легенд і бувальщин про трагічну жертвну любов. Ми читаємо романи і дивимося фільми про героїв та персонажів любовних трагедій і драм. Ми знаємо їхні імена і проливаємо сльози співчуття. Нездарма – таки є про що і за що переживати. Але ці герої любили не

нас, а один одного і себе в собі, та свою любов до себе і любов до когось одного для себе. Василь думки не мав про себе. Він любив нас і тільки нас. Він пожертвував не тільки собою, він заклав на жахливу трагічну долю свою родину: дружину, двох неповнолітніх дітей, сестру... Все, все без останку віддав... Зупиніться, схиліть голову.

У Вероні біля вигаданого балкона, вигаданої Джульєтти тисячі квітів. В Києві біля жертовного місця – жодної квітки. Зупиніться, помовчіть. Тут завдав собі найжахливішої смерті Народний лицар Василь Макух. Він міг би ще жити. У цьому році відсвяткував би ювілей – 85. Він віддав своє життя, щоб ми жили, щоб ми знайшли шлях до себе, щоб більше ніколи не було потреби в жертві життям заради волі. Багато з того про що мріяв Василь Макух здійснилося. Та воля не подарунок назавжди.

Бути вільним, це бути в постійній боротьбі за волю.

Огнева Л.

Межа Любові

Усе свідоме життя Василя Макуха було присвячено одній ідеї, одній меті – здобуттю Свободи для свого народу.

У 17 років він склав присягу вояка Української Повстанчої Армії. А потім, усе життя – в Мордовських таборах, на поселенні та "волі", – не маючи змоги зі зброєю відстоювати права українців, Василь Макух дотримувався 10-и правил (Декалогу) Українського націоналіста.

Саме в цих документах визначена межа Любові до України: **"Здобудеш Українську Державу або загинеш у боротьбі за Неї", "В цій боротьбі не пожалію ні крові, ні життя і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіма ворогами України".**

Чи не суперечить це постулатам християнської моралі? Адже Василь був віруючою людиною, залишався за будь-яких умов практикуючим християнином. В Євангелії від

Слава Україні!

Героям Слава!

Повстанець

Рік I.

Листопад 1944 р.

Ч. 1.

Видає Українська Повстанча Армія

Присяга вояка Української Повстанчої Армії

Затверджена УГВР і введена наказом ГВШ ч. 7. з 19. VII. 1944.

Я, воїн Української Повстанчої Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею Українською, перед пролітою кров'ю усіх Найкращих Синів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

Боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крові, ні життя і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіма ворогами України.

Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української.

Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.

Буду виконувати всі какази зверхників.

Суворо зберігатиму військову і державну таємницю.

Буду гідним побратимом у бою та в бойовому житті всім своїм товаришам по зброї.

Коли я порушу, або відступлю від цієї присяги, то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спаде на мене зневага Українського Народу.

Листівка "Повстанець". 1944 рік

Приречення вояка УПА

Прирікаю і зобов'язуюся перед Богом, перед українським народом – перед власним сумлінням як член Революційної ОУН – все і всюди працювати й боротися за Українську Самостійну Соборну Державу, за здійснення ідей і Програм ОУН, для добра й величі України, українського народу, людини, а через це – для добра всього людства.

Прирікаю в тій праці й боротьбі віддати свої сили для всього, що вона вимагає в кожную хвилину, і, як треба, своє життя.

Зобов'язуюся точно і совісно сповняти всі обов'язки члена ОУН та виконувати всі її накази й доручення.

Так мені, Боже, допоможи.

Приречення вояка УПА

Івана знаходимо відповідь: **"Ніхто більшої любові не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх" (Ів. 15:13).**

В УПА-Закерзоння розвідники з групи "Завірюхи" називали Василя "Микола", а він себе – "Микола Христославенко". Може, тому Бог зберіг йому життя тоді, коли, маючи сім ран, зламану ногу, без належного лікування, пройшов шлях багатолітнього в'язня сталінських тюрем і таборів. Та, скоріше за все, Всевишній призначив йому долю СМОЛОСКИПА. 5 листопада 1968 року на Хрещатику в Києві Василь Макух спалахнув живим смолоскипом "... на знак протесту проти Радянської влади і того, що на Україні <...> відсутня справедливість і рівноправ'я між українцями і росіянами. Із цього приводу він надіслав лист до Центрального Комітету Комуністичної партії України", – повідомив КДБ у листі до ЦК КПУ³⁶.

У наступному листі КДБ запевнив ЦК КПУ, що "Комітетом держбезпеки при РМ УРСР спільно з органами міліції приймаються заходи по відвертанню поширення відомостей про факт самоспалення Макуха, змісту залишеного ним листа, недопущення використання того, що сталося, антирадянським елементом у ворожих цілях, а також попередження можливих небажаних ексцесів під час похорону Макуха"³⁷.

"Смолоскипи з людей... Живі смолоскипи спалахнули на планеті. Сайгон, Токіо, Москва, Київ, Прага, Любляна... Страхітливо звичними вже стали ці події, причина яких – насильство. Світ одразу дізнався про ці події, крім київської.

³⁶ Архів СБУ Оп.2 (1971) № 5 арк. 24-25

³⁷ Архів СБУ Оп.1 (1971) № 10 арк. 43

Президент, уряд ЧРСР, ЦК КПЧ віддали належне пам'яті Яна Палаха. Жалобні то були дні для чехів і словаків.

Та не те, що в наші дні, а навіть 1897 року царські сатрапи не могли приховати від народу подвиг ув'язненої української революціонерки Марії Вітрової, яка в Петропавлівці облила себе гасом і згоріла живцем.

5 листопада 1968 року в Києві, на Хрещатику палав живцем українець Василь Макух. Та народ і сьогодні нічого про це не знає."³⁸

Але суспільство існує за законами Природи, а в Ній діє закон збереження: ніщо не зникає без сліду. Якщо мав місце подвиг, то завжди знайдеться людина, яка про нього колись розповість, як би не намагалися його приховати.

Через сорок років від дня самоспалення Василя Макуха 5 листопада 2008 року в Донецьку відкрився музей "Смолоскип", присвячений Василеві Макуху та Олексі Гірнику. Всеукраїнська громадська організація інвалідів "Чорнобиль-Допомога" (далі – ВГОІ) розмістила його у своєму головному офісі.

Засновник музею – голова ВГОІ Віктор Тупілко в минулому шахтар, ліквідатор аварії на ЧАЕС, учасник бойових дій, – добре знав, що таке небезпека, і як це бути під загрозою втрати життя. Він розумів, що В. Макух і О.Гірник мали надзвичайні причини для самоспалення, бо людина завжди намагається врятувати своє життя.

Віктор Тупілко шукав відповідь за тисячі кілометрів від Донецька – на заході та півдні України. Його цікавили не лише епізоди з життя В. Макуха і О. Гірника, а й маловідомі сторінки історії українців. Наочно він побачив те, про що тільки здогадувався: "Я пересвідчився, що багато поколінь молоді нашого народу виховували на брехні, з метою знищити українців, переробивши їх на мутантів з викривленою нелюдською свідомістю і хибною уявою про

³⁸ УСБУ у Львівській обл. Архівна кримінальна справа №П-28461 с.102

загальнолюдські цінності. Москва майже повністю винищила українців на сході України, а в центрі і заході країни українці ще залишилися і вони – неупереджені свідки правди".

Після кожної експедиції В. Тупілка архів музею поповнювався новими документами та особистими речами Василя Макуха і Олексі Гірника.

Читаючи протоколи допитів, доповідні записки, акти, складені слідчими, згадується розповідь Петра Григоренка: "Я досить ковтовав застінків КГБ. Я знаю, як тії напівграмотні слідчі вчать мислити в'язнів за допомогою неграмотних, але маючих міцні кулаки тюремщиків"³⁹.

"Грамотність" слідчих не приховаєш. Дії ж міцних кулаків у протоколах, звичайно, не фіксувалися. Проте відчувається, що були позапротокольні події. Несподівано називається справжнє прізвище Василя, і він починає давати про себе правдиву інформацію: ім'я, прізвище, звідки родом, про втечу з військкомату та свою зброю.

На жаль, нам поки що не вдалося знайти документи, пов'язані з діяльністю Василя Макуха після звільнення і повернення в Україну. Але й того, що є в архіві музею "Смолоскип", достатньо, щоб зрозуміти: Василь Макух – Людина, якій було тісно у своєму часі. Він сягав думками далі.

На початку 1968 українська національна справа була актуальною темою на сторінках західної преси. Причина цього – опір наших молодих діячів культури на батьківщині, книги В.Чорновола ("Лихо з розуму") і І.Дзюби ("Інтернаціоналізм чи русифікація?") та інші матеріали, що прийшли з України і були відомі на Заході. Згодом цьому сприяли відомості про роль П.Шелеста⁴⁰ у справі Чехословаччини: П.Шелест домагався репресій проти чехів і словаків, боючися, що залишення чехословацького

³⁹ Григоренко Петро. «Ще одне каяття в Советському Союзі...» // Свобода. - 1978. - 15 квітня.

⁴⁰ Шелест Петро – Перший секретар ЦК КП України (1963–1972).

експерименту "безкарним" заохотить українців піти за їхнім прикладом. Однак інші, для Заходу важливіші події відсунули в тінь те, що діялося в Україні.

Кульмінаційним пунктом „бурхливого" 1968 року стала окупація Чехословаччини з усіма її наслідками -- московською загрозою для Румунії, Югославії і Західної Німеччини.

Москва вважала, що СРСР може втручатися у внутрішні справи країн Варшавського Договору, що її сфера впливу є „табу" для Заходу, але сфера впливу останнього може бути предметом експансії,

хоч би у випадку так званих "визвольних воєн".

У той час серед політиків був поширеним погляд, що Заходові нічого іншого не лишається, як іти на домовленість з СРСР. Але якою ціною? Якщо ціною узаконення "поділу світу" на сфери впливу, то це був би величезний удар по всіх поневолених Москвою народах! **Україна також опинилася б у цій уже не фактичній, а визнаній Заходом, російській сфері впливу...**

Василь Макух передбачав такий перебіг подій і не помилився. 11-16 листопада 1968 року на 5-му з'їзді Об'єднаної польської робочої партії у Варшаві Леонід Брежнєв саме так обґрунтував уведення в серпні військ країн Варшавського договору в Чехословаччину. Цю заяву західні політики і громадські діячі назвали Доктриною обмеженого суверенітету ("доктриною Брежнєва").

Для В.Макуха мовчання в цій ситуації означало зраду. Єдиним засобом привернути увагу народів світу до загрози узаконення поневолення, голосно, на весь світ виголосити протест він обрав самоспалення у столиці, коли там зберуться представники багатьох країн з нагоди визволення Києва 6-го листопада 1943 року та чергової річниці Жовтневої революції.

Останніми словами Василя Макуха була відповідь на питання лікаря: "Навіщо ви це зробили? Адже ніхто так і не дізнається про вас!"

– Зате мій син знає! Я – не мовчав!.."

Іщенко М.

Де що про родину В. Макуха

Максим Макух був в уряді Канади.

Лідія Іванівна Макух (жінка) – 1925, жовтень, року народження.

орієнтир: з-д Комінтерна (Амур-піски), частина МВС.

Вул. Пожежна 38/2. Район залізничного вокзалу. 056-785-51-75 моб.

Дужий Петро був у Карові. Дружив з Василем і виховав його як людину-патріота.

Червоноармієць у 1939 році в Карові сказав:

– Васю, з тебе вийде хороший солдат советської армії.

- Ні, я буду українським солдатом.

Батько Василя Макуха – Омелян, мати Єва.

Сестри – Ірина, Меланка, Ксеня, Параскева.

Василь був наймолодший.

Чоловік Параскеви – Юрій Осміловський (с. Карів).

Ярослава Юрійвна Осміловська. – племінниця Василя Макуха.

Тел. 067-111-79-42 (м), (032) 276-41-22 (д)

79005, Львів, вул.. Гулака – Артемовського, 2/1

Разом з Ярославою. живуть старша сестра Галина (пенсіонерка), Михайло, Юлія. брат Віктор – проходчик на ш. Степова у м. Червонограді. Василь мешкає у Дніпропетровську.

Василь Макух був у тюрмі Рава-Руської у 1947 р. Був поранений в УПА.

У м. Сокаль є вул. ім. В. Макуха.

Євген Пронюк – Герой України – голова спілки репресованих України – їздив разом з В.А.Ющенком на Соловки, де Ющенко дав йому Героя.

М.Іщенко проходив по справі Пронюка. Захищав.

Євг. Пронюк згадував про Василя Макуха в своїй листівці.

Василь Макух на гроші (копійки), які заробив у в'язниці, коли звільнився, поставив пам'ятник на могилі матері.

*Запис Віктора Тупілка
12 червня 2008 року. м. Канів*

Макух П.⁴¹

Спогади про В. Макуха

У Омеляна Макуха було 4 сини: Микола Дмитро, Максим від першої дружини та Василь – від другої.

Максим пропав у лісі. Миколу закатували поляки за його зв'язки з УПА. Тому нас притискували і за Миколу, і за Василя. Звичайна справа – обшуки з ліхтариком серед ночі. Допити – хто, де, звідки? Батьки нам про своїх братів не розповідали, тому ми мали інформацію не від них і рідних, а від органів. Як тільки хтось з нас заповнював графу "чи є засуджені" в анкеті при вступі в навчальний заклад і т.п., так одразу в село приїздив слідчий. Починав допитуватись про Василя Макуха. Один з них обронив: "Ваш дядько був в УПА, поранений, відсидів, тепер живе в Дніпропетровську".

Василя Макуха пам'ятаю дуже смутно. якось їхав з однолітками до Львова в одному автобусі з ним. До дядька не підійшов. За проханням компанії багато читав революційних віршів Тараса Григоровича Шевченка і трохи, щоб розбавити

⁴¹ *Макух Петро Дмитрович* - племінник Василя Макуха – жив у Карові до 1961 року. Після закінчення училища працював у Казахстані. Повернувся до Львова у 1965 році. Львів, вул. Кавалерідзе, 7/84. Тел. 221-80-35 (д)

– Єсеніна. Потім мати сказала: "Приходив дядько Василь. Наказав, щоб Петро в людних місцях не дуже розпускав язика з віршами, бо проти нього заведуть справу".

Коли мати йому сказала: "Василю, хоч Дмитро помер, але ти приходь до нас як родич". "Ні, я мабуть вже ніколи не прийду" – відповів той.

Василь Макух був поранений в 1944 році у Корчунку⁴². Був у сотні "ЕМ" (так називали сотенника). Німці наступали на цю сотню. Не могли взяти. На підмогу викликали з Рава-Руської танки. УПА підбили 2 танки, спалили їх. Німці відступили. Потім Корчунок намагалися взяти війська НКВД.

Я розповів як взяли Василя Макуха, про зраду. Його судили в 1946 році.

*Запис Віктора Тупілка
6 жовтня 2008 року. м. Львів*

Макух Л.

Спогади

"Говори зі мною українською"

Друг Василя Макуха – Микола Гимер допоміг будувати хату, стелив підлогу. Пожив і поїхав до Львова (вже помер).

Василь часто їздив (по Україні) – нічого (дружині) не говорив. Василь Макух був слюсарем-механіком теплового обладнання. коли давали (плату) за ремонт, завжди відповідав: "Залиште дітям".

Я була поваром, зав. виробництвом – нічого (додому) не брала.

Зайшли вночі до сараю, де Василь зберігав ключі, забрали їх. Зробили обшук.

В.М. мав всього два костюма.

Познайомившись, говорив:

⁴² Корчунок – бувший панський масток біля Карова. У тому місці ліс був викорчуваний, тому така назва. Вояки УПА проходили там вишкіл.

Розповідає Лідія Макух. Поруч – донька Ольга.
2008 р., м. Дніпропетровськ

- Лідія Іванівно, а чого Ви на танці не йдете?

Навчив української мови.

- Ти українка?

- Да.

- Тоді говори зі мною українською.

- Діти – це моє свято. Володя – моє серце.

Кажуть мені на роботі: "Не можемо вас держати". Та я скільки йшла стільки плакала. А тоді зустріла я свого знайомого, а він каже: "Іди до мене робити". Я пішла в ресторан "Волна" на Набережній. І там робила. А потім інший майстер забрав мене до себе, бо я була бистра, шустра, робила дуже добре. Ніколи нічого не крала. Вони знали про це.

*Запис Віктора Тупілка
14 червня 2008. м. Дніпропетровськ*

Про життя-буття

– Українську мову я знаю погано. Хочеться розмовляти, так нема з ким.

– А сусіди не розмовляють українською мовою?

– Ніхто тут не розмовляє українською мовою.

– А цигани?

– Так то ж цигани.

– Розкажіть як Ви познайомилися з ним (Василем).

Коли я відсиділа вісім років, направили в Мордовію. Латиші, естонці, різні люди приїжджали туди. Привезли машинами і мене, і хлопців, і дівчат в Мордовію на поселення. Туди і Василя привезли. Він там почав з людьми говорити, читати. Він збирав їх. Казав, що ми довго не будемо тут. Про нас думають наші товариші, вони нас визволять. Ми поїдемо туди, куди нам потрібно, а зараз будемо шукати собі роботу. Там, на засланні, ми познайомилися. Разом ходили пиляти дрова. Він рубав, потім піде купить хліб, халву, ситро, щоб ми поїли щось. На їсти не давали.

Там були люди, з якими Василь швидко познайомився. Ми ходили до них у гості. Вони – до нас. Там на поселенні були такі хатки, куди нас поселили по два чоловіка. Я з подружкою, Василь зі своїм другом. Так ми й жили. А вдень ходили грузити зерно.

Василь там механіком робив. Потрошку нам почали давати гроші.

Ми довго там не були. Вийшов наказ. Мене відпустили додому. Мене одну. Василь остався там.

Я йому писала, отримувала від нього листи. І чекала його. Нарешті він прислав телеграму, що приїжджає в Дніпропетровськ.

Я його зустріла. Батько zostався дома з тією мачухою, що і тепер ще є. Їй 97 років живе на Комсомольській.

Лідія Макух та Олександр Кутенко.
2 липня 2007 р., м. Дніпропетровськ

Він (Василь) мені сказав:

- Ти мені пробач. Я не маю права женитися.
- Чому? У тебе є сім'я? Кажи правду.

Нема нікого. Лідочка, ти одна єдина у мене. У мене є такі справи, про які я не маю права нікому говорити.

Він так сказав. Я почала плакати. І кажу йому: "Батько з мачухою чекають. Давай хоч поїдемо до них".

Коли ми приїхали туди на Комсомольську вулицю, мачуха накрила стіл, приготувала білизну.

Він покупався. Ми сіли за стіл. Мачуха почала говорити за цю хату (де я щось). Що є півхати. Там жила бабушка. Тепер там ніхто не живе, але там немає ні вікон, ні дверей. Все повитягували п'яниці. Батько якось допоможе і ми збудуємо. Будете жити.

– Це було у якому році?

– Я вже не пам'ятаю. Оля народилася у 58-му, а Володя – через два роки.

– Тут була долівка. Вікна і двері були. Тоді вже приїхав зі Львова його друг (його вже нема., він помер). Він допоміг тут зробив підлогу. Зараз вже все ходором ходить. Потихеньку Василь зі своїм другом все зробили своїми руками.

– Як його умовили залишитися? Мачуха сказала, що є де жити і він тоді вирішив залишитися?

– Мачуха сказала: "Залишайтеся. Ліда дуже хороша жінка, добра. Ми вам допоможемо. Хатка буде вам. Що ще треба?"

А я сиділа і все плакала. Я не думала, що він так відповість мені. І вони його уговорили. Він остався. Ми спочатку жили у мачухи. Він став хату обладнувати. Батько допоміг. Вікна і двері батько дістав і привіз. А ми вже влаштувалися на роботу. Я поваром у ресторані на вокзалі, а він слюсарем-механіком. Пізніше народилася Оля. Тоді – Володя. А він все їздив у Львів. Я питала: "Чому ти так часто їздиш туди?"

А він каже: "Там живе моя сестра, племінники. Сестрі будуть робити операцію. Мені треба туди їздити"

Я відчувала, що щось не так. Коли товариш приходив до нього, вони обоє розмовляли між собою, а коли я заходила, вони починали говорити на іншу тему. Нічого він не хотів мені розказувати. Часто приходив з роботи і просив: "зроби швиденько хоч якийсь бутерброд. Я поїду на вокзал. Там наші приїхали" Наші приїхали! Приїхали сади влаштовуватися на роботу. Я повинен з ними поговорити."

Приїздили і приходили до нас. Він з ними говорив. Я не прислуховувалася про що вони говорять. Воно мене не торкалося. Тут і дитина, і треба щось зварити. У жінок немає ніколи часу.

Мені приснився сон. Вроді нас вінчають у церкві. Батюшка співає: "Вінчається раб Божий Василь омелянович з Лідією Іванівною. Нас повінчали. Я у чорному платті, він у чорному костюмі. Священик вивів мене і браму закрит. А я почала кулаками стукати і плакати: "ви ж нас повінчали, дайте мені його!". Священик відповів% "Він звідси ніколи вже не вийде. Ідіть до дому, ідіть до дітей, бо ви вже його не побачите".

І тут я просипаюся і чую, що хтось стукає у це вікно. Я підійшла до вікна. Стоїть двоє молодих мужчин. Я питаю: "Что такое, что вам надо?" Вони по-українські питають;

– Ви Лідія іванівна Макух?

- Так.

Ми приїхали вам сказати, що з вашим чоловіком біда. Відчиніть нам.

Я не відчиню вам. Я вас не знаю. Перший раз бачу. Як я можу вам відчинити. У мене двоє діточок сплять. Недорослі. Хто знає, хто ви такі?.

Вони пішли напроти до гарнізону. Потім приходить лейтенант і каже:

Лідія Іванівна, ви мені вірите? Ми ж до вас приходимо. То дайте лопату, то те, то се. Ви ж мене знаєте?

Знаю.

З вашим чоловіком біда. Відчиніть. Вам все пояснять.

Я їх впустила. Вони кажуть: "Ваш чоловік спалив себе на Хрещатику."

Він був весь у вогні. Біг і кричав: "Я за самостійну Україну! Я за самостійну Україну!"

Щось ще кричав. Жінка накинула на нього шубку свою. Та шубка зайнялася. А з другої сторони бігли якісь воєнні і накрили його, але він уже весь згорів. він був ще живий. Його повезли у лікарню. Його запитали навіщо він це зробив. Він відповів : "Ви не наші. Я з вами говорити не буду. Мої

люди знають, чому я це зробив. Я повинен був це зробити. А ви не наші" Мені так оце сказали.

Поїхала я до Києва, щоб його забрати.. Я поїхала з кумом своїм Ципух його прізвище. Він тепер живе у Вінниці. Не знаю живий чи ні. Колись отримували листи. Тепер – ні. Не пише він мені.

Коли його везли, то конвоїри позаду йшли.

– Ви його живим не застали?

- Ні. Я його живим не бачила. Я тільки поїхала у морг.

Підняли його і сказали:

Пізнаєте?

Як же не пізнати. Він такий як негр, весь чорний. Обгорілий весь. Кум купив костюм і сорочку, бо нічого у нього не було. Що там лишилося після нього я сказала, що нічого не буду брати: "Роздайте тим людям, котрі його доглядали у лікарні. Часи подаріть кому-небудь. Не потрібно мені.

Мені погано там зробилося. Щось кричала. Не пам'ятаю. Викликали лікаря. Він мені укол зробив.

Погрузили і ми поїхали назад.

Поїздом їхали:

Ні. Їхали тою машиною, котрою їхали туди. Брат двоюрідний дав уазік чи пазік. Ми поїхали туди. Шофер там з нами був. Там документи зробили. Слідчі мене визивали часто. Через кожні дві години. Все питали, питали: "Чому він це зробив. Що він вам казав перед тим як від'їхати?"

Кажу: "Нічого він мені не розповідав. Він казав: "Сестрі зроблять операцію. Я повинен там бути"".

Я йому повірила, що так і є. Але ж коли племінниця приїхала після похорон, то розповіла, що цю сестру, її матір, дуже били, питали скільки разів він приїжджав туди, що говорив, що він націоналіст. Дуже побили ту жінку.

Це Галя приїздить до мене часто. Недавно я отримала листа від неї. І вона дзвонила мені, а мати померла. Дуже її

побили. Це Василя рідна сестра. У мене є така сіра книжечка мені Сірий дав, так там є фотографія Василь сидить з нею, Парасковією(Параскева. Дуже її били, бо він же поїхав до неї і купив там плаття чорне і тюль купив. А вона спитала: "Нащо ти це купив?". А він відповів: "Якщо я помру, щоб ти це оділа."

А коли з НКВД приходили до неї, питали, вона нічого не розказала. Вони її дуже били і відбили їй нирки, і вона померла. Все їй повідбивали. "Ти все знаєш, ти все знаєш! Чому мовчиш? Де він був? Де він ховався?"

У Василя одна нога була коротша на 20 сантиметрів. Він був у лісі. Він боротьбу вів і його підстрелили. Ото ж його забрали і дали 10 років.

У нього були спеціальні ботінки, він замовляв їх. Підставляв пробку.

– То робили якусь операцію, що нога стала короткою?

– Так. Робили операцію. Ну оце все, що я знаю, вам ц розказала.

– Коли привезли сюди, поховали на Ключково?

– Так привезли сюди тією машиною, що брат двоюрідний дав (тепер він вже покійний).

Там, на Ключково, поставили оте все, як кум дав. Мені треба було дітей піднімати. Володя ходив у перший клас, Оля – в третій. Треба було дітей піднімати, а я сама злягла, дуже серцем захворіла

– Вас теж тягали у Дніпропетровську?

– Страшно тягали. І казали, щоб нікому нічого не розповідати. "Ви нічого не знаєте. Не знаєте, що з ним сталося." А кришку гроба вони сказали не відкривати. Так вона й була забита. Тільки я там бачила його, що він весь чорний. Як негр чорний увесь. А тут сказали не відкривати. Коли його ховали, там⁴³ фотографували всіх, хто був на похоронах.

⁴³ Там – у казармі, що напроти хати

Визивали в НКВД. А тоді з роботи зняли. Викликав мене директор і каже: "Пробачте. Не обижайтеся. Найдіть десь іншу роботу. Ми не маємо права вас держати, бо у вас чоловік націоналіст, це переслідується, і нам може попасти".

Я дуже плакала. Прийшла додому і думала: "Боже Святий, що я буду робити?" Тоді була жива матері сестра. У батька нікого не було, а сестра мамина була. Я лежала хвора, а дітей посишала до неї. Вона з чоловіком, з дочкою жила. Все, що могла, допомагала. У сумочку їсти покладе. Діти їздили, вона давала їсти. Допомагала одна людина. Він повинен був сьогодні прийти.

– Я його знаю. Це похилий чоловік. Йосип Іванович? Ваш сусід.

– Йосип Іванович. У нього жінка дуже хвора. Раз прийде, раз – ні. Він травами лікував. Його мати навчила. У нього тоді були такі трави, він приходив і ми в корити парилися у тих травах. Я думала, що мене паралізує., але пройшов номер. Він мене підлікував. Потім я лягла в лікарню. Тітка допомагала. Вона така була краща за рідну матір.

А потім я пішла туди, де Василь робив, як міст переїхати, там є така їдальня. Вона і тепер є. Мене взяли туди. Проробила там два тижні. Знов завідувачі сказали, щоб я не робила там. Розумієте?

Бог є Я все до Бога зверталася і все просила: "Господи, допоможи. Не дай мені померти, щоб я дітей підняла. Пошли мені якусь роботу.

Ви знаєте – нічого. Пішла я робити в ресторан "Асторія", а тоді треба було першого повара, і я пішла на перші блюда туди. Вони були дуже вдячні. Я так старалася. Тільки ні з ким не розмовляла, нічого не говорила. Вони казали: "Що вона така мовчазна, ні з ким не говорить?" А мені світ немилий. З ким говорити, про що говорити, як

приїжджають машиною з НКВД і все питають одне і те ж, одне і те ж. Я нічого такого не знаю. Що говорити? А вони думають, що я скриваю.

Як я приїхала мене били. Питали що і як. Дуже вдарив. Кров пішла. Я почала плакати. А другий слідчий каже: "Прекраті, прекраті, мне надо дело до конца довести"

Тоді вкинули до води. Вода була по коліно.

Це коди було? Тоді, після війни, коли ви приїхали і хотіли довести, що ви були з УПА?

Це мені таке зробили до Василя. У камері була вода і лежала солоня тюлька. Я так молилася, молилася. Відкривається віконце і мені повно їжі подають. А не можна ж. А це моя тітка, мамина сестра, вговорила. Дала тій жінці гроші, щоб вона передала. І вона передала мені поїсти. Потім прийняли другу жінку. Так вона через сутки впала у воду, а я кріпка була. На п'яті сутки мене випустили. Коли випустили, я впала і знепритомніла. Так що прийшлося пережити не мало.

Але я була рада, що вже робила. Все ж таки гроші заробляла. Діточок підняла. Тітка мені дуже допомгла. Вона вже покійна, і дядько покійний, і сестри покійні, а все живу та живу.

Ой знаєте тяжко. Одна. Оля дуже хороша. Вона так любить мене. Вона каже: "Мамо, я не знаю як буду жити коли ти помреш. Я, мабуть, за тобою піду. Я не уявляю життя без тебе". А Володя і любить мене, і допомагає.

Коли треба кажу:

– Синоку, привези мені щось поїсти. Щось пенсію затримують, нема грошей. і Оля не получила.

– Добре, мамо. Іду, везу тобі.

Привезе мені і курицю, і те се.

– Він шофером робить?

– Ні. Він у якійсь фірмі робив. Директора заарештували. А директор розумна людина. Два інститути закінчив. Але він

неправильно робив. Він не кожний раз платив за фірму. Йому дуже великі гроші нарахували, що він не платив. За те його посадили.

А у нього було дві машини. Так він і машини продав. Відкупився. Ви ж знаєте які у нас слідчі підкупні. Машини продав, відкупився. Вже він дома. Випустили. А тепер, Володя був позавчора у мене і каже: "Будемо знов робити". А то мій Володя ніде не робив. То туди поїде, то сюди, то машина поламається.

На своїй машині їздить. Там купить, там продасть. Отак крутиться. То дома сидить, то крутиться. Ой! Немає у нього постійної роботи. То там трохи заробить, то там. То щось привезе. Отак.

*Записав Олександр Кутенко 2.07.2007 р,
м. Дніпропетровськ*

Ментух Г.

Спогади

"Я чую себе щасливим"

До мене приїздив син Василя Макухи. Цікавився, чи була організація, за рішенням якої вчинено акт самоспалення.

Організації не було. Василь сам прийняв таке рішення. Я відмовляв його:

- Будеш живий – більше зробиш.

У відповідь:

- Такі моменти були, що я хотів своїх дітей порубати.

Це тому, що його діти говорили російською.

Він приїхав попрощатися з друзями. Василь мав дівчину в сусідньому селі Гічи – 20 км від Рави-Руської. Говорив, що був у неї.

Були листівки. Примірник листівки, що приготував В. Макух, зберігав брат Ментуха (вже помер)

Прощались на вокзалі у Львові. Я його відраджував, але він своєї думки не змінив:

Я чую себе щасливим. Я обов'язково те зроблю.

(З телефонної розмови. 2008 р.)

Запис Віктора Тупілка

Табірне життя

- *Як довго Ви були з Василем у таборі?*

- Я не можу того сказати, як довго.

- *Але ж він вважав вас за свого друга. бачите, скільки він вам писав, подарував фотокарток.*

- Та те, що ми з одного села, він вважав мене, видно, за такого, що варто було.

- *То ви там недовго були разом?*

- Разом ми не були довго. Потім ми стрічались разом на 9 дільниці в лікарні. Я їздив на операцію. У мене була відкрита рана, вона текла 10 років. Приїхав на операцію, там стрінув його ще раз.

- *Там з ним був разом Гуменюк., так?*

- Так, то вони разом були. Разом лічилися там. А мене там довго не тримали, а чи він там був довго, я не знаю.

Я там був на операції, щось, щоб не збрехати, 4 рази точно, а може, й 5 разів. То не було легко потрапити на операцію. Наприклад, такий був випадок. Зробивсь нарив. Засиніло. Нариває. Ще не проходить. Іду в санчасть.

- Нарядов нет. іди работай.

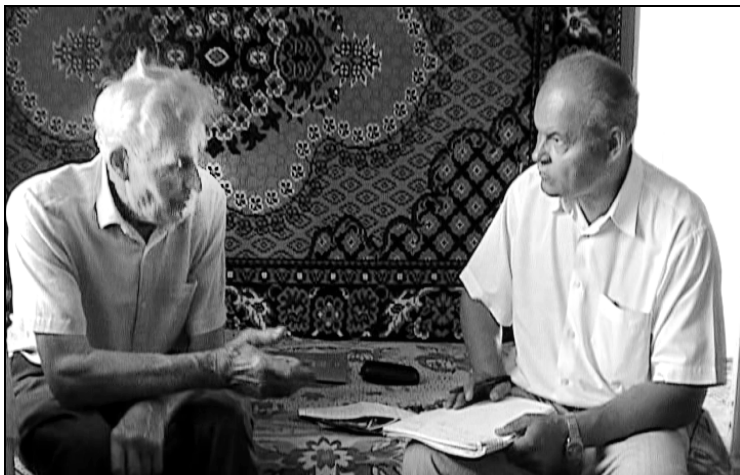
І так я до того доработав, що рішив не виходити на роботу. Не вийшов на роботу. прибігає нарядчик. Веде в санчасть.

- Чего на работу не идете?

- У мене нарыв. потрібна операція.

А насамперед:

- Чего вы мне его сюда водите? В изолятор его.

Григорій Ментух, Віктор Тупілко. Село Речичани. 2009 р

Там був такий "барак усіленного режиму". Вона навіть мене не дивилася. прийшов надзиратель з той БУР, завели. я об'явив голодовку. Об'явив голодовку, а голодовку ніхто не приймав. Їстиносять. я їсти не беру, пити не беру. Голодовку тримав тиждень. ніхто не приходив, ніхто нічого не робив. проходить тиждень. Хлопці ті, що мене зберігали, передали, що виходи на роботу, бо здохнеш, нічого ти не докажеш. Я став виходити на роботу. Якраз кінчався той мій строк в тому буру. місяць "усіленного" кінчався перед першим травнем. завтра-післязавтра май. їм треба місця для неблагонадійних, щоб на празники їх ізолювати. Мене на день скоріше випускають. На перше і друге – празники. На роботу не ходили, а третього – на роботу. Я за ті два дні находився трохи по зоні.

Нарив зробився такий, як волоський горіх. Я на роботу знову не ходжу. Знову мене в санчасть.

Сидить татарка – начальник санчасті – вільнонайомна. Говорить заключному:

- Доктор, посмотріте, что там.

Коли я показав, то вона здалека подивилася:

- Да-а, да-а, надо будет наряд, надо будет отправить.

У такий спосіб мене відправили на операцію.

Василь був з такої бідненької родини. Ми всі були не з багатих родин, а він – ще з біднішої. мав дві сестри. Я знаю, що з Парасею ходив до школи. фамілія її була Леуш. певно, по першому чоловікові (матері – Л.О.). батько Василя був другий. Була ще старша сестра. Як вона називалася, не знаю. Вона вийшла заміж за прикордонника якогось. Хто він був – чи москаль, чи українець зі східної України, – не маю поняття. Василь спочатку був проти того. Але то не було в його силах. Він сидів. пізніше вже говорив, що змінив свою думку. Він зрозумів, який час, як то все робиться.

То, що я можу про нього сказати? Він цікавився всім дуже. Якби йому було дати можливість, він би був сьогодні великим чоловіком. Та й ми, може б, не були такі маленькі, тому що вчилися в школі і нас виховували зовсім не в тому дусі, як сьогодні на сході України. Треба розуміти то.

Уже в 33 році, коли був голод на Україні, той Великий голод 32-33 років, ми вже то розуміли. Мені було 7 років. Були журнали, були газети, писали, читали, розказували, священики на проповідях говорили про той голод. А комуністи казали, що то все брехня. Сталін до Польщі вислав у шовкових мішечках таку дешевеньку пшеницю. Розумієте, що люди не могли собі уявити, "який там може бути голод?! Така дешева пшениця! Та у нас у Польщі все дороге, хліба не вистачає. Таку пшеницю шлють з України! І голод може бути?! Ксьондзи брешуть!" Розумієте, то все була пропаганда.

Але крім того люди збирали, хто що мав: якусь муку, якусь крупу, якісь продукти. висилали туди, що вдавалося. Були якісь комітети, я не можу сказати які, бо був малим, а там ніхто не приймав. люди думали чим-небудь допомогти. Наше сонце ясне не дозволило. Границі були вставлені так,

що годі було, то тільки одиниці десь проривалися. Ви читали книжку "Холодний яр"? То все правда. Правда і правда. Я читав її колись ще хлопцем, а тепер ще раз прочитав.

- *Ви з Василем були разом в таборі чи ви разом були в загоні УПА?*

- Ні, був у нього там, у лісництві, того разу. В яку сторону він пішов, я не знаю. Він лишився в стороні советській. Там в Карові була границя. Колись була русько-німецька, потім стала польсько-советська. То була така границя, що вона ніякого значення не мала для советської власті, куди хотіли, туди йшли, бо Польща була советською. І я попав туди за границю. Там був якийсь час. Після того наша група перейшла знов на советську сторону. Ми ходили по Карові, по Угнові з мазницями і трафаретами. на стінах лозунги мазали: "Долой Гітлера!", "Долой Сталіна! ", "Да здравствує революція!"; відозви до бійців радянської армії, щоб не воювали: "Гітлера бийте, а до нас переходіть, і Сталіна треба бити", в такому дусі: "то все не наше, нам треба свою державу будувати". Не було такої різниці, як сьогодні. В партизанці стрічався з хлопцями зі східної України. Їх було багато з нами разом і гинули разом з нами. Так життя повернуло. надіялися, що буде та третя війна. Черчіль проповідував, що поки Росія слаба, всі народи повстануть: і чехи, і мадяри, і Литва, і Польща. Всюди революція робиться. Якщо вдарять з Балканів ще англо-сакси, то ті всі народи стануть вільними. Свою незалежність відвоюють. Так не сталося. Сталін з рузвельтом помирилися і вийшло так, що нас треба було добити.

- *Як Ви Василя проводжали на вокзал? Він саме сюди приїхав?*

- Був тут. ще хати не було, була та врем'янка.

- *Він ночував у Вас?*

- Не пам'ятаю.

- *Ви разом поїхали до Львова?*

- Так.

- *Ви вже тут знали, що він буде палитися?*

- По-моєму, він мені вже тут говорив. Я його відговорював, і у Львові так само на вокзалі, як він мав сідати, поїзд вже мав відходити:

- Горя не роби, Василю. Ти живий будеш більше корисним для України.

- Мені, Грицю, так легко на душі, що я не можу змінити того. Я так настановив і так зроблю.

Одному мені він признався. Я один знав, на що він іде. Поїзд рушив. Я не знав, як запобігти цій трагедії. Хіба що піти в КДБ заявити? Та це буде підло з мого боку. Його слова "мені так легко на душі" не дозволили зробити того. І сталося те, що мало статись.

- *Ви вдвох були на вокзалі, чи була племінниця?*

- Певно, що не було. Якби вона була, то могла чути, про що ми говоримо. Ми з ним були у племінниці на квартирі на Городецькій, недалеко від привокзальної. Вона була на квартирі з якоюсь колежанкою. Пам'ятаю, що Василь хотів довідатися, про що новітня молодіж думає, і щось там закинув таке за бандерівців. І почув, що то були бандити. Він більше нічого не говорив. Потім вийшли на вулицю, каже: "Бачиш, як виховується молодь?" То було все.

- *Він сам, на вашу думку, вирішив спалитися?*

- Тільки сам. Може, ще були якісь, але я нікого не знаю. Я зрозумів те по тому, як мене визивали в КДБ. Вони так думали, що є така організація, яка каже: "Ти маєш спалитися". Коли приїздив син до мене, те саме питав. Я йому те саме сказав. Я думаю, його там також кликали і питали. Що вони балакали на ту ж тему, що повинен хтось бути, що їх заставляє: іди спались. Того не могло бути. То його особиста ініціатива.

Я не докінчив думки про голод. Повинні знати. Є література. У нас пішов хлопець, убив Майлова. Йому дійсно дали завдання, що ти маєш те зробити і не маєш тікати. Тебе мають судити. Нехай світ знає, що то робиться на Україні, бо то вся пропаганда була, що там нема голоду. робили якісь "потьомківські деревні", привозили туди делегації з Франції. І ті твердили, що там рай, а люди гинули мільйонами, не сотками, не тисячами, а мільйонами гинули. У нас нараховували 10 мільйонів. то не є жарт. тепер візьміть 46-47 роки – голод. У Чехію, Польщу, Мад'ярщину Україна висилала сотні тисяч тон пшениці, хліба, а наші люди вже пухли з голоду. Було ж то, було. То не був секрет. Я не знаю, що то сьогодні такі мудрі політики, така мудра влада. І вони не вірять і заперечують. Хоч взяти ту Юльку придуркувату, взяти того Януковича, взяти тих Табачників, тих Азарових. Їм Україна до нічого. Вони так сидять там, аби її донищити. Та будьте собі з росіянами. Та Бандера не казав москалів бити. Бандера казав, якщо він живе на Україні, хай живе, хай працює, робить для України щось добре і нехай собі живе. Бандера не казав: усіх москалів бити треба. Такого не було. Я був у Юнацтві. Так, як би мовити, комсомол. То було звено, яке мало 4-5 чоловік. Друге звено. як було то, наприклад, я міг знати з другого звена одного чоловіка. Решту ніхто не міг знати. Якщо хтось десь продав, то скоріше дізнатися, хто продав.

- *А в Раві-Руській? Він там сидів у в'язниці Підкамінь?*

- Підкамінь – то не Руська. То десь туди, під Золочів.

- *То Підгірці під Золочів.*

Я точно не скажу, де той Підкамінь. Везли нас зі Львова з пересилки, забрали на етап 22 серпня і везли нас на схід. Десь, не знаю, в якому місці, прилучили до нас два вагони з Підкаменя. Я не знаю, скільки, може, один. В тім був Василь з Підкаменя.

- *Це який рік?*

- Сорок восьмий. Там був Василь. Нас привезли в Мордовію на 24-й (?), він пізніше став 8-мим. Там ми з Василем стрінулись.

- 24-й – як? *Лагер?*

- Там був Дубровлаг. Там були підрозділи. В кожному було дві і більше тисячі людей. Мабуть, було 24, бо були перший, другий, третій, четвертий. Я там всіх не знаю, бо то, що чув. Ще були лагери битові. По інших статтях. Їх не було чути між нашими.

Там ми стрінулись з ним.

- *В Мордовії вже?*

- У 8-ому, тоді – 24-тому. Там ми, правда, довго не були. Потім нас розлучили. Не знаю, кого скоріше звідтам – чи мене, чи його.

- *Ви зустрілись, але не були разом з ним?*

- Якийсь час трошки були, а скільки, я не знаю. Він навіть мені радив побіг робити. Вночі. Каже: "маємо ліхтар, маємо лопати".

А там були бараки на дерев'яних сваях. Там під підлогою було куди землю дівати: місцями – 60 см, місцями – 70 см.

Зірвали дошку і під підлогу – копати, підкопувати. А зона запертна від того бараку 3 м. і під самий наш барак дроти йшли – 3 м від частоколу. Розумієте, то було 5 м до частоколу і знов саме таке ще з 5 м, і міг бути за зоною.

Я, звичайно, (погодився). Всі ми тоді хотіли на волю зразу. Ще на роботу нас не ганяли, бо тільки приїхали, привезли нас сюди. Ще були в зоні цілий час.

Пішла бригада з бараку на обід, залазили під підлогу – і давай копати. Там один пошпиркався, покопався – виліз. Зміна. Я поліз другим. Став копати. Трошки покопав – вода. Кинув. Виліз, кажу: "Нічого не вийде, тут – вода". На тим ми закрили.

Виявилося: поваром робив такий з Бродівського чи якогось іншого району, з тих місцевостей. Робив поваром – фамілія Парфенюк. Він-то дістав ліхтар, дістав лопату. То все був закритий інструмент. Як хотів дістати лопату, то треба було йти, щоб тобі видали лопату. Потім маєш її здати назад. Все було враховано. Він дістав і мав організувати побіг. Ну, Слава Богу, побіг не вдався. Потім Василь каже: "Знаєш, добре, що не вдалося, бо то – провокатор". Таке було.

- *Отой повар – провокатор?*

- Так. на тій роботі задарма можна було наїстися отак. Там кожна робота: хліборізом чи навіть той, що миски, після того як заключонні поїли, збирав і міг накапати собі з тих мисок, – і той мусив доносити. Задаром нічого не було. Система так побудована була на тих доносах.

- *А Ви були в якому загоні УПА?*

- Були "Вовки": "Вовки 1", "Вовки 2", "Вовки 3". Потім з'єднали. Одні загинули, другі. Стрільці. Сотні "Вовки 1", "Вовки 3".

*Запис Віктора Тупілка
20.07.2009. с. Речичани*

Гуменюк І.

Про табірне життя

- *Чи пам'ятають Василя Макуха в рідному краї?*

– Відкрили рахунок для збору коштів йому на пам'ятник.

В м. Сокаль є вул. ім. василя Макуха (раніше Матросова). Рішення було прийнято ще на початку незалежності. Але кілька років не було таблички з назвою вулиці, то я табличку зробив сам.

- *Ви з Василем Макухом разом були у таборі? Що можете згадати про той час?*

- Василь "працював по-чорному". Видавав самвидав. За це додатково давали 10-25 років позбавлення волі. Він викривав усі злочини більшовиків.

Василь відбував покарання у зоні №14, а я – у №5. разом були у центральній лікарні в одній палаті. Василь був ув'язненим у 1947 році, а я – в 1950. В палаті розмовляти було небезпечно – сексоти. Вийшли у двір. Василь запитав, що нового на волі.

У мене була побита голова, надколотий череп. Лікувався майже 5 років. Лікар Ів. Ів. Жарков співчував. Він вколов мені весь пеніцилін, який отримав на лікарню, а потім відправив не у 5-й табір, а 11-й, бо у 5-тому була каторга: за зміну, що тривала 12 годин, треба було вивезти 90 тачок. Якщо норму не виконував, то не давали обід. Моя вага тоді була 40 кг. Якщо норму виконував, то додатково давали ложку каші і 50 гр. хліба. Там були німці і мадяри. Там зустрівся з Леонідом Соловйовим – автором "Возмутителей спокойствия". За цією книгою знято фільм.

Про Соловйова згадував Солженіцин у книзі "Архіпелаг Гулаг". Він працював кочегаром на цегляному заводі. як кінь, запряжений, тягав сани. Йому було під 60 років. Соловйов дуже поважав Україну. казав: "якщо Україна стане незалежною, вона ніколи не повернеться до Росії"

Звільнився Соловйов у 1954 р. Фадєєв клопотав про його та А.Ахматової звільнення і допомагав отримати квартиру. Замітав сліди, бо до того посадив сотні письменників.

Фадєєв – сильний майстер слова. Син Фадєєва після зустрічі в Англії з Олегом Кошовим не повернувся додому. Попросив політичного притулку. Батька відправили до Англії повернути сина. Але той не погодився. Вихований бути чесним, не зміг подолати розчарування.

Олександр Фадєєв по поверненні в Росію пішов до КДБ, із КДБ – додому і застрелився. Так казали політв'язні. А там брехні не може бути.

Під час окупації Краснодона в хаті Кошових жив німецький генерал, у якого вродлива мати Олега працювала кухаркою. То є правда, що Олег дав по пиці німецькому офіцеру і не був покараний, бо мав покровителя генерала.

Був випадок – німецьку машину з новорічними подарунками пограбували. До цього був причетний Олег Кошовий. Потім всіх крадіїв заарештували. Більшість відправили до Німеччини, а частину кинули в шурф.

Євген Стахів (Стахович), якому в романі "Молода гвардія" несправедливо відведена роль зрадника, казав, що організацію створили пропагандисти зі західної України.

Олександр Фадєєв квартирував у Олені Кошової, коли збирав матеріали. Вона була його коханкою. О.Фадєєв написав книгу "Олена Кошова".

Запис Віктора Тупілка

05.10.2008, м. Сокаль, львівська обл.

Гулей М.⁴⁴

Табірне життя

У жовтні 1947 року Василь Макух етапом прибув до ІТК №32, розташованої в селищі Підкамінь Бродівського р-ну Львівської області на території Домініканського Собору. Саме там ми й зустрілися. перебували з ним в одній камері і працювали в одній бригаді. Василь був поранений, але від праці не звільнений.

У серпні 1948 року нас етапували в Мордовію до лагерного пункту № 8, де перебували до 1950 року. Потім на

⁴⁴ Гулей Микола. (01.05.1929 с. Городище Королівське Ходорівського р-ну, що на Львівщині).

п/о Явас ТЯ ЛК 385-14. Працювали на швейній фабриці. Ми шили військовий одяг.

Робочий день тривав 12 годин. Вихідний день давався один раз на місяць. Мордовські табори, що мали статус "Особих лагерьей", відзначалися жорстоким режимом.

Кожному в'язню давали номер, зображення якого було нашито на шапку, на спину куртки та на штанину правої ноги.

Переходити з бараку в барак, спілкуватися в колі більше двох чоловік було заборонено.

Тільки двічі на рік дозволялося писати листи рідним. Але їх тексти майже повністю визначала адміністрація табору.

Старші люди намагалися передати молоді свої знання і життєвий досвід. У таборі в одному бараці з нами жили Іван Мігус, Микола Гимер, Ярослав Пехник, Василь Пукас, Богдан Мелимук. Серед нас Василь відзначався наполегливістю та внутрішньою рішучістю у досягненні своєї мети – отримати освіту.

По смерті Сталіна спеціальною комісією нас звільнили з ув'язнення, але повернутися до своїх домівок не дозволили. У кращому випадку, отримували можливість поселитися на сході України. Василь поїхав до Дніпропетровська.

У листопаді 1968 нас приголомшила страшна вістка про самоспалення нашого табірнього друга. Ми з Мігусом, почали збирати факти. Поїхали до села Карів, де народився Василь. Зустрічалися з донькою його сестри – Ярославою Осьміловською, другом дитинства Іваном Ольховським, а також з односельчанами Григорієм Ментухом та Миколою Мазуром, який у той трагічний день патрулював на Хрещатику.

Від них довідалися, що перед самоспаленням Василь приїхав до рідного села в гості до сестри. З Карова він поїхав, залишивши там власні речі. Взяв з собою тільки трилітрову

банку, як він сказав, "соку". У Львові до київського потягу його проводжали Григорій Ментух і Ярослава Осміловська..

В.Макух був вихований на державницьких ідеях, пройшов шлях українського повстанця, важкі випробування політ'язня. Бачачи тотальну русифікацію українського народу, він обрав страшну смерть самоспаленням у центрі України.

Вважаємо, вчинок Василя Макуха заслуговує найвищої відзнаки – звання "Героя України".

Запис Івана Мізуса

Ольховський І.⁴⁵

Про зустрічі з В.Макухом

- *Коли доля розвела Вас із Василем Макухом*- Ми з Василем розлучилися в 1942 році. Мене забрали до Німеччини. Повернувся я у 1945 році.

На Спаса (десь через тиждень після мого приїзду) сестра Василя., Ксеня, сказала мені, що мене хоче бачити Василь. Зустріч була призначена на Гаївках. У лісі мене хтось окликнув: "Іване! " Я оглянувся, їх було двоє: Василь і ще один з автоматом. Василь. був без зброї. У розмові Василь. сказав, що він не здасться...

- *Часом Васильне пропонував Вам піти до УПА?*

- Була й про це розмова. Але Василь сказав, що мені не слід іти до них, так як я вже у Німеччині набідився.

- *Чи бачилися Ви з Василем після тієї зустрічі в лісі?*

- Невдовзі мене мобілізували до Армії. Ми з Василем. переписувалися. Одного разу (це було в 1946 році) мене викликали в штаб і запитали, чи я давно був у Львові. Посадили в авто, і ми поїхали до Львова. Привезли мене в КДБ на вул. Пелтевич. Закрили в кабінет 347, де я сидів два

⁴⁵ Ольховський Іван Омелянович – 1927 р.н., м.Угнів, Сокальського р-ну Львівської обл

Згадані в пов. прик. В. Матух

Гулей Микола.

Згадується з В. Матухою в пов. прик.
1944 року в Підкарпатській ЗТК № 32.
(Великокапська Садор, який в кінці
того був організований лагерь).

Василь Матуха був поранений в
ногу в боях під Карловим з енка-
ведистами. Згодом ~~перейшов~~ ^{перейшов}

з Василем ~~до~~ ^в ~~підкарпатську~~ ^{підкарпатську}
одну камеру та в одній бригаді.
В Підкарпатській ~~був~~ ^{був} ~~та~~ ^{був} ~~до~~ ^{до}
до серпня 1948 року, до виїзду
єнічан в Мордовські табори.

В Мордовії знаходився
на ~~власній~~ ^{власній} ~~матеріальній~~ ^{матеріальній} пункті
до 1950 року.

В 1950 році нас перевели
на звільну фабрику П/С ЯВАС
ТЯ № 385-14.

Нагаєничка Мордовських таборів
"Дубравлага" був українсько
море-лейтнант Сергійко.

Мордовські табори були мали
військовий, особливий, ані
визначені морські, режисман.

- ② 1. Єдиними можливими свідками виступу Василя Макуха на заводі "Більшовик" можуть бути три брати Віктора Роля, якщо вони були там в той час.
2. Опоередкованими свідками можуть бути: Ольга і Віктор Ролі.
3. Атанасенко міг чути останні слова Василя.

Ольховський Іван Омелянович 1927 р./ж. Угнів.
— тов. Василя Макуха.

Ольховський: Ми з Василем розлучилися в 1942 році.
Мене забрали до Німеччини. Повернувся я в 1945 році.

На спаса сестра Василя Ксеня (було децько через тиждень після того як я приїхав) сказала мені, що мене хоче баути Василь.

Зустріч була призначена на галявках в лісі.

Я прийшов, мене хтось окликує: Іване!

Я оглянувся, їх було двоє: Василь і ще

один з автоматом. Василь був без зброї.

Василь тоді сказав, що він не здається...

Запитання: Коли ви з Василем побачилися після того

як розлучилися в лісі?

Ольховський: Згадайте чи Василь не поповнував вам часом

літи до нього в ліс? Вуля?

Ольховський: Він сказав, що мені не слід їти до них

так як я вже у Німеччині, набідався.

А потім мене мобілізували до армії.

Я переписувався з Василем. Одного разу

мене викликали в штаб і запитали

чи я давно був у львові. Посадили в авто

і ми поїхали до Львова. Привезли мене

в кут на вул. Пелтеву. Звернули в кабінет

347 де я сидів два тижні. Кожний день

були допити. Де я зустрічався з Макухом?

Це було в 1946 році. Питали мене за Бурейку

за Ментухом.

В той час коли я сидів, був арештований Василь

після повернення.

Ольховський: Коли Василь приїхав у відпустку до

Карова то зустрівся з мною. Полісся ровера

тому треба було поїхати до Г.ч. Я дав ровер.

Повернувся. Сказав, що нас надійну

охорону і все в порядку.

В Г.ч. жив Левко з Карова. (Полісся)

Запис І. Мігуса, розповіді І. Ольховського

тижні. Кожний день були допити: де я зустрічався з Макухом? Питали мене за Бурейком, за Ментухом.

В той час, коли я "сидів", був арештований Василь. Побачилися ми з ним після повернення його з заслання, коли він приїхав у відпустку до Карова. При зустрічі зі мною попросив ровера. Йому треба було поїхати до Гічі. Я дав ровер. Повернувся, сказав, що має надійну охорону і все в порядку. В Гічі жив Левко з Карова (помер).

Перед самоспаленням Василь приїхав у гості до сестри. У Карові він залишив власні речі, з собою взяв слоїк бензину і поїхав до Києва.

Запис Івана Мігуса

Мазур М.⁴⁶

"З під'їзду вибіг чоловік"

- 5-го листопада 1968 року Ви патрулювали на Хрещатику?

- Саме в той час на Хрещатик з під'їзду буд. 23 (біля Басарабського ринку) вибіг чоловік, на якому палав одяг. Він вигукував: "Слава Україні!", "Смерть советським окупантам Чехословаччини!" .

Направився до регулювальника, що був недалеко. Здається, його ім'я – Леонід.

- Якими були Ваші дії?

- Я перейшов на другу сторону Хрещатика до вул. Червоноармійська біля пам'ятника Леніну.

Чув крики, гамір.

⁴⁶ Микола Мазур 1947 р.н., с. Карів, Сокальського р-ну Львів. обл.. 1966-1968 рр служив у Києві, у військах МВС в ранзі ст. сержанта, помічника командира взводу, часть 5408. Виконував обов'язки інспектора по перевірці.

①

Мазур Микола Іванович 1947 р./н. КАРІВ.

Закінчив Ужнівське училище механізаторів.

Служив в Рад. Армії 1966-1968 рр. в Києві, у
військах мвд. часть 5403.

Листопад 1968 року патрулював на хрещатику.
В разі ст. свідч. помкомзвону. В той час ін-
спектор по провірці

саме в той час на хрещатику, біля

Басарабського ринку, з підізду 123 вибігав

чоловік, який. Людина була висока, палата. і брала

до лапачів чоловіка, який направився до регулю-

вальника, що був недалеко на хрещатику.

Мазур О. І. А РЕГУЛОВАЛЬНИКА ~~БІЛІ~~ АБО НЕ?

ЗАПИТАННЯ: АБЕ ВИ ПІШЛИ ТОГІ ТАКЕ МАЗУР?

ЩО ВИ ЗРОБИЛИ ТОГІ? ЯКІМ ТАКІ БУЛИ

ВІДП. ЦІ?

МАЗУР: Я ПЕРЕЙШОВ ХРЕЩАТИК НА ДРУГУ СТОРОКУ

ДО ВІТНИ ЧЕРВОНОАРМІЙСЬКОЇ БІЛЯ

ПАМ'ЯТНИКА ДВАТН. ТОГІ Я ЧУВ ТІЛЬКИ

КОНЦІ ТАМІР. БАГАТО ЛЮДЬО.

ЗАПИТАННЯ: ЦО БУЛО ДАЛЬШЕ?

МАЗУР: - ТОГІ ХТОСЬ З ~~ЦОГО~~ ~~ВІДПОВІДЬ~~ НАКРИВ

ЦОГО ШИМЕЛЮ. >> ЗГОДІТЬСЯ ЦО ЦОБІВ

ЗВ ТРИ-ЧОТИРИ ДНІ ПІСЛЯ ПОДІ. МЕНЕ

ВІКЛИКАВ НАЧАЛЬНИК ШТАБУ і ЗРОБИВ

ДОПІТ. ПИТАННЯ СТОЯЛО ПРИМІРНО ТАКОГО

ХАРАКТЕРУ: ЧИ Я ЗНАЮ ВАСИЛЯ МАКУХА, РОДСМ

З КАРОВА. Я СКАЗАВ ЩО МІ ТАКУХІВ У КА-

РОВІ БУЛО БАГАТО ЛІБЕ ВАСИЛЯ Я НЕ ЗНАЮ.

Я ДІЙСНО ТАКОГО НЕ ЗНАВ ТОМУ ЦО ВАСИЛЬ

БУВ НАБАГАТО СТАРШИМ ЗА МЕНЕ.

ЗАПИТАННЯ: ХТО, ВСЕ ТАКИ, НАКРИВ ЦОГО ШИМЕЛЮ?

МАЗУР: ДОСТЕВНЕНЦО НЕ ПАМ'ЯТАЮ, АЛЕ МЕНІ ЗАРАЄСЬЯ

ЩО ЦЕ БУВ ЦИМАТЕНКО АНАТОЛІЙ з МИКОЛАЙО-

КОІ, АБО ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ, МЕНШКАВ У КИЄВІ

і ЦІННИ БУД. АЛЕ МЕНІ ТАМ ДІБ МЕНШКАВ ШТЕНСЕЛЬ.

ЗАПИТАННЯ: ЦО БУЛО ПОТІМ?

МАЗУР: ПОТІМ МЕНЕ ДЕМОНІЗУВАЛИ і Я ПОЇЇВ СЕСТРИ

ЩО ЯКА МЕНШКАЄ У КИЄВІ. ТЕЛ 518-17-33.

РОЛЬСЬКА ОЛЬГА СЕМЕНІЗНА, ЧОЛОВІК РОДЬ ВІКТОР

ІГОГО ТРИ БРАТИ ПРАЦЮВАЛИ НА "ОЛІШОВИКУ"

↓ на звороті

Запис І. Мігуся, розповіді Миколи Мазура

- Вам відомо, – хто, щоб загасити вогонь, накрив В.Макуха шинеллю?

- Достеменно не пам'ятаю. Але мені здається, що то був Атаманенко Анатолій з Миколаївської або Херсонської області, він мешкав у Києві на вул. Леніна, у будинку, де жив Штепсель.

- Що було далі?

- За три-чотири дні після цієї події мене викликав на допит начальник штабу. Він запитав, чи я знаю Василя Макуха родом з Карова.

Я відповів, що не знаю. Макухів у Карові було багато, але Василя я не знав, тому що він був набагато старше за мене.

Потім мене демобілізували, і я лишився жити в Києві у сестри.

Запис І. Мігуса

Сірий В.

Нотатки розповіді Лідії Макух

У Львів полетів літаком.

Володя запитував: "Папочка, а ти скоро приедешь?"

Купив матері темну сукню і чорну хустку.

Вислав дружині дві посилки з варенням.

Бензин у 3-х літровому слоїку привіз з Карова. Облив себе у дворі, вибіг на Хрещатик. Горів і біг. Якась жінка накинула шубку. Шубка загорілася.

Обличчя обгоріло, волосся збереглося, бо був у шапці.

У лікарні говорив лікарям: "Я з вами говорити не буду, ви не наші. Все рівно я помру, не тепер, так пізніше."

Коли дружина забирала небіжчика, супроводжувала охорона.

Везли труну машиною. В хату не заносили. Привезли вранці і одразу поховання – 14 жовтня 1968 р. – у день його

народження. 14 жовтня також день народження сина Володимира.

Під час поховання зі всіх вікон фотографували.

На похованні був Юра і сестра з чоловіком з Уралу.

Кульгав, бо був поранений в ногу. Ходив на ортопедичному протезі.

Лідія Іванівна гастролювала з Маріупольським театром. Всі актори були з Маріуполя, одна вона була з Дніпропетровська.

Вдень працювали офіціантами, вечорами давали концерти від 16 німецької дивізії. Маріупольців арештували у Маріуполі.

Була арештована 1946 року. Відсиділа 8 років замість 10. Була Воркута, Урал, Кюстрин, Мордовія – заслання.

Коли Лідія Іванівна була в Карові, йшла селом разом з Юрієм Осміловським, зустріли селянина. Юрій привітався з ним і питає:

– Ти знаєш, хто ця жінка?

– Скажеш

– Це дружина Василя Макуха.

Почувши це, чоловік став перед нею на одно коліно, поцілував край сукні і сказав: "Василь – достойна свята людина". Плакав чоловік, плакала Лідія Іванівна.

Працівниця музею Яворницького займалася справою Макуха.

Євген Пронюк. написав листівку про Макуха і передав її за кордон, за що отримав 7,5 років. Тепер очолює товариство репресованих України.

Осміловська Я., Макух Я.⁴⁷

Наш рід

Я.О.: Баба Єва (мати Василя Макуха) народилася 1898 року – померла у лютому 1953 року о 23.00 год. Овдовівши, одружилася зі вдівцем Омеляном Макухом. (20.01.1872 – 24.01.1944). У неї від першого шлюбу з Прокопом Леушем було четверо дітей:

Меланія – померла від сухот в 17 років;

Ірина– (12.03.1919 – 07.01.1976) – служила у панському дворі. На початку війни була відправлена до Німеччини. Там вийшла заміж за поляка Івана Домбровського. Мала 5 дітей. Проживала у селі.

Дембіце повіт Легніца Вроцлавського– воєводства.

Ксеня – (07.03.1923 р. н. – 14.02.2005 р.) – працювала у пана у дворі та в інших сільських господарів. Одружилася з Веніаміном Кревцовим / Виїхала з ним до Северо-Уральська, де жила від 1948 р. по 2005 р. Мала 2 доньки, внучку. Бабця дуже просила її не виходити заміж за росіянина (Веніамін служив у прикордонних військах. Застава знаходилася у селі).

Параскева (15.03.1924 р. н. – 02.07.1982 р.) –

народилася на наступний день по смерті свого батька. Працювала в хаті, в садку, в дворі у пана. Була забрана до Німеччини. Одружилася з Юрієм

Осміловським. Народила шестеро дітей. Після вчинку В. Макуха Параскеві під час допитів відбили

нутрощі, в наслідок чого хворіла на серцево-легеневу хворобу.

Родина Єви жила у маленькій однокімнатній хаті. Сама жінка не справлялася з господарством, тому на другому році вдівства у 1926 р. вона одружилася із вдівцем Омеляном

⁴⁷ Осміловська Ярослава – донька Параскеви - сестри В. Макуха по матері Макух

Макухом. У О.Макуха. від першого шлюбу були діти: Єва, Параскева, Меланія, Ксеня, Дмитро, Микола,, Максим,. Обидві родини об'єдналися. Єва з дітьми переїхала до чоловіка, бо в нього була велика хата.

14 листопада 1927 року народився син Василь.

Діти О.Макуха. не сприймали Єву. Особливо агресивно вела себе Ксеня. Вона була дотепною, з доброю пам'яттю, допитливою, але хитрою дівчиною. Б'ючи по голові малих дітей Єви, говорила, що б'є воші. Коли Василеві було приблизно 5 років, Єва залишає Омеляна Макуха, і повертається до рідної хати. Єва з дітьми повернулася додому на вимогу брата першого чоловіка Прокопа Антона, оскільки він дуже добре ставився до дітей і самої Єви. Йому жаль було дітей, які весь час терпіли від дітей Омеляна..

Проте спілкування між родинами продовжувалося, допомагали в господарстві один одному, але жили окремо. Сестра Єви Юля, яка жила у її хаті зі своєю родиною, переїхала до хати свого чоловіка.

Єва Макух. була авторитарна за характером. Все мало бути правильно. Охайна. Завжди прибрано в хаті. Добра господиня. Вміла заробляти та заощаджувати гроші. Діти завжди були нагодовані, добре одягнуті, всі були взуті. Завжди була мука, було чим помастити.

Працювала у дворі пана Живіцького (ім'я не пам'ятаю), а згодом у отця Ореста Сиротинського. Вона орала, копала картоплю. за її працелюбність священик відносився до неї доброзичливо, поблажливо. Давав коней зорати поле. Багато поля не мала. Допомагали діти. Працювала й у Омеляна Осміловського, син якого потім став її зятем.

Любила вишивати. Любила квіти. Їх вона перенесла з панського двору, коли пани покинули свою оселю.

Хата стояла край дороги. Вози, що проходили повз, забризкували стіни. А в неділю люди йшли до церкви, котра була поруч, то щосуботи Єва білила хату. Дуже була

вимоглива до норм життя. Зять, вихований у заможній сім'ї, мав її слухатися. В хаті був матріархат.

Мене також виховувала баба Єва. А я була, як кажуть, "де не посій, всюди виросте". В хаті був великий мисник з гарним посудом. Його бабі подарувала пані. Мені кортіло залізити на той мисник. Мисник обірвався, посуд побився. Баба взяла березовий прутик. тоді мені було 3 роки. Пам'ятаю, як роздивлялася на тілі березові квіточки.

Баба Єва знала грамоту. Читати і писати вміла.

Ксеня (Макух – Л.О.) швидко зрозуміла, що означає советська влада. Старші діти в родині О.Макуха., в тому числі Ксеня і Дмитро, були однієї думки, що советська держава заснована на брехні. Ксеня мала великий вплив на ВасиляУ баби Єви була популярна приказка:

"Кому – на,

кому – ні.

У комуну вірять

тільки легкодухі та дурні".

"Просвіта", правильно сформована церква, громада з почуттям самоповаги, міцний осередок шляхетних людей формували освітній рівень села. за советських часів не було в побуті дивним їсти з одного корита і спати в одному барлозі. Для людей з почуттям високої гідності це було неприйнятним.

Я.М.: Звідки беруться свідомі люди?

Дідова хата (Омеляна Макуха.) стояла на краю села, біля лісу. Там стояв підрозділ УПА. Зранку займалися вишколом. Обідали, відпочивали. Йшли допомагати людям.

Малий (Василь – Л.О.) прибігав під час обіду послухати. Командир грав на гармошці, потім брав дитину на коліна і говорив, що є люди, котрі мають хліб, сіль, і є люди, котрі те відбирають, а ми охороняємо перших. Коли повстанці пішли з села, Василь страшно засмутився.

Дід Омелян. – добрий ремісник, муляр, маляр. Робив побілку. Був на селі поважною людиною, бо робив цеглу. Мав піч, возив глину, робив цеглу. З тієї цегли збудував собі хату.

Дмитро (батько Я.М. – Л.О.) був добрий швець і ткаль. З настанням тепла діти працювали – ставили людям печі, а взимку в хаті гримів верстат.

Василь був гарним господарем. міг усе робити. У Дніпропетровську він відремонтував хату батьків Ліди, посадив сад, зробив огорожу і викопав колодязь.

Я.О.: по смерті Омеляна Макуха. родини продовжували спілкування. Ми й досі тримаємося один одного.

Баба казала: "Діти, як будете жити дружно, то не пропадете в житті, а якщо будете сваритися, то розійдетеся, як дим по світу". Так воно і сталося.

А ще мама (Параскева) згадувала, що скрути в сім'ї, важка праця доводили інколи бабусю Єву до відчаю, і вона у розпачі голосила: "А розійшлися б ви від мене, як той дим". Згодом мама, розповідаючи про свою сім'ю, говорила, що то, напевно, їх бабця так поблагословила, що вони знаходяться так далеко один від одного, розійшлись по світу, як дим.

Записала Людмила Огнева.

16.10.2011, м. Львів, вул. Г. Артемовського, 2/

Осмільовська Я. .

Про деякі відомості з життя Василя

01.08.08

Шановний Вікторе Петровичу!

[...] Відправляю Вам документи, нагрудний знак, фото, адресу. Все, що обіцяла, і вибачте, що так довго все це тяглося. А ще напишу деякі відомості про дядька Василя.

Двадцятирічним був поранений в селі Любеля (хутір Залози – знаходилось місце за верболозом) Руського району

Львівської області. Переховувався у селян удома. Якась дівчина⁴⁸ що була завербована енкаведистами, повідомила НКВД про те, що Василь переховується в сім'ї селян. А патруль раз у якийсь період приходив у село за інформацією. Дільниця у нього була чимала: від Белза до Жовкви. Ця дівчина жила у тому хуторі і тоді, коли Василь вернувся з тюрми. навіть він мав намір з нею зустрітись, переговорити, але вирішив не чіпати її, бо, напевно, знову би сів у тюрму. Цю інформацію мені передав один товариш із УПА, котрий добре знав зв'язкових УПА; вони інформували свої об'єднання (це називалося "рій") про стан справ у їхньому русі. Санітари і медсестри з підпілля доглядали його, носили медикаменти, їжу.

Коли взяли Василя, то перевезли на пересильний пункт до Львова, де і був засуджений. Тюрма знаходилася в с. Підкамінь Золочівського р-ну. (Це чудовий палац, котрий у стані великої руйнації, а в підвалах знаходилися в'язні НКВД. Ця тюрма існувала до 48 року). Звичайно, Василь звідси і був вивезений на Сибір.

Сидів у одній тюрмі з Іваном Івановичем Гуменюком. із Сокаля, котрий розповідав, що дядько писав роман про Богдана Хмельницького, тримав тісні зв'язки з Україною.

Весь час напружено працював розумово і серйозно був захоплений національним питанням.

А це пишу Вам адресу Івана Івановича Гуменюка.:

Львівська обл. м. Сокаль, вул. Львівська, 84.

Тел. 2-36-63, Код 8 – 257

Ще раз прошу вибачення за затримку інформації.

Всього Вам доброго!

. З повагою, Ярослава Юріївна.

⁴⁸ «Ця дівчина з с. Монастирок Жовківського р-ну Львівської обл.» - Я.Осмисловська (13.10.2011). Це не провірена версія від мешканця м. Великі Мости Сокальського району Коростіля Михайла», у яку сама Ярослава не вірить

Василюк С.

Про юного Василя Макуха

Моя родина жила з родиною Василя Макуха на одному подвір'ї. Стріхи наших хат торкалися одна одної.

Жили ми дружно, майже як одна родина. Я був набагато молодший від Василя, і в нас не могло бути близьких дружніх відносин, крім як сусідських. Але тепер на відстані стількох років, мені пригадуються деякі моменти нашого життя.

Василь дуже любив читати, співати, любив життя. Часто, а особливо перед Різдвяними святами, його сестра Ксенія приходила до нас вишивати. А зимові вечори довгі, то збирались дівчата на вечорниці, а також приходили до нас літні (старші) сусіди і починали колядувати. У Василя був дуже гарний голос і сусіди казали йому: "З тебе був би гарний священик. Тобі треба вчитись".

Я тихенько сидів біля печі і любувався його співом, чекав, коли знову зберуться співати.

Я любив читати. Одного разу Василь спитав, що я читаю. Я показав йому, що читаю, і він сказав: "я тобі дам кращу книжку". Він приніс мені "На уходах", "За сестрою" Андрія Чайковського. Прочитавши ці книжки, в душі загоряється вогонь любові до свого народу, до рідного краю.

Василь Макух з повагою ставився до людей, як до старших, так і до молодших. Розмовляючи з людьми, він говорив з повагою, не підвищуючи голосу, не перебиваючи співрозмовника. хода його була врівноважена, впевнена.

Кожної неділі і свята він ходив до церкви і обов'язково був на ранішній Євангелії.

Життя йшло. Почалися облави на молодь. Одного разу не стало вдома Василя. Родина не знала, де він, але здогадувалася, що, напевно, пішов в УПА. А одного дня сорока на хвості принесла новину, що Василь поранений потрапив катам в руки. Його судять.

З часом рідним приходить від Василя лист. Він повідомляє, що вже на волі, але приїхати додому не може, тому що в нас прикордонна зона і ворогам народу тут жити не можна.

Починається відлига. Вже можна приїхати додому. Василь приїжджає до рідних і відвідує знайомих. приходить і до нас. Зустрічаємо його як гостя. За українським звичаєм гостя треба пригостити. Поставили на стіл все, чим хата багата. Поставили і могорич. Тут Василь каже: "Я не п'ю і вам не раджу. Горілка вбиває свідомість людини".

Після того за кілька днів приходить звістка, що він спалив себе на Хрещатику.

Яку то треба мати мужність, щоб спалити себе?! Яку треба мати любов до рідного краю, щоб віддати себе в жертву?!

І тепер, через стільки років життя, можна сказати, що він був незвичайною людиною, не таким, як його ровесники. Деякі скептики кажуть, що цим актом він нічого не зробив, а просто осиротив дітей і жінку. Але це не так. Він своїм поступком сколихнув весь світ. Він показав цілому світові, що не все так прекрасно в Україні, як трубить радіо, як пише преса.

Світ почав задумуватися над долею України. Як може бути таке, коли тисячі синів і дочок, які віддали своє життя за рідний край, за свій народ, за кращу його долю, були його ворогами. Пригадалася мені пісня, в якій співається, як повертаються з неволі:

Йдуть через села, через чужії,
З українцями ся вітають,
Що натерпілися за Україну,
А України ще немає.

Щоправда, Україна у нас є, але такою вони хотіли її бачити. А Василь Макух хотів, щоб Україна була вільна, незалежна ні від кого, щоб Україна була квітучим краєм, де б людина почувала себе вільною. Слава Україні!

Підпис пис на звороті: "Карів
дня 5/IV 1943.

Василь 16 років, Ксени 22,
Мама 40, Миланка 7, я
На добру і довгу пам'ять,
дорогі"

Єва Макух (сидить) з родиною
доньки Параскеви

Стоять: Юлія Осміловська
(сестра Юрія), Ірина Леуш
(сестра Василя). Діти: Галина
та Ярослава. Осміловські. Село
Карів.

Могила матері

Могила батька

Тюрма №4 ("Бригідки") у Львові

Я лину з дебрів
до Тебе

Другови спільної
гіркоти, — Грицеві.

Северне 8.V.1956
Василь

На звороті: "Я лину з дебрів до Тебе
Другові спільної гіркоти, — Грицеві.
Северне 8. Vб 1956

Василь Макух (з валізою).
Піапис на звороті:
*"На спомин дорогому Грицеві з
подорожі додому
25.VIII.57 Василь"*

Василь Макух з родиною
сестри Параскеви –
с.Карів. 1957

Василь Макух, Параскева та Юрій Осміловські біля їхньої оселі в с. Карів. Відпис на звороті: "1957. Макух В. Після повернення із заслання"

Василь Макух (у третьому ряду – перший ліворуч) з родинami сестер та братів – с. Карів, 1957 р

Будинок Василя Макуха у Дніпропетровську

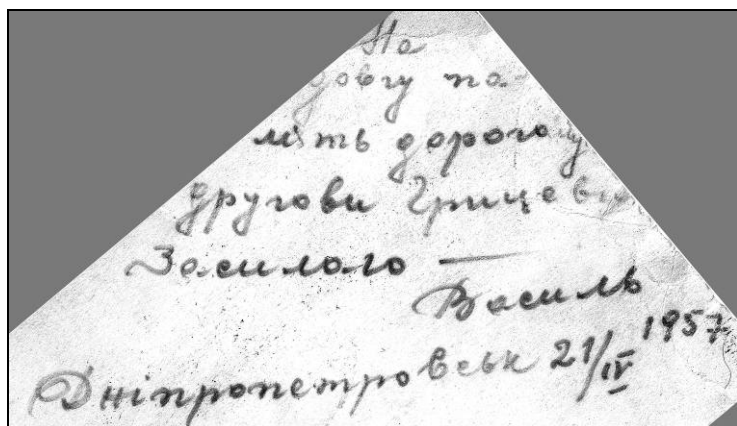

Василь Макух – учень вечірньої школи, 1957 рік.

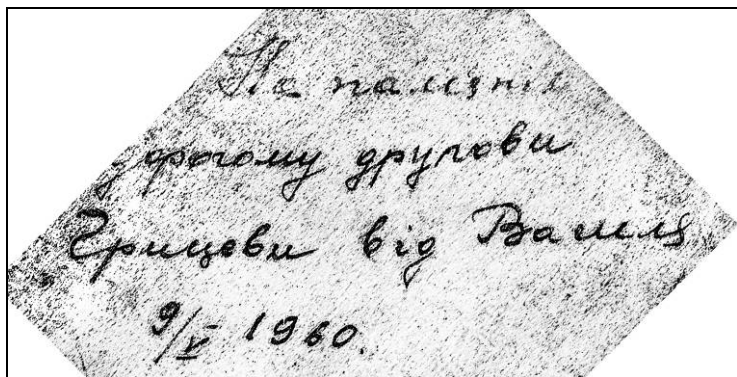

Дорогому
напошке
от Лидуси и
Василь.
2/12-57г. г. Дн-ск.

Василь Макух з дружиною.
1957 р. м. Дніпропетровськ

Василь Макух з дружиною. 1957 р.
м. Дніпропетровськ

Василь Макух з дружиною та донькою. 1960 р
м. Дніпропетровськ

Микола Тимощенко, Василь Макух.
1957 р. Дніпропетровськ

дружиною

Василь Макух з дружиною та дітьми

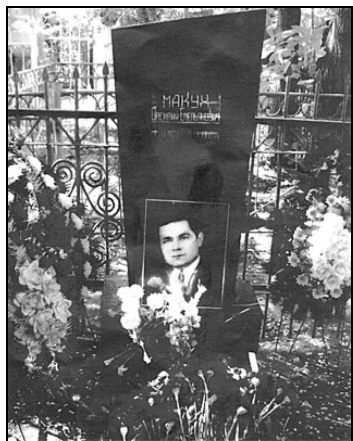
Вул. Городецького, 8, м. Львів. Звідси Василь пішов
4 листопада 1968 року на потяг до Києва

Арка, з якої палаючий Василь Макух
вибіг на Хрещатик

Віктор Тупілко та Юрій Макух на місці самоспалення Василя
Макуха у Києві

Могила Василя Макуха у Дніпропетровську

Пам'ятник борцям за волю України в с. Карів

Побратими Василя Макуха:
Іван Гуменюк,
Марія Петрошук-Кушпета,
Григорій Ментух

ДОДАТОК

Декалог Українського Націоналіста

Я дух одвічної стихії, що зберіг Тебе від татарської потопа й поставив на грані двох світів творити нове життя:

1. Здобудеш Українську Державу, або загинеш у боротьбі за Неї.
2. Не дозволиш нікому плямити слави, ні честі Твоїї Нації.
3. Пам'ятай про великі дні наших Визвольних змагань.
4. Будь гордий з того, що Ти є спадкоємцем боротьби за славу Володимирового Тризуба.
5. Пімсти смерть Великих Лицарів.
6. Про справу не говори з тим, з ким можна, а з ким треба.
7. Не завагаєшся виконати найнебезпечнішого чину, якщо цього вимагатиме добро справи.
8. Ненавистю і безоглядною боротьбою прийматимеш ворогів Твоїї Нації.
9. Ні просьби, ні грозьби, ні тортури, ані смерть не приневолять тебе виявити тайни.
10. Змагатимеш до посилення сили, слави, багатства і простору Української Держави.

12 прикмет характеру українського націоналіста⁴⁹

Український націоналіст є:

1. **Все готовий** – це значить, що він є вояком Української Революційної Армії. Він бореться на великому, всеобіймаючому фронті Української Національної Революції,

⁴⁹ Доповненням "Декалогу" є "12 прикмет характеру українського націоналіста". Всі провідні члени націоналістичного руху були зобов'язані самі знати і пояснити їх низовим чинам, зокрема юнацтву, в плані ідеологічного вишколу.

віддаючи всі свої сили і готовий кожної хвилини віддати своє життя. Український націоналіст є завжди в повній бойовій готовості.

2. Безкорисний – це значить, що він Ідею Українського Націоналізму та службу Їй ставить вище від усіх скарбів світу цього. Для Неї проміняє з радістю можливість спокійного та вигідного життя на тяжку долю вояка-борця, теплу хату – на шанці чи тюрму. Щастя шукає і знаходить в радості боротьби й перемоги, в почуванні служби Великій Святій Справі.

3. Чесний – це значить, що Ім'я націоналіста носить чесно і ніколи не сплямить ніяким вчинком. Він завжди дотримується високих вимог націоналістичної моралі. Мораль опортуністичного світу родить і плекає безділля, страх, фарисейство, вигоди й угоди. Мораль націоналістична – це мораль нового світу, світу чину і боротьби. Вона є основою чинного і чистого, мов кришталь, характеру націоналіста, Лицаря-Революціонера.

4. Карний – це значить, що він безоглядно підпорядкований і вірний аж до смерти Ідеї Українського Націоналізму, Організації Українських Націоналістів і її провідникам. Він знає, що карність – це основа організації і сила, а анархія – це руїна. Тому завжди і всюди підтримує авторитет Ідеї Українського Націоналізму, Організації Українських Націоналістів і її провідників.

5. Активний і підприємливий – це значить, що він бореться всіма силами, використовуючи всі можливості, кожную хвилину для добра Великої Справи – Української Національної Революції. Він не знає безділля. В нього за думкою і словом іде чин. Мов за блискавкою грім. Бо життя – це рух, боротьба, а спокій – застій і холодна смерть. Кожну Ідею, організацію чи людину оцінює за ділами, а не за словами. Пасивність – це прикмета рабства. Пасивності раба протиставляє творчу ініціативу та напружену активність борця-провідника.

- 6. Відважний** – це значить, що він завжди відважно й безстрашно протиставляється всім перешкодам і небезпекам. Він не знає страху. Заяча вдача боягуза йому чужа й гідка.
- 7. Рішучий** – це значить, що він кожний наказ і кожну постанову виконає рішуче, без вагань. Постановив – зробив.
- 8. Витривалий** – це значить, що він завжди бореться завзято й витривало. Він знає, що без витривалости, доведеної аж до впертости, нема перемоги.
- 9. Зрівноважений** – це значить, що він завжди затримує повну відвагу духа. Життя націоналіста повне трудів, перешкод і небезпек. Щоб їх побороти, щоб опанувати положення й зібрати всі сили для удару у відповідне місце, треба насамперед опанувати себе. Тому український націоналіст і в підземеллі, й у відкритому бою, в шанцях і в тюрмі, в тріумфі чи на ступнях шибениці завжди однаково спокійний, гордий і усміхнений. Вміє по-лицарськи перемагати і вміє по-геройськи вмирати.
- 10. Точний** – це значить, що він завжди дотримується точности в житті, включно до дрібниць.
- 11. Здоровий** – це значить, що він хоче бути здоровим, він хоче, щоб усе українське покоління було здоровим. Україна потребує сильних, здорових духом і тілом синів. Тому сам у міру можливостей вправляє та поширює руханку і спорт, не нищить свого здоров'я вживанням отрут (не п'є і не курить), гулящим життям. В українського націоналіста Велика Ідея в серці, вогонь революційного Духу в грудях, міцні і гнучкі м'язи, сталеві нерви, бистрий соколиний зір і слух, твердий кулак.
- 12. Обережний** – це значить, що він завжди строго дотримується всіх засад конспірації.

44 правила життя українського націоналіста

Невмируща владарна воля Української Нації, що казала Твоїм предкам завойовувати світ, водила їх під мури

Царгороду, поза Каспій та Вислу, здвинула могутню Українську Державу. Мечем і плугом зазначувала границі своєї владарности, в боротьбі проти орд сповняла історичну місію України, що проявлялася в державницьких чинах і творчих замірах Великих Гетьманів і Геніїв, що піднялися з руїни до нового революційного чину й державного будівництва, що посягає тепер владно по нове життя і творить могутню епоху Українського Націоналізму й наказує Тобі: Встань і борись! Слухай і вір, здобувай і перемагай, щоб Україна була знову могутня, як колись і творила нове життя по власні уподобі і по своїй волі.

1. Приймай життя як героїчний подвиг і здобувай чин незламної волі та творчої ідеї.
2. Найвищим Твоїм законом і Твоїм бажанням є воля й ідея Нації.
3. Будь гідним виконавцем заповітів великих Твоєї Нації і борись та працуй для великого майбутнього.
4. Твоїм найбільшим добром і Твою честю є сила і велич Твоєї Нації.
5. Залізна дисципліна супроти Ідеї та Проводу й обов'язок праці є Твою чеснотою.
6. Пам'ятай, що Україна покликана до творення нового життя, і тому працуй для її могутності й розвитку.
7. Плекай Духа волі й творчості, неси всюди ідею Правди України і закріплюй в життя історичну місію.
8. Твою найбільшою любов'ю є Українська Нація, і а Твоїми братами всі члени української національної спільноти.
9. Будь вірний Ідеї Нації на життя і смерть і не здайся, хоч би проти Тебе був увесь світ.
10. Красу і радість життя вбачай у невинному стремлінні на вершини духа, ідей і чину.
11. Могутній Бог княгині Ольги і Володимира Великого жадає від Тебе не сліз, ані милосердя чи пасивного роздумування, але мужности й активного життя.

12. Знай, що найкраще віддаси Богові почесь через Націю та в ім'я Нації чинною любов'ю до України, суворою мораллю борця та творця вільного державного життя.
13. Здобувай знання, що допоможе Тобі опанувати світ і життя, піднести Україну й перемогти ворогів.
14. Будь свідомий того, що Ти є співвідповідальним за долю цілої Нації.
15. Пам'ятай, що найбільшим злочином є шкодити своїй Нації.
16. Твоїми ворогами є тільки вороги Твоєї Нації.
17. З ворогами поступай так, як того вимагає добро і велич Твоєї Нації.
18. Знай, що найкращою ознакою українця є мужній характер і вояцька честь, а охороною України – меч.
19. Постійно пізнавай, удосконалюй себе, і здобудеш світ і життя.
20. Знай, що світ і життя – це боротьба, а в боротьбі перемагає той, хто має силу.
21. Тоді Ти повна людина, коли перемагаєш себе і постійно стремиш до вершини.
22. Знай, що в боротьбі перемагає той, хто не заломлюється невдачами, але має відвагу піднятися з упадку й завзято змагає до цілі.
23. До перемоги треба витривалости й постійного зусилля в ділянці і боротьбі.
24. Кожночасно будь готов на найбільший чин, але не при тому не занедбуй щоденної праці.
25. Будь перший в боротьбі і перемогах життя, щоб здобути для Нації вінець перемоги.
26. Живи ризиком, небезпеками і постійним змагом, а погорджуй всякою вигодою і спокійним життям філістра.
27. Радो й без нарікань виконуй покладені на Тебе обов'язки, щоб власною працею й наявними вартостями здобути собі право на провідництво.

28. Пам'ятай, що провідництво вимагає постійних трудів і великих зусиль.
29. Будь сильний і незламний навіть в обличчі смерті і всяких терпінь.
30. Став гордо чоло небезпекам, а на удари життя відповідай збільшеним зусиллям праці й боротьби.
31. Пам'ятай, що милостиню приймає тільки немічний прошак, що не може власною працею і власними вартостями здобути собі право на життя.
32. Не покладайся на нікого. Будь сам творцем свого життя.
33. Будь скромний і шляхетний, але не знай, що значить слабість і покір.
34. Співчуття з велетнями духа Тебе підносить, співчуття з підлими й безхарактерними людьми ослаблює. Подай братню руку тим, що хочуть, як і Ти, йти на верхів'я.
35. Не завидуй нікому. Приймай те, що здобудеш власною працею і вартістю.
36. Будь товариський. Зав'яжуй побратимство духа, ідеї і зброї в житті, праці й боротьбі.
37. Зв'яжуй тісно своє життя з життям Нації. Віддай Україні свою працю, майно, кров.
38. Гидуй всякою лицемірною облудою і хитрим фальшем, але перед ворогом укривай таємні справи і не дайся заманити в наставлені сіті, для здобуття ж тайни від ворога вживай навіть підступу.
39. Шануй жінок, що мають стати Тобі товаришками духа ідеї і чину, але гидуй розгнзуданими.
40. Ціни високо материнство як джерело продовження життя. З Твоєї родини створи кивот чистоти раси Нації.
41. Люби й опікуйся дітворою, як молодістю майбутнього Нації.
42. Плекай фізичні сили, щоб тим видатніше працювати для своєї Нації.
43. Будь точний. Вважай за втрачену частину життя кожну

хвилину, що пройшла без діла.

44. Що робиш, роби совісно й так, якби воно мало стати останнім і найкращим свідоцтвом про Тебе.

Молитва українського націоналіста

Україно, Мати Героїв, зійди до серця мого, прилинь бурєю вітру кавказького, шумом карпатських ручаїв, боїв славного Завойовника Батька Хмеля, тріумфом і гуком гармат Революції, радісним гомоном Софійських Дзвонів. Нехай в Тобі відроджуся, славою Твоєї опромінюся, бо ти – все життя моє, бо Ти – все моє щастя. Задзвони мені брязкотом кайдан, скрипом шибениць в понурі ранки, принеси мені зойки катованих в льохах і тюрмах, і на засланні, щоб віра моя була гранітом, щоб росли завзяття, міць, щоб сміло я йшов у бій так, як ішли герої за Тебе, за Твою славу, за Твої Святі Ідеї; щоб помстити ганьбу неволі, потоптану честь, глум катів Твоїх, невинну кров помордованих під Базаром, Крутами, в Кінгірі і Воркуті, геройську смерть героїв Української Нації, Української Національної Революції – полковника Євгена Коновальця, Ольги Басарабової, Головінського, Шухевича,, Бандери, Данилишина і Біласа і тисяч інших не знаних нам, що їх кості порозкидані або тайком загребені. Спали вогнем життєтворчим всю кволість у серці моєму. Страху нехай не знаю, що таке вагання. Скріпи мій дух, загартуй волю, у серці замешкай моєму! У тюрмах і тяжких хвилинах підпільного життя рости мене до ясних чинів. В чинах тих хай знайду я смерть солодку, смерть в муках за Тебе, і розплинуса в Тобі я, і вічно житиму в Тобі, Відвічна Україно, Могутня і Соборна!

Присяга вояка Української Повстанчої Армії

"Я, воїн Української Повстанчої Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею Українською, перед пролітою кров'ю усіх найкращих Синів України та

перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

1. Боротися за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу.
2. В цій боротьбі не пожалію ні крови, ні життя і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіма ворогами України.
3. Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української.
4. Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.
5. Буду виконувати всі накази зверхників.
6. Суворо зберігатиму військову і державну таємницю.
7. Буду гідним побратимом у бою та в бойовому життю всім своїм товаришам по зброї.
8. Коли я порушу, або відступлю від цієї Присяги, то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спаде на мене зневага Українського Народу".

Коротка історія села Карів

Карів — село Сокальського району Львівської області⁵⁰ віддалене 2 км. на південний схід від м. Угнова, 4 км. від залізничної колії Угнів-Белз. Село налічує близько 400 селянських дворів, за 2 км. на північ від осель Карова протікає притока Буга — річка Солокія, за 1,5 км. на північний схід від Карова починається сосновий гай — Бірок. На схід від Карова на віддалі 3 км. — с. Домашів, на південь від села за 3 км. тягнуться великі ліси шириною 6-8 км і довжиною десятки кілометрів, які на сході з'єднуються з

⁵⁰ Перед Другою світовою війною с. Карів був у складі Рава-Руського повіту, а за радянські часи - спершу Белзького (Забузького), а згодом - Сокальського району.

поліськими лісами, а на заході — доходять до теперішньої польської границі.

Письмові відомості про Карів є в архівах від 1490 р. Очевидно, якісь поселення були і давніше. Карів ділиться на три частини: північно-східна частина села — Воля; північно-західна — Копані та південно-східна — Кінець, де, як вважають, були найперші поселення. Кінець тягнеться від церкви св. Великомучениці Параскевії і цвинтару на 1 км. на схід до ставу. Між частинами села Воля і Кінцем простягався “панський двір” і панська гуральня, які були власністю польських поміщиків, а пізніше орендаря — жида Райса, тепер належать колгоспу.

Кость Панас

("Голос з-над Бугу" , 1999, 5, 16 лютого)

Згідно з дослідженням історика Миколи Дужого, назва Карів походить від “Рів кари”.

Під час повстання Хмельницького поляки захопили в полон загін повстанців, наказали їм викопати рів і над ним рубали козакам голови. На інтервенцію Холмського єпископа Якова Суші⁵¹ польський король погодився частину повстанців помилувати і, взявши від них присягу на послух, оселив їх на місці, яке тепер називається Воля і є частиною Карова. У мого діда Кості ще частково зберігалися козацькі риси і звички: чесність, завзятість, справедливість ...

Кость Панас "Карів і карівці"

Через територію, на якій знаходиться село, пролягав Чорний шлях на Варшаву, через який ішли татаро-монголи.

⁵¹ Яків Сўша⁵¹ (у світі Ів́ан Сўша⁵¹; *1610, Мінськ — † 1687, Холм) — єпископ Української Греко-Католицької Церкви. У 1651 р. перебував під Берестечком у польському таборі разом з Холмською іконою Божої Матері. Перемоги під Сокалем та Берестечком поляки приписували чудодійній силі Богородиці Холмської.

Це була дуже болотиста місцевість. Ворожий ватажок, не знаючи місцевості, забрів у болота, де і втопився разом із своїм конем. Монголи кричали: "Кара! Осма загинув!"

Звідси і пішла назва Карів, а територія називається Осмилів. Перші поселенці тієї території й були Осмилівські. Прізвище з плином часу змінилось на Осміловські. Таке прізвище побутує у с. Карів і до сьогодні. Очевидно воно походить із тієї згадки, бо за даними архіву родові Осміловських уже завершується 800-ий рік.

Ярослава Осміловська

Проць О.

Село придорожніх хрестів

Село, що влітку тоне у зелені садків, а попри нього пливе річка Солокія, називається Карів. Звідки пішла його назва, достеменно ніхто не знає. Можливо, вона походить від слова "кара", що означає, що поселення постало із засланих сюди людей за кару, або ж з турецького "кара" – чорний, що вказує на колишнє поселення турків чи татар. Колись були тут великі ліси і багна, де люди ховалися перед татарами і турками. Можливо – і звідси пішла назва – "люди ховалися перед карою".

Мало свідків старовини збереглося у цьому старовинному селі, хіба що так званий "Лямус" – "Новий двір" або ж "Огрідок", якому вже кілька сот років. Це – свідок розкішного життя польської шляхти на наших українських землях. Він опустів після першого розбору Польщі і лише сови, передвісники лиха, зажили в нім.

Набагато молодшим свідком минулого є капличка, побудована в честь знесення панщини 1848 р. У ній був великий образ, перенесений із давньої дерев'яної церкви. Неподалік каплиці було зведено старий дерев'яний хрест, тут же росли чотири старезні ясени.

Взагалі, Карів, то село хрестів і , капличок, адже

налічувалось 13 придорожніх хрестів і три каплички. На цвинтарі – теж капличка, старша від теперішньої церкви. Щороку там відправляли перед нею службу Божу за упокій померлих душ села. А по лівий бік від церкви колись височів столітній кам'яний хрест, в оточенні старезних придорожніх ясенів.

Перлиною села є мурована церква, початок будівництва якої припадає на 1887 рік. Її будова тривала десять років. У 1896 році почалися у ній богослужіння. Споруджена вона у вигляді хреста і завершена трьома банями. Середня баня вдвоє більша від інших, головний вхід від заходу. Всередині розмальована маляром Зілинським. Іконостас різьблений. У 1939 році були розпочаті приготування до відновлення стінопису митцем Дам'яном Горняткевичем. Але на перешкоді стала війна. Поруч церкви збудована дзвіниця, яка наполовину нижча від неї. До війни тут були три дзвони. Найменший і найбільший куплено в Перемишлі на кошти церкви та її вірних – середній купив Анатазій Осміловський, але під час першої світової війни їх забрали. Тоді було куплено у більшості за гроші, прислані місцевими емігрантами з Америки, нові церковні дзвони.

Перед першою світовою війною парохом Карівської греко-католицької церкви був Віктор Матюк, відомий композитор та лікар-гомеопат, який народився 14 лютого 1852 року у Тудорковичах у родині селянина-дяка. Початкову та середню освіту здобув у селі та Сокалі. Богословські студії у Львові та Перемишлі. Від червня 1889 року до смерті 8 квітня 1912 року, – парох Карова. Пам'ять про нього живе і нині. Поза церковними і громадськими обов'язками любив він музику і спів. Завдяки йому у селі повстав гарний церковний хор, сформований із молоді. Він був найславніший на всю околицю. Стосунки між священиком і парафіянами були дружні і повні взаєморозуміння. Ось що згадував про нього старий емігрант Кирило Піддубчишин, коли виїжджав у

листопаді 1904 року в Америку. Тоді отець Віктор Матюк йому зичив: "Сину, нехай тебе і других Бог провадить і має вас усіх під своєю опікою. Не забувайте про свою рідну церкву. Я буду молити Бога, щоб стеріг Вас від усякого нещастя".

На заклик священика емігранти Америки створили комітет допомоги рідному селу, передавали гроші на дзвони, на Народний дім, на читальню "Просвіти".

Як і у кожному місті і селі, де народжуються і живуть люди, є й місця їх вічного спочинку. Сумне то місце: хрести, хрестів, барвінок в'ється, вкриваючи могили зеленим килимом. Тут спочивають люди, чиє життя було віддане для свого народу й не минуло безслідно залишилися їх імення у серцях вдячних нащадків. У двох могилах поховані борці за волю України — п'ять стрільців УГА. Були вони з Коломийської сотні, в січні 1919 року впали в бою в обороні Карова. Поруч цих могил є ще одна, де спочиває провідник місцевої молоді Остап Юськів, який здисциплінував її, організував та підніс її національну свідомість. За це був арештований польською поліцією, перебував у львівській в'язниці, де захворів, вмираючи просив поховати біля стрілецької могили. Біля нього похований і його брат Василь, який коло Грубешева впав у нерівному бою з польською партизанкою. На колишньому фільварському лані, що його закупила громада під цвинтар, вічно спить Василь Коцюба. Він один з перших карівців вступив в УПА. У квітні 1944 загинув у бою з поляками коло Посадова на Холмщині. Біля нього спочивають його побратими з інших регіонів.

І ще один цвинтар є на межі Карова та Гійча – військовий, ще з часів першої світової війни. Він розділений дорогою на дві частини: австрійську і російську, будували його австрійці у 1916 році. При дорозі до Равн-Руської є місце спочинку людей, які у 1856 році вмерли від холери. Тут 57 могил. Якщо перлиною села є церква, то не менш визначним і цінним є надмогильний пам'ятник о. В. Матюку, збудований на пожертви місцевого

населення і емігрантів Америки в 1937 році;

З початком ХХ-го сторіччя було збудовано школу. Багато серця й насаги віддали вихованню дітей в українському дусі вчителі Теодор Мусій з дружиною, які не раз терпіли за українську справу, але незалежно ні на що вірно служили їй.

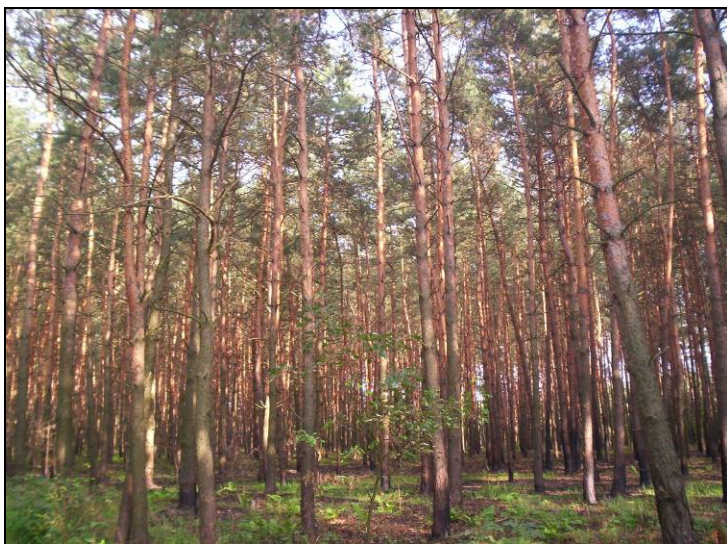
Читальня "Просвіта" виникла у Карові у 1925 році, з допомогою карівчан було збудовано гарний будинок "Народного Дому" з вежею та годинником. Вже у 1939 році читальня мала 300 членів. З приходом більшовицької влади було заарештовано активних членів. Великим патріотом був Микола Дужий. Завдяки йому відновлені стрілецькі могили, а на могилі о. Віктора Матюка постав лено пам'ятник. З 1939 року він член ОУН. Від 1930 року аж до початку другої світової війни був секретарем Головного -відділу "Просвіта" у Львові. У 1941 включився у будову тодішньої Української Держави. З приходом більшовиків Дужий вступив у ряди УПА разом із своїм братом. У 1945 році енкаведисти викрили бункер, у якому вони переховувалися й закидали його газовими бомбами. Отруєних газом вояків помістили у тюрму, а коли вони прийшли до свідомості – дуже мучили. У київській тюрмі на Луб'янці пробув до 1950 року, звідти перевезли його в один з таборів на Сибірі. На основі амністії у 1955 році дуже хворого М. Дужого було звільнено. Він і вмер у цьому ж році на руках у сестри, похований на Личаївському цвинтарі 20 травня 1955 року. Село Карів у ті часи славалося національною свідомістю, патріотизмом, освіченістю. Був заснований у Карові кооператив "Добробут", що дозволив відкрити крамницю з доброякісними товарами. Під опікою читальні діяли дитячий садок (захоронка), "Союз Українок", товариство "Відродження". Ось такі кілька славних сторінок з минулого Карова, їх вписали у історію діди і прадіди теперішніх карівчан. І кожній генерації належить писати свою історію, історію свого краю, і якою вона буде залежить від наших вчинків, дій, від нашого взаєморозуміння.

Село Карів на мапі України

Річка Солокія

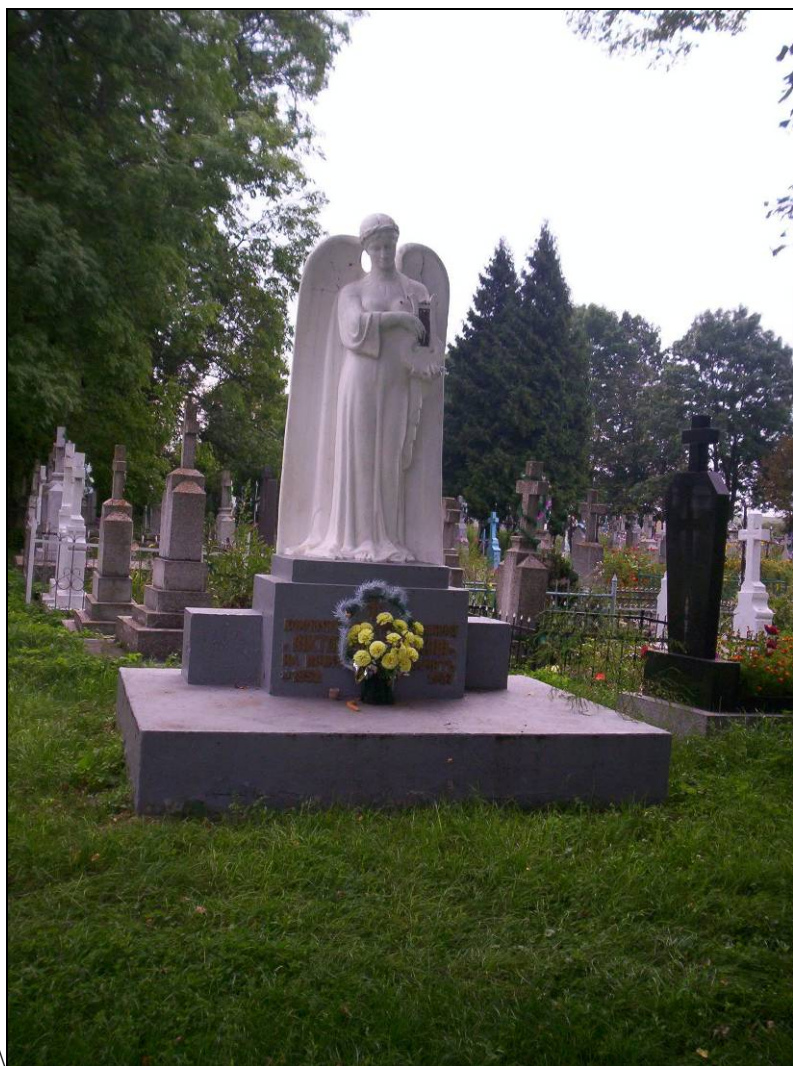

Гай Бірок

i

Придорожній хрест – «Фігура»

Пам'ятник на могилі о.Віктора Матюка

Каплиця. Село Карів

Церква Пресвятої Параскеви. Село Карів.

Молодь біля "Народного дому". 1950-ті роки. Село Карів

Диякон Василь Федейко та священник Орест Сиротинський

Весілля в Карові

В. МАКУХ У ПОЕТИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ НАРОДУ

Караванський С

⁵² *Роздуми перед спаленням*

Жити й не знати, що край твій в неволі?

Жити й пишатися рабством своїм?

Бути байдужим до сліз та до болів?

Стати незрячим, глухим та німим?

Жити без гідної плати за працю?

Жити й коритися волі нікчем?

Жити в халупах і зводить палаці?

Жити у шлюбі і бути вдівцем?

Жити і скніти?

Краще згоріти!

Краще, ніж жити і гнити живцем!

Жити і волі не мати на світі?

Жити й боятися сонця, як кріт?

Жити й знай думати: — Де б заробити?

Як би напхати порожній живіт?

Жити й платити за звірства любов'ю?

Жити й з-під кия робить на врага?

Жити й боятись промовити слово?

Знати, що в хаті своїй ти — слуга?

Жити й тремтіти?

Краще згоріти!

Краще, ніж гнутись під свист батога!

⁵² КАРАВА́НСЬКИЙ Святосла́в Йо́сипович (*24 грудня 1920, Одеса) — український мовознавець, поет, журналіст, автор самвидаву. Багатолітній політв'язень радянських таборів. Політв'язень радянських тюрем у 1944—1966, 1968—1979 рр. З 1979 р. — в еміграції.

Волі не мати?
Правди не знати?
Думать не сміти?
Краще згоріти!
і запалити
Тих, хто забув про святі заповіді!
Волі хто прагне!
Гори і палай!
Світла і сонця землі додавай!
Хай звеселить нашу ниву врожай!

Кожен горить на віку, як уміє:
Інший – хвилину, а інший – весь вік:
Тільки б не скиглив, тільки б хай діяв!
Тільки б знав твердо, що він – чоловік!
Годі ж терпіти!
Краще горіти!
Мушиш горіти, як ти чоловік!

1969 р., тюрма, Володимир

Красівський З⁵³

Макух

— Да здравствует! Слава!
Ур-ра! Хай живе!
Хрещатик гуде й спливає рікою.
Хрещатик вирує. Трибуна реве,
Обпершись на прапор кривавий рукою.
"Як тісно. Як душно! Як млосно від фраз.

⁵³ КРАСІВСЬКИЙ Зенівій Михайлович (* 12 листопада 1929, Витвиця — † 20 вересня 1991, Моршин) — український поет, літератор, член Українського Національного Фронту (УНФ) та Української Гельсінської Групи (УГГ).

Неначе за горло стискають руками...
Колише юрмою отарний екстаз...
У душу плюють і толочать ногами".
—...Ур-р-а!
— Людожери! Вампіри! Кати!
Розстріляна воля у роки двадцяті
Кричить із могил на чотири світи
І кличе на голови ваші прокляття.
— ...Да здра-ав-ству-ет!
Впало наознак життя,
Підкошене підло голодною смертю,
І топчеться, топчесь по нім забуття,
Та пам'ять жива не воліє померти.
— ... Ур-р-а!
"Нажлокталися крові і сліз,
В хмелю від корита, горілки та поту.
Ідуть і женуть баранів на заріз...
Безлика, нікчемна, продажна сволота".
Да здоровствует — що?
Мрякобісся і гніт?
Ура — за кого? За чужинця-тирана?
Ні, вирветься з вашого зашморгу світ!
Прозріє народ і за волю повстане!
Майбутнє за нами!
А ви тільки тлін!
Мовчать в передгроззі страшному народи.
—На сполох! На сполох!
Заходиться дзвін,
Несе смолоскип запалений свобода!
Геть темряву ночі!
Хай буде день!
І вибухнув полум'ям в небо пророчим.
Полинула слава на крилах пісень,
По світі летить і громами рокоче.

Тереля Й

Аутодафе

Аутодафе! – тліє мозок мій ...
З опалених думок лишився попіл ...
О, хто б, прозрівши смів
Здвигнути ситий спокій?!
Ударив час у дзвін:
Терпіння впало біллю на огинь,
А мисль – із барткою легінь
Січе хребет покорі ...

1971 р. тюрма Володимир

Тереля Й⁵⁴

Макух

Реве юрба і казиться в екстазі.
З трибун симфонія брехні.
І тулиться зараза до зарази –
Та демонстрація пливе по Головній ...
Реве юрба.
А гасла білим по червонім
рябіють до оскомини мені.
У голосницях реви дзвонять
І репають мозги дурні ...
Василь протисся до трибуни ...
Шипіли в спину: "Де поліз?"
І враз, неначе землю струсонуло –
Вогонь, мов той червоний біс,
ударив в небо й загуло.
Застрагли в горлах гасла дикі і нудні ...

⁵⁴ ТЕРЕЛЯ Йосип (англ. Josyp Terelya; *1943) — український містик, мученик, сучасний пророк та ясновидець зі Західної України, письменник, греко-католицький дисидент, в'язень совісті, політімігрант з СРСР, живе в Торонто

А над Хрещатиком життя чаділо –
Людина вулилась на пні ...
І знов пливе юрба по стоптаній зневазі.
Червоні гасла на смертельнім полотні.
Із гучномовців млосно і в екстазі
Гримить: "ура-а-а!" – по Головній ...

1969

Славутич Я

Макух

Неначе беркут, випроставши крила,
Оперені в наскельному гнізді,
Юнацьку дань вергаючи воді,
Черкнути прагне променів вітрила;
Немов одколена громами брила
Гуркоче вниз на виступи тверді -
Через долини, корчені в біді,
Що їх навальна повідь покорила, -
Палає полум'ям Василь Макух,
Рознявши гнівно руки на майдані,
Де смолоскипами клекаче дух.
О, судний дню! Окови ненастанні
Сміливці рвуть – і Святоюрський змаг
Архистратигів розгортає стяг!

1980

С. Івасейко.. Портрет В. Макуха

Заповідь

Василію Макуху

"Прийшло до своїх, і свої його не прийняли".

Євангеліє від Івана,(1:11)

Що є життя у вимірі спокус?!
Там, на межі між небом і землею?! –
Один лиш крок... і ти вже за межею,
Зроби його – гарячий б'ється пульс.
Що та межа і жах тілесних мук,
Духовний лик сягнув понад висоти
Мирських змагань, позаду шлях Голготи,
Упаде Хрест і Меч з зомлілих рук.
Що ті бої повстанської доби,
Священні клятви в вірі і любові?!
Хто не жалів тоді святої крові,
Піднявши стяг святої боротьби.
А що фінал – сибірські табори,
Могильний морок бродить в рідній хаті.
Який ще суд, якої ще розплати!?
Якої ще чекати нам пори.
Що той вертеп в ілюзії всіх благ,
Конає день на приспаних ідеях:
Нема Агнця, немає Прометей,
Блукає привид Гулагів і плах.
Вони в Краю – довершені реалії
І марнота моїх душевних мук,
Чи візьмеш зброю нині ти до рук,
Ту – загартовану в жагучім власнім полум'ї.
Хай та борня, і ти тут – лиш один,
Сповнити чин пожертви із любові,
Так, нині я до цього вже готовий –
Прийшов той час – святий сповнити чин.
Останній крок, ще сили дай нам, Боже!

Ми перейдем роковану віху:
За нами день – без рабства, без страху –
Ця мить, цей крок, цей спалах – переможе!.
І мить прийшла – ця мить святої жертви,
Нехай проснеться приспаний ще люд –
Жовтневим ордам я вчиню засуд –
Своїм життям – я мушу тут УМЕРТИ.
Палав Хрещатик, люд жахався, млів,
Комуни стражі кидались до тебе,
А ти палав святим вогнем до Неба,
Останнім болем полум'яних слів.
Востанне їх промовили уста –
Святі пречисті – Україні Волі! –
Товпа стоїть, німує: думи кволі,
І згас вогонь, і знову німота.
З повстанським духом, з іменем – Василь
Останній бій ти викликав на себе,
Святим огнем останній кинув жереб,
Здолавши межу надлюдських зусиль.
Той віщий голос, що тобі сказав
З безмежжя днів, закутих у кайдани –
Твій чин святий, з його горна постане
Живий вогонь нових повстанських лав.
Ти, Україно, пам'ятай героїв:
Нема мети без болю і страждань,
Встають борці, світліє їхня рань,
Ти, Україно, пом'яни Героїв.

Старченко В.

*Прометей на Хрещатику*⁵⁵

Поема

1

Не сходе сонце тут і не заходе:
Лише полярне сяйво потайне...
Ще ти не весь отут, о мій народе –
Нехай тебе ся чаша омине...
...Світяться північні сови білі
І сніги, сніги – на безліч миль.
Де беруться силоньки у тілі? –
Розігнувшись, думає Василь.
Вирвуся чи ні із сяйва цього,
Опинюсь в повстанськiм схроні я?
Покладусь на себе і на Бога:
Доля – йой, вигадлива іронія...
Може, й схронів тих уже немає,
Може, і смереки арештовані,
І душа нескореного краю
Не подасть вже вісточку мені...
Чим живуть ще люди в Україні –
Може, їх узяв голодомор
І лежать попухлі у руїні,
А над всім кривавиться кольор
Прапора кремлівських канібалів?
Як пече це душу і терзає...
Ліпше, мабуть, ці ведмежі далі,
Де я зими каторжні верстаю.

2

Від Раїни до Руїни вже ні кроку...
Де отамани, Сірки і Махни?

⁵⁵ ч. «Січеслав» 4 (14) 2007 жовтень - грудень
<http://www.sicheslav.porogy.org/2007/14/poetry>

На шляхах боротьби бур'яни нівроку,
На шляху комунізму – пахани.
Зиркнувши, аби пахан не почув,
Питаємо себе: ми це, чи не ми...
Чи до України колись докричусь
Із мерзлої тундри-тюрми?
Не докричались ні живі, ні мертві
До ненароджених... Чи й уродяться?
Щоб врятувати народ роздертий,
Їх мала б родити Богородиця.
Між тим у тундрі сьогодні Покрова.
А морози ж люті, як ті чекісти.
В “буржуйці” тліють сякі-такі дрова.
Як трохи зігрієшся – хочеться їсти.
Від холоду сам би в “буржуйку” вліз –
Згоріти б дотла в краю мерзлот...
Тундра за вікном. Далі ріденький ліс.
Гиблі місця. Край землі та підлот.
Зарано горіти. Вирвуся з аду! –
Чутки на зоні: в Кремлі “відлига”.
Микита рило совєцькому ладу
Підпудрив трохи, собі на лихо.
Живу, сподіваюсь, хоча без надії.
Мушу ще жити – життя за життя
Віддам, бо у цьому ідея та дія,
Задум і чин, і довічне злиття
З духом звияги козацького люду,
Що небо України зірками вкриває.
Я правду і кривду й тоді не забуду,
Коли моя плоть вогнем запалає.
А поки діждуся хрущовської “волі”,
Сховаю свій сум в сніговерть нерозтайну.
І дівчину стріну у каторжній долі,
В думках про Україну мені одностайну.

Полярне сяйво над нами нидіє,
А в Україні саме весна...
Ясною панною назву вас, Лідіє –
Я ж галичанин. А ви ж бо ясна,
Ви ж бо як мальва – чічка Славути.
Ви розкажіть мені про Дніпро,
А я між тим з карпатської рути
Чаю зварю. Розкажіть мені про
Ваш запорозький давній звичай,
Про Надпоріжжя, про Січеслав...
Ліда зітхнула. Пригубила чай.
Що ви сказали? Який такий “слав”?
Край мій змордований геть.
Малоросів
Тупо виховують з нас комуняки...
Димлять заводи. Цвітуть абрикоси.
За містом степи. Степи та байраки...
Любий Василю! Я скоро звільняюсь.
Ждатиму. Ви ж не байдужі до мене?
Чуттів у неволі несміла зав’язь
Зросла в кохання до вас достеменно...
Василь пригорнувся. Сиділи. Мовчали.
Рукою шорсткою грів її руки.
І ніжним теплом чуття огортали,
Й тривожила душі близькість розлуки...
Згасав знесилено карбідний каганець.
Ізба світилась, нібито крижина.
Вже й на роботу, хай би йому грець –
Як мить одна зійшла нічна година.
Най, Лідо, вам щаслива ляже путь –
Звільняють мою чічку супостати.
Якщо й мені амністію дадуть,
Примчусь до вас, аби до шлюбу стати.

Примчусь до вас... таки у Січеслав.
Я вам до пари. Ви мені до пари...
Я вояк є. Та вас я покохав
Попри ідею, боротьбу і нарі.
4
Невільна воля. Запорозькі Вольності.
І дивне селище із назвою Амур.
Де ж вольності? Одні лише фривольності
Сумнівних козаків і юних недоджур.
Гидкі розваги. Карти. Доміно.
Отак от і живуть нащадки славних.
Не так давно отут гуляв Махно
І Яворницький опочив недавно.
Що поробили з людом людолови! –
Дівчата ж гарні, хлопці поставні...
Але таки звелось до половини
Зерно, яке проклінулось в Махні.
Дніпро, Дніпро... Я, син Галичини,
Твої пороги всі обцілував би.
Та де пороги? Де твої сини?
І де звитяги – задля волі – зваби?
Все мерхле тут. Похмільний чути чад.
Ножі блищать і матюки щомочі.
Але десь при Дніпрі співає гурт дівчат
“Засвіт встали ... в похід з полуночі”.
А таки встануть, піднімуться засвіт –
Не вічно ж волі спати у хліву.
Вона почує той дівочий заспів
І розшукає нашу булаву,
Пожбурену у трави забуття...
Ти чуєш, Лідо? Маю я будити
Козацький дух і вільне завзяття,
Бо так зачухнуть люди й краєвиди.
Уже пора. Уже палає Прага –

Стріляють танки златомісту в очі.
Є дух, є чин. І є в мені відвага.
“Іду на ви” супроти поторочі.
...Але піду з малої батьківщини.
Віват, мій краю опору і схронів!
Тут ще живе, не вмерла Україна,
Тутки я зовсім свій, а не сторонній.
Уклін низький тобі, Галичина,
Від Вольниці, яка давно невільниця...
Ще не скінчилась визвольна війна –
“Іду на ви”, а ти єдина спільниця.
Чолом вам, гори, янголи упівців.
Я вас побачу зіркою із неба...
Не можу жити у своїй криївці –
В смертельний бій веде душі потреба.

5

Амур вже не побачу. Сон його ума
Не спинить побутова різанина.
Амур одразу і сума, й тюрма.
Й хронічна престара провина
Перед дідишною і Мовою Дніпра...
Але ж які там клятї комуняки!
Вмирає мова під хмільне “ура”,
Й козацькі душі нібито закликали.
Дими. Пісок. У душах. В кожному оці.
Прикушені до крові язика...
Ну що ж ви, амурчани?
Що ж ви, хлопці?
Невже вам гинути манкуртами віки?
Ви східняки, авжеж... а я “бандера”.
Та ми одне – ми з вами українці!
Запам’ятайте: паща-ненажера
Кремлівських мурів у крові по вінця.
Пережувала паща Злату Прагу.

Палає смолоскипом в Празі Палах,...
Ну що ж ви, козаки? Чи маєте відвагу
Заради волі на подібний спалах?
Немає козаків... Я спалахну один.
Замре уражений побаченим Хрещатик.
Бо має стати смолоскипом син,
Коли конає у неволі Мати...
Дружинонько, прости мені, пробач.
Нехай вогонь тебе хоч омине.
Спечи на поминок прісний калач,
Роздай сусідам тим, хто знав мене.
Простіть, сусіди... і синок, і донька –
Заради вас вмираю... догораю...
Бог не подасть із неба доленьку...
Лиш боротьба вас приведе до раю
На нашій, на таки своїй землі...
А я зробив, що міг... Сказав не все –
Бо ви малі... ви дуже ще малі...
Хай Україну Бог до щастя вознесе...

6

При домі двадцять сім палає досі
Василева душа на вулиці Хрещатик.
Та вогняна, глуха, самотна осінь
Поклала Прометеевий початок
І рознесла по світу благу вість:
"Воскресло повстання за Україну!"
Ми гості на землі. Лиш той не гість,
Хто бореться за волю до загину.

Невідомий автор. Портрет В.Макуха

Полум'яна квітка

Як не старався Всевишній
прикласти вухо до небесної тверді
з вкрапленими в неї зірками,
але розбірливо почути вдалося
лише фрагмент суду:
– Єретику, повстав ти
проти Йоана Богослова,
слів Одкровення його святого:
"... і показав мені город великий,
святий Єрусалим,
що сходив з неба від Бога,
і мав славу Божу".
А ти твердиш, що шлях до Бога
пролягає через Космос,
а не через Єрусалим.
– Усі релігії компрометують
велич Бога, – відповів Бруно достойно.
– Але твій Космос – неосяжний,
у ньому – тьма-тьмуща сонць.
– Та ж кожне сонце – слава Божа,
невичерпне джерело світла й тепла.
Хто владен славу Божу умалити?
– Ми ще до тебе в Космос рвались:
у Вавилоні вежу будували.
Бога налякали:
"... зійшов Господь побачити город і башту,
що споруджували сини чоловічі.

⁵⁶ http://www.victoria.lviv.ua/html/tchaban/132_kvitka.htm

Рече Господь: оце рід один, мова одна в усіх,
а се тільки почин їх заходу коло праці,
і тепер їх ніщо не зупинить ні від чого,
що задумали зробити.

Зійдемо же униз та помішаємо їх мову,
щоб не розуміли один одного".

Всевишнього наче струмом контузило,
аж відсахнувся від небесної тверді
з крапленими в неї зірками:

– Мене налякали?!

Оце жалюгіддя з висоти вежі Вавилонської судитиме
того, хто перший

власним розумом сягнув мої творіння неосяжні,
хто велич Сонця відродив?

О ні! Того не допущу.

То завелика честь такій дрібноті.

Я заберу Бруно до себе,
через огонь очищення святий.

Я покажу, як кращих з кращих забираю.

Я на очах людей зроблю із нього квітку,
яскравішу від всіх, які я на землі садив.

Хай пелюстки її небес сягнуть.

Небесні теж нехай побачать.

17 лютого 1600 року на площі Квітів у центрі Рима
розцвіла небачена до того полум'яна квітка. Її колір увібрав
колір крові того, хто скинув з людей купол темряви й
показав їм справжню Божу велич – безмежні космічні далі та
незліченну кількість сонць.

Вогонь святий не згас. Іскри його – на небі й на землі. І
кожна, де не упаде, то проросте: освітить полум'ям людські
обличчя. Одна упала на Хрещатик і освятила вогнем любові
майбутню столицю України, а інша – на Чернечу гору,
заполум'яніла в ногах Пророка.

2000.06.28. оз. Світязь

Смолоскип

...Був із Карева відважний той вояк,
Невисокий, з карими очима,
Мав старенький "шмайсер" за плечима,
А на вигляд – ще цілком хлопчак.

Вус ледь-ледь несміло засівавсь,
То ж, було, беруть його на кпини,
Хай собі, аби не поза спини,
Він на те не надто й одбивавсь .

Дві зими, мов кулі, перейшли
Через юне серце воякові,
Щастя ворожило на підкові,
Пошукати б, та нема коли.

Літні ночі геть од крові п'яні,
Де вже тут кохання та любов...
Блискавиці рискають багрянні
Зі свинцем, залізом, будь здоров...

Україно! Ненько Україно!
Слава! Слава! Він в атаку біг...
Спотикнувся – обпекло коліно,
Кров стікала цівкою на сніг...

Миготіли кола ув очах,
Від червоних аж до бурякових...
Й тіні, тіні від кільця військових...
А за хвилину білий світ почав...

Дубровлаг. Мордовія. Потьма.
І бараки, і шнурочком нари...
І душі сорочку білу тьма
Хапнути силкується за бари.

Хапнути, не дати їй ні дня
З чистими зібратися думками.
Стукачі довкола і гебня
З п'ятикутними кривавими зірками...

Та дарма... В душі своїй на дні
Він ховає мрію одержиму,
Пута ненависного режиму
На священнім ще згорять вогні.

...Ранок плівсь Хрещатиком холодний...
Що листопад міг, те й приволік.
Раптом племінь – ясний, благородний...
Спалахнув, Василечку, твій "сік".

В банці був бензин, а "сік" – то маска,
Кагебня опісля це збагне,
Яблука з бруківки, якщо ласка,
Позбирайте, там – одне в одне...

Шок на площі... Зойки, тихий схлип...
Зляканий Хрещатик не второпа,
Де він взявсь! Людина-смолоскип!
А горить, що бачить вся Європа!

Гетьте зайти!.. Язики шалені
Болем лопотіли до юрби...
Ще мигнув в уяві образ нені...
Ліда!.. Діти... Кадри боротьби...

...Перетліли пута... Україну,
Наче манну, Бог нам дав згори.
Та женуть у тьму її, руїну!..
Гай, Василю, ще гори! Гори!..

Бібліографія

1969 рік

В Києві спалився на очах людей українець Василь Макух //

Вільне слово (Торонто). – 1969. – 22 лютого.

Прилюдне самоспалення в Києві // Шлях перемоги (Мюнхен).

– 1969. – 23 лютого.

Самоспалення в Сов. Союзі. // Українське слово (Париж). –

1969. – 20 квітня.

Хроника текущих событий. Краткие сообщения. Москва. –

Выпуск 6. – 1969. – 28 февраля.

1977 рік

ПЛЮЩ Леонід. *"Dans k carnival da rhiatoire"*, Editons du

Senil, Paris 1977.

1979 рік

ПЛЮЩ Леонід. . *Випадки самоспалення* / На карнавале

истории. London: Изд-во Overseas Publications Interchange,

1979. – С. 289

1983 рік

СТРОКАТА Ніна. *Самоспалення Василя Макуха* // Віра

(Нью-Йорк). – 1983. – Ч. 1. – С. 12-15.

1992 рік

ГУМЕНЮК Іван. *Віддав би останню сорочку* // За вільну

Україну (Львів). – 1992. – 1 грудня.

ДУЖИЙ Петро. *Протест самоспаленням* // Шлях перемоги. –

1992. – 21 листопада.

ПЕТРОЩУК Марія. *"Передайте дітям свою любов*

до України!" // За вільну Україну. – 1992. – 1 грудня.

СЛУКА Мирон. *Право на пам'ять* // За вільну

Україну (Львів). – 1992. – 5 листопада.

1993 рік

Бедрило Степан . *Горіло серце на Хрещатику...* // За вільну

Україну (Львів). – 1993. – 24 липня.

1995 рік

КАСЬЯНОВ Георгій. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960—80-х років.— К.: Либідь, 1995.— С. 86.

1999 рік

ПАНАС Кость. *УПА в Карові* // Голос з-над Бугу. – 1999. – 16 лютого.

2000 рік

ЧАБАН Василь. *Полум'яна квітка* [електронний ресурс] // http://www.victoria.lviv.ua/html/tchaban/132_kvitka.htm. – 2000. – 28 червня.

2002 рік

ГОРИНЬ Василь. *Гірка правда українських політв'язнів і репресованих / У боротьбі за волю України*. – Львів, 2002. – Т. 1. – С. 509.

ГУЛЕЙ Микола.. *Юні месники Ходоровщини / У боротьбі за волю України*. – Львів, 2002. – Т. 1. – С. 99-105.

Ментух Григорій. *Як я став "бандітом"*. // *Визвольний шлях*. – 1992. – №4.

2003 рік

ОСМІЛОВСЬКА Ярослава .. *Умерти за свою державу не є гріхом*. // *У боротьбі за волю України*. – Львів, 2003. – Т. 2. – С. 78-81.

ПРОНЮК Євген. *Пам'яті героя*. / *Анонімно, самвидав, 1968. / Пам'яті героя (про В.Макуха) / У боротьбі за волю України*. – Львів, 2003. – Т. 2. – С. 75-78.

СЕНЬКОВ В. *Україна пам'ятає героїв* // *Життя і праця*. – 1993. – №1.

2004 рік

ДОВГАЛЬ Сергій. *Вогонь протесту. Самоспалення Василя Макуха у 1968 році на Хрещатику освітило радянські злочини*. // *Україна молода*. – 2004. – 05 червня.

2005 рік

Довідник з історії України. – Київ: Генеза, 1995. – Т. II.
ОВСІЄНКО Василь. Світло людей. – Київ-Харків, 2005. – Кн. 1. – С. 23, 38.

2006 рік

ГАРМАШ Надія. *Він сподівався, що Україна прокинеться...* // Слово просвіти. – 2006. – 21 вересня. – С. 7, 10.
ГРЕДІЛЬ Мирослав. *Живий смолоскип свободи* // Україна і час. – 2006. – 07 грудня.
КРАВЧЕНКО Сергій. *Тоді спалив себе на знак протесту* // Голос України. – 2006. – 24 травня.
ЛЕОНТЬЄВА Анна. *Вставайте, ваш муж сжег себя* // Сегодня. – 2006. – 6 ноября. – С. 35.
НЕЧИПОРЕНКО Микола. *Смолоскипом осяяв Хрещату дорогу*. // Сільські вісті. – 2006. – 6 червня.
ОВСІЄНКО Василь. *Василь Макуха* / Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. – Харків: Харківська правозахисна група „Права людини”, 2006. – Т. 1. Україна. Частина I. – С. 516; Частина II. – С. 419-421.
САХАРОВ Геннадій. *Забутий герой України* // Лица. – 2006. – 29 травня.
САХАРОВ Геннадій. *Забутий герой України* // Українська газета. – 2006. – 1 червня.
Сахаров Геннадій. *Забутий герой України* [електронний ресурс] // <http://maidan.org.ua/static/mai/1148403854.html>. – 2006. – 23 травня.

2007 рік

НЕПРИМИРЕННИЙ // Україна молода. – 2007. – 29 листопада.
СТАРЧЕНКО В. Прометей на Хрещатику. // ч. "Січеслав" 4 (14) 2007 жовтень – грудень
ЧОРНОВІЛ Вячеслав. *Спростування висновків лексико-стилістичної експертизи в справі Чорновола В. М.* 25 грудня

1972 р./ Зі справи № 196 "В'ячеслав Чорновіл". – 2007 р. – Т. 5. – С. 240, 274-275.

2008 рік

БОРОДІН І. *Історія рідного краю*. Дніпропетровщина. підручник для 11 класу. – Д.:

ВАТ "Дніпрокнига", 2008. – Розділ 12. Опозиційний рух на Дніпропетровщині.

ВИКРИКАЧ Орест. *Смолоскип свободи* // Голос з-над Бугу. – 2008. – 25 січня. – С. 3.

ГУМЕНЮК Іван. *З полум'я смолоскипу – у вічність* // Нескорені. – 2008. – Листопад, грудень.

ІВАСЕЙКО Степан. *Урочистість з нагоди 80-річчя В. Макуха* // Голос з-над Бугу. – 2008. – 25 січня. – С. 3.

КУШПЕТА-ПЕТРОЩУК Марія. *Знайомство через ... щілину* // Сокальщина. – 2008. – 18 квітня.

МУЗИЧЕНКО Ярослава. *Танки проти весни* // Україна молода. – 2008. – 22 серпня.

ОНІПКО Ксенія. *Чин пожертви із любові*. // Голос з-за Бугу. – 2008. – 28 листопада.

САХАРОВ Геннадій. *Забутий герой України* // Українська газета. – 2008. – 18-31 грудня.

ФРАНКО Петро. *Василь Макух (1927 -1968)*. Буклет. – Львів: "Триада плюс", 2008 (?).

2009 рік

ДОРОФЕЄВА Н. *Відкриття музею народних Героїв "Смолоскип" у Донецьку* // Нескорені. – 2009. – червень.

ОНІПКО Ксенія. *"Смолоскип" у Донецьку*. // Голос з-за Бугу. – 2009. – №42-43.

ФІТЬО Віктор. *Самоспалення, про яке не хочуть говорити* // Коломийська правда. – 2009. – 12 липня.

2010 рік

ГУК Юрій. *Смолоскип свободи* // Бористен. – 2010. – № 5. – С. 20-22.

Енциклопедичний довідник "Рух опору в Україні.

1960-1990". *Макух Василь Омелянович*. – К.: Смолоскип, 2010. – С. 398-399.

Звернення до всіх патріотів України // Бористен. – 2010. – № 5. – С. 22.

НЕЧАЙ Богдан. *Сокальщина. Книга пам'яті України*. 1914 – 1990 – Львів: Край, 2010. – 532с.

2011 рік

АТАМАНЮК Юрій. *Спалюючи себе, він світив іншим* [електронний ресурс] // <http://www.yatran.com.ua/articles/485.html>. – 2011. – 20 листопада. Ятрань.

КОПАНКА Степан. *Великий син Великого народу*. // Донецчина. – 2011. – 15 листопада.

КУРІЙ Юлія. *Герой, про якого забули усі*. // Експрес. – 2011. – 17-24 листопада.

МОЛЧАНОВА Ірина. *Самоспалення...* // Кримська Світлиця. – 2011. – 02 грудня.

ОВСІЄНКО Василь. *Василь Макух* [електронний ресурс] // <http://maidan.org.ua/2011/10/zhyvyj-smoloskyp-vasyl-makuh>. – 2011. – 31 жовтня.

РУЛЁВ Сергей. *В центре Киева помянули ветерана УПА, совершившего самосожжение в знак протеста против "советской оккупации Украины"* // РИА Новый Регион. Киев. – 2011. – 06 листопада.

СИДОРУК Аркадій. *Людина-смолоскип* // Тиждень. – 2011. – 7 листопада.

Іменний покажчик

"

"Белый", 15, 16, 20, 21, 30
"Бурый", 14, 16
"Завірюха", 15, 16, 17, 19, 21, 24, 25,
30, 31, 32, 51, 54, 68, 154, 176
"Зірка", 162
"Лот", 25
"Медведь", 14, 16
"Микола", 24, 25, 30, 31, 32, 51, 54,
68, 154, 176
"Спивак", 20, 25

А

Абрамов, 35, 47, 55
Азаров Микола, 198
Алексеева Людмила, 131
Алілуєва, 111
Антонов Іван, 10, 11
Артим Степан, 143
Атаманенко Анатолій, 209
Ахматова Анна, 201

Б

Бажан О. В., 89
Балога В., 93
Бандера Степан, 198, 239
Баранніков, 158
Барвінський Василь, 143
Басараб Ольга, 239
Бедрило Стефан, 106, 108, 109, 113,
115, 121, 123, 124, 130, 131, 133,
161, 272
Бендзяк Андрій, 84, 85, 138
Береславський Микола, 88, 114, 115,
120, 121, 123, 124, 132, 133, 134,
135, 164
Берія, 106

Бігдан О.В., 104
Білас Василь, 239
Блінов, 71
Богослов Йоан, 268
Божок Н., 79, 81
Бородін І., 275
Брежнев Леонід, 127, 179
Бруно, 268, 269
Бурейко, 207
Бурих Юрій, 168, 169, 170, 171, 172
Буштец, 64, 65, 66, 69, 70
Буштець, 63

В

Вакуленко, 35
Ванько Анна, 40, 41, 47
Верхогляд В., 91
Визир, 36, 37, 47
Викричак Орест, 275
Винниченко Володимир, 84, 85
Вихнич, 77
Вишняков, 10, 11
Вітрова Марія, 101, 110, 114, 177
Власенко С.І., 90
Вовчук Григорій, 143
Володарський, 25
Вопленко, 33, 35, 36, 48, 49, 52, 53,
55, 56, 65
Воронка Григорій, 44
Воронка Іван, 44
Вроцлавський Легніц, 211
Вяткин, 36, 61, 62

Г

Габриш, 75
Галан Ярослав, 155
Гармаш Надія, 274
Гилев, 10, 11
Гимер Микола, 144, 182, 203, 228

Гірник Олекса, 5, 88, 89, 90, 92, 96,
97, 99, 100, 101, 102, 169, 177,
178
Гітлер Адольф, 196
Годовников С.Н., 80
Головінський, 239

Г

Гонтар П., 117

Г

Горині Михайло і Богдан, 161
Горинь Василь, 273
Горняткевич Дам'ян, 243
Греділь Мирослав, 274
Григо, 17, 21, 22, 23, 26, 27, 30, 31
Григоренко Петро, 178
Григор'єв, 73
Грицютенко І., 117
Грушко Е.С., 17, 21, 22, 53
Гузар Тадей, 146
Гук Юрій, 275
Гулак – Артемовський, 180
Гулей Ганна, 145
Гулей Микола, 142, 146, 160, 202,
205, 273
Гулей Ольга, 145
Гуменюк Іван, 6, 100, 141, 150, 193,
200, 215, 232, 272, 275
Гурський С., 142

Д

Данилишин Дмитро, 239
Дацишин (Ходань) Михайло, 107,
108
Денисюк, 37, 47
Джультета, 173
Дзік Григорій, 158
Дзюба Іван, 178
дід Кость, 241
Дідик Н., 125, 126
Доброднев, 88
Довгаль Сергій, 273

Долгов, 10, 11
Домбровський Іван, 211
Дорофєєва Н, 275
Дорош, 87
Дорошенко І., 117
Драч Іван, 109
Дудин З., 142
Дужий Микола, 245
Дужий Петро, 180, 272

Є

Єсенін Сергій, 182

Ж

Жарков Іван, 152, 201
Живицький, 212
Жижкова Л.О., 98

З

Задоя, 36
Зарицький Б., 144

І

Іванец Ю., 12, 26, 27, 29, 30, 31, 32
Іваник, 38
Іванова Я.А., 80
Івасейко Степан, 109, 164, 167, 259,
275
Ізраїлян, 62, 63
Іщенко Михайло, 180, 181

Й

Йосип Іванович, 190

К

Каланта Ромас, 131, 132
Караванський Святослав, 2, 6, 253
Касечна Марія, 158
Касьянов Георгій, 273

Катала, 127
 Каштанова, 64, 65, 66, 69, 70
 Кириленко В'ячеслав, 95, 97, 98
 Кирильчук Мирослав, 152
 Клеймаков М., 90
 Ковалевська Софія, 91, 103
 Козлов, 81
 Кокін С., 90
 Колодій Ілько, 2, 6, 270
 Коновалець Євген, 239
 Копанка Степан, 169, 276
 Коростіль Михайло, 215
 Косигін Олексій, 127
 Костишин, 144
 Кость Галина, 6
 Коцюба Василь (Леєєків), 244
 Кочубей Василь, 160
 Кочубей Мотря, 160
 Кошова Олена, 202
 Кошовий Олег, 201, 202
 Кравченко Сергій, 274
 Красівський Зеновій, 2, 6, 130, 254
 Кривцов Веніамін, 211
 Криса Іван, 45, 46, 60, 61
 Крисенков Н., 125, 126
 Кузнецов Ігор, 10, 11, 12
 Кулинич Іван, 106, 107
 Курій Юлія, 146, 276
 Курчаба Богдан, 144
 Кутенко Олександр, 6, 185
 Куць Яцко, 10
 Кушпета-Петрошук Марія, 6, 161, 232, 272, 275

Л

Лабінський, 128
 Лазарев Николай, 10, 11
 Левко, 207
 Леонід, 207
 Леонтьєва Анна, 274
 Леуш Антон, 212
 Леуш Ірина, 180, 211
 Леуш Ксеня, 29, 34, 36, 43, 44, 47, 164, 180, 211
 Леуш Меланія, 180, 211

Леуш Прокоп, 211
 Леуш Юля, 212
 Леуш-Макух Єва, 4, 23, 29, 34, 36, 37, 38, 39, 45, 46, 47, 60, 61, 137, 180, 211, 212, 213, 214
 Леуш-Осміловська Параскева, 136, 139, 152, 158, 159, 165, 180, 189, 195, 211, 214, 222, 223
 Ливанов, 64, 65, 66, 69, 70, 71, 73
 Литвин Ярослав, 106, 116
 Лобода П., 87
 Лобода П.Н., 84
 Логина Анастасія, 11
 Лозицький В. С., 89
 Любінецький Северин, 144

М

Мазепа Іван, 160
 Мазур Микола, 141, 203, 207
 Майлов, 198
 Макашев Є.В., 81, 82
 Маковей, 66, 68, 69, 70
 Макух Василь, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 18, 21, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 169, 170, 171, 172, 173, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 207, 209, 210,

211, 212, 213, 214, 215, 216, 217,
 218, 222, 223, 224, 228, 230, 231,
 232, 253, 254, 256, 257, 259, 260,
 261, 263, 271, 272, 273, 274, 275,
 276
 Макух Володимир, 138, 139, 183,
 186, 189, 191, 192, 209, 210
 Макух Дмитро, 181, 212, 213, 214
 Макух Єва, 212
 Макух Ксеня, 212, 213
 Макух Лідія, 6, 81, 82, 91, 92, 100,
 137, 158, 164, 180, 182, 183, 184,
 185, 186, 187, 209, 210, 214, 271
 Макух Максим, 23, 29, 62, 67, 181,
 212
 Макух Меланія, 212
 Макух Микола, 181, 212
 Макух Ольга, 139, 183, 186, 189, 191
 Макух Омелян, 4, 23, 149, 180, 181,
 211, 212, 213, 214
 Макух Параскева, 212
 Макух Петро, 6, 181, 182
 Макух Юрій, 230
 Макух Ярослав, 6, 164, 211
 Малихин, 121, 124
 Мальцев М., 82, 164
 Мамут Муса, 131, 132
 Маркс Карл, 104
 Масич Д., 142
 Матросов, 200
 Матюк Віктор, 159, 243, 244, 245,
 249
 Маяковський Володимир, 120
 Мелимук Богдан, 144, 203
 Мельников, 89
 Мельничук В., 86
 Ментух Григорій, 6, 99, 141, 147,
 192, 197, 203, 204, 207, 232, 273
 Микита, 57
 Микола, 16
 Миколук, 38, 40, 41, 42, 44, 45, 46,
 47, 60, 61, 62
 Микулич Михайло, 144
 Мисюра Євген, 151, 157
 Михайлов, 75
 Михайлюк Василь, 144

Мігус Іван, 6, 144, 160, 203, 205,
 206, 208, 209
 Молодій Іван, 144
 Молчанова Ірина, 276
 Мороз, 155
 Мужук Леонід, 169
 Музика Іван, 11, 48, 49, 56, 58
 Музиченко Ярослава, 275
 Муравйов Михайло, 145
 Мусій Теодор, 245
 Мясников А., 64

Н

Некрасова Л.М., 103
 Нечай Богдан, 276
 Нечипоренко Микола, 274
 Николаев, 12
 Нікітченко В., 5, 79
 Ніксон Річард, 127

О

Овсієнко Василь, 274, 276
 Огнева Людмила, 2, 164, 165, 173,
 214, 291
 Ольховський Іван, 203, 204
 Онищенко В., 116
 Оніпко Ксенія, 160, 275
 Осміловська Ярослава, 215
 Осміловська Іоанна, 6, 180, 188, 218
 Осміловська Юлія, 180, 218
 Осміловська Ярослава, 6, 139, 165,
 180, 203, 204, 211, 214, 215, 218,
 273
 Осміловський Анатазій, 243
 Осміловський Василь, 180
 Осміловський Віктор, 180
 Осміловський Володимир, 159
 Осміловський Михайло, 180
 Осміловський Юрій, 136, 139, 159,
 180, 210, 211, 218
 Осміловський Омелян, 212
 Осташ Степан, 144

П

Палах Ян, 101, 108, 109, 110, 114,
119, 120, 122, 126, 131, 132, 133,
154, 177, 266
Панас Ірина, 38, 39, 40, 47
Панас Кость, 106, 147, 241, 273
Панівник Петро, 144
Парфенюк, 148, 149, 200
Пастух Михайло, 144
Пелтевич, 204
Первак Майя, 2, 291
Пехник Ярослав, 144, 203
Пивоваров, 75, 76
Пігура Ка, 41, 42
Піддубчишин Кирило, 243
Плахотнюк Микола, 107
Плющ Леонід, 133, 272
Подгорний Микола, 127
Попов, 26
Потоцька, 161
Прометей, 259
Пронюк Євген, 106, 109, 181, 210,
273
Проць Оксана, 242
Пукас Василь, 144, 203
Пшеничний В.Й, 83

Р

Райс, 241
Репринцев В., 103
Рипс Ілля, 131, 132, 134, 135
Романович Д., 142
Рояко, 44
Руденко, 65
Рузвельт Фрэнклін, 196
Рулёв Сергей, 276
Рябцев Михайло, 91, 103

С

Сайчук Дмитрій, 44
Сайчуков Олександр, 108
Сахаров Геннадій, 274, 275
Сварник І., 117

Сеньков В., 273
Сербіна Ірина, 104
Сидорук Аркадій, 276
Синишин Дмитро, 144
Синявський, 111
Сиротинський Орест, 212, 252
Сівак Веньямин, 148
Сіренко, 114
Сірий Василь, 189
Славутич Яр, 2, 6, 257
Сліпий Йосиф, 143
Слука Мирон, 136, 272
Смирнов Григорій, 6
Солженіцин Олександр, 201
Соловійов Леонід, 201
Сомик Роман, 144
Сталін Йосиф, 106, 134, 135, 143,
145, 152, 195, 196, 203
Старченко В., 261, 274
Стахів Євген, 202
Стельмах Яків, 45, 46, 60, 61
Степанов, 12, 64, 65, 66, 74
Строката Ніна, 128, 272
Суслов Михайло, 153
Суша Іван, 241
Суша Яків, 241

Т

Табачник Дмитро, 198
Теліга Олена, 89
Тереля Йосип, 2, 6, 256
Тереля Йосип, 164
Тимошенко Юлія, 198
Тофрі Аста, 162
Точін І., 128
Троцео Михайло, 143
Тупілко Віктор, 2, 5, 88, 89, 90, 92,
93, 95, 97, 98, 101, 103, 164, 170,
171, 177, 178, 181, 182, 183, 200,
202, 230, 291
Тютюник Юрій, 145

Ф

Фадєєв Олександр, 201, 202

Федейко Василь, 38, 47, 55, 76, 252
Фітьо Віктор, 275
Франко Іван, 117
Франко Петро, 275
Фрідман Вільям, 145

Х

Химченко, 13, 17, 21, 25, 239
Хмельницький Богдан, 157, 215, 239, 241
Холодний Микола, 107
Хома, 56, 57
Хохула Юстинія, 41, 47, 55, 76
Христославенко Емельян, 13
Христославенко Микола, 13, 14, 17, 18, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 48, 49, 50, 51, 52, 176
Христославенко Текля, 13

Ц

Ципух Іван, 137, 188

Ч

Чабан Богдан, 106, 116, 122, 124
Чабан Василь, 268, 273
Чайковський Андрій, 216
Черчіль Уінстон, 196
Чкалов Валерій, 90
Чорновіл Вячеслав, 117, 118, 119, 161, 178, 274, 275
Чорняк Іван, 143, 144

Ш

Шевченко А., 116
Шевченко Т.Г., 92, 96, 150, 163, 181
Шелест Петро, 178
Шемечка Степан, 144
Шемшура, 80
Штепсель, 209
Шулепов, 33, 48, 52, 55
Шульженко Б., 115
Шухевич Роман, 239

Щ

Щербан І.С., 84, 85, 87

Ю

Юлдашев, 12
Юськів Іван, 44
Юськів Василь, 244
Юськів Остап, 244
Ющенко Віктор, 91, 92, 94, 98, 101, 102, 160, 181

Я

Яворницький Дмитро, 107
Янукович Віктор, 198
Яресько А.В., 86
Яхимович, 134, 135

Скорочення

АРСР	автономна радянська соціалістична республіка
БУР	"барак усиленого режима" – рос.
В.Ок. (ВО)	Військовий округ
ВТ	військовий трибунал
ВТГ	військовий трибунал гарнізону
ГВШ	Головний Військовий Штаб УПА
ГДА	Галузевий державний архів
ЗВУ	Газета "За вільну Україну"
ЗУНР	Західноукраїнська Народна Республіка
ІАВ	Інформаційно-аналітичне відділення
ИТК (ІТК)	"исправительная трудовая колония"
ИТЛ	исправительно-трудовой лагерь
КГБ (КДБ)	Комитет Государственной Безопасности
КК УРСР	Карний Кодекс Української радянської соціалістичної республіки
КПЗ	камера попереднього заключення
КПРС	Комуністична партія радянського союзу
л.д	Лист дела
ЛДУ	Львівський Державний університет
Л/О	Львівська область
ЛК	лагерная колония – рос.
Л/П	лагпункт – рос.
МСП	Мото-стрілецький полк
НКВД	Народный комиссариат внутренних дел – рос.
НКЮ	Народний комісаріат юстиції
НУНС	Блок "Наша Украина – Народная самооборона"
ОББ	отдел по борьбе с бандитами
ОДН	отделение по делам несовершеннолетних

ОИТК	Отдел исправительно-трудовых колоний
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОСО	отдел по связям с общественностью
ОУН	Організація українських націоналістів
РИЦ	Республиканский информационный центр
РВК	Районний Військовий Комітет
РККА	робоче-крестьянская красная армія
СБУ	Служба Безпеки України
СМ УССР	Совет Министров УССР
СПНО	Старший помічник начальника відділу (отделения – рос.)
СССР	Союз Советских социалистических республик – рос
СРСР	Союз Радянських соціалістичних республік
Стор.	Сторінка
РО МВД	Районное отделение министерства внутренних дел
РО МГБ	Районное отделение министерства государственной безопасности
НКВД (НКВС)	Народный комиссариат внутренних дел
С.	сторінка
СПНО	старший помічник начальника відділу (отдела)
СС	(нім. SS від Schutzstaffeln) – охоронні загони
СССР (СРСР)	Союз Советских Социалистических Республик
УГВР	Українська головна визвольна рада
УК (КК)	Уголовный кодекс (Карний Кодекс)
УГКЦ	Українська Греко-Католицька Церква
УМВД	Управление министерства внутренних дел
УМЮ	управление Министерства юстиции

УНДО	Українське національно-демократичне об'єднання
УНР	Українська Народна Республіка
УООП	Управление охраны общественного порядка
УПА	Українська повстанча армія
УПК	Уголовно-процесуальний Кодекс
УРЕ	Українська Радянська Енциклопедія
УРСР	Українська радянська соціалістична республіка
УСБУ	Управління Служби безпеки України
УСС	Українські січові стрільці
УССР	Украинская Советская Социалистическая Республика
ЦДАГО	Центральний Державний Архів Громадських Об'єднань
ЦК КПУ	центральный Комітет Комуністичної Партії України
ЦК КПЧ	центральный Комітет Комуністичної Партії Чехословаччини
ЧРСР	Чехословацька радянська соціалістична республіка

Воїн Армії Безсмертних

ЗМІСТ

Короткий життєпис Василя Макуха.....	4
Від упорядників.....	5
ДОКУМЕНТИ	7
УМВС ПО Л/О. СПРАВА 230 (1946-1955).....	7
Опис документів.....	8
Документи 109 мотострілецького полку НКВС.....	10
14.02.46. Акт про затримання. С. 10	10
14.02.46. Довідка про передачу зброї "бандита". С. 11	11
16.02.46. Акт про затримання. С. 9	12
Документи В/Мостовського РВ НКВС Л/обл.	13
21.02.46. Протокол допиту В. Макуха. С. 16-18.....	13
01.03.46. Про необхідність лікування "бандита". С. 34	17
01.03.46. Довідка медичного огляду. С. 33	18
01.03.46. Протокол допиту В. Макуха. С. 19-20.....	18
02.03.46. Постанова на арешт. С. 3	21
03.03.46. Постанова про запобіжний захід. С. 4	22
07.03.46. Протокол допиту В.Макуха. С. 21	23
12.03.46. Відношення В-Мостовського РВ МВС. С. 40	25
14.03.46. Довідка проходження дактологоскопії. С. 8.	26
16.03.46. Запит про судимість Василя Макуха. С. 7.....	26
17.03.46. Список звинувачених осіб. С. 1	27
17.03.46. Постанова на прийняття справи. С. 2а	27
17.03.46. Анкета арештованого. С. 5-6.....	28
17.03.46. Протокол допиту звинуваченого. С. 30.....	29
17.03.46. Постанова про звинувачення. С. 29.....	30
17.03.46. Постанова про передачу справи. С. 41	31
Документи ВББ УМВС Л/О та Р-Руського РВ МВС.....	33
20.04.46. Постанова на прийняття справи. С. 2.....	33
22.04.46. Довідка тюрми №2. С. 38.....	33
01.05.46. Вказівка ОББ УМВД по справі. С. 39	34
Запит про призов до армії. С. 35.....	35

Довідки про призив до армії. С. 35.....	35
15.05.46. Довідка про виконання рішень ВТ. С. 66	35
23.05.46. Відношення ОББ УМВС. С. 36.....	36
26.05.46. Довідка. С. 47	36
27.05.46. Довідка. С. 46	37
30.05.46. Протокол допиту Єви Макух. С. 24-25	37
30.05.46. З протокола допиту В.Федейка. С. 28	38
30.05.46. Протокол допиту Панас І. С. 26	38
30.05.46. Протокол допиту А. Ванько. С.	40
31.05.46. Протокол допиту Ю. Хохули. С. 27.....	41
31.05.46. Протокол допиту К. Леуш. С. 28	43
01.06.46. Постанова на право обшуку та опису майна. С. 12.....	44
01.06.46. Протокол обшуку будинку Єви Макух. С. 13	45
01.06.46. Опис майна Єви Макух. С. 14.....	46
01.06.46. Розписка, що підлягає зберіганню. С. 15.....	47
04.06.46. Довідка про відсутність компромату. С. 46а	47
05.06.46. Відношення Рава-Руського РВ МВС. С. 37.....	47
10.06.46. Довідка медичинського огляду. С. 43	48
11.06.46. Постанова про долучення речових доказів. С. 32	48
13.06.46. Протокол пред'явлення слідства. С. 42.....	49
13.06.46. Протокол допиту Макуха В.О. С. 22-23	49
13.06.46. Постанова про зміну прізвища. С. 31	52
14.06.46. Звинувачувальний висновок. С. 44-45	53
14.06.46. Список осіб для виклику до суду. С. 45	55
14.06.46. Довідка про місце ув'язнення. С. 45.....	55
14.06.46. Склад пакету з речовими доказами. С. 48	56
01.07.46. Опис майна Макух і про його охорону. С. 63.....	60
01.07.46. Розписка, що підлягає зберіганню.	61
01.07.46. Довідка про позбавлення пільг сім'ї. С. 64.....	62
04.07.46. Постанова Військового Трибуналу. С. 49.....	62
04.07.46. Супровідна до справи ВТ. С. 50.....	63
05.07.46. Супровідна до справи ВТ. С. 51	64
09.07.46. Протокол підготовчого засідання. С. 52.....	64
09.07.46. Визначення підготовчого засідання. С. 53.....	65
09.07.46. Начальникові в'язниці №4. С. 55.....	66
10.07.46. Розписка Макух. С. 54	66
11.07.46. Протокол судового засідання. С. 56	66
11.07.46. Вирок Військового Трибуналу. С. 57.....	69
11.07.46. Розписка В. Макуха. С. 58	70
11.07.46. Начальникові в'язниці №4. С. 59.....	71
11.07.46. Довідка про направлення у в'язницю. С. 65	71

12.07.46. Розрахунок розсилки копій вироку. С. 60	71
12.07.46. Начальнику управління НКЮ. С. 61	72
17.02.47. Про конфіскацію майна В. О. Макух. С. 62	72
13.07.47. Відношення. С. 67	73
12.08.47. Відношення. С. 68	73
18.09.47. Відношення. С. 69	74
10.09.47. Відношення нарсуду Р-Руського р-ну С. 70	74
02.08.55. Висновок. С. 71-72	75
04.08.55. Витяг з протоколу № 56. С. 73	76
ДОКУМЕНТИ ПО САМОСПАЛЕННЮ	77
З повідомлень КДБ	77
Лист КДБ до ЦК КПУ (14.11.68)	78
Запит копії вирока 1946 р.	79
ВТГ м.Львова до УКГБ при Л/О	80
УКГБ по Л/О слідчому прокуратури м. Києва	80
Лист слідчого Макашева Є.В.	81
Лист прокурора М. Мальцева.	82
Про основні форми опору (листопад 1968)	83
Депутатський запит	83
Доручення підготовки відповіді на запит депутата	84
Вимога	84
Відповідь депутату	85
Висновок відділу реабілітації УСБУ Л/О	86
АРХІВ МУЗЕЮ "СМОЛОСКИП"	88
Довідка про місце зберігання інформації	88
Відповідь Держкомітету архівів України. 7.09.2009	88
Відповідь Держкомітету архівів України. 10.06.2010	89
Відповідь ГДА СБУ	90
Довідка про місце зберігання документів	90
Відповідь УСБУ у Дніпропетровській обл.	91
Звернення до Президента України	91
Відповідь Секретаріату Президента України	93
Звернення до Президента України	94
Звернення до Кириленка В.А.	95
Звернення до Кириленка В.А.	97
Звернення до Президента України	98
Звернення до Президента України 02.02.2010	102
Відповідь Комісії нагород та геральдики	103
Відповідь райради у місті Дніпропетровську	103

ПОДВИГ І ПАМ'ЯТЬ.....105

ВІДГОМІН В УКРАЇНІ (1969 – 1970 РР.).....106

Панас К. <i>Остання зустріч з Василем</i>	106
Пронюк Є. <i>Пам'яті героя</i>	109
Бедрило С. <i>Трагічні акти протесту</i>	113
Бедрило С. <i>Лист до народів усього світу</i>	115
Чорновіл В. <i>Хто автор "трагічні акти протесту"?</i>	117

ВІДГОМІН ЗА КОРДОНОМ УКРАЇНИ (1969 Р.).....119

Москва. <i>Хроніка поточних подій. 1969- 1979</i>	119
Торонто. <i>В Києві спалився на очах людей</i>	125
Мюнхен. <i>Прилюдне самоспалення в Києві</i>	125
Франкфурт-на-Майні. <i>Самосожжение в Киеве</i>	125
Париж. <i>Самоспалення в Сов. Союзі</i>	126
Манітобі. <i>Самогубство на знак протесту</i>	127
Строката Н. <i>Особливо трагічні методи протесту</i>	128
Алексєєва Л. <i>Трагічні форми протесту</i>	131

ВІДГОМІН У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ.....136

Слука М. <i>Право на пам'ять</i>	136
Осмільовська Я. <i>Умерти за свою державу не є гріхом</i>	139
Гулей М. <i>Спогади</i>	142
Ментух Г. <i>Як я став "бандітом"</i>	147
Гуменюк І. <i>Спогади</i>	150
Мігус І. <i>Табірне життя</i>	160
Петрошук М. <i>Передайте дітям свою любов до України!</i>	161

МАТЕРІАЛИ МУЗЕЙНИХ ЕКСПЕДИЦІЙ.....164

Експозиція музею "Смолоскип"	164
Копанка С. <i>Вільний син невіЛЬНОГО народу</i>	169
Огнева Л. <i>Межа Любові</i>	173
Іщенко М. <i>Де що про родину В. Макуха</i>	180
Макух П. <i>Спогади про В. Макуха</i>	181
Макух Л. <i>Спогади</i>	182
Ментух Г. <i>Спогади</i>	192
Гуменюк І. <i>Про табірне життя</i>	200
Гулей М. <i>Табірне життя</i>	202
Ольховський І. <i>Про зустрічі з В.Макухом</i>	204
Мазур М. <i>"З під їзду вибіг чоловік"</i>	207
Сірий В. <i>Нотатки розповіді Лідії Макух</i>	209

Осміловська Я., Макух Я. <i>Наш рід</i>	211
Осміловська Я. <i>Про деякі відомості з життя Василя</i>	214
Василюк С. <i>Про юного Василя Макуха</i>	216
ДОДАТОК	233
Декалог Українського Націоналіста	233
12 прикмет характеру українського націоналіста	233
44 правила життя українського націоналіста	235
Молитва українського націоналіста	239
Присяга вояка Української Повстанчої Армії	239
Коротка історія села Карів	240
Проць О. Село придорожніх хрестів	242
В. МАКУХ У ПОЕТИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ НАРОДУ	253
Караванський С <i>Роздуми перед спаленням</i>	253
Красівський З <i>Макух</i>	254
Тереля Й <i>Аутодафе</i>	256
Тереля Й <i>Макух</i>	256
Славутич Я <i>Макух</i>	257
Івасейко С <i>Заповідь</i>	259
Старченко В. <i>Прометей на Хрещатику</i>	261
Чабан В. <i>Полум'яна квітка</i>	268
Колодій І. <i>Смолоскип</i>	270
БІБЛІОГРАФІЯ	272
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	277
СКОРОЧЕННЯ	283

ВОЇН АРМІЇ БЕЗСМЕРТНИХ

Керівник проекту
Тупілко Віктор

Упорядник
Огнева Людмила

Оригінал-макет
Огнева Людмила

Коректор
Первак Майя

Підписано до друку . Формат
Ум.друк.арк. . Друк лазерний. Зам. № .Наклад 100
прим.

Віддруковано у друкарні "Норд Комп'ютер" на
цифрових лазерних видавничих комплексах Rank
Xerox DokuTech 135 і DocuColor 2060.
Україна, м. Донецьк, 83003, вул. Разенкова, 6,
Тел.: (062) 389-73-82, 389-73-86

Музей «Смолоскип»

5 листопада 2008 року в Донецьку відкрито громадський музей Народних Героїв В.Макуха та О.Гірника – «СМОЛОСКИП». Його засновник – Всеукраїнська громадська організація інвалідів «ЧОРНОБИЛЬ – ДОПОМОГА»

*«Блаженні голодні і спрагли на правду,
бо вони наситяться» (Мат. 5:6)*